

SLOVO

Z BRITSKEJ KOLUMBIE

*Ľepšie zažiť jednu sviečku
ako preklínať temnotu*

Koho sme dediči?

str. 4

7. strelecký tatranský pluk

str. 18

Vrabce lietajú v kŕdli, orol lieta sám

str. 42

Zamyslenie o globalizácii a patriotizme

str. 61

V rukách hrnčiara

Tieto riadky začínajú vznikať v zaujímavom priestore "medzi nebom a zemou". Nachádzam sa práve nad Atlantikom a moje kroky smerujú do stovežatej Prahy. Tentokrát však neidem obdivovať krásy veľkomesta, aj keď jeho história a architektúra ma vždy nadchýnali. Idem oslavovať život. Presnejšie povedané, koniec jedného života. Letím k miestu, aby som poslednýkrát povedala: "Dovidenia v nebi!" môjmu druhému otcovi, vďaka ktorému mám manžela.

Jeden ľudský život skočil. Je čas zastaviť sa a vzdať úctu človeku, ktorý už žije svoj život vo večnosti. Keď sa tak zamýšľam nad touto životnou situáciou, cítim, že smútok sa snúbi s vďakou, že práve ja som mala dar byť súčasťou tohto jeho života.

Rozlúčka je za mnou a bola zaujímavá tým, že kňaz, ktorý aj keď pochovával, bol veľmi povzbudený a natešený. Povedal, že aj keď je to chvíľa smútku pre rodinu a blízkych, pre neho je však toto stretnutie veľkým povzbudením, že aj v miestach, kde sa viera už ťažko hľadá, stále sú ľudia, ktorí vierou žijú a vo viere zomierajú.

A teraz sa, prosím, spolu so mnou, presuňte v myslí o niekoľko dní neskôr a pár stoviek kilometrov na východ od krásnej Prahy. Ocitáme sa v mojom malom rodnom mestečku na východe Slovenska. Je dnes národný sviatok sv. Cyrila a Metoda, ktorých 1155. výročie príchodu k našim predkom si v tomto roku pripomínáme. A ja mám dar, po niekoľkých rokoch, byť práve na mies-

te, kde som sa stala kresťankou, kde som prijala aj ostatné sviatosti, vrátane manželstva. Keď z niekoľko stoviek úst zaznieva pri svätej omši mne tak známa pieseň "Dedičstvo Otcov, zachovaj nám Pane", mám pocit pohladenia po duši. Náherný duchovný zážitok. Nadlho. Po smútku predošlých "pražských dní" prichádzajú dni nádeje a radosti z daru viery.

Viera, smrť a život. Tieto tri slová vo mne nateraz rezonujú. Dar viery nám dáva silu vnímať odchod z tohto sveta ako bránu do nového života. Dá mi v živote niekto alebo niečo väčšiu nádej? Ako by vyzeral cieľ môjho života bez tejto nádeje? Ďakujem za ten dar.

A ešte jeden postreh z môjho života. Neviem ako Vás, ale ten môj život je nesmierne rýchly a nabitý množstvom povinností a vecí, ktoré

"sa musia urobiť". Lietam hore dole a zväčša nestíham a nemám často-krát čas ani na to, čo potrebuje moja duša, aby nehladovala. Povedzme, že trochárčim. Tomu, od Ktorého mám všetko, dávam tak málo, často iba trochu. Uvedomila som si však, že akonáhle vstúpim do života kríž, akéhokoľvek druhu, odrazu sa hodnoty zmenia, čas stratí svoju rýchlosť, nastáva ticho a obdobie "duchovného skludnenia", kedy sme viac vnímaví počúvať a vidieť veci v inom svetle ako zvyčajne. Pretvára nás to, posúva bližšie k Bohu a dozrievame. Boh si nás tak okresáva, čistí a pripravuje na ďalšie úlohy tu na Zemi, cez ktoré nás chce raz priviesť k sebe. Je len na nás, či budeme tou pomyselnou nádobou v rukách Hrnčiara, ktoré nás vyformujú pre nebo.

Maria Eškut

Vancouverská Slovenská Misia

Naša farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri bola založená pred takmer 60 rokmi ako stredisko pre Slovákov žijúcich Lower Mainland. Vtedy sa to volalo Slovenská osada v New Westminsteri. **Bolo to nielen náboženské stredisko, ale tiež národné, kultúrne, rodinné a spoločenské stredisko.**

Spočiatku sa o všetky zložky života v Slovenskej osade staral mladý ambiciózný kňaz-jezuita Viliam Lacko, ktorý bol iniciátorom založenia Slovenskej osady. Pomáhali mu pri tom hlavne dve organizácie 1. Slovenská Katolícka Jednota a Kanadská Slovenská Liga

Mat' náboženské, národné, kultúrne, rodinné a spoločenské stredisko, to

bola vízia, ktorá sprevádzala život farskej komunity. Túto víziu mali všetci misionári-jezuiti, ktorí spravovali našu farnosť, Viliam Lacko SJ, Ján Žabka SJ, Jozef Švec SJ, Ján Kadlec SJ.

Kňazi-správcovia farnosti sa starali o náboženskú stránku života farnosti a organizácie a aktívni farníci, s podporou kňazov sa starali o národné, kultúrne, rodinné a spoločenské potreby farskej komunity. Členovia farskej rady, ktorí sa vtedy volali kurátori, boli súčasne členmi jednej alebo druhej alebo dokonca oboch organizácií, ktoré existovali pri slovenskej osade.

Všetci mali spoločnú víziu. Budovať a udržiavať slovenské stredisko, kde sa môžu stretať a rozvíjať spoločne svoj náboženský, národný, kultúrny a rodinný život.

Situácia sa však v posledných 20 rokoch zmenila. Vízia strediska slovenského života pri našej farnosti začala nejako postupne blednúť. Dôvodov je asi viacero.

1. Otvorili sa hranice. Je príliv mladých ľudí zo Slovenska, ktorí spočiatku možno nepocitujú potrebu spoločného pravidelného kultúrneho, národného a spoločenského života – tá prichádza zväčša až po rokoch, keď sa usadia, keď si založia rodiny, keď chcú odovzdať svojim deťom niečo „slovenské“. Vidíme to aj v našej farnosti, kde narastá frekvencia aktivít pre naše deti.

2. Potreba „živých“ medziľudských kontaktov sa postupne nahrádza virtuálnymi kontaktami v sociálnych sieťach, a navyše, takmer všetci poci-

tujeme, že „nemáme čas“ na stretávanie, lebo musíme robiť to alebo ono.

3. Správcovia farnosti v uplynulých 20 rokoch alebo neboli misionári a nie vždy rozumeli komplexitu emigrantského života, alebo nemali až taký organizačný talent, alebo sa sústredili iba na náboženský život a nemali záujem podporovať kultúrnu, spoločenskú a národnú zložku života, alebo, ako to bolo v uplynulom roku, správca našej farnosti je natoľko vyťaženej svojou prácou vo svojej farnosti Sv. Michala, že nemá možno silu venovať sa plne našej farnosti a tobôž nie kultúrnym alebo národným potrebám jej členov.

4. Na Slovensku možno nie je dostatok vhodných kňazov pre misiu v Kanade alebo pri pohľade zo Slovenska, potreba slovenského kňaza v našej farnosti v New Westminsteri sa mož-

Koho sme dediči?

Koncom apríla 2018 som dostal z **Austrálie** poštou malý balíček, v ktorom bol útlý zborník príspevkov z vedeckej konferencie **«Slováci na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky - prejavy národnej a kultúrnej identity»**, ktorá sa uskutočnila v Nitre 24. mája 2017 a jej usporiadateľom bola **Matica slovenská v Martine** v spolupráci s **Domom Matice slovenskej v Nitre**.

Zaujal ma príspevok pána **Mgr. Petra Kozolku** **“Koho sme dediči?”** S pomocou odosielateľa balíčka, p. **Vania Pribinu**, som sa dopracoval ku kontaktu na autora príspevku, pána Kozolku a požiadal som ho o povolenie publikovať príspevok v našom časopise a na našom webovom sídle. Povolenie som dostal od autora príspevku aj od vydávateľa a zostavovateľa zborníka. Úprimne im ďakujem.

Dovolil som si príspevok pána **Kozolku** rozdeliť na niekoľko častí a pomenovať ich názvom prevzatým z textu. Dúfam, že sa tým neporušil charakter príspevku a že sa zvýšila čitateľnosť pomerne dlhého textu. Nietoré mená, názvy a slovné zvraty zvýraznené tučným písmom sú použité ako kľúčové slová v indexovom systéme nášho webového sídla.

Jozef Starosta

Národ je lano a my sme jeho vláčenká

Národ je lano a my sme jeho vláčenká. Silnejšie – slabšie, dlhšie – kratšie, máme svoj čas. V lane splývame – môžeme ho upevniť i rozstrapatiť. Chcem hovoriť o kultoch, ich zaradení do hierarchie hodnôt, ona predstavuje pojem **kultúra**. V kultúrnych rodoch, kmeňoch či národoch kontinuálne požívali ich kmeťovia náležitú úctu. Ak idem hovoriť o svojom národe, začal som dosť nešťastne. Kmeťovia nám odchádzajú, bez kytíc a potlesku. O tých, čo ešte medzi nami sú, nevieme, sú odstránení, v lepšom prípade nepovšimnutí, v horšom urážaní.

Na ostatnom zasadnutí **Prezídia Matice slovenskej** zaznelo: **Náš národ prežíva tichú a zákernú genocídu a Matica slovenská sa stala poslednou obrannou baštou**. Po nej už len „**Sitnianski rytieri**“. Nechcem byť obvinený zo šírenia poplašných správ, ale tancovať na lodi, ktorá narazila do ľadovca, je bláznovstvo. Pred 120 rokmi uhorský ministerský predseda vyriekol ešte, aj keď v smutne známom spojení, že **slovenského národa niet!** Dnes už ani vrcholní predstavitelia Slovenskej republiky nepoužívajú pojem **národ**. Je len občan a „táto krajina“! K tomuto pojmu je už iba krôčik k hornouhorskej krajine či felvídeku. Z poznania zákonitostí viem, že každý životaschopný organizmus sa pred svojím exitom bráni. Neschopný zaniká. Boli tu **Dákovia, Trákovia, Vizigóti, Etruskovia** a ak niekto písal pravdivo ich dejiny, ostala po nich stopa. Pravdivá? Sfalšovaná? **Havrany veslujú do noci spešne!** Ak z nášho „voľnobehu“ nezaradíme rýchlostný stupeň, nemáme právo obývať našu drahú, krvou a potom napitú pôdu, ktorú podľa posledných výskumov obývali predkovia s naším DNA už **4 000 rokov pred Kristom**.

Dovoľte mi predstaviť sa: Päťdesiat rokov vláčim stebielka v maticiarskom mravenisku, štyri desaťročia som hnielol ako učiteľ okolo 2 400 mladých osobností, vždy som sa vedel identifikovať nahlas a všade, najmä v prelomových rokoch **1968** a **1989**, navštívil som 38 štátov, mám rád ľudí všetkých národov, poslúchol som však básnika a neuzrel som sa v „cudzom zrkadle“ a vždy som sa odvolal na „vlastný čas“. Na mojom dome už roky veje slovenská zástava. Stretnutia s mojimi bývalými žiakmi, už dôchodcami, ma naplňajú hrdosťou a pocitom dobre splneného poslania. Svoje názory som niekedy

menil – ako inak – veď aj svet sa menil. Desatoro ostalo nemenné, aj keď 9. prikázanie nebolo ľahké, ale v tomto roku oslávime s manželkou (prvou i poslednou) zlatú svadbu.

Dávno som pochopil, že brániť sa proti arogantnej agresii predátora jeho nanucovanými zbraňami by bolo infantilné. Nemáme ich my Slováci ani vo svojom genetickom arzenáli. A brániť tých, čo o to v bdelej kóme nestoja?!

Čo sa ich už nabudil **Janko Král'**: **Hej, veď sa už v svete šerí! Vzbud'te sa, nebud'te mdlými! Keď svitanie čas uderí, čo si počnem sám s mŕtvymi!** Zúfalo volal aj **Krasko** na vlastné plemä pomstu, **nechce-li vedieť, že sa pripozdieva...**, a nie náhodou súčasný básnik **Kriška** píše: **„Čo na tom, že za chrbtom ste zatína-li páste? Raz si vás povolajú časy z hrobov, neschováte sa, nech ste, kde ste! Hovorím o národnom vedomí!”**

Školstvo nám upadá

V roku **1992**, keď sa pripravovalo rozdelenie **Československa**, písali českí novinári: **Ako vy Slováci môžete mať vlastný štát, keď sa ani necítite byť Slovákmí?** (Mnohým národným bezdomovcom dodnes tento pocit chýba!) **Denník Práca** vtedy na titulnej strane ponúkol čitateľom možnosť svojím podpisom dať najavo, že sa cítíme byť **Slovákmi**. Ja som vtedy oslovil vyše 50 učiteľov a zamestnancov školy a poprosil ich o podpis. Získal som 3 podpisy!

Od televíznych besedníkov som sa nedávno dozvedel zdrvujúcu správu: **Školstvo nám upadá**. A ešte títo politickí „všeexperti“ dospeli „naprieč politickému spektru, že cieľom školskej reformy by mal byť žiak. Od spokojnosti nad objavom sa takmer objali. No toto! **Komenskému** by sánka spadla. Prišiel mi na um výrok kardinála **Korca**: **Ak neprestaneme napchávať žalúdky naším žiakom pilinami, budeme sa báť vyjsť na ulicu!** Havran nás však nabáda: Pro rokov treba ukameňovať! Proces genocídy sa urýchlil. To boli! Mali sme my dobré školstvo. Odmietli sme kontinuitu – vyliali sme s vaničkou aj dieťa.

Keď sa **Ivan Alexander Getting** (ten, ktorý pochádza z **Bytče!**) vrátil ako štrnásťročný v roku **1924** do **USA**, povedal: **„Tam v Československu síce používajú ešte trstenicu, lenže teraz viem z fyziky viac ako americký profesor.”** Mimochodom, keď som spomenul jednému elektrotechnickému inžinierovi, že **Getting** bol **Slovák** a je vynálezcom GPS a radaru, že dostal najvyššie štátne vyznamenania od štyroch amerických prezidentov, považoval ma za blázna a nacistu.

Keď v honosnej televíznej relácii **Milujem Slovensko** osem vysokoškolsky vzdelaných ľudí nepočulo o **Aurelovi Stodolovi**, keď popredné celebrity nášho

Fyzik a vynálezca slovenského pôvodu, američan aj čechoslovák. V období 1960-77 bol prezidentom Spoločnosti pre le-tectvo a kozmonautiku (Aerospace Corporation). Pod jeho vedením vyvinu-li svetoznámy Global Positioning System, skrátené GPS.

politického, kultúrneho a spoločenského života zahlásia, že my Slováci sme, žiaľ, nemali vo svojej histórii veľké osobnosti, je to už varovanie tretieho stupňa.

Natíska sa otázka: Kto sa má hanbiť za to, že týmto „smotánkovým celebritám“ nenatkol za 17 rokov do hláv, kto bol **Matej Bell, Jessenius, A. Fr. Kollár, Ján Kupecký, Petzvall, Popová, Š. B. Roman, Koloman Sokol, Dionýz Štúr, Warhol, Kempelen, Vavrinec Benedikt, Š. Jedlík, Bahýľ, Warchal, L. Hudec, Bosák, Ilkovič, Papánek, Segner, Mikovíny, Fleischmann, Konkoly, Hložník, Michal Strank, František List, Pola Negri, Paul Newmann...** Poznáme **Sagana, Cibulkovú, Moravcovú, Tótha...** A zo všetkých najviac poznáme **Šakiru, Adel, Bjonse...** A kto ich nepozná, nech sa hanbí. Naše deti však rady počujú, že **Federer** má manželku Slovenku, aj austrálsky vynikajúci cyklista **Matheus** má manželku zo Slovenska (a kto by sa im čudoval, keď **Slovenky** sú krásne) a v našich deťoch sa objaví hrdosť.

Teda hrdosť predsa existuje, len je cieľavedome a systematicky utlmovaná, nemá ju kto prebudiť. V školstve sa nerysuje nič a na **RTVS** sa pozeráme po rokoch degenerácie s nádejou. Viete, ktorá bola najobľúbenejšia pieseň **Andreja Hlinku?** Šípová ružička, tá, čo sama kvitne v poli, každý sa jej bojí, že je chudobná... a ďalej sa tam spieva: Skôr sa ma opýtaj, **či pôjdem** za teba! Prečo nás niekto navádza, aby sme sa do krvi za seba hanbili? **Ach, ta řeč slovenská, soumernost i lad...**, vyznáva vo svojich veršoch český básnik **Adolf Heyduk** a tvrdí, že ak anjeli v nebi chvália Boha, tak jedine slovenskou rečou!

Predstavoval som slovenčinu svojim žiakom ako majestátnu katedrálu, ktorá nám umožní, ak sa ju naučíme, vypovedať a napísať všetko, čo si myslíme a čo cítime. Do tohto posvätného chrámu by

som nedovolil vstúpiť mnohým moderátorom či politikom.

Keď som so **Speváckym zborom slovenských učiteľov** spieval na svetovej súťaži v **Powell River (Britská Kolumbia)** **Suchom** upravenú ľudovú pieseň Tam medzi horami, na tvárach 700 poslucháčov sme videli vzrušenie, úžas. Nepoznali slová, ale cítili, že „zabili Janka“. Po koncerte sa dotýkali našich vyšívaných košiel a spytovali sa, kde na zeme-guli žije národ s takýmto spevom. Len hlu-pák by nezistil, koho je dedičom. Moja hositeľka p. **Smithová** (pochádzala z **Kublach pod Tatrami**) mi po našom koncerte prezradila, že dcéra sa s ňou prestala rozprávať za to, že ju nenaučila túto najkrajšiu reč na svete. Chválila sa svojim priateľkám, že aj ona je **Slovenka**, no po slovensky im nevedela povedať ani slovo. Škoda!

Keď sa **Anton Hlinka** po roku **1939** vrátil z **Mníchova**, hovoril, že **mütterchen je síce pekné slovo, ale mamička je mamička**. Čím to je, že aj môjmu švajčiarskemu zaťovi sa pri vyslabikovaní tohto slova rozsvieti tvár? Museli mať tí naši dávni predkovia pri tvorbe reči úžasný cit pre krásu zvuku.

O ktoré dedičstvo by sme sa mali uchádzať?

Sedel som nedávno v osobnom vlaku Bratislava – Kúty. Komunikácia niekoľkých pätnásťročných dievčat ma prinútila presťahovať sa do iného vozňa. Z ich úst sa ozývali také vulgarizmy, za ktoré by sa museli hanbiť aj opilci po záverečnej v 4. cenovej skupine. Z exteriéru dievčatá s mäkkými slovanskými črtami, ktorými je obodrovaný genofond iných národov, a v interiéri hnus – odpad. Aj tie vychovala mamička? Škola? Sú anonymné?

Kedy sa to stalo, odkiaľ k nám prišla táto kultúra, kto za to môže? Aj môj starý, keď som ho nahneval, mi nadával: Ej, bodaj si ty narátosť! O ktoré dedičstvo by sme sa mali uchádzať?

Môj pokrm dobrý, moja čaša zlatá a moja odev, ktorej neviem ceny! Kto zaplatí kauciu za obvinené školstvo, rodinu, médiá? Na neriešené kriminálne činy sa dá zabudnúť. Napoleon hovoril: **Nie sú zlí vojaci, sú len zlí generáli. Nie sú zlé deti, vinná je rodina, škola, spoločnosť, ktorá má vychovávať, a nevychováva**. Netajím sa svojím pohľadom na naše školstvo. Je rozporuplné. To, že sú slabé vzdelávacie výsledky, je známe. Kto však otestuje tie výchovné? Ako by sme v nich obstáli v medzinárodnom porovnaní? V počte nevychovaných by sme určite nezaostali ani o percento. Stojím si za tým, čo hovorím, bol som v japonských, švédskych, španielskych a iných školách a viem porovnávať. Mnohí riaditelia našich škôl zatajujú veľké prehršky žiakov, aby sa nestali stredobodom pozornosti médií.

Učiteľ je beznádejný chudák, do ktorého si môže kopnúť hocikto. Ak sa nič nezmení na jeho sociálnom postavení, ak sa nezmení prefinimizovanosť najmä na základných školách, budú naše deti učiť

učitelia, ktorí neboli schopní uplatniť sa inde. Ale sú aj výnimky! V istej televíznej besede jeden expert na školstvo (nimi sa to len tak hemžil!) povedal: Zvýši-me učiteľom platy, ak uvidíme výsledky. To ako keby kohút povedal sliepkam: Budem vás oplodňovať, ak uvidím, že znášate kurence. Ja si myslím, že za 57 % priemernej mzdy vysokoškolsky vzdelaných ľudí si mladí adeпти v invázii na pedagogické fakulty nohy nepolámu. Pri všetkej skromnosti si myslím, že práca učiteľa je prinajmenšom taká dôležitá ako práca dentistu či veterinára. Aby som bol pochopený – za-platiť im a žiadať od nich, klásť im vysoké úlohy. Ale ste naložili tým učiteľom, povedala mi istá kolegyňa po skončení akadémie o A. Fr. Kollárovi. Ktorým učiteľom? pýtam sa. Ja tu okrem vás ani jedného nevi-dím. Onemela.

Kde sú tie časy, keď učiteľ bol predstaviteľ osvet-y a kultúry vo svojom okolí? Toto je moje vlastenectvo a národovectvo – ukázal mi peňaženku istý kolega. Ty žiješ v 19. storočí. Iný slovenčinár s penou na ústach: **Matica? – Fašistická organizácia**. Jediné, čo o Matici vedel, bol spreneverený národný poklad. A ešte sa od Havrana dozvedel, že Štúr bol notoric-

Trenčianska rodáčka
Eva Kristínová v komédii
Zimozel (1980)

ký alkoholik... Do väzenia by som ho nezatvoril, ale dvere do triedy by som mu nedovolil otvoriť! Tým, ktorí rozhodujú o učiteľských platoch, asi škola ublížila.

Det'om treba dať korene a krídla! My im dávame iba krídla

Ponúkol som istež pani riaditeľke ZŠ besedu s p. Evou Kristínovou. Deti, reku, o 50 rokov budú môcť povedať: **Naživo sme videli a počuli recitovať Kristínovú!** Tak ako sa chválím ja: rozprával som sa so Suchoňom, Čikkerom, Smrekom, Poničanom, D. Okálím... Nepochodil som s ponukou. Deti by to vraj nezaujímalo. **Potom prišiel klaun Ba-ja-ja.** Povyberali od žiakov po dve eurá, plytký podnikavec si nasadil červený nos, rozstrapatil vlasy a deti štyridsať minút vrieskali od radosti a šťastia. Keď deti cítila odpor voči učivu o národnom obrození – povedala mi istá pani učiteľka a dejepisu! To nie proti učivu... – zamlčal som galantne.

Uvedomujete si, páni slovenčinári, čo vám zveril národ? Keď ma niekto pomenuje slovenčinárom, zmocní sa ma adrenalín hrdosti a šťastia! Kto vie hovoriť po americky? – pýtam sa žiakov. Poznajú ma – pochopili. **A viete, že Proglas bol v Európe pol tisícročia uznávaný ako najdokonalejšie básnické a filozofické dielo?** Že reč našich predkov patrila medzi štyri bohoslužobné jazyky?

Učiteľovi dal národ do rúk najmocnejší prostriedok, ktorý je však multifunkčný. Nechcem znieť jak zvon z olova, nehromadím hluché slová. **Nech kto, čo chce, o nich hŕta, na každom je krv prischnutá.** (Ivan Krasko)

Môj prvý pán riaditeľ školy nevedel pochopiť, ako som mu mohol nahlásiť 36 rodičov z triednej schôdže ZRPŠ, keď mám predsa iba 25 žiakov. Vzal

si prezenčnú listinu a krútil hlavou. Prišli aj obaja rodičia, aj staršia sestra, aj krstná mama. Chceli vidieť a počuť to „čudo“, ktoré spôsobilo, že deti doma odmietajú ich pokyny, lebo ich učiteľ to povedal tak! Musela som si do kuchyne zohnať ďalší kôš na separovaný zber a otec musel zhotoviť kompostovú jamu.

A keďže učiteľ slovenčiny bol pretekár na bicykli, do roka bolo v škole 20 nových bicyklov a kona-li sa tam Majstrovstvá Slovenska žiakov v cestnej cyklistike, vyrástla tam okrem iných aj majsterka republiky v cyklistike. Vlado Dzurilla s predsedom Zväzu ľadového hokeja priniesol hokejku a puk z Majstrovstiev sveta za 1. miesto v krajskej súťaži žiakov, množili sa diplomy za úspechy v Slovesnej jari, diplomy z Dolného Kubína, z vrcholových súťaží Putujeme za ľudovou piesňou, hrali sme divadlá, inštalovali sme so žiakmi výstavy z archeologických lokalít (v spolupráci A. Habovštiakom), besedovali s D. Okálím, V. Turčányň, Čipárom, Ďuričkovou, J. Melicherom..., putovali sme na slovanské hradská, Bradlo, Černovú, Levoču, Sitno, Oravu...

Na nedávnom stretnutí so žiakmi (už dôchodcami) sme si spomínali, ako sme išli bicyklami so slovenskými zástavkami vyše sto kilometrov na Bradlo, a pretože to bolo v roku 1968, pamätali si, ako im usmíati šoféri, dokonca i rušňovodci, vytrubovali, ako nám dala tetka v Košariskách miesto na prenocovanie v šope na sene i mlieko z večerného pôdoja a ako ich ovanul ten národný duch, ktorý sálal zo 150-tisíc účastníkov. **Tento duch ich neopustil po celý život a infikoval aj ich deti, aj ich vnukov.** Aby som bol správne pochopený, tu nejde o moju prezentáciu, ja som potom v čase normalizácie bol „odmenený“ prevelením ako nepotrebný „osvietenec“ na hornú Oravu a pokračoval som v rozvratnej činnosti medzi žiakmi.

Mne tu ide o demonštráciu moci a možností učiteľa. **Det'om treba dať korene a krídla! My im dá-**

vame iba krídla. Naučíme ich anglicky, zakúpime im letenky, jednosmerné (!), a ony odletia, aby sa už spravidla natrvalo nevrátili, pretože im chýbajú korene. My sa vytešujeme, hľadajúc na mape destináciu, o akej sme v minulosti ani nesnívali. Konzervatívny S. H. Vajanský ešte plakal: **Hojže, Bože, jak to bolí, keď sa junač roztratí...** Ony už Slovenskú ligu nezaložia, doláre nepošlú, pôdu doma nekúpia, iba ak by im ju dánski či rakúski majitelia predali, samozrejme, za dvadsaťnásobok ceny, za ktorú ju oni kúpili.

Národ, ktorý stratí svoju pamäť, sa stáva hŕbou otrockých koží

My tu nie sme chudobní. Máme svet **sebe podobný. Hory, rieky, zlato máme. Máme urán, maste-nec, akému niet páru. A máme vodu!** Zahraniční jastrabi lepšie vidia do útrob našej zeme podtatranskej. Čo s tým? Nevieme či nechceme? Poznáme cenu svojho duchovného bohatstva? Kto a kedy nám bude môcť prezradiť naše skutočné národné dejiny?

Dnes, keď sa koná táto konferencia, protestujú slovenskí učitelia proti rozšíreniu vyučovania dejepisu na základných školách o jednu hodinu v týždni!!!! Bože, odpusť im, lebo nevedia, čo činia. Lebo nevedia, či sú... Nebolo by potom vhodné dejepis úplne zrušiť, ako to pred pár rokmi vyhlásila jedna popredná umelecká celebrita, ktorá nechýba ani deň na televíznej obrazovke?

Národ, ktorý stratí svoju pamäť, sa stáva hŕbou otrockých koží. Aká vlna odporu sa zdvihla v radoch učiteľov, keď tu bol návrh, aby sa žiaci naučili naspamäť peambulu Ústavy Slovenskej republiky? Ako môžeme mať radi niečo, čo nepoznáme? Dejiny slovenského národa sú dejinami dobra – povedal o nás cudzinec.

Naša bývalá veľvyslankyňa v Česku, Rakúsku a v Poľsku nás pomenovala ako vrahov a zbojníkov. To kvôli Jánošíkovi. Takých mal každý národ a to všetci sú vrahovia? A je tu ešte jedna otázka: Ktorý iný národ na svete by sa nechal reprezentovať takouto mrchou? Ako vidno, emancipácia slovenského národa sa nezavýšila prvým januárom 1993.

Som hrdý na svojich predkov

V pozdnom veku sa dozvedám, aj to iba z neoficiálnych zdrojov, o pestrofarebnej histórii Slovákov. Väčšinou nám túto históriu písali iní. Zamlčovali, glorifikovali, zatracovali a prekrúcali. Na základnej škole som sa dozvedel o bitke pri Domažliciach, ako tam pápežský legát Čezaríny stratil pri úteku čiapku (ako som mu to doprial, lebo husiti boli „naši“).

Poznal som presný počet vyjednávavčov v Svá-

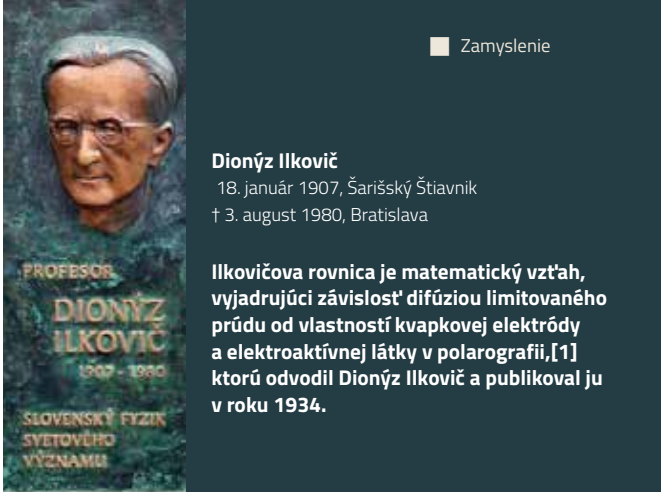
rovskom štrajku, podrobne som poznal udalosti okolo Lidíc a Ležákov, dôverne som poznal výroky spartského kráľa Leonida, ktoré vznikli pri Termopylách, a o partizánmi vyvraždeneých 84 statočných a pracovitých ľudí na novobanských štáloch som sa nedozvedel. A chodil som do školy, ktorá bola vzdialená od toho miesta päť kilometrov! V učebnici som sa nedozvedel názvy 60 vypálených dedín na Slovensku.

Len náhodou a vďaka dobrému učiteľovi som počul o vozokanskej epopeji – protitureckej bitke. **Som hrdý na svojich predkov,** ktorí vidlami a kosami pod velením štyroch Esterháziovcov – kapitánov pre-mohli presilu po zuby ozbrojených Turkov. Som hrdý na Ďurka Langsfelda, Vilka Suleka, Ľudovíta Holubyho pre ich statočnosť.

Dovtípil som sa, že toľká báza duchovného bohatstva vznikla preto, lebo ľudia na našich dedinkách nevedeli čítať, a preto si museli pamätať, rozvíjať si pamäť. Veď stotisíc slovenských ľudových piesní, rozprávok, prísloví a porekadiel – tam je zahrnutá múdrosť všetkých čias. František List vyhŕňal z Budapešti svojich žiakov: Chod'te preč! Tu sa nič nena-učíte! Pod Tatrami, tam je hniezdo muziky.

Čím bol formovaný cit a zmysel pre krásu u našich predkov? Boli to hory zázračnej stíny a krásna slovenská diaľ? **Sto pokolení v zemi sní o tom, čo je krása** – uvažuje Rúfus. Architekti hovoria, že naša dedina bola pred niekoľkými storočiami architektonicky i urbanisticky dokonale dotvorená. Chudobka krásna! Divá a krásna! Český maliar Hála si prišiel do Važca načrtnúť zopár skíc. O dva týždne píše list: **Milá mamka, už som chcel odísť a čosi ma stiahlo späť. Keď tu je všetko krásne.** A ostal vo Važci až do konca svojho života.

Mnohé rozprávky, ktoré na Slovensku zobierala Božena Nemcová, časom nadobudli českú patinu. Nemyslím si, že by sa Margita a Besná potulovala popri Vltave. Nositeľ Nobelovej ceny etnograf Björnson, ten, ktorý si odmietol sadnúť v Budapešti za jeden stôl s vrahmi, ten, ktorý napriek zákazu roztrúbil do celého sveta, že v Uhorsku sa do utláčaného

Dionýz Ilkovič
18. január 1907, Šarišský Štiavnik
† 3. august 1980, Bratislava

Ilkovičova rovnica je matematický vzťah, vyjadrujúci závislosť difúziou limitovaného prúdu od vlastností kvapkovej elektródy a elektroaktívnej látky v polarografii,[1] ktorú odvodil Dionýz Ilkovič a publikoval ju v roku 1934.

Láska k národu hodna je obetí!

Príde čas, nie sám od seba, keď sa z týchto pochýbných hnutí budeme smiať a viete, kto bude túto dobu zosmiešňovať najviac? Jej priekopníci. Keby sme sa dôslednejšie zaoberali dejinami, zistili by sme, že ak duchovno silno zaostáva za materiálnym, dochádza k skratom, krízam, vojnám.

Milí matičiari, prosím vás, nežiadajme cudzie! Vzácny pán profesor Richard Marsína povedal raz svojim mladším kolegom – historikom: Neopoväžte sa písať neoverené, primyslené. Píšte len fakty! Ale nepísať fakty, hoci zo strachu, je hriech!

Nepíšme už žobropisy – žiadajme si svoje. Vydajme sa na kamiónoch po stopách Hrebendu!

Pomáhajme zdravým mozgom na správne miesta, nezávidme si! Chcime sa prebiť a prebijeme sa! **Láska k národu hodna je obetí!**

Ak to uznáš za vhodné, Pane, vymaž ma z knihy života, ale národ mi nechaj žiť!

Kozolka, Peter

Zdroj: Zborník príspevkov z vedeckej konferencie Slováci na jazykovo zmiešaných územiach Slovenskej republiky – prejavy národnej a kultúrnej identity, Nitra 2017

Generál Štefánik tragicky zahynul 4. mája 1919 pri návrate do vlasti neďaleko Ivanka pri Dunaji. O týždeň neskôr ho pochovali spolu s jeho talianskou posádkou nad jeho rodnými Košariskami na Bradle. O päť rokov po jeho smrti bol položený základný kameň pamätníka navrhnutého architektom Dušanom Jurkovičom. Na vybudovanie pamätníka bola vyhlásená národná zbierka, v ktorej sa vyzbieralo dva milióny korún. Mohly slávnostne odhalili 23. septembra 1928.

Pozdravujem Vás pán Jozef a želám veľa úspešných, pekných dní a šťastie, zdravie pri každom kroku, ktorý urobíte v tomto roku.

Posielam Vám a čitateľom Slova z Britskej Kolumbie úvod k prednáške, ktorá odznela v knižnici na Kapucínskej ulici o práci, ktorú teraz robíme na matrike z mojej rodnej obce, Slovenského Komlóša, najväčšej slovenskej obce v Uhorsku ba i po rozpade monarchie v terajšom Maďarsku. Mnoho jej občanov žilo a založilo si rodiny v Kanade, hlavne v jej východnej časti. Napríklad v meste Niagara Falls na cintoríne som našiel šesť hrobov

Tótkomlós – Slovenský Komlőš

Matrika Slovenského Komlóša

Čo vyvoláva záujem o hľadanie predkov?

Podľa môjho názoru tento fenomén začal rozkviatať po nežnej revolúcii. Z pojmu – súkromné vlastníctvo výrobných prostriedkov sa prešlo na pojem – privátne vlastníctvo. Mnoho občanov si začalo hľadať toto svoje privátne vlastníctvo. Eufória tohto hľadania sa rozšírila po vyhlásení, že si treba svoje zoštatnené vlastníctvo pýtať späť v reštitučnom procese. Priemyselníci, zemepáni, remeselníci, roľníci ba i zoštatnené spoločenstvá si začali hľadať svoj majetok a žiadať si ho späť.

Toto je prvý podnet prečo hľadať a prehŕňať sa v matrikách alebo v iných dokumentoch a začať dokazovať, že dotýčný občan, skoro vždy dedič, má na ten, alebo ten majetok právo a trvať na jeho vrátení. Nuž a k tomu potreboval dokázať, že je právoplatným dedičom. Tu mu výrazne pomáhala hlavne matrika, či už štátna alebo cirkevná.

Druhým podnetom je záujem aj prostého občana, ktorý po revolučnej zmene, ktorá zruinovala hospodárstvo bývalého spoločenského poriadku, prišiel o prácu a to spôsobom, že mohol odísť do predčasného dôchodku. Potom 55-ročný dôchodca sa stal vyplašený, nemal žiadneho koníčka, ktorým by si naplnil voľný čas. Povedal si, že keď má občan, potomok bývalých boháčov možnosť získať majetok svojich predkov späť, budem aj ja hľadať či nemám aspoň zemianske korene. No, tak sa rozmohlo hľadanie predkov a štúdium starých dokumentov o rode.

Ďalším fenoménom je aj predlžovanie priemerného veku. Aj keď sa akokoľvek hneváme, že vo všetkom čo jeme, je chémia, predsa len sa dožívame veku vyššieho než naši rodičia. Nakoniec aj problémové zdravotníctvo, veda a výskum v oblasti liekov, teda farmácia pokročila a doniesla nové lieky aj tie nám umožňujú žiť dlhšie. Nuž a kto nie je lenivý a pohodlný hľadá okrem bežného všeobecného využívania voľného času rozptýlenie v iných oblastiach a iné možnosti racionálneho využitia voľného času. Takže okrem sudoku a krížoviek je možno zaujímavo stráviť čas aj hľadaním svojich koreňov rodiny. Takýmto zdrojom je aj študovanie matrik a zostavovanie si rodostromov.

Matriky

Štúdium matrik nám ponúka prekvapivo veľa informácií. Dajú sa z nich vyčítať aké boli spoločenské a ekonomické pomery od chvíle keď občania dostali priezviská – teda cca od 16. storočia, aké vládli me-

mojich rodákov a ich potomkov. Boli to rodiny Bencko, Konečný, Karkuš, Bobor, Ondrus a Pakší. Po vyst'ahovaní sa do Kanady si práve v tejto lokalite vzájomne pomáhali, aby začiatky života v Kanade v rokoch 1920 - 22 bez väčších problémov prekonali.

Snád' ich potomkovia prejavia o túto prácu záujem, keď bude matrika prepísaná do počítačovej podoby, ktorý im umožní pozrieť sa do histórie ich rodu.

So srdečným pozdravom Mišo Hronec

Evangelický kostol v Tótkomlósi – v Slovenskom Komlóši

Autor: Balla Bela

Začína i odklon od zaužívaných slovanských krstných mien prechodom k maďarským.

Ekonomické a spoločenské postavenie

Zápisy v matrike veľmi plasticky ukazujú i na ekonomické postavenie Slovákov v štátnych službách. Na obecnom úrade v úradníckych funkciách pracujú len Maďar alebo pomaďarčení Slováci. Richtár býva obyčajne Slováč. Zbor prisázných je zmiešaný, ale notár, tajomník, sudca a pisári sú väčšinou Maďari. Obyčajne títo úradníci sú iného vierovyznania, nie Evanjelici, ale narodenie detí je zapísané v matrike evanjelického zboru. Páni farári uvádzajú len ich odlišné vierovyznania ako **staroverec**, **rímskokatolík**, **gréckokatolík** a pod.

V službách maďarskej železnice tiež pracujú len Maďari. Počnúc strážnikom cez posunovača, pokladníka až po náčelníka stanice všetci sú nositelia maďarského priezviska.

Represívna a poriadková služba má svojich zástupcov v matrike uvedených len s maďarskými priezviskami. Z poriadkovej polície sú to pomaďarčení Slováci. No žandári sú len Maďari. Kostol bol iba jeden a tak všetci nosili svoje deti ku krstu do evanjelického kostola. Toto sa najvýraznejšie prejavuje v obci Slovenský Komlőš, lebo katolícky kostol bol postavený až na konci 19. storočia.

Krstné mená

Zaujímavá je voľba krstných mien. Prvorodenému, tak ako tomu je i dnes, rodičia dajú buď otcovo, alebo mamino krstné meno. Inak naši predkovia na Dolnej zemi sa dosť tvrdo držia pri ďalších detoch kalendára. Prevládajú naše typické archaické krstné mená – Ján, Štefan, Jozef, Michal, Juraj, Ondrej, Martin, Matej, Anna, Mária, Zuzana, Alžbeta, Žofia, Katarína, Eva. Ak sa niektorému Slovákovi podarilo stať sa remeselníkom už sa dostal do osídleí maďarónstva a dal dieťaťu krstné meno maďarské napr. Lajos, Sándor, Béla apod.

Čo stojí za povšimnutie , že v 19. a začiatkom 20. storočia sa objavujú, ale iba v málo prípadoch i Štúrovské slovenské krstné mená, ako Slavomír, Miroslav. Naozaj toho bolo presalen veľmi málo.

Ako perličky treba uviesť ako sa deti rodili niekedy v jednom termíne u súrodencov , ktorí mali svadbu spoločnú. Svadobná noc, pokiaľ nezahrešili predtým, napovie veľa. Našiel som prípad, že súrodencom sa narodili deti v jednom týždni dokonca aj v jednom dni.

K úmrtnosti detí, ktorá bola naozaj veľmi veľká, je treba povedať, že nie je celkom jasné kam tie detičky naši predkovia pochovávali. Úmrtnosť od narodenia po 15. rok veku tvorila z ročne zomretých až 50 %. Keď som však chodil vlni po cintorínoch detské hroby som našiel iba v malom počte aj to už len zo súčasného obdobia.

Páni farári veľmi poctivo zapisovali deti , ktoré sa narodili mimo manželstva. Z celkového ročne narodeného potomstva tvorili od 2 do 4 %. Ako bude vyzerat' dnešná matrika, neviem si ani predstaviť.

Remeslá

Zo zapisovaných remesiel nájdeme aj také, ktoré už zanikli alebo ani oficiálne neboli používané, napríklad príštipkář, čižmár, pomocný tkáč a niektoré

ani neviem preložiť z maďarčiny – sz rmadia, sz rszabó atď.

No a trochu ohovorením je treba povedať na adresu farárov, že si pri veľkom počte rodiaciach sa detí kumulatívne organizovali krsty 6 aj 7 detí na jeden deň.

Na Komlóši som objavil medzi remeselníkmi hlavne Maďarov, ale aj Čechov veľmi málo Slovákov. Naši Slováci sa držali svojho sedliackeho a pastierskeho spôsobu obživy. Až 20. storočí sa poberajú na štúdiá a na remeslá niektoré deti sedliakov.

Jazyk

Používanie jazyka respektíve abecedy v matrikách dokumentuje ako sa ťažko prechádzalo na ustálenie spisovného, či úradného jazyka. Používala sa nemecká abeceda, česká a slovenská. Samotní farári boli z toho asi dosť nešťastní, lebo sa často mýlili a pri jednom priezvisku použili všetky tri abecedy. Nemecké ostré „s“ pretrvávalo najdlhšie až do 20. storočia. Aj keď bolo zákonom stanovené písanie

Kubo – prvé slovenské divadelné predstavenie v Slovenskom Komóši 3. februára 1907 v réžii Ondreja Beňu

Slovenský Komlőš dnes

Autor: Patrik Kunec – Vlastné dielo, CC BY-SA 4.0,

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=51156178>

v maďarskom jazyku pán farár Hrdlička, slúžiaci v obci od roku 1905, používal pri zápisoch aj diakritické znamienka zo slovenskej abecedy.

Poctivejší farári písali pri sobáši aj miesto odkiaľ pochádzali rodičia ženícha alebo nevesty. No tak možno povedať, že skúmanie potomstva v matrikách je naozaj zaujímavé a poučné a aj smutné keď zistíte, že sa vám stará mama trikrát vydala, a otec vám nikdy nepovedal, že pochádza zo 7 detí, keď nakoniec ostali len dvaja, ktorí sa dožili dospelosti.

Elekronická matrika

Vážení rodáci, potomkova rodákov zo Slovenského Komlóša, ak budete mať voľný čas budete mať o rok k dispozícii matriku v modernej elektronickej podobe a ak sa vám dostane do rúk, prehŕňajte sa v nej, nájdete tam množstvo zaujímavých informácií o vašich predkoch.

Michal Hronec

Úvod k Denníku a knihe účtov, ktoré založil r. 1790 Komlóšan Pavol Hovorka

O Slovákoch sa mnohí historici vo svojich prácach vyjadrovali ako o mimoriadne nevzdelaných obyvateľoch žijúcich v Rakúsko-Uhorsku. Takéto nelichotivé úsudky písali hlavne českí autori, ktorí mapovali územie Slovenska pred prvou svetovou vojnou a v období keď sa začala pred ukončením vojny formovať nová tvár Európy, nehovoriac o tom ako sa správali a komentovali občana slovenského pôvodu maďarskí politici, historici, rôzni odborní nedoukovia a nakoniec od nich nakazení občania maďarského národa.

Urážky, „Blbej Slováč!“ a „Buta Tóť!“ boli na piedestále dňa. Čechom túto urážku nemožno odpustiť, aj keď boli po prvej svetovej vojne naši zachrancovia, lebo České légie porazili vojsko Bélu Kuna po vpáde na východné Slovensko. Kun Béla sa vydal s úmyslom spojiť sa s ruskou proletárskou revolúciou. Okrem toho však sledoval aj cieľ zachovať veľké Uhorsko.

Je síce pravda, že Slováci neboli nadmieru bohatí, ale zato statoční a pracovití. Chudoba vznikala z toho dôvodu, že Nemci ich obrali o prírodné bohatstvo a Maďari a zapredanci zemepáni s pomaďarčenými menami, o pôdu. U prvých pracovali ako robotníci v baniach a u druhých ako prostí poddaní.

Po vzniku prvej československej republiky sa Česi nahrnuli do úradov, do škôl, do policajných zborov a do rôznych štátnych funkcií. Pomohli Slovákom týmto svojím krokom, to nemožno poprieť, no súčasne ich pripravili o ich dôstojnosť. Slovenskí vzdelanci sa do štátnych a riadiacich funkcií dostávali až po druhej svetovej vojne a to až okolo roku 1960, teda 15 rokov trvalo kým na Slovensku vyrástli tí, ktorí začali riadiť ekonomiku Slovenska.

Treba dodať aj to, že tieto ohovárania sú veľkou nepravdou ak porovnávame podiel slovenských vzdelancov k počtu vzdelancov k iným národom a národnostiam. Veď títo „buta tóťi“ postavili okrem hlavného mesta Budapešti aj mnoho ďalších veľkých miest v Uhorsku. Vytvorili najväčšie slovenské mesto – Békéšcabu a najväčšiu slovenskú dedinu Tótkomlőš. Okrem toho nie zo zbohatlíkov –

grófov, barónov a zemepánov vyrastali vzáčne osobnosti na úseku spoločenských a technických vied, ale z chudobných slovenských zemianskych a remeselníckych rodín ako bolo horeuvedené. Nuž a preslávili ich aj dynastie z učiteľských a farárskych rodín.

V 18. storočí počas sťahovania sa Slovákov na vyľudnenú Dolnú zem brali so sebou učiteľov a farárov, ktorí ich formovali a viedli k vzdelanosti a k vyššej kultúrnej úrovni. Po založení osady vždy viedli svoje obecné zastupiteľstvá a cirkevné zbory tak, že sa stali nakoniec viac ako konkurentmi starým maďarským osadám. Členovia v presbyterských zboroch a vzdelanostný potenciál obecných prisázných viedol obce k rozkvetu a blahobytu. Viacerí autori v 19. storočí písali vo svojich monografiách, že slovenské obce si veľmi dobre vedú nielen v cirkevných záležitostiach ale aj v obecných. Napríklad o Tótkomlősskej obci a cirkvi sa vyjadril farár Samuel Horváth vo svojej monografii z roku 1846, že je najbohatšou cirkvou i obcou v rámci Rakúsko-Uhorska.

Vzmáhajúci sa gazdovia v obci Totkomlőš mali nielen prirodzenú inteligenciu, ale sa snažili ziskavat' aj vzdelanie. Dôkazom toho je i denník založený gazdom Pavlom Hovorkom, o ktorom bude táto knižočka. Denník je aj dôkazom toho, že autor a jeho potomkovia poznali písmo gotické , „švabach“ a pod maďarizačným tlakom sa naučili aj maďarskú abecedu a samozejme aj maďarskú reč. Ich slovník je síce poznačený stredoslovenským nárečím, jazykom českým prevzatým z kralickej biblie, ktorú ako evanjelici používali ako liturgickú reč, no aj tak dokazuje to, že všetci, ktorí ho písali boli zruční nielen v písaní obyčajných textov, ale aj právnických formulácií, zodpovedajúcich danému historickému obdobiu. Dokonca jeden z členov rodu chcel za sebou zachovať i rozrod rodiny a tak prvé a posledné listy sú poznačené aj akýmsi nedokonalým, no vzácnym genealogickým prvkom, rodostromom.

Ing. Michal Hronec

Celý Denník a knihu účtov nájdeta na <https://lnk.sk/bkm2>

Život na Demjanich ulici

Osada Slovenský Komlôš, od roku 1995 mesto, leží na juhovýchode Maďarska v Békéšskej stolici. V roku 1930 mala táto dedina o niečo viac ako 11 tisíc obyvateľov. V časoch keď bola súčasťou Rakúsko-Uhorskej monarchie, bola najväčšou slovenskou dedinou štátu, aj keď ležala skoro na rozhraní terajšieho Maďarska, Rumunska a Juhoslávie. Maďarská vedecká literatúra už dnes pomaly ale iste zamlčuje, že túto osadu založili v roku 1746 Slováci... Skúsím napísať pár spomienok na tých, s ktorými som žil v jednej slovenskej dedine - v Slovenskom Komlôši, v piatom okrese na jednej ulici - ulici generála Damjanicha... Tak začína úvod ku knihe **Michala Hronca Život a osudy rodín z Damjanich ulice** (pozri viac na http://slovozbritskejkolumbie.ca/kiosk/No.24_Jeseň2015_str.7).

V ďalšom texte uvádzame opis niektorých slovenských rodín, ktoré žili na Demjanich ulici v čase autorovho detstva. Skoršie opisy rodín si môžete prečítať ak navštívite webové stránky, na ktoré ukazujú webové odkazy.

Rodina Pavla Kukučku

Pri pohľade od priechnej ulice, ktorá niesla názov „Pósa Lajos utca, prvý rohový dom na pravej strane, kde bývali Kukučkovci, už patrilo do spomenutej priechnej ulice. My sme ich však považovali za našich (pozri viac http://slovozbritskejkolumbie.ca/No.24_Jeseň2015_str.7).

Rodina Juraja Moravského

Koniec Kukučkovej záhrady tvoril hranicu s dvorom domu Juraja Moravského, takže si ako sa vracalo na Komlôši, „videľ! ena druhimu do kuchíni“ . Ziaľ už báči Ďuro nežili, keď som ja začal vnímať život. Padli v prvej svetovej vojne a zanechali iba jedného syna, tiež Juraja. Tento dom bol postavený na pazuchu, zalomený do pravého uhla. Do ulice mal postavenú jednu izbu s jedným malým oblôčikom.

Túto izbu obývala podnájomníčka, Maďarka, so synom Pištom. Odkiaľ pochádzala to si už nepamätám. No viem, že bola veľmi chudobná. Často nemala so synom ani čo do úst položiť. Do práce chodila len sporadicky aj to iba ak **nanička** Moravská jej trochu syna povarovali, aj to len preto, aby im mohla zaplatiť nájomné. Často púšťala k sebe aj chlapov za peniaze. A táto jej zárobková činnosť bola trňom v oku ostatným obyvateľom ulice, a tak nás od ka-

Vysvetlenie nárečových slov

ganaj	hnoj
chiža; prenja chiža	v tých časoch obývačka
ňanička	teta
odridzavenie	odhrdzavené
parsún	podoba u človeka
pokrovčok	pokrovec
sálaš	mimo obce stojaci dom na pozemku majiteľa
zetka	kukurličné steblo obhryzené dobytkom

marátstva s jej synom rodičia vystríhali, ba občas aj vyzauškovali keď zistili, že sa s ním hráme. Často sa po nás, ako sa hráme, len ľútostivo pozeral, stojac v malej bránke zabudovanej do vrát.

Syn **ňanički** Moravskej si za manželku vzal Pitvarošanku, Zuzanu Zelmanovú. Ich dcéra, Zuzka bola o sedem rokov mladšia odo mňa. Nepatrila medzi nás starších a tak mala iba jednu kamarátku na ulici a to Anku Spišiakovú. Najčastejšie sa zdržovala a zabávala so svojou starou mamou vo dvore. Jej rodičia boli, ako aj mnoho iných, želiari, po celý poľnohospodársky rok, na robotách. Niekedy sme ich aj dva mesiace na ulici nestretli, či na priedomí po večeroch nevideli sedieť. Zuzkin otec bol dosť veľký grobian. Na svoju ženu často bezdôvodne kričal a niekedy, čo by v dobrej rodine nemalo byť, jej aj fyzicky ubližoval. Medzi obyvateľmi na ulici nebol veľmi obľúbený.

Po presídlení na Slovensko Zuzkina mama o dva roky zomrela. Mladý Juraj Moravský si našiel družku tetu Borsúkovu , o ktorej bude ďalej reč. Nakoniec aj on o pár rokov zomrel. Dcéra, sirota Zuzana sa vydala za Pitvarošana, Jána Mateja, ktorý s rodičmi po presídlení do ČSR, býval v Senci. Jej stará mama odpočíva na cintoríne spolu so synom a nevestou v obci Kajal.

Rodina Ondreja Karasa

Za Moravských **chižou** stál dom Karasovcov. Báči Ondriš Karas mali len **preňiu** chyžu a komoru. Ich dvaja synovia boli od nás, mojich rovesníkov, oveľa starší. Od Nového roku do Silvestra nasledujúceho roku stále boli v službe na **sálaší** u niektorého gazdu. Teraz, keď tieto riadky píšem, sa snažím na ich **parsún** rozpomätať, no nedarí sa mi to. Aj ich otec bol stále z domu preč, iba **nanička** sa motkali po dvore a záhrade. Tú sme sem tam pozdravili, keď sme sa obšmietali okolo ich, literovho - písmenkového, ako sme ho mi volali, latkového plotu. Veď odrádzavenie klince umožnili latkám aby raz vytvorili písmeno „V“, alebo „A“ a iné na hrči rozpadnuté latky vytvárali zas písmenko „I“ .

No viac ako odpoveď na pozdrav sme sa od **ňanički** Zuze, nič iné nedozvedeli. Neboli ako ostatné susedy, ktoré na nás často zagánili: „Nelietajte tak fagani a nevrieskajte! Človek pri vás ani chvíľu pokoja nemá.“ Dvor nemali oplotený, sliepky im behali po celej záhrade a v nej boli iba dva stromy. Dnes už neviem, či to boli hrušky, alebo višne. Skôr to boli višne.

Na jar zasiali trochu jačmeňa, ktorý im sliepky ozobali skôr ako by bol podrástol na kosenie za zelena, takže ňanička nemali robotu s jeho krájaním pre ne, samé sa obslúžili. Väčšiu časť záhrady využívali na pestovanie zemiakov. To, že sme u Karasov troch mužov počas roka nevideli, nám ani nepripádalo čudné.

Hriadky so zelinou, hrachom a šošovicou proti nenasýtným sliepočkám chránili oplôtkou z vrbového prútia. To pri zmene polohy hriadky každý rok prenášali. Dom mal do ulice jedno malé okienko a vstupovalo sa do pitvora priamo zo dvora. Typický gánok z predĺžených kroviek dom nemal. Pred dverami mali len akýsi **pokrovčok** z vrbového prútia a malý škrobák na obuv.

Na zimné kúrenie báči Ondriš doviezli, iste ako plácu, za koč **zetkov**. Uložili ich do stohu, lepšie povedané do malej kôpky. Keď chlapi v zime doma neboli **nanička** kúrili len raz denne. Určite sa ráno prebúdzaľi do 8 až 10

stupňovej zimy v izbe. Šetrili kde sa len dalo. V lete skoro každý deň chodili zbierať **ganaj** – suchý kravský trus, ktorý používali na varenie. Nuž aj takýto bol život chudobnej rodiny na Dolnej zemi. Karasovci sa nepresídľili. Ich ďalšie osudy nie sú mi známe.

Rodina Juraja Pokorádiho, alias Pokoradského

Pokoradskovci, ako sme ich mi vždy volali, mali dom postavený na Spišiakovom dvore. Báči Ďuro boli dvakrát ženatý. Z prvého manželstva mali dcéru Annu. Bola staršia odo mňa skoro o sedemnásť rokov. Vydávala sa veľmi mladá len-len, že dovŕila osemnásť rok. S druhou manželkou **ňaničkou** Zuzou, ktorú som si už ja pamätal, mali dcéru Zuzanu. Tá zase bola mladšia o dva roky. Aj báči Ďuro boli **válalkozov**. Parcelu, na ktorej stál ich dom, mali dosť úzku. K nim ak chcel furman so sedliackym vozom zatiahnuť, musel byť veľmi šikovný. Pozdĺž gangu mali vysadený vinič hroznorodý. Boli jedinou rodinou, kde sa jedávalo aj hrozno. Ja som do deviatich rokov svojho veku chuť hrozna nepoznal. Tých pár koreňov čo mali, stačili skonzumovať oni sami. A ich dcéra Zuzka na ulicu hrozno nikdy nedonesla. Inak Pokoradskovci boli usporiadanou rodinou. Na zabíjačkovú večeru sme sa vzájomne volávali. Bývalo to skoro vždy tesne pred Vianocami. Zuzka sa najviac hrávala s mojím bratom Jánom. Anka, sestra Zuzkina, chodievala navštevovať divadelné predstavenia. Navštevovali sme priamo v obývacej izbe, teda v **preňej chiži**. Pamätám sa, že som hral v nejakej rozprávke drevorubača a musel som sa naučiť spievať pieseň, samozrejme v maďarskom jazyku – „Ěn a fákat vágom, vágom mert ez a rend a világon.“ (Preklad: „Ja stínam stromy, stínam lebo taký je poriadok na svete.“) Nosil som na pleci malú sekerku a chodil som okolo malého pňa, ktorý sme našli u Pokoradských na dvore.

Pokoradskovci sa nepresídľili do Československa. Zuzka sa vydala za nejakého Maďara, ktorý pochádzal z Mezőhedešu – v našom nárečí – z Medzova. To manželstvo nebolo veľmi vydatené. Keď som po druhýkrát prišiel na návštevu do rodiska, bola už rozvedená a vydatá za Pitvarošana, Jána Matúšku. Jano bol vyučený čašník. Žili si dosť dobre, ale nakoniec Jano bol operovaný na bypas a onedlho po operácii, o dva roky, zomrel. Zuzka po smrti svojho otca dom na Damjanich ulici predala, presťahovala sa s matkou a manželom do činžiaka. Po matkinej smrti sa opäť rozhodla bývať v rodinnom dome a spolu s manželom kúpili dom na Epres tére. Celý svoj produktívny vek Zuzka pracovala vo Výšivárskom a tkáčskom družstve vo svojej rodnej dedine.

Táto rodina neprežila žiadne otrasy osudu.

Michal Hronec

Národný cintorín v Martine

Pri návšteve mesta Martina smerovali moje kroky s mojím odborným sprievodcom pánom Igorom Váľkom, šéfredaktorom časopisu Slovensko na národný cintorín. Na tomto tichom mieste má človek možnosť prejsť sa medzi hrobami slovenských veľikánov, ktorí pozdvihli v mohých sférach životy našich obyvateľov medzi Tatrami a Dunajom.

Národný cintorín v Martine sa nachádza v centre na Sklabinskej ulice a je miestom posledného odpočinku mnohých významných osobností slovenského života. Turčiansky Svätý Martin bol v 19. storočí hlavným strediskom slovenskej kultúry. Pri zaujímavej prechádzke cintorínom môžeme objaviť takmer štyri stovky národných dejateľov, politikov, spisovateľov, umelcov a iných významných osobností Slovenska. Je tu množstvo a množstvo mien...

Martin Kukučín, Jozef Škultéty, básnik Vladimír Roy. To je len pár mien zo začiatku Národného cintorína. Ich hroby na cintoríne susedia. Z jednej strany pri nich stojí v náhrobnej soche zvečnený maliar Martin Benka s maliarskou paletou v ruke. Z druhej strany je zase vysoký pomník Andreja Kmeťa s otvorenou knihou. Nájdu sa tam aj takí, ktorí zomreli v dalekom zahraničí a ich kosti boli neskôr prevezené na rodné Slovensko.

Slávu martinského cintorína založil Karol Kuzmány prvý podpredseda Matice slovenskej, martinský evanjelický farár. Pochovali ho presne 16. 8. 1866 ako prvého veľkého národovca a jeho pohreb sa stal v časoch ťažkej maďarizácie slovenského ľudu národnou manifestáciou. Sú tu pochovaní vedľa seba katolíci s evanjelikmi. Martinský cintorín sa stal celonárodným cintorínom Slovenska a oplatí sa ho navštíviť a dať úctu ľuďom, ktorí dokázali pozdvihnúť náš národ v ťažkých časoch a hrdo sa vždy hlásili k slovenským koreňom.

Vďaka môjmu erudovanému sprievodcovi som mal možnosť nafotografovať sa i oboznámiť sa s množstvom hrobov význačných slovenských veľikánov. Zopár fotografií, ktoré vám ponúkam, vás o tom možno presvedčia.

Text a fotografie: Paul Stacho

V septembri 2018 som sa prihlásil na 6-týždňový seminár v na SFU v Burnaby (Simon Fraser University) pre seniorov (55 plus). Stálo ma to 130 kanadských dolárov. Seminár sa volal „Príčiny 1.svetovej vojny, mierové zmluvy a ich dôsledky“. Navyše som si priplatil 20 dolárov, aby som mohol napísať záverečnú esej. Vlastne, esej som mohol napísať aj zadarmo, ale tých 20 dolárov bolo za to, že si ju profesor aj prečíta a napíše mi svoj názor na môj názor.

Predkladám vám slovenský preklad mojej eseje.

Esej o príčinách 1.svetovej vojny, mierových zmluvách a ich dôsledkoch

(Jozef Starosta: Moja skúsenosť zo seminára PLUS256-VA1187 a z môjho života), Coquitlam, Britská Kolumbia 2018-nov-02

Deň Dušičiek

Dnes je Deň Dušičiek. V gréckej a rímskej mytológii, červené makové kvety používali ako obetný dar mŕtvym. V súčasnosti ich ľudia nosia na prsiach (veľakrát vo forme červených karafiátov) ako prejav spomienky na vojnové obete. Na cintorínoch je v tomto čase oveľa viac návštevníkov.

Zamýšľam sa však nad tým, koľkí z nich (z tých ľudí, ktorí navštevujú cintoríny a hrdo nosia červený makový kvet na klope svojho kabáta) si spomenú na všetky obete 1.svetovej vojny...

Ja si spomínam. Prečo?

Môj starý otec, Jozef Starosta (I), ktorého krstné meno zdedil môj otec, Jozef Starosta (II), bol občanom Rakúsko-Uhorska^[1], špecificky toho územia, ktoré sa vtedy nazývalo "Horné Uhorsko" a dnes tvorí podstatnú časť Slovenska a či Slovenskej Republiky. Keď mal 39 rokov vypukla 1.svetová vojna. Musel ísť bojovať za cisára Františka Jozefa. Z vojny sa nevrátil. Rodinná tradícia hovorí, že padol v Druhej bitke pri rieke Pijave. Toto je jeden z dôvodov prečo sa zamýšľam nad obetami 1.svetovej vojny v tento Deň Dušičiek.

Prečo som sa prihlásil na tento kurz?

Chcel som lepšie porozumieť prečo môj dedo, Jozef Starosta (I), musel zomrieť vo veku 43 rokov bojujúc za záujmy niekoho iného. Chcel som lepšie porozumieť prečo sa môj otec, Jozef Starosta (II), musel stať "hlavou rodiny", hoci v tom čase, keď vypukla 1. svetová vojna mal iba 11 rokov. Chcel som lepšie porozumieť prečo ľudia nosia červené kvety maku na klope svojich kabátov. **To bol prvý dôvod.**

Pred 100 rokmi, r. 1918, po skončení 1. svetovej vojny, vzniklo viacero nových štátnych útvarov. Jedným z nich bolo Česko-Slovensko, neskôr Československo. Cítim, že Češi, Slováci a iné národy a národnosti, ktoré tvorili novovznikajúci štát, nemali rovnaké očakávania od spoločného štátu.

Napríklad, asi väčšina Slovákov očakávala, že nový štát bude štátom dvoch bratských národov, Slovákov a Čechov, žijúcich spoločne ao dve rovnocenné entity majúce v novej republike rovnaké povinnosti a privilégiá. Myslím, že to bolo vyjadrené v tej „pomlčke“ v mene republiky, Česko-Slovensko.

Mnoho Čechov, hlavne českých politikov, hľadeli na novú republiku ako na obnovenie Českého kráľovstva, ktoré bude zahŕňať aj slovenské zeme vrátane jeho obyvateľstva a snažili sa o vytvorenie jedného „národa“ nazývaného Českoslováci alebo Česchoslováci, a to bolo neskôr vyjadrené pomenovaním štátu na Československo^[2].

Dúfal som, že sa dozviem viac ako a za akých okolností vzniklo Česko-Slovensko / Československo. **To bol môj druhý dôvod prečo som sa prihlásil na tento kurz.**

Narodil som sa na konci 2. svetovej vojny, 1. mája 1945, v jednej izbe dvojizbového bytu. V druhej izbe boli unavení ruskí vojaci, niektorí z nich ranení. Bolo to obdobie, kedy východný front 2. svetovej vojny prechádzal cez naše mestočko, Bánovce nad Bebravou.

Vyrastal som v komunistickom štáte, ktorý počas môjho života zmenil niekoľkokrát svoje meno^[3,4]. Učil som sa históriu založenú na komunistickej ideológii, ktorá nebola 100% v súlade so skutočnosťou. Návštevou tohoto kurzu som sa chcel dozvedieť ako vyzerá pohľad súčasného „západného“ historika na históriu 1.svetovej vojny a medzivojnového obdobia. **A to bol môj tretí dôvod, prečo som sa prihlásil na tento kurz.**

1. Anglické pomenovanie „Austria-Hungary“ je trochu máťuce. Slovenský jazyk, podobne ako iné slovanské jazyky, používa dve mená, Maďarsko – Hungary, na pomenovanie krajiny, ktorá vznikla po 1. svetovej vojne a Uhorsko, ktoré pomenováva územie známe ako krajiny patriace pod Sväto-Štefanskú Korunu, ktoré (Uhorsko) sa pridalo r. 1867 k Rakúsku a vytvorilo tak Rakúsko-Uhorsko a nie Rakúsko-Maďarsko (Austria-Hungary). Nenašiel som anglický ekvivalent pre „Uhorsko“. Podľa môjho pozorovania je pre mnohých slovenských historikov tento rozdiel (Uhorsko vs Maďarsko) veľmi dôležitý, pre mnohých maďarských historikov je to nezmysel (rozdielu niet)

2. Možno tieto rozdielne pomenovania nového štátu sa môžu zdať anglicky hovoriacemu historikovi ako nepodstatné, ale história 70 rokov Česko-Slovenska / Československa ukázala, že boli veľmi dôležité. V súčasnosti žijú Slováci a Češi v dvoch nezávislých republikách, v Slovenskej republike a v Českej republike.a pre mnohých anglicky hovoriacich historikov je tento rozdiel nepodstatný.

Stanica 1.pomoci pre ranených vojakov Rakúsko-Uhorska na Piave 18.júna 1918

Jesenný seminár 2018

Čo som sa naučil? Že okolnosti sú dôležité

Mám rád históriu. Hoci žijem 30 rokov v Kanade^[5], stále sa cítim aj Slovákom. Takže som polovičný Slovák a polovičný Kanadan. Mám rád slovenskú históriu. Ale väčšinu historických dokumentov, ktoré som mal možnosť študovať boli od slovenských alebo českých autorov, a tí mnohokrát opisovali históriu slovenského a českého národa zo svojej lokálnej perspektívy. Tento kurz mi poskytol oveľa širší pohľad, pohľad „z väčšej výšky“, pohľad na celú Európu ba miestami až celosvetový pohľad.

Rozdelenie Rakúska Uhorska podľa jednotlivých etnických skupín. Mapa č. 19.

Mnoho udalostí v živote slovenského národa vyzerajú rozdielne z lokálneho „slovenského“ pohľadu a z pohľadu európskeho alebo celosvetového. Jedným príkladom môže byť Pittsburská Dohoda, dohoda medzi prof. T.G. Masarykom, budúcim prezidentom Česko-Slovenska a reprezentantmi slovenských a českých organizácií v Amerike v máji 1918.

Pre mnohých Slovákov to bol veľmi dôležitý, podstatný (kruciálny) dokument, ktorý definoval rovnakú pozíciu slovenského a českého národa v budúcom Česko-Slovensku.

Z pohľadu Dohodových mocností (hlavne Francúzska a Anglicka) a USA bola **Pittsburská dohoda** iba jeden z mnohých čiastočných dokumentov, ktoré podporovali kauzu vytvorenia Česko-Slovenska.

Keď raz bolo Česko-Slovensko na mape Európy, Pittsburská Dohoda už (možno) nebola pre „Veľké mocnosti“ taká dôležitá, hoci pre slovenských politikov, ktorí chceli, aby slovenský národ sa tešil rovnakému uznaniu ako český národ, zostávala táto dohoda veľmi podstatným dokumentom.

Čo som sa naučil? Že skutky sú dôležité a nie slová

Naučil som sa, že slová nie sú v politike veľmi dôležité. „Ľudský jazyk dokáže namaľovať obrazy, ktoré ľudské oko nikdy neuvidí“ – tak hovorí staré čínske porokadlo. Skutky sú dôležitejšie.

Medzi „veľkými mocnosťami“ (Nemecko, Anglicko, Francúzsko, Rusko, Rakúsko-Uhorsko, Taliansko, Otomanská ríša) bolo v rokoch 1880-1914 uzatvorených veľa rôznych písomných a ústnych zmluv a dohôd, a predsa svet skončil v krvavej 1.svetovej vojne, ktorá spôsobila smrť 20 miliónom ľudí.

Napríklad Nemecko, Rusko a Rakúsko-Uhorsko podpísali a vytvorili r. 1881 Ligu troch cisárov a aj tak Nemecko a Rakúsko-Uhorsko bojovali v 1.svetovej vojne proti Rusom.

Nemecko, Rakúsko a Taliansko podpísali r.1882 Trojitú Alianciu, a predsa Rakúsko bojovalo proti Taliansku.

Nemci a Rusi podpísali r.1887 Pakt opätovného uistenia a jednako sa navzájom zabíjali v 1. svetovej vojne (a to nehovoríme ešte o 2. svetovej vojne).

V mysli mi vyvstáva otázka, ktorá čaká na uspokojivú odpoveď: **„Nakoľko môžeme veriť zmluvám, dohodám a paktom, ktoré sa uzatvárajú v súčasnosti?“**

Čo som sa naučil? Že nie vždy platí „Je také sladké a vznešené zomrieť za svoju otčinu“

Dulce et decorum est pro patria mori – tak hovorí latinská verzia tohoto tvrdenia. Dozvedel som sa z tohoto kurzu a z Wikipédie, že odhady celkového počtu mŕtvych v 1.svetovej vojne sa pohybujú v rozpätí 9-15 miliónov vojenských strát, ktoré sú zaznamenané v oficiálnych zoznamoch mŕtvych v dôsledku všetkých možných príčin, vrátane 7-8 miliónov padlých v bojoch, 2-3 milióny mŕtvych v dôsledku nešťastí, chorôb alebo zlého zaobchádzania so zajatcami.

Napríklad Rakúsko-Uhorsko stratilo 1.2 až 1.5 milióna vojakov. Pochybujem, že všetci padlí R-U vojaci pociťovali „sladkosť a vznešenosť“ pri umieraní za svoju „otčinu“. Pre mnohých R-U vojakov nebolo Rakúsko-Uhorsko „otčinou“. Pravdepodobne pociťovali, že ich obeť nemá zmysel, význam. Mnohí zomierajúci Slováci, Češi, Poliaci, Ukrajinci,Chorváti, Rumuni alebo Slovinci určite nemali pociť sladkosti a vznešenosti.

Tento môj názor je založený na skutočnosti čo sa stalo s Rakúsko-Uhorským cisárstvom po 1. svetovej vojne. Rakúsko-Uhorsko zmizlo z mapy Európy a vznikli viaceré nové, zväčša etnické štáty.

Čo som sa naučil? Že keď sa mocnosti dohodnú, individuálne štáty sú bezmocné.

Keď sa koncom 18.storočia Rakúsko, Prusko a Rusko rozhodli rozbiť Poľské kráľovstvo, tak to spravili a Poľsko bolo bezmocné a zmizlo z mapy.

Rakúsko r.1908 formálne anexovalo Bosnu-Hercegovinu s tichým súhlasom Nemecka a Francúzska s Anglickom „prižmúril oči“ nad touto anexáciou.

Po 1.svetovej vojne USA, Francúzsko a Anglicko súhlasili, že Rakúsko-Uhorsko treba rozbiť a rozbili ho. Rakúsko-Uhorsko zmizlo z mapy Európy.

USA, Francúzsko, Anglicko a Taliansko potrestali Nemecko (Versaillské mierové zmluvy) platením reparácií, vinou za vojnu, demilitarizáciou, odzbrojením a rozpustením nemeckých kolónií. Nemecko bolo bezmocné a jeho reprezentanti museli podpísať mierovú zmluvu.

Francúzsko a Anglicko dovolili Hitlerovi vziať si Sudety a on si ich r. 1938 vzal. Nezadlho na to, Hitler napadol Česko-Slovensko (1939), a to zmizlo z mapy a Veľké mocnosti sa veľmi nestážovali.

V súčasnosti (2018), po 80 rokoch sa mi zdá príliš zjednodušujúce nazývať vládu Slovenskej Republiky^[6] v rokoch 1939-1945 „bábkovou vládou^[7]“. Super-vel'moci boli ticho, hrozilo rozdelenie slovenského územia medzi Maďarsko a Poľsko. Slovensko bolo bezmocné. Jediným vládcom bolo Nemecko. Vláda Slovenska, v tom čase, spravila, čo bolo v jej silách, aby udržala slovenské územie pre ľudí Slovenska.

Rusko^[8] a Nemecko si r.1939 rozdelili Poľsko a ani vtedy „Veľké mocnosti“ nič nepodnikli.

Po 2. svetovej vojne Rusko, Francúzsko, Anglicko a USA „posunuli“ celé Poľsko smerom na západ a svet bol ticho a Poľsko bezmocné.

Čo som sa naučil? Že keď je štát vojensky silný, keď má svojich vojakov na danom území, vtedy má „pravdu“.

To sa potvrdilo, napríklad, v prípade Turecka, ktoré bolo najskôr potrestané zmluvou zo Sevres (1920) tým, že mu boli odobraté mnohé územia vrátane západných a strednomorských pobrežných území Turecka, ktoré boli prisúdené Grécku alebo spadali do „sféry záujmu“ Francúzska a Talianska.

Ataturk, turecký národný „hrdina“, sa nepodvolil tejto zmluve zo Sevres, postavil armádu, dobyl odobraté územia^[9], ktoré patrili Grécku alebo boli pod Francúzskou a Talianskou správou a vynútil si novú zmluvu, zmluvu z Lausanne (1923), ktorá bola omnoho „priateľskejšia“ voči Turecku. Francúzi, Angličania a Američania nemali žiadne „bagandže“ na spornom území^[10], tak zákonite tieto krajiny „nemali pravdu“ a „pravdu“ malo Turecko.

3. Československo (1945), Československá socialistická republika(1960), Česko-slovenská Federálna Republika (1990), Česká a Slovenská Federálna Republika (later 1990), 2 nezávislé republiky (1993): Slovenská republika a Česká republika

4. Mali sme v parlamente aj „pomlčkovú vojnu“. V rokoch 1960-1990 bolo oficiálne meno štátu Československá Socialistická Republika. Mesiac po „zamatovej (nežnej)“ revolúcii, v decembri 1989, prezident Václav Havel vyhlásil, že slovíčko „socialistická“ má byť vypustené z oficiálneho názvu. Takže názov štátu mal byť „Československá republika“, tak ako sa spoločný štát volal v rokoch 1920-1938 a v rokoch 1945-1960. Slovenskí politici však pociťovali, že toto pomenovanie zníži postavenie Slovenska v novom štáte a žiadali, aby sa mena dala pomlčka (t.j. Česko-Slovenská Republika) rovnako, ako sa náš spoločný štát nazýval v rokoch 1918-1920 a znovu v rokoch 1938-1939. Prezident Havel potom pozmienil svoj návrh na Republika Česko-Slovenská, ktorý ale nevyhovoval českým politikom, ktorým to pripomínalo Mníchovskú dohodu z r.1938, kedy nacistické Nemecko zabralo Sudety.

5. Mám rád Kanadu, veľmi si vážim, že nás, celú rodinu, Kanada prijala po našom úteku z Československa r.1986. Som hrdý, že som aj Kanadan, mám rád ľudí, prírodu, kanadský štýl života.

6. Slovenskou Republikou tu nazývam to územie, ktoré Slovensku zostalo po Viedeňskej arbitráži (8.okt. – 2.nov 1938)

7. Vládu Slovenskej republiky zvolila Slovenská Národná Rada

8. Bol to už Sovietsky Sväz

Čo som sa naučil?
Ak túžiš po mieri, pripravuj sa na vojnu.

Naučil som sa, že víťazní spojenci precenili svoje víťazstvo nad Centrálnymi mocnosťami a (pravdepodobne) sa uspokojili s rôznymi mierovými zmluvami a podcenili dopad Vesailskej mierovej zmluvy na Nemcov a, súčasne, podcenili schopnosť Nemecka vybudovať novú armádu. A výsledok? O 20 rokov neskôr bola Európa opäť v ďalšej vojne, v 2.svetovej vojne.

Získal som odpovede na svoje otázky? Rozumiem lepšie prečo môj dedo musel zomrieť za cudzie záujmy?

- Áno, rozumiem tomu lepšie, ale nemám jednoduchú, priamu odpoveď.
- Nebola to iba francúzska túžba a snaha o revanš voči Nemecku.
- Nebola to iba nemecká túžba a snaha ovládať Európu.
- Nebola to iba ruská túžba a snaha ovládať Balkán.
- Nebola to iba rakúska anexácia Bosny-Hercegoviny.
- Nebola to iba vražda Františka Ferdinanda.

Nebola to iba... a zoznam udalostí a skutočností, ktoré same osebe neboli príčinou 1. svetovej vojny, môže pokračovať. Bola to ich kombinácia?

Paralelne s týmto kurzom som si čítal knihu „12 pravidiel života“ od Jordana Bernta Petersona, kanadského klinického psychológa a profesora psychológie na Torontskej Univerzite. Jeden z jeho uzáverov je, že v evolúcii ľudstva **PO-RIADOK** a **CHAOS** periodicky nahrádzajú jeden druhého. Statický PORIADOK zanedbáva evolučné zmeny, ktoré vytvárajú ohniská CHAOSU. Krok za krokom je väčší a väčší CHAOS, až nakoniec PORIADOK skolabuje. Potom, obrátene, z CHAOSU vyrastá nový PORIADOK.

Po vypočutí si prvých dvoch prednášok tohoto kurzu sa mi zdá, že teória PO-RIADKU a CHAOSU môže vysvetliť prečo vznikla 1.svetová vojna a prečo môj dedo zomrel.

Viem toho viac ako a prečo vzniklo Česko-Slovensko?

Áno, po navštevovaní prednášok tohoto kurzu viem toho viac o tejto problematike. Naučil som sa, že Wilsonových „14 bodov“ bolo najdôležitejším momentom kolapsu Rakúsko-Uhorska a vytvorenia Česko-Slovenska. **Mapa č.19** zo štúdijských materiálov a jej vysvetlenie osvetľuje mnohé z mojich otázok. „Vrhá tiež viac svetla“ do problematiky spoločnej hranice medzi medzi Slovenskom a Maďarskom a do problematiky súčasného spoločného života Slovákov a Maďarov žijúcich na území Slovenskej Republiky. Túto problematiku som nemal možnosť študovať počas môjho života na Slovensku, ani sa na ňu pozrieť v širších súvislostiach.

Dúfal som, že sa viac dozviem o Česko-Slovenských Légiach na Sibíri, ktoré v období roku 1918 plne ovládali trans-sibírsku železnicu a nedovoľovali nemeckým zajatcom vracať sa na západný front. Ale udalosti a priebeh 1.svetovej vojny neboli predmetom týchto prednášok.

Poznám lepšie pohľad západného historika na históriu Strednej Európy v čase 1.svetovej vojny a v medzivojnovom období?

Áno, poznám. Po vypočutí šiestich prednášok a zhromaždení 125 strán štúdijných materiálov chápem omnoho lepšie jednak samotnú problematiku vojnových a medzivojnových období v Európe a tiež vedomostnú základňu, z ktorej prednášajúci čerpá. Môj pohľad, pochop a vedomosti by boli ešte bohatšie, ak by som si preštudoval všetky odkazy na doporučené zdroje, ktoré nám prednášajúci Mr. Garret H. Polman dal.

Bonus

To čo som neočakával a čo považujem za **bonus** kurzu boli prednášky o krajinách a štátoch Stredného Východu, ktoré vznikali po 1.svetovej vojne rozpadom Otomanskej Ríše, o roli, ktorú hrali Angličania a Francúzi a o tom, ako iba málo politikov v tom čase chápalo dôležitosť nafty...

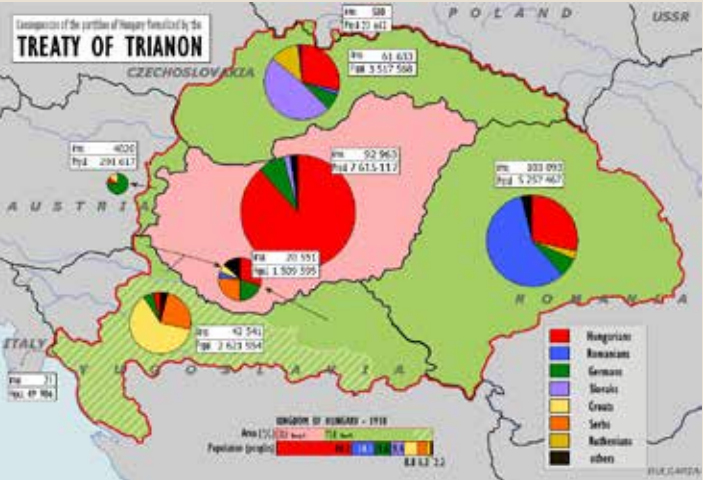
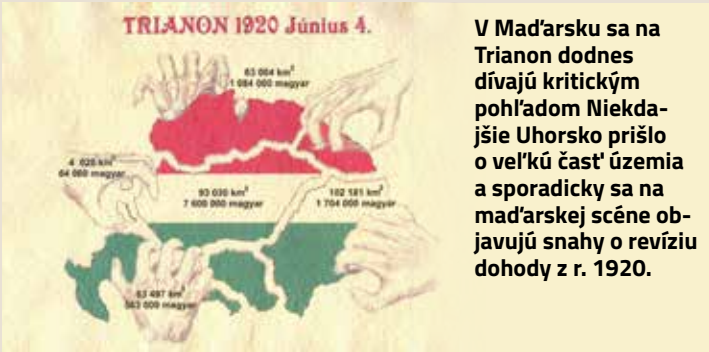
Rovnako prednáška o Britskom Domíniu a o postupnom získavaní autonómnosti krajín domínia^[11] bola pre mňa **bonusom** a „otvorila“ mi oči.

Ďakujem.

Záver

Som rád, že som sa prihlásil na tento kurz a teším sa na ďalšie historické kurzy, ktoré bude viesť Mr. Polman.

Jozef Starosta, jozef.starosta@gmail.com

11. Kanada, Austrália, Nový Zéland, Newfoundland, Južná Afrika, Írsko, India, Pakistan a Ceylon (Srí Lanka)

Predkladám čitateľom Slova z Britskej Kolumbie voľný slovenský preklad niektorých úryvkov memoranda, ktoré napísal Tomas G. Masaryk svojim britským priateľom a členom Britskej vlády v apríli 1915. Memorandum bolo uverejnené v knihe R. W. Seton-Watson, Masaryk in England. (Cambridge: The University Press and Macmillian Company, New York, 1943)

Po prečítaní Masarykovho memoranda som trochu pochopil zložitú situáciu, v ktorej sa český a slovenský národ nachádzali v prvých rokoch 1.svetovej vojny. Dúfam, že aj ne jeden čitateľ týchto riadkov nájde v nich odpoveď na niektorú zo svojich otázok z obdobia vzniku Česko-Slovenska.

Masaryk: Nezavislé Čechy (1915)

Úvodná poznámka

Toto memorandum je programom na reorganizáciu Čiech na nezávislý štát. Je to program všetkých českých politických strán okrem katolíckeho kléru. Plán na reorganizáciu Čiech prirodzene vyúsťuje do základných politických problémov súčasnej vojny. Pohľad na súčasnú situáciu je zamozrejme pohľadom z českého zorného uhla.

Cieľ súčasnej vojny: Obnova Európy

Britskí štátnici a politici často vyhlasujú, že cieľom súčasnej vojny je záchrana a sloboda malých štátov a národov. Rovnaký princíp vyhlasuje Francúzsko. Ruský cár verejne hovorí o oslobodení svojich slovanských bratov. V týchto slávnostných vyhláseniach spojencov sa kladie dôraz na hlavný cieľ súčasnej vojny, na obnovu Európy.

Moderný princíp nacionality (národnosti)

Donedávna, štáty a cirkvi organizovali ľudstvo bez ohľadu na nacionalitu (národnosť). **V modernej ére je nacionalita rozhodujúcou štátnotvornou silou.** Prakticky, jazyk, ako spoločný základ kultúrneho života a úsilia, je základným kritériom nacionality.

Tri veľké národy v Európe

V Európe sú iba tri veľké národy, Rusi (170 mil), Nemci (65 mil) a Angličania (45 mil).

Anglicko má jedinečnú zemepisnú polohu. Je koloniálnou a jedinou námornou veľmocou. Rusko je kontinentálnou veľmocou. Tento rozdiel určuje ich rozdielnu vojenskú a námornú stratégiu a tiež ich zahraničnú politiku. Oba národy majú vitálny záujem v Ázii a tiež v Európe, čo určuje ich vzťah a politiku voči Turecku, Perzii, Číne, Japonsku a najmä voči Nemecku.

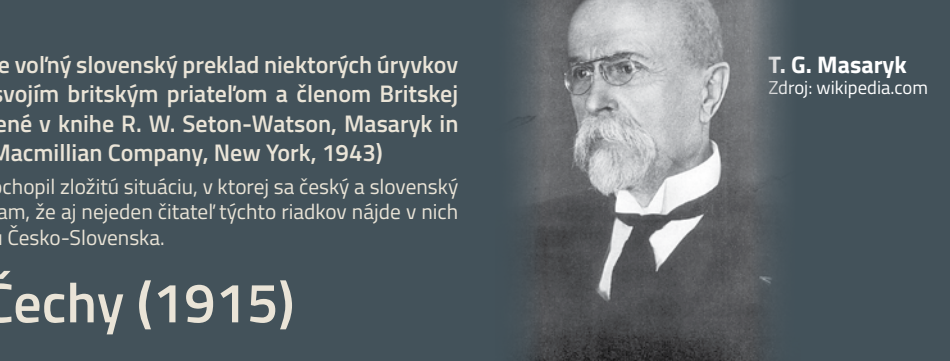
Nemecko je kontinentálna veľmoc. Má v Európe centrálnu pozíciu, porazilo Francúzsko r.1870, a to, spolu s koloniálnymi ambíciami a hustotou obyvateľstva, robí z Nemecka vážneho konkurenta Ruska a Anglicka. Nemecké pozemné vojská mieria proti Rusku a vojenské námorníctvo proti Anglicku.

Nemecko, ako kontinentálna preľudnená veľmoc, sa neustále pokúša podmaniť si Rakúsko-Uhorsko, a tým sa snaží o podmanenie Balkánu a, ďalej, o dosiahnutie Konstantinopolu a Bagdadu. Nemecko sa snaží o vytvorenie osi Berlín-Bagdad.

Konečnou snahou Nemecka je ovládnutie Ázie, čo je príčinou vojny a vysvetľuje nepriateľstvo Nemec-ka voči Anglicku a Rusku.

Rakúsko (Rakúsko-Uhorsko)

Rakúsko-Uhorsho je agregátom 9 malých národov. Žiaden národ v Rakúsku nie je dostatočne silný na to, aby ovládol celé Rakúsko-Uhorsho. Ako umelý štát je vazalom Nemecka a jemu vďačia Germáni a Maďari za svoje dominantné postavenie

T. G. Masaryk
Zdroj: wikipedia.com

v Rakúsko-Uhorsku. Iné národy, hlavne Česi a Južní Slovania sú v neustálej opozícii. Rakúsko nebolo schopné vytvoriť z týchto národov jednotnú federáciu. Rakúsko vlastne začalo túto vojnu svojou brutálnou a nečestnou anti-Srbskou politikou. Rakúsko-Uhorsko je degenerované, je to „Katolícke Turecko“, ktoré stratilo právo na existenciu.

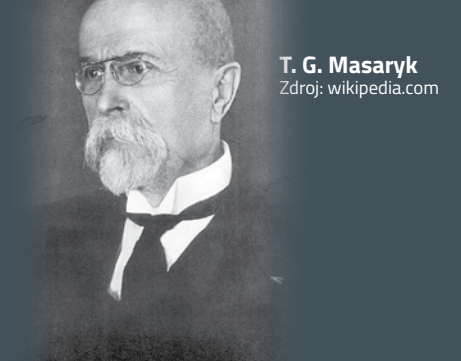
Česko ako časť Rakúsko-Uhorska

Česko bolo pôvodne spojené s nemeckým Rakúskom a Maďarskom ako nezávislé kráľovstvo. Absolutizmus 18.storočia a hlavne reakcia na Francúzsku revolúciu spôsobila zmenu troch federalizovaných štátov na centralizovaný štát. Od Rakúsko-Uhorského vyrovnania (1867), Česko a jeho legálni reprezentanti neustále bojovali za neodvislosť od nemeckej a maďarskej nadvlády.

V tomto boji má Česko podporu ne-nemeckých a ne-maďarských národov, obzvlášť Južných Slovanov.

Česko podporuje vo vojne Rusko, Srbsko a spojencov

Česi sú od zrodenia svojho národovstva na strane Slavianofilstva. Dokázali to zvolaním Slovanského Kongresu v Prahe (1849), neskôr, počas tzv. Moskovskej Púte r.1876, Palacký, „Otec národa“,

osobne manifestoval Rusofilské tendencie proti Dualistickému Rakúsku.

V poslednej vojne Srbov a Bulharov proti Turecku Česi významne pomohli svojim slovanským spojencom tým, že im poslali lekárov, zdravotný materiál, finančné prostriedky, atď. Ešte pred touto vojnou českí zástupcovia vo Viedenskom parlamente otvorene podporovali južných Slovanov v ich požiadavkách voči Viedni a Budapešti.

Od začiatku tejto vojny v auguste minulého roka český národ manifestoval svoje sympatie Rusku, Srbsku a spojencom. Kým Nemci, Maďari a Poliaci vyjadrovali (v parlamente) svoju podporu vojne a svoju lojalnosť vládnucej dynastii, zástupcovia Čechov sa nepridali k týmto prehláseniam. Ďalej je známe, že mnohé české regimenty išli na frontu iba z donútenia a že mnohokrát odmietli bojovať a nechali sa zajať.

Česi sa dožadujú nezávislosti

Všetci Česi žijúci v zahraničí, špeciálne v Rusku, Anglicku, Francúzsku, Švajčiarsku a v USA pretože nie sú pod tlakom Rakúska, znovu a znovu vyjadrujú skutočné túžby národa a dožadujú sa obnovenia politickej nezávislosti Česka. Oficiálny (tlačový) orgán politického Česka v zahraničí je „La Nation Tcheque“ (Český národ) vydávaný v Paríži. Získať nezávislosť

Zdroj:https://history.hnonline.sk/1-svetova-vojna/1023615-neznama-mapa-ceskoslovenska-masaryk-v-roku-1915-sni-val-o-hraniciach-so-srbskom

je cieľom celého Česka a všetkých politických strán. Iba niekoľko stúpencov Rakúska je proti, ale nie je medzi nimi ani jeden významný politik.

Nezávislý Český Štát: územie a obyvateľstvo

Český štát bude pozostávať z tzv. Českých Zemí, menovite Čechy, Morava a Sliezko. K týmto budú pripojené slovenské oblasti Severného Uhorska od Užhorodu cez Košice pozdĺž etnografických hraníc rieky Ipeľ k Dunaju zahŕňajúc Pressburg (Bratislavu) a celý slovenský sever od tejto hranice.

Slováci sú Česi napriek tomu, že používajú svoj dialekt ako svoj literárny jazyk. Slováci tiež túžia po samostatnosti a akceptujú program zjednotenia s Čechmi.

Český štát bude mať cez 12 miliónov obyvateľov a bude sa rozprestierať na území okolo 50,000 anglických štvorcových míľ.

Možné námietky proti vytvoreniu nezávislého Česka

Veľmi často sa opakuje dôvod, že malé štáty nemôžu existovať, že malé národy sa nedokážu ubrániť. Tu treba zdôrazniť, že nezávislý Český štát nebude až taký malý.

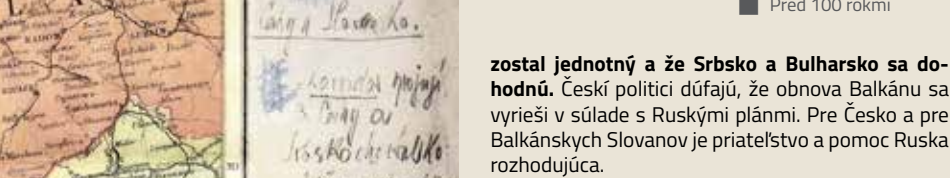
Vzhľadom na počet obyvateľov, iba 7 európskych štátov bude mať viac obyvateľov ako Česko, a to Anglicko, Poľsko, Taliansko, Rusko, Nemecko, Francúzsko a Španielsko.

14 európskych štátov bude mať menej obyvateľov ako budúci Český štát, a to Portugalsko, Belgicko, Holandsko, Dánsko, Nórsko, Švédsko, Švajčiarsko, Srbsko, Čierna Hora, Bulharsko, Grécko (Albánsko), Turecko (európska časť), (budúce) Rakúsko, (budúce) Maďarsko.

Ochranou pred násilnými susedmi budú pre Český štát priateľskí susedia Poľsko, Rusko a možno Srbsko.

Ťažkosti slobodného Česka

Naším cieľom nie je zakrývať ťažkosti, ktoré čaka-jú slobodný Český štát. Treba sa nám zmieniť o národnostných menšinách.

zostal jednotný a že Srbsko a Bulharsko sa dohodnú. Českí politici dúfajú, že obnova Balkánu sa vyrieši v súlade s Ruskými plánmi. Pre Česko a pre Balkánskych Slovanov je priateľstvo a pomoc Ruska rozhodujúca.

Českí politici si myslia, že Konstantinopol a teda aj Bospor a Dardanely môže patriť iba Rusku. Je to prirodzené politické a hospodárske riešenie, ktoré zaručuje slobodnú námornú dopravu medzi Čiernym Morom a Stredozemným a Červeným Morom.

Českí politici dúfajú a si prajú, aby Turecko zmizlo z mapy. Dohoda medzi Anglickom a Ruskom zaručuje budúce riešenie politických problémov Mohammedánskeho sveta (sic). Českí politici pripisujú veľkú váhu tejto dohode.

Nezávislé Čechy: Ústava a vláda

Český štát (Bohémia) je navrhovaný ako monarchia, Českú republiku obhajuje iba hŕstka politických radikálov. Dynastia bude vytvorená jednou z dvoch možností. Alebo spojenci (Anglicko, Francúzsko, Rusko) dodajú jedného zo svojich princov alebo sa vytvorí personálna únia medzi Srbskom a Českom v prípade, že sa vytvorí srbsko-český koridor.

Českí ľudia, a to musí byť znovu zdôraznené, sú úplne Rusofilmi. Ruská dynastia, v akejkoľvek podobe, by bola najviac vhodná. V každom prípade, českí politici si prajú vytvoriť České Kráľovstvo v súlade s prianiami a plánmi Ruska.

Treba však zdôrazniť, že nielen pre Rusko, ale aj pre Spojencov bude užitočné, ak budú existovať silné slovanské štáty a národy, plne zodpovedné za svoju politiku.

Česko bude, prirodzene ústavné a demokratické, ako prislúchá národu Husa, Chelčického a Komenského, národu, ktorý prvý narušil stredovekú teokraciu a ktorý svojou reformáciou a bojom za duchovnú slobodu pripravil moderný vývoj Európy. Táto služba Európe a ľudstvu dáva Česku právo požadovať nezávislosť a právo sedieť a mať svoj hlas medzi slobodnými národmi.

,SINE QUA NON‘

Predpokladom českého programu je porazenie Nemecka v tejto vojne. Táto porážka musí mať dve podoby. Poprvé, musí to byť priame a úplné víťazstvo Spojencov nad Nemeckom. Podruhé, trvalá porážka Nemecka bude tiež porážkou Rakúsko-Uhorska a rozpadom tohoto umelého štátneho útvaru.

Dnešné Nemecko disponuje aj 50 miliónmi obyvateľstva Rakúsko-Uhorska. Ak ale ne-nemecké a ne-maďarské národy sa stanú slobodnými, potom zostane iba 10 miliónov, ktorí tak alebo onak môžu byť na prospech Nemecku.

Oslobodené Česko bude vždy konať v súlade so Spojencami a bude ich lojálnym partnerom. Teraz si Česko praje a dúfa, že ruskí bratia, čo nevidieť, budú úspešní a obsadia české a slovenské oblasti. To bude najlepšie riešenie nielen pre českú otázku, ale tiež pre rakúsku, nemeckú a iné súčasné otázky a problémy.

Voľný slovenský preklad niektorých úryvkov memoranda, ktoré napísal **Tomas G. Masaryk** svojim britským priateľom a členom Britskej vlády **v apríli 1915**

pripravil Jozef Starosta.

Memorandum bolo uverejnené v knihe

R. W. Seton-Watson, Masaryk in England.

(Cambridge: The University Press and Macmillan Company, New York, 1943)

Čechy a Balkán: Anglicko, Rusko, Nemecko

Česko si praje, aby srbsko-chorvátsky národ

7. Strelecký Tatranský Pluk

Zdrojom nasledovného textu sú dva historické dokumenty. Prvým zdrojom sú DEJINY 7. STRELECKÉHO TATRANSKÉHO PLUKU OD JEHO ZALOŽENIA PO NÁVRAT DO VLASTI, ktoré zostavil a náčrty zabezpečil kapitán ruských légii V. IVICIC, 1924. Do slovenčiny preložil Miroslav BILSKÝ, predseda KVH – TATRANCI.

Druhým zdrojom je publikácia O DĚJINÁCH ČESKOSLOVENSKÉ REVOLUCE 1914-1918, ktorú vydal vlastným nákladom Dr. Anthony S. Kalina v Lakewood, Ohio, USA, r.1982

Berezan

Kolískou 7. streleckého pluku Tatranského je Berezan, malé mestečko na Ukrajine v Poltavskej gubernii, Perejaslavského újazda, na železničnej trati Poltava – Kyjev, 60 verst juhovýchodne od Kyjeva. Je to malé ukrajinské mestečko, vlastne iba veľká, rozľahlá dedina.

28. mája 1917 bolo do Berezane z Kyjeva poslaných niekoľko dobrovoľníkov, aby opravili poľskými časťami vyprázdnené »zemljanky« a upravili ich pre príchod ďalších dobrovoľníkov. Títo z Kyjeva odoslani dobrovoľníci boli prvými vojakmi – zakladateľmi neskôr tvoriaceho sa pluku.

V auguste 1917 pluk obdržal 238 koní, 1087 ruských pušiek, dostal veľké množstvo zbrojných súčastok a čistiacich prostriedkov, 10 guľometov Kolt a 10 guľometov Maxim, 8 revolverov a inej výzbroje celkom pre 2000 mužov.

Zmienim sa iba niekoľkými slovami o živote, pomeroch a zmýšľaní ruského obyvateľstva. Ľud, nie vlastnou vinou málo vzdelaný, z väčšej časti choval sa k nám ak nie nepriateľsky, tak aspoň silno odmietavo a hľadel na nás ako na votrelcov, jeho záujmy silno poškodzujúcich. Márne sa mnohí autori literatúry o ruských légiách snažia ospravedlňovať ruské občianske vrstvy, alebo snád' dokonca zvalovať vinu na čs. vojsko.

Za takýchto pomerov prežil pluk Vianoce 1917. Na zlepšenie stravy na vianočné sviatky obdržal 2516 rubľov od čs. Národnej rady. Bola to malá, ale predsa len nejaká pomoc, veď na Vianoce nebolo ani múky.

Vzrastajúce zásobovacie ťažkosti donútili veliteľa pluku k ďalším opatreniam. Roty obsadili okolité dediny a previedli formálne nútené rekvírovanie na Kocubejských dvoroch.

Situácia sa stávala neudržateľnou a po známych udalostiach začiatkom roku 1918 (odjazd prof. Masaryka z Ruska, uzatvorenie mieru v Breste – Litovskom atď.) chystali sa čs. vojenské časti v Rusku k odjazzu.

Odjazd

Rozkaz k pohybu pluku nikoho neprekvapil. Dňa 1. marca 1918 stál 7. strel. Tatranský pluk pripravený k odjazzu.

Pretože ruský veliteľ pluku plk. Smuglov preukázal málo záujmu o budúci osud pluku, bolo velenie pluku po taktickej stránke, rozhodnutím dôstojníckeho zboru zverené kapitánovi Kadlecovi, ktorý dňa 2.marca 1918 vydal tento rozkaz:

»Jsme v podvečer dlouhé cesty, jakou dosud žádná armáda nekonala. Od zdárného výsledku, zdárného pochodu závisí nejen životy Vaše, ale i osud československého národa. Nadešel okamžik, kdy každý z nás musí se ukázati mužem pevné vůle. Každý na své místo! Každý plň svedomíte svoji povinností, neboť naše síla jest pouze v jednotě a tu možno udržeti pouze disciplinovanou organisovaností. Každý plň s důverou a bez výhrady dané příkazy, neboť polovičatost jest naše záhuba. Proti tomu, kdo neukáže porozumění k tomuto apelu a bude rušiti kázeň tím, že se zprotiví příkazu skutkem anebo hrubými slovy i posunky, bude zakročeno bezohledne. Příkazuji všem představeným i z úřední moci jednajícím, počínaje strelcem-náčelníkem dozoru až do nejvyšších představených, vynutiti plnění příkazu k udržování pořádku bezohledným používáním zbraně. Vedomi jsouce si zodpovednosti, která na nás spočívá, budme na svých místech!«

Celkový stav pluku bol v dobe odjazzu z Ukrajiny 165 dôstojníkov, 2895 strelcov a 216 koní.

V nedeľu 3. marca 1918, v deň podpísania Brest – Litovského mieru, opustil 7. pluk svoju kolísku, mestečko Berezan. Dobrovoľníci v noci z 3. na 4. marca odviezli všetok majetok pluku do nákladných vagónov na niekoľko verst vzdialenú stanicu. Sami ťahali vozy snehom a blatom v temnej noci. Obyvateľstvo sa k nám chovalo nepriateľsky, na prosby o zapožičanie koní odpovedalo vyhrážkami a násilím.

S prvými zábleskami nasledujúceho dňa, 4. marca, opúšťali sme Berezanskú stanicu. Bolševici odišli už 3. marca, ponechávajú naše vojsko medzi sebou a nastupujúcimi nemeckými vojskami.

Český dôstojník, jeden z hlavných veliteľov česko-slovenských légii v Rusku (koncom roka 1918 už velil celej prvej česko-slovenskej divízii a bojoval aj na strane ruských bie-logvardejcov, 1918–1919 zastával významný post v armáde admirála Kolčaka). Generálom sa stal už ako 26-ročný. Bol považovaný za jedného z najschopnejších českých veliteľov v Rusku. V roku 1947 bol v politickom procese odsúdený na dva roky väzenia. Vo väzobnej väznici bol kruto týraný, prakticky prišiel o zrak.

Gen. Radola Gajda

* 14. 2. 1832 Kotor

† 15. 4. 1948 Praha

Bachmač

Ukázalo sa, že správy o nemeckom obsadení Bachmača nie sú pravdivé a že stanica bola 5. marca obsadená 6. plukom. Po uskutočnených prieskumoch boli správy o sile približujúcich sa nemeckých vojsk určitejšie a k Bachmaču bol 6. marca 1918 ráno zo stanice Romodan vyslaný ešelon kpt. Kadleca.

8. marca ráno prišli slabé bolševické časti (síce s výzbrojou, ale takmer bez mužstva) na pomoc našim oddielom (proti prichádzajúcim Nemcom), ale ich pomoc bola skôr prekážkou.

Situácia pri Bachmači sa stávala hrozivejšou, pretože Nemci prešli k nástupu, ostreľovali stanicu Makušino. Zo zachyteného telefónneho rozhovoru Nemcov bolo zrejmé, že jedna nemecká kolóna nás má obkľúčiť' prechodom cez zamrznutú rieku Desnu k stanici Doč.

Neskoro večer prišiel do Bondarevky aj kpt. Kadlec s ostatnými svojimi silami. Ešte pred svojím odchodom odoslal kpt. Kadlec z rána 8. marca dve hliadky a to por. Maixnera a práp. Červinku rekvírovať' lokomotívy a vagóny, výzbroj, trhavinu, potraviny atď. Oba oddiely previedli túto úlohu s veľmi dobrým výsledkom.

9. marca 1918 boli na st. Bondarevka sústredené všetky časti 7. pluku nachádzajúce sa v rajóne Bachmača, a to 9. rota por. Janouška, 10. rota por. Jancíka, 11. rota, oddiel telefonistov a zákopových diel, ľahké guľomety Chauchat por. Odehnala, guľometný oddiel »Kolt«, jedna čata guľometov »Maxim« por. Maixnera, plukovná hudba a predajňa.

Neočakávaná správa, že Nemci už postupujú blízko na Doč, teda nám do tyla, donútila kpt. Kadleca k dôkladnému zničeniu stanice Bondarevky a rýchlemu ústupu. Nasledujúci deň, 10. marec 1918, je najdôležitejším dňom bachmačských operácií. Na oboch frontoch, severnej i západnej, zúrilí boje. Zúčastnili sa ich aj všetky oddiely, okrem tých, ktoré boli na strážii. Kpt. Kadlec obdržal na pomoc do Česnokovky 8. rotu 6. pluku. O 9 hodine, na správu, že st. Doč je už obsadená Nemcami, postupoval takmer celý oddiel (cez 500 mužov) na stanicu a dedinu Doč. Dva guľomety »Kolt« 7. pluku a 8. rota 6. pluku boli ako predvoj. Čelná hliadka na polovičnej ceste k Doču narazila na nepriateľskú prieskumnú hliadku, ktorá bola zahnaná a ušla na saniach.

Počasie bolo priam strašné. Sneh rozmrzol do hĺbky a v poliach boli kopy blata. Asi 3 versty pred dedinou sa celý predvoj rozvinul a postupoval po oboch stranách trati na dedinu Doč, za ním postupoval hlavný voj. V dedine Doč bol trúbený poplach. Nepriateľ podľa všetkého náš nástup neočakával. Rozloženie nepriateľa nebolo doposiaľ presne známe, terén rovný ako dlaň, neposkytoval poriadneho úkrytu.

Akonáhle začala prestrelka, obsadil nepriateľ' južný okraj dediny, guľomety umiestnil do okien domov

a striech, zo stanice potom delostrelectvo strielalo na pár desiatok krokov do našich radov. Útok bol však z našej strany vedený s takou rozhodnosťou, že nepriateľ' zanechal na bojisku skoro všetok materiál, guľomety, 1 delo, torby, ranených, povozy atď. a v panike ustupoval.

Silné nemecké zálohy nachádzajúce sa na severnom okraji dediny previedli protiútok v okamžiku, keď už skoro celá dedina a stanica boli v našich rukách. Naše časti, stratiac medzi záhradami a domami spojenie, museli počas protiútoku nepriateľa ustúpiť.

Pre citeľné straty, hlavne vo velení (ranený veliteľ' kpt. Kadlec do hlavy a por. Janoušek 7. pluku, ubitý práp. Sobotka a práp. Hatala) a úplne fyzické vyčerpanie, odišli všetky časti na st. Česnokovku. Naše sily potom zaujali výhodnú pozíciu medzi Dočom a Česnokovkou.

Tento boj, možno, že ariergardný, zostane v dejinách 7. pluku nezmazateľným. Bol to krst ohňom, v ktorom mladý 7. strelecký Tatranský pluk dokázal, že môže a je hoden byť' zaradený do radov plukov v bojoch za slobodu národa už osvedčených. V prvom boji, v krste ohňom, obstál pluk čestne.

O pomoci, poskytnutej nám bolševickým vojskom v bojoch u Bachmača svedčí fakt, že bolševický oddiel musel byť' z bojiska odoslaný, aby našim operáciám neprekážal. Jediná, nám poskytnutá pomoc, a to ešte oneskorene, bolo 5000 nábojov a vagón delostreleckej munície, ktorú práp. Červinka vyžiadal od náčelníčky štábu jedného bolševického oddielu, pani Boš. Tento bolševický oddiel odišiel potom po odoslaní z bachmačskej fronty v luxusnom vlaku, vraj na rumunskú frontu.

Od opustenia Ukrajiny do vystúpenia

Už pri odchode našich vojenských častí z Ukrajiny a obzvlášť' po boji pri Bachmači, začali nám bolševici klásť' rôzne, často veľmi ťažké podmienky odjazzu. Už na stanici Balašov bol jeden z vlakov 7. pluku vyzvaný k odovzdaniu zbraní. Bola však odovzdaná iba časť' výzbroje, povozov a predmetov viac-menej postrádateľných.

28. marca 1918 sa velenia pluku ujal kpt. Gajda. Najväčšou prekážkou na ďalšej ceste bola stanica Penza. Sovietska vláda, čiastočne už poslúchajúc rozkazov z Berlína, čiastočne z vlastnej iniciatívy a z veľkej časti popudená českými rudogvardejcami, žiadala odovzdanie väčšej časti zbraní. Každému vlaku malo byť' ponechané iba množstvo pušiek, zodpovedajúce jednej puškami vyzbrojenej pešej rote. Predanie sa malo uskutočniť' na stanici Penza, pod dozorom zvláštnej komisie.

Zdržovanie ešelonov a ich rozptyľovanie po staniaciach a odovzdávanie zbraní utvrdilo našich dobrovoľníkov v mienení, že bolševici sa k nám nechovajú úprimne a že odjazd nepôjde tak ľahko, ako by sme si priali. Nastal rozkol v mienení a posudzovaní otázky odovzdania zbraní. Čs. dobrovoľník, borec za slobodu telom i dušou, jedným slovom vojak, cítil sa istý iba zo svojou zbraňou a bol presvedčený, že len so zbraňou v ruke dôjde k cieľu.

Po poradách Odbočky Československej Národnej Rady v Rusku (OČSNR) s vojenskými odborníkmi a zástupcami francúzskej vlády zvolala vojenská komisia OČSNR schôdzu dôstojníkov a vlakových komitétov čs. vlakov, stojacich na nádraží Penza, na 27.marca 1918, aby rečníci vysvetlili stanovisko, zaujaté naším vedením k požiadavkám sovietu. Na schôdzi bolo prof. Maxom oznámené: že porady došli k jednomyselnému rozhodnutiu: podmienky rady ľudových komisárov prijímame.

Dobrovoľníci sa síce podrobili rozkazu, ale boli presvedčení o falošnom priateľstve, o falošných sľuboch a skrytom, zatiaľ' bezmocnom nepriateľstve soviетov. Zmýšľanie dôstojníkov a strelcov bolo jednotné, pretože obaja boli podrobení rovnako ťažkej skúške.

V dobe vyjednávania o podmienkach odovzdania zbraní stáli vlaky 7. pluku roztrúsené po mnohých staniaciach. O nastávajúcom odovzdávaní zbraní sa živo debatovalo a zraky všetkých boli upreté na veliteľa pluku kapitána Gajdu. Zatiaľ' nezostávalo iného východiska, než podrobiť' sa rozkazu.

Zásobovanie pluku sa počas odchodu z Ukrajiny dialo hlavne rekvírovaním. Vďaka rekvírovaniu, prevádzanému rotami rozmiestnenými severne od Jagotína na Kocubejských statkoch, bol pluk pre prvé obdobie potravinami zabezpečený. Do Jagotína sa v poslednej chvíli podarilo zviezť' niekoľko sto pudov múky, asi 30 volov, niekoľko desiatok dobrých koní a všetko to, čo pluk zo sebou odviezol.

Podľa vyhlášok OČSNR, ktoré boli vylepované na staniaciach, kadiaľ' sme prechádzali, platili sa potraviny hotovými peniazmi alebo za rekvírované platila OČSNR alebo Francúzsko.

Po nedobrovoľných dlhých zastávkach pred Penzou vydali sa vlaky pluku na cestu za Ural. Avšak čím viac sa blížili k Penze, tým sa nálada dobrovoľníkov stávala stiesnenejšou. Preberali sa všetky možnosti uschovania a zatajenia zbraní, pretože každý tušil čakajúce nebezpečenstvo. Táto predtucha sa neskôr bohužiaľ i potvrdila.

Pluk mal teraz päť vlakov, sformovaných v Kisten-dej, Serdobsku a Bajkách pre nedostatok lokomotív ručne. Pri prejazde vlakov 7. pluku stanicou Penza medzi 10. a 20. aprílom 1918 boli dobrovoľníci nútení podrobiť' sa rozkazu politického vedenia OČSNR a odovzdať' zbrane podľa zmluvy. Avšak po ceste k Penze sa nezaháľalo a boli preskúmané mnohé možnosti zatajenia zbraní a následne prevedené. Dosť zbraní sa podarilo ukryť' pod slamníky, pod vozy, medzi dvojitými stenami teplušiek (vagónov) a pod.

V Penze sa sovietski agitátori znova pokúšali o získanie našich dobrovoľníkov, nemali však valného úspechu. Po zariadení vlakov na ďalekú cestu po Sibíri pohli sa ešeloný ďalej. Každému spadol kameň zo srdca, keď videl Penzu za sebou.

Vlaky zrýchlili svoju jazdu, aby onedlho zastavili v Samare. Tu nás očakávalo nové prevkapanie. Samarský soviет, neuznávajúci centrálnu moskovskú vládu a soviет penzenský, žiadal ďalšie odovzdanie zbraní až na 30 pušiek, potrebných pre vlak ku konaniu strážnej služby. Nedôvera a podozrenie vojakov boli teda oprávnené a potvrdené. Ale i tejto požiadavke sme sa podrobili, aby sme mohli pokračovať' v ďalšej ceste.

Chladnokrvnosť, jednotnosť a disciplína Čechoslovákov nebola po chuti sovietskej vláde a jej orgánom. Napriek tomu, že Čechoslováci boli tou dobou takmer bez zbrane, predsa len sa jej zdali byť' nebezpečnými.

28. apríla 1918 hlásil kpt. Kadlec kpt. Gajdovi, že podľa správ kuriéra od 8. strel. pluku majú byť' Čechoslovákom v Cite odobraté nielen všetky zbrane a strelivo, ale i väčšina zásob potravín.

Politika Odbočky Československej Národnej Rady v Rusku (OČSNR)

Politika a jednanie členov OČSNR voči sovietskej vláde a jej orgánom vzbudzovala prirodzene veľké rozhorčenie a pochopiteľné vzrušenie a nervozitu v čs. vojsku pri neustále sa vynárajúcich správach

o úmysle sovietskej vlády odzbrojiť' nás. OČSNR pri riešení všetkých konfliktov nepočítala alebo veľmi málo brala do úvahy hrdosť' a vojenský cit čs. vojaka, ktorý sa sústavným »demobilizovaním« cítil byť' pokorený. V pluku a tiež v iných častiach získavalo živnú pôdu presvedčenie, že jedine vojenským zakročením si môžeme vynútiť' rýchlejší odjazd na francúzske bojisko.

Veliteľ' pluku kpt. Gajda a jeho pomocník kpt. Kadlec pripravili tajný plán pre prípad, že by sme boli prepadnutí bolševickými vojskami.

Miestnemu sovietu v Krasnojarsku prišiel medzičasom telegram tohto znenia: **„Pôsobiť' na ešeloný Čechoslovákov, aby organizovali zo seba pracovné družiny, agitovať' medzi nimi, aby vstúpili do internacionálnych organizácií a červenej armády. Trocký.“** Okrem toho obdržal vraj krasnojarský soviет rozkaz, aby v miestnom zajateckom tábore pripravil miesto asi pre 10.000 Čechoslovákov.

23.mája 1918 bol vojenským revolučným štábom v Irkutsku rozoslaný telegram tohto znenia:

„Vojenno operativnaja zápiska všem sovdepám línie sibírskéj železnickej dráhy. Vykonajte odzbrojenie všetkých ešelonov Čechoslovákov. V prípade nedostatku síl k odzbrojeniu ešeloný zadržte tým, že ich postavíte na slepú kolaj, odoberte lokomotívy, v najhoršom prípade rozoberte trať, neustále nás informujte, v každom pochybnom alebo vážnom prípade žiadajte od nás inštrukcie. Člen voj. revolucného štábu Irkutsk – Prokopjev.“

Kudzitým na čs. zjazde v Čeljabinsku nadobudla myšlienka odjazdu cez Vladivostok, následkom všetkého, čo proti nám podnikla sovietska vláda, prevahy. Tam sa utvorilo tzv. **Vojenské kolégium**, ktoré si vzalo za úlohu dopravenie vojska cez Vladivostok ako celku. Za člena kolégia bol tiež zvolený kpt. Gajda a bol poverený riadením nutných vojenských akcií východne od Omska. Po ukončení zjazdu boli ku všetkým čs. ešelonom vyslaní členovia zjazdu s týmto:

„Sjezd čs. vojska vyjímá z právomoci OČSNR řízení transportu vojska, které jest na ceste do Vladivostoku a odevzdává je zatímniimu výkonnému výboru sjezdem zvolenému a jím zplnomocněnému, bez jehož vedomí nikdo nemá práva dáвати rozkazy, týkající se dopravy.“

Týmto uznesením bolo dočasne od riadenia dopravy suspendované i veliteľstvo armádneho zboru a OČSNR. Bolo to práve v deň tristoročného výročia pražskej defenestrácie.

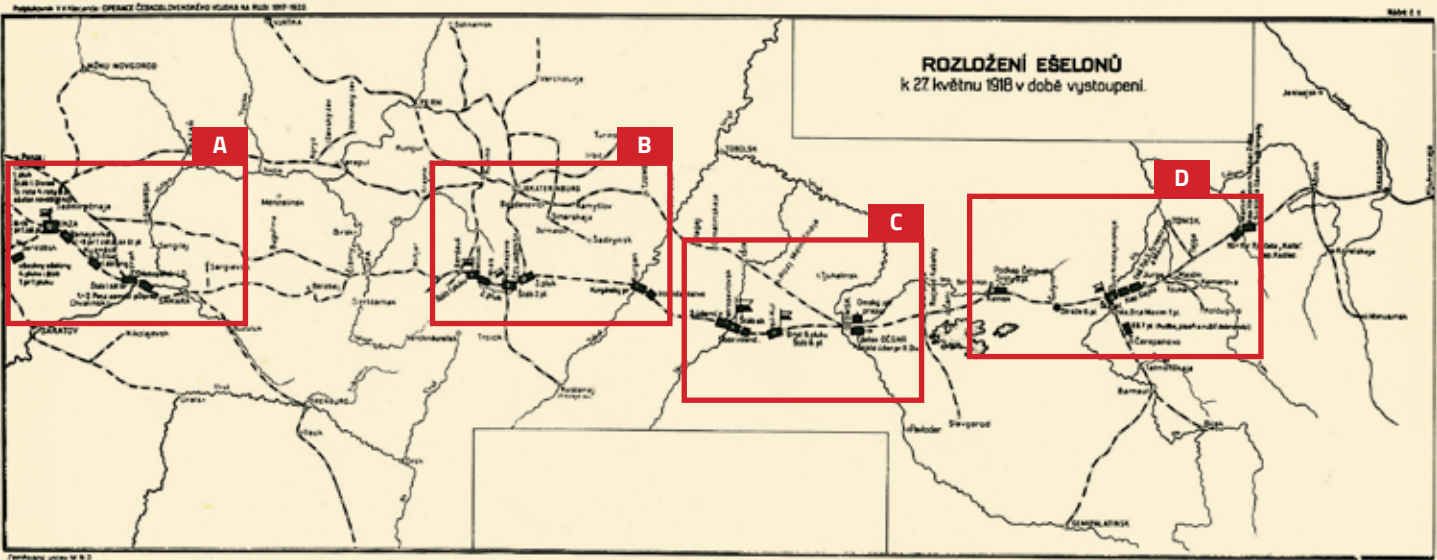
Prenechávam tým, ktorí vtedajšie ruské pomery poznali, aby posúdili dobu odoslania nasledovných telegramov z centrálneho miesta vlády v Moskve, keď prvý z nich bol už 26.mája 1918 o 10 hodine a druhý 27.mája 1918 o 4 hodine rozosielaný z miest, vzdialených tisíce verst od Moskvy.

Prvý telegram z riaditeľ'stva zabajkalskej železničnej trate, podaný 26.mája 1918 o 10 hodine, zakazoval železničným úradom doručovať' telegramy, určené pre Čechoslovákov. Tieto treba odovzdať' sovietskym úradom.

V druhom telegrame, odoslanom z Omska 27.mája 1918 o 4 hodine, dáva sa všetkým sovietskym úradom a zadržaným čs. ešelonom na vedomie rozkaz Trockého čís. 145-50 (číslo telegramu 398):

„Soviety sú pod trestom zodpovedné za odzbrojenie Čechoslovákov. Každý na železničnej trati ozbrojený Čechoslovák nech je na mieste zastrelený, čs. posádka, medzi ktorou bude nájdený iba jeden ozbrojený Čechoslovák, nech je vyzložená z vagónov a zatvorená do zajateckých táborov. Do tylu čs. ešelonov poslať' spolahlivé červené oddiely, aby Čechoslovákov skrotili. Ani jeden čs. vagón sa nesmie pohnúť' na východ.“

Zdroj máp: Dr. Antonín S. Kalina, O dějinách Československé Revoluce 1914–1918, vydané vlastním nákladem Dr. Anthony S. Kalina v Lakewood, Ohio, USA, 1982

Ozbrojené vystúpenie

25. mája 1918 boli ešeloný 7. pluku rozložené takto:

- ešelon por. Noska prichádzal do Vladivostoku,
- ešelon škpt. Hoblíka sa blížil k Irkutsku,
- ešelon kpt. Kadleca bol na st. Mariinsk
- a dva ešeloný (Kutlvašr a Koudelka) stáli na st. Novonikolajevsk.

Toho dňa včasne ráno vrátil sa kpt. Gajda zo jzazdu k svojmu pluku do Novonikolajevska. Každý tušil, že sa deje niečo vážneho. Ešeloný ožili. Velenie pluku predal dočasne kpt. Kadlecovi. Miesto doterajšieho plukovného pobočníka ppor. Krečka, ktorý zostal v čs. mobilizačnej kancelárii v Novonikolajevsku, bol menovaný práp. Maleček.

O 9.30 hodín konalo sa v Novonikolajevsku za nádražím pri vodárni dôstojnícke zhromaždenie, kde kpt. Gajda podával stručnú jzazdovú správu. Jednalo sa hlavne o našom prejazde do Vladivostoku. Na predporadách sa jednalo hlavne o našom jedinom cielei, čo najrýchlejšie prejsť do Francúzska. Uvažovalo sa o možnosti jazdy skupiny západne od Omska na Archangelsk, o vyjednávaní Odbočky Československej Národnej Rady v Rusku (OČSNR) so sovietskou vládou, o sľuboch a zárukách ponúka-ných sovietskou vládou.

Po debate bola vynesená táto jzazdová rezolúcia:

- Sovietskej vláde sa verit' nemôže. Jazda na Archangelsk by mohla byť pre západnú sku-pinu osudnou, a preto všetky časti pôjdu na Vladivostok.
- Doprava sa bude prevádzať inou formou.
- K prevedeniu dopravy bol zvolený jedenásť-členný výbor.

Držte všetko v tajnosti a ďalšie rozkazy obdržíte. Na jzazde bolo ustanovené previesť dopravu čisto vojensky a urobiť príslušné bezpečnostné opatrenia. Do výkonného dopravného výboru (»vremennaja československaja voj. kolegija«) boli zvolení jedno-hlasne: pplk. Vojcechovský, kpt. Gajda a por. Čeček, 4 vojáci a 4 členovia OČSNR.

Členovia kolégia obdržali plnú moc, kpt. Gajdovi bol pridelený úsek Omsk – Krasnojarsk. Porady ko-légia boli dôverné. Členovia OČSNR sa k myšlienke prejazdu silou chovali nedôverčivo. Radili a prosili nevystupovať so zbraňou, ale vyjednávať.

Že sa čs. vojsko rozhodlo k boju nielenže nepripra-vené, ale i úplne nejednotné na vedúcích miestach,

Českoslovní národníci chlíli uskládní v Rusku „Mokaný ar“, – pomník k obrovi velkého slovenského národa, který by byl po vítězství sálilím všem Slovákům v Evropě. Jak na boj čs. legii s bolševictvím pokřtila sejmítti demokracie světa – Amerika – napíše ukazaje tuto ilustraci. Jednatý československý rytíř s tane-ním mečem vydáti strážného ruského obra - mužíka – z bolševického chlastu do lepšího života.

tomu nasvedčujú rôzne ďalšie fakty. Ba dokonca ešte 16. júna telegrafoval z Vladivostoku gen. Dite-richts a členovia OČSNR, dr. Girs, Houska a Špaček, tou dobou sediaci už vo Vladivostoku, našim ešelo-nom, aby uzavreli s bolševikmi zmluvu, prerušili vy-stúpenie a pokračovali v jazde na Vladivostok.

Pri svojom návrate z Čeljabinského jzazdu obdržal kpt. Gajda telegram gen. Šokorova, aby ničoho pred príchodom veliteľa korpusu nepodnikal. Zmienil sa o tom telegrame na dôstojníckom zhromaždení, po-znamenal len: **„Už je pozde“**.

Na otázku jedného z dôstojníkov, či je pripravovaná akcia akciou všetkých, či vystúpi celý korpus naraz, dostalo sa všetkým kladnej odpovede a kpt. Gajda prečítal plnú moc, obdržanú od vojenského kolégia.

Po ukončení dôstojníckeho zhromaždenia v No-vonikolajevsku 25. mája 1918 bol kpt. Gajdom odo-slaný kpt. Kadlecovi na stanicu Mariinsk telegram, ktorý v preklade znie: **„Stanice Mariinsk, veliteli 1. ešelonu 7. čs. pluku, kapitánu Kadlecovi. Predejte na stanici Mariinsk komissárovi balík a provedení hlaste. Velitel pluku: Gajda“**; čo podľa dohodnu-tého kódu znamenalo: **„Obsad'te stanicu Mariinsk a prevedenie hláste.“**

Súčasne bol ku kpt. Kadlecovi vyslaný kuriér s podrobnými inštrukciami kpt. Gajdu.

Tento prípis prišiel na miesto určenia až po vystú-pení, nemá teda inú, než historickú cenu. Druhý ku-riér bol vyslaný k ešelonu 6. čs. pluku podkapitána Čehovského s rozkazom obsadiť stanicu Culymsku a potom ďalej trať na Barabinsk.

Čs. vojenskému komitétu do Čeljabinska bola kpt. Gajdom zaslaná situačná správa, obsahujúca asi tieto body:

- Sústredenie bolševických síl na Omsk a Krasnojarsk,
- prepadnutie aviatického ešelonu v Krasnojarsku
- a ešte jedného ešelonu na línii Krasnojarsk – Irkutsk.

Ďalej potom kpt. Gajda hlási svoj vydaný rozkaz k obsadeniu staníc a železničnej línie, prosí o rázne vojenské jednanie a dodáva: **„... inak bude zle, iné-ho východiska tu niet. Polovičatosť by nás mohla eventuálne zahubiť“**.

Rozkaz znel jasne

Rozkaz k ozbrojenému vystúpeniu čs. vojenských častí východne od Novonikolajevska bol kpt. Gaj-dom rozoslaný po vojvodovi srbskej armády Zozi-čovi a znel:

„25. května 1918. Velitelům čs. ešelonu. Posílám po mém známém ze srbského vojska, vojvodovi Zozičovi, následující rozkaz: Jak Vám asi všem zná-mo, ustanovil sjezd a velitelé částí, že se bude dále postupovati po vojensky do Vladivostoku. Kroky jsou již učineny. Dnes v noci bude obsazen Novo-nikolajevsk, Culym, Barabinsk, na druhé strane až po stanici Mariinsk. Hled'te se ešeloný spojití dva až tři, obsad'te stanice, na kterých se nalézáte a pilne pozorujte, co se deje, kde jsou event. boje. V páde nutnosti hled'te se sjednotiti a společne postupovati, ne však dále, jak do Irkutska. Pred Irkutskem se zastaviti v páde, že nejste jisti, že se ho můžete zmocniti. Jednejte se železnodrož-níky velmi opatrne a taktne. Vůbec, chovejte se ku všem spravedlive. Žádné loupeže a krádeže nedo-pustiti. Dopravu nepřerušujte, propouštějte oso-bní vlaky a delejte prohlídku. Hled'te, aby ste se se mnou všichni spojili. Zbrane nikde neodevzdávej-te. Zabezpečte svoje položení. K tomuto jednání jsem splnomocnen kolegíem, které sjezd zvolil a které se skládá: ze 4 členu OČSNR, 3 důstojníku a 4 vojínu. Prvá divise dostala již 24. května rozkaz

pohybovati se kupredu. Ostatní pri nejblížíší příle-žitosti. Velitel 7. pluku: Gajda.“

Po týchto a podobných opatreniach, týkajúcich sa ešelonov okrem stanice Novonikolajevsk, bolo prik-ročené k prípravám k ďalšiemu pohybu vlakov. Žia-dosti o vypravenie vlakov miernou cestou sa minuli účinkom, nezostávala než cesta silou.

Skôr ako pristúpim k momentu nášho ozbrojené-ho vystúpenia, chcem niekoľkými slovami vyobrazit' život našich dobrovoľníkov na ďalšej, nedobrovoľnej zastávke na stanici Mariinsk. Ešelon kpt. Kadleca prišiel do Mariinska 13. mája včasne ráno. Tu na dlhšiu dobu zastavil. Dobrovoľníci sa okrem svojho denného voj. zamestnania usilovne pripravovali na verejnú sokolské vystúpenie vo Vladivostoku.

Tanečná zábava

Večer po zamestnaní sa rozbehli po meste, jedni do kinematografu, druhí na iné zábavy, ako napr. v deň príchodu na tanečnú zábavu do ženského gymnázia, poriadanú po divadelnom predstavení. Vstupenky im boli predané už na nádraží ruskými študentkami – usporiadateľkami. Pred začiatkom divadelného predstavenia sa tu odohrala malá, ale zato smiešna scéna, povedal by som žiarlivosti, ibaže nie jednotlivca, ale prítomných divákov muž-ského pohlavia. Pred tretím zvonením boli naši prekvapení niečím neobyčajným. Otvorili sa zadné dvere sálu a z nich sa ozval trasúci sa hlas (ruský): **„Páni, prosím o podporu. Naše slečný predali všet-ky vstupenky Čechoslovákóm na stanici a teraz pri pokladni niet ani jednej. Prosím, aby ste sa páni vzdialili, nech naše slečný zostanú s Čechoslovák-mi.“** Niekoľko hlasov prízvukovalo **„Pravilno“**. Všetci naši dobrovoľníci, postrehnúc zvonokáciu, ihned' sa vzdialili. Vstupenky vrátili bez náhrady. Druhého dna sa ku kpt. Kadlecovi dostavil zábavný komitét s kňaz-om Poliakom v čele a priniesol peniaze za vrátené vstupenky. Dobrovoľníci však peniaze odmietli, na čo kpt. Kadlec žiadal písomné ospravedlnenie, kto-rého sa našim toho odpoľudnia dostalo.

Už 21. mája sa medzi dobrovoľníkmi na stanici Mariinsk rozšírila správa o prepadnutí nášho avia-tického vlaku v Krasnojarsku, pri ktorom bola naša 4. rota ako ochrana. Okrem toho i iné podobné sprá-vy a pohyb bolševických vojsk pôsobili na našu po-sádku znervózňujúco.

Pri jednej tanečnej zábave, boli naši nemilo pre-kvapení ostrou strelbou pri nádraží. Bol to konflikt červeného oddielu s miestnym sovietom. Na sta-nici stojaci červený oddiel žiadal totiž od miestne-ho sovietu peniaze, ktoré im tento nechcel vydat'.

Ozbrojený vlak s československými legionármí na Trans-si-bírskej železnici, júl 1918

Zdroj: wikipedia

K postrašeniu sovietu a k jeho donúteniu, aby vydal peniaze, zahájil bolševický oddiel zo stani-ce ostrú strelbu z diel a pušiek cez mesto.

Nasledujúceho dňa 25. mája ráno si naši zvedavo prehliadali pozíciu červených. Nemálo sa zaujímalí o **tovaryšca**, stojaceho pri guľomete, rakúskeho Nemca s veľkou rakúskou striebornou medailou. S hrdosťou rozprával našim, ako sa teší na ťaženie proti Semenovi a potom na zničenie Vi-léma.

Toho dňa popoludní sa všetci rozbehli po blízkej lúke a onedlho sa ozýval veselý smiech futbalistov. Iní zdobili vagóny, maľovali na nich obrazy a pod. Naraz sa všetci dozvedeli, že kpt. Kadlecovi prišiel nejaký šifrovaný telegram. Ihneď sa zbiehali z ih-riska a v tepluškách (v zateplených vagónoch) sa to začalo hemžiť. Nikto síce ešte nič nevedel, ale kaž-dý tušil, že nastane niečo vážneho. Zo zásob dreva, zo starých handier sa vyťahovali uschované pušky, bomby a z pekárne guľometné súčiastky. Bohužial zbraní nestačilo.

Obsadenie mesta Mariinsk

Bol to totiž už spomínaný telegram kpt. Gajdu k obsadeniu stanice Mariinsk, ktorý kpt. Kadle-covi došiel dňa 25. mája 1918 o 14 hodine. Ihneď nasledovalo vydanie dispoziícií pre zahájenie akcie v Mariinsku: 10. rota má obsadiť nádražie, 11. rota odzbrojiť bolševický ešelon. Po 10. rote má stanicu prevziať delostrelectvo a obe roty potom mali spo-ločne postaviť jeden guľomet na lešenie pri nádraží a jeden guľomet na vodárni.

Naše sily na stanici Mariinsk pod velením kpt. Kadleca boli tieto:

Ešelon 7. pluku mal celkom 26 dôstojníkov, 413 mužov (so všetkými nebojovými), 119 pušiek, 2 guľomety Kolt a 3 ľahké gulometry Chauchat, guľomet-ných a puškových nábojov celkom 50.800, ručných granátov 1031. Okrem toho pribudol 24. mája **eše-lon 2. div. 2. čs. delostreleckej brigády** pod velením kpt. Voronova s celkovým stavom 559 mužov, 47 pušiek, 2 ručné granáty a 6000 puškových nábojov, ale bez diel.

Mariinsk číta asi 30.000 obyvateľov, je hlavným mestom oblasti toho istého mena a obilnicou pre značnú časť Sibíre, k nemu priliehajúcej. Okrem Rusov tu žije vysoké percento Poliakov a Židov. Na nádraží stál v tej dobe bolševický partizánsky oddiel s dvoma delami vz. 1900 v sile 200 – 300 mužov.

Okrem toho v meste samotnom bola menšia bolševická posádka, ktorá sa k našim po dobu ich za-stávky na stanici chovala dosť zdr-žanlivo.

Popoludní 25. mája nastúpili čs. oddiely na stanici Mariinsk pred svojimi ešelonmi v plnej výzbroji, pokiaľ to samozrejme množstvo zbraní dovoľovalo. U bolševikov naše nastúpenie nevzbudilo žiad-neho podozrenia, pretože nás videli každodenne odchádzať na cvičenie. Preto u svojich diel ani nezosilnili stráž.

Účastník vystúpenia v Mariinsku opisuje jeho začiatok takto: **„Príde rozkaz vystúpiť z teplušiek. Zora-díme sa, náš obľúbený veliteľ' kpt. Kadlec so svojim bronevikom na hlave divne prehliada ozbrojený**

šík. Niektorí majú vintovky, iní iba tašky s nábojmi, miesto pušiek palice, sekery a lopatky. Poručík Dostál zhŕňa granátnikov...“

Tým väčšia bola panika, keď sa 11. rota náhle vrhla na delá a 10. rota postupovala k nádražnej budove. Zmätok na rozsiahlom, v tú chví-lu ľuďmi preplnenom nádraží bol neopísateľný. Na oboch stranách padlo niekoľko výstrelov. Bolševici však nemali času pomýšľať na vážny odpor a vzdali sa.

Bezprostredne po obsadení nádražia a prevedení všetkých opatrení k jeho ochrane voči možnej akcii zo strany rudých z mesta, vznikla takáto situácia:

Akonáhle 10. rota predala nádražie do rúk de-lostrelectva, spoločne s 11. rotou, každá z inej strany, začali nástup na mesto. Iba prvá reťaz mala pušky, ostatní strelci iba ručné granáty, takže udive-ní obyvatelia neskôr právom hovorievali, že Čecho-slováci šli na mesto s holými rukami.

Po uplynutí asi jednej hodiny už hlásili: veliteľ' 10. roty por. Jančík, že rota prešla celé mesto, nájdené pušky zabavili, a veliteľ' 11. roty por. Zmek, že štáb miestnej červenej posádky asi s 50 mužmi ušiel na troch loďkách na druhý breh rieky, kam za ním boli poslané naše hliadky. Hliadky však už nič nezmohli.

Obsadenie mesta a stanice bolo potom telegra-ficky hlásené kpt. Gajdovi: **„Mariinsk, 596, 25., 17 hodín. Stanice Novonikolajevsk veliteli 7. čs. pluku kpt. Gajda. Ešelon Koudelka stojí na stanici Ma-riinsk vše v porádku. Kpt. Kadlec“**, čo znamenalo: **„obsadili sme bojom stanicu Mariinsk“**.

Po obsadení Mariinska boli ukoristené: dve 70 mm polné delá vz. 1900, k nim 200 granátov a šrapne-lov, 1 guľomet Kolt, cez 1000 pušiek s municiou, niekoľko sto ručných granátov, strojeje pre delá a niekoľko koní. Po ozbrojení celej čs. posádky, pričom delostrelci obdržali iba jednoranové pušky systém Berdan s asi 30 nábojmi, bol zbytok zbraní uložený do skladov.

Ako už bolo povedané, najskôr bola obsadená sta-nica a až potom sa pokračovalo v boji o mesto Ma-riinsk. Tým sa ale stalo, že miestne bolševické úrady volali o pomoc. O 14:40 hod. bolo z poštového úradu telegrafované do Omska, Krasnojarska, Tomska,

Anžerskej, Tajgy a Bogotolu o vyslanie posíl pro-ti Čechoslovákóm. Do všetkých týchto miest bolo potom po obsadení telegrafného úradu našimi, menom sovietu telegrafované, že konflikt s Čecho-slovákmi je zlikvidovaný, všetko v klude a ničoho netreba. Tým bolo docielené aspoň to, že bolševici nepoznali skutočnosť najmenej po niekoľko nasle-dujúcich hodín.

Po obsadení mesta a stanice boli postavené strá-že pri prachárni, sklade liehovín, stanici, telegrafoch, pošte, zásobovacej stanici, pri moste smerom na Krasnojarsk, 1000 krokov od semaforu smerom na Tajgu, pri vodárni a pri drevenom moste neďaleko teplárne.

V meste boli vylepené vyhlášky, vysvetľujúce oby-vateľstvu príčinu nášho vystúpenia a uisťujúce ho o našej neutralite vo vnútropolitických záležitos-tiach. Zároveň v nich bola výstraha všetkým, ktorí by porušovali verejný klud a poriadok. V zvláštnych vyhláškach boli zajatci varovaní pred ozbrojenou účasťou v konflikte ako po boku červenej armády alebo gardy alebo inak.

Mariinsk bol teda obsadený. Začiatok, prvý dôleži-tý krok v dejinách pluku, bol učinенý.

Generál Štefánik medzi čsl. legionármí v Rusku

Už koncom októbra 1918 sa začínajú objavovať neblahé následky neustále sľubovanej, ale nikdy neuskutočnenej pomoci spojeneckých vojsk. Obvyklá veselosť dobrovoľníkov mizne, miesto nej sa dostavuje vzájomná nedôvera a podozrievanie. Po príchode správ o oslobodení našej vlasti a utvorení vlády, stáva sa nálada vo vojsku ešte deprimovanejšou.

Týchto a podobných správ využívali agitátori ku svojim cieľom. Ich heslá boli väčšinou rovnaké a stále tie isté: bojujeme za ruskú kapitalistickú vládu, naša úloha je už dokončená a pod. Nikto ale nepomyslel, aké následky (u spojencov) by mal náš momentálny odchod z fronty. Ale myšlienka na možnosť skorého odchodu do vlasti iba zvyšovala nechúť k ďalším bojom.

Pri zastávke na jednej stanici na Urale sa veliteľ 12. roty, pozostávajúcej takmer iba z dobrovoľníkov – Slovákov, dozvedel, že jeden z príslušníkov roty, Čech, dal v rote za účelom podpisu kolovať rezolúciu, ktorá mala byť odovzdaná veliteľovi pluku. Rezolúcia bola toho obsahu ako mnohé iné: podozrievanie veliteľov, neuznávanie rozkazov a pod. Počas vychádzky roty do lesa, sa veliteľ roty priateľsky, ako otec svojich detí spýtal, či je im známe, čo podpisovali. Po krátkej debate sa ukázalo, že vo svojej ľahkomyselnosti podpísali pravý opak toho, čo mysleli. Verili falošným slovám svojho kamaráta a brata. Výsledok týchto niekoľkých slov veliteľa bol ten, že strelci bezodkladne žiadali spálenie nimi podpísanej, falošne vyloženej listiny. Je to iba jeden príklad a kto vie, či takých nebolo i viac.

Môžeme povedať, že v dôsledku prevádzanej agitácie a tiež preto, aby žiadostiam dobrovoľníkov bolo vyhovené, boli povolené voľby do plukovných zastupiteľstiev. Tým mala byť umožnená účasť dobrovoľníkov na správe vojska a politickom vedení.

Dôsledkom toho bola aj nasledovná udalosť. Roty už boli nastúpené k odchodu (*do boja*), keď sa k veliteľovi pluku dostavila deputácia dobrovoľníkov jednej z rôt a prehlásila, že pluk do boja nepôjde. Ne zostávalo nič iného, než všetky nespoľahlivé časti pluku vrátiť, aby urobili miesto narýchlo povolanému práporu ruských úderníkov. Deputácia uvádzala tieto dôvody k odrieknutiu:

Prevrat v Omsku (*vláda adm. Kolčaka*), neuskutočnenie volieb do snemu a plukovného zastupiteľstva, neinformovanosť vlády doma, neustále zrážky vlákov, záhadné miznutia bratov v tyle atď. Bola to čierna škvrna na povesti pluku. Pluk, prekonavší toľko krvavých bojov, neľakajúci sa žiadnych obetí,

vzoprel sa teraz svojim obľúbeným vodcom, gen. Gajdovi a Pepeljajevovi.

A do týchto pomerov prišiel prvý čs. minister národnej obrany gen. Štefánik, muž Masarykovej školy, plný energie a sebazaprenia, ktorý obetoval pre národnú vec nielen svoje zdravie, ale aj život.

7. decembra 1918 vydal prehlásenie k čs. vojsku v Rusku a po návšteve fronty sa jeho vlak 12. decembra na svojej spiatočnej ceste z úseku Jekaterinburskej skupiny zastavil na stanici Kuzino. Tu prijal zástupcov vojakov 7. pluku, ktorým všetko po vypočutí ich sťažností vysvetlil. Potom odišiel ďalej do Jekaterinburgu.

Jeho návšteva zanechala viditeľné stopy. Mala pre vojsko veľký význam. Povzniesla ducha, sebavedomie a disciplínu a pod jeho vplyvom sa nedávno, po silnej agitácii, zvolený plukovný komitét dobrovoľne rozšíril. Iba Štefánikovi možno ďakovať, že bola zachovaná úplná jednota vojska a že ďalšie útrapy, ktoré prinieslo zimné ťaženie proti sovietskym vojskám, boli trpezlivo a mužne znášané.

Vojsko od jeho príchodu očakávalo splnenie svojho najväčšieho priania, to je odchod do vlasti. Bolo však veľmi sklamané. Gen. Štefánik bol miesto utvorenia pevnej fronty na Urale v prospech vlasti, nútený pôsobiť iba ako zmierujúci sudca. Obmedzil sa na reor-

Legionársky vlak

Zdroj: internet

ganizáciu nášho vedenia, zrušil **Odbočku Československej Národnej Rady v Rusku (OČSNR)**, pretože už bola utvorená naša domáca vláda.

Aby som snád' nebol obviňovaný z osobného názoru dôstojníka o význame jeho návštevy (ako bolo a je dnes zvykom), citujem slová zo zápisikov, vedených nie dôstojníkmi:

»...*Kolik vyvoláno tím rozhorlených sporu a křiku – poslouchat ci neposlouchat? Težko bylo přesvědčiti najednou ty naše tvrdšíjše hlavy o pravde a nutnosti... Konec koncu se to jakž takž urovnalo.*«

Z iných zápisikov: *»...Od každé roty povolal k sobe čtyřčlennou deputaci, již vysvětlil situaci a vyslyšchal její stížnosti. Gen. Štefánik udelal na bratry naši roty neobyčejný dojem svou energií a svými zásluhami, odstranil mnoha nedorozumení a povznesl zázračne náladu, v což téměř nikdo již nedoufal.*«

V plukovnom rozkaze 17. decembra 1918 obracia sa veliteľ pluku k dobrovoľníkom pluku s nasledujúcou výzvou:

»Bratři! Náš ministr národní obrany jasne nám řekl a vysvětlil naše postavení a plynoucí z neho povinnosti. Jsme občany čs. republiky a jsme zavázáni našim spojencum pomocí, jako oni pomohli nám. Náš president říká: plniți rozkazy dané nám našimi doma, to jest prakticky v našem prípade – bojovati. Čím lépe a svedomiteji budeme plniți své povinnosti a úlohy nám dané, tím dříve budeme doma. To si dobře pamatujme! To je každému jasné a nic jiného nemůže býti. Kdo by nyní nechtel plniți rozkazy, je zbabelcem, zrádcem národa a jako s takovým bude jednáno. Ideme na frontu. Naše vítězné boje získají věčnou slávu a hrdinství našemu pluku, pomohou zjednatí porádek v Rusku a úplný mír světový, zachovají a ještě zvětší slávu našeho národa, našeho vojska a dovedou nás vítězne domů. Tož vesele, nadšene, jak českoslovenští junáci dovedou a jak nás zná celý svět!«

M.R. Štefánik bol letec, vedec a diplomat. V r.1904 si zvolil Francúzsko za svoju vlasť. Pôsobil vo svete v službách Francúzska. Francúzske občianstvo získal r.1912. Mal vplyvných priateľov medzi francúzskymi štátnikmi. Im predstavil dovtedy neznámych emigrantov Masaryka a Beneša, ktorých vo februári 1916 uviedol k premiérovi Briandovi. Zavrhoval Benešovu a Masarykovu papierovú „polorevolúciu“. Veril, že iba vojenská účasť vo vojne môže zaistiť uznanie spoločného štátu Čechov a Slovákov v očiach štátov Dohody a Ameriky.

V decembri 1915 získal Masaryka pre branný odboj, a preto v júni 1918 nesúhlasil s jeho návrhmi na odzbrojenie čsl. légii v Rusku. Sibírska Anabáza bola preňho najdôležitejšia udalosť vojny a celých dejín vojenských ťažení.

Vzhľadom na národnostný útlak Slovákov v uplynulých storočiach sa nepočítalo s veľkou účasťou Slováákov v čsl. légiach, ale predsa sa ich prihlásilo viac ako päť tisíc, z toho 1,056 Amerických Slovákov. Avšak v čsl. odboji samotný Štefánik vykonal viac práce ako celý armádný zbor^[2].

Namiesto záveru

Útrapy a boje 7.streleckého tatranského pluku pokračovali v r. 1919 a 1920. Ich cesta do vlasti viedla cez celú Sibír, cez Mandžusko do Vladivostoku, potom loďou do Vancouveru, naprieč Kanadou, ďalšími 2 loďami (Czaritza a Belgic) z Quebecu do nemeckého Cuxhavenu a vlakmi cez Nemecko do Čs. republiky.

Cieľom 7.pluku bola posádka v Nitre. Po krátkom zvítaní prvej časti pluku (z lode Czaritza) v Prahe vyrazili časti pluku ďalej na Slovensko. Pretože v kasárnoch v Nitre zatiaľ nebolo miesto, stáli roty vo vlakoch na stanici Komjatice pri Nitre. Privezený štátny majetok bol odovzdaný a vojaci boli rozpustení na repatriáciu, po šiestich rokoch určite zaslúženú, dovolenku.

Druhá časť 7.pluku prišla do Cuxhavenu loďou Belgic o 6 dní neskôr. Po prejazde Nemeckom, sa jej v Plzni dostalo vreľého, úprimného uvítania vtedajším ministrom Národnej obrany dr. Markovičom, veliteľom čs. vojska v Rusku gen. Syrovým a zástupcami vlády.

Potom vyrazil transport ďalej smerom na Brno, Bratislavu a Nitrú, kam dorazil 31. júla 1920. Cesta Slovenskom, príchod do Nitry a prijatie pluku v novej posádke bolo tiché a nasvedčovalo národnostným, kultúrnym a hospodárskym pomerom v nastávajúcim mieste pôsobenia pluku. Roty druhého transportu 7.streleckého pluku boli rovnako v niekoľkých dňoch prepustené na trojmesačnú, repatriačnú dovolenku.

Vďaka historickým nadšencom každoročne putuje naprieč Slovenskom a Čechmi „Legiovlak“, ktorý približuje život legionárov širokej verejnosti. Komentované prehliadky dopĺňuje o možnosť vyhladať svojho predka, ktorý bojoval v ČS légiách. Viac na www.legiovlak.cz

HLAVAČKA Imrich, strelec 11. roty 7. str. plu-ku. Narodený r. 1893 v Šuranoch pri Nitre. Padol 1.6.1918 pri Mariinsku. Pochovaný je pri Mariinsku.

JAKAB Jozef, strelec 12. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1890 v Chtelnici pri Nitre. Bol nezvestným od boja pri Kaule 12.8.1918. Pravdepodobne padol v boji. Pochovaný je neznámo kde.

KAŇÁK Juraj, strelec 11. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1884 v Považskej Bystrici. Padol 22.10.1918 pri Išimovke. Pochovaný je v Išimovke.

KLASOVITÝ Daniel, desiatnik 12. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1893 v Pezinku pri Bratislave. Zomrel na tuberkulózu koncom mája roku 1918 počas prevozu do vojenskej nemocnice v Irkutsku v sanitnom vlaku. Pochovaný je pravdepodobne v Irkutsku.

KOLLÁR Ján, strelec 11. roty 7. str. pluku. Narode- ný r. 1882 v Šahách, Hont. stolica. Zomrel 22.1.1920 na následky nemoci. Pochovaný je v Innokentevskej.

KOMÁROVSKÝ Štefan, strelec 4. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1895 Rozvadze – Trenčianska stolica. Nezvestný od boja pri Kaule 1.8.1918. Pravdepodobne padol. Pochovaný je neznámo kde.

KRÁLIK Ján, strelec 12. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1893 v Okoličnej pri Liptovskom Mikuláši. Zomrel 26.10.1918 na následky zranení z bojov pri Tatár-skej Birme. Pochovaný je pri Molebskom závode. Jeho hrob bol označený krížom s menom.

KRÁLIK Ondrej, strelec telefónneho oddielu 7. str. pluku. Narodený r. 1890 v Rudke pri Trenčíne. Zahynul 5.4.1918 pri nehode, náhodnom výbuchu ručného granátu. Pochovaný je v Balašove.

LOMBART Štefan, strelec 12. roty 7. str. pluku. Narodený r. 1884 v Mníšku na Spiši. Zahynul r. 1918 pri nehode, stal sa obeťou náhodného výstrelu vo vlaku. Pochovaný je v Irkutsku.

MARIÁK Juraj, strelec 9. roty policajného oddie- lu 7. str. pluku. Narodený vo Vysokej pri Trenčíne. Zomrel 12.5.1918 v N. Nikolajevsku na Vitium cor- dis. Pochovaný je v N. Nikolajevsku.

MOTAŠ Juraj, strelec 5. roty 7. str. pluku. Narode- ný r. 1890 v Straníku pri Trenčíne. Zomrel 16.5.1918 na následky nemoci. Pochovaný je v Innokentevskej.

RUŽIČKA Ján, strelec neradovej roty 7. str. plu-ku. Narodený r. 1888 v Trnovci pri Nitre. Zomrel 13.5.1918 v N. Nikolajevsku na tuberkulózu. Pochovaný je v N. Nikolajevsku.

SENKO Jozef, strelec 11. roty 7. str. pluku. Naro- dený r. 1893 v B. Štiavnici, Hontianska stolica. Padol 1.6.1918 pri Mariinsku. Pochovaný je v Mariinsku.

ŠTRBÁK Ján, strelec 11. roty 7. str. pluku. Narode- ný r. 1894 v Krásne pri Trenčíne. Padol 20.10.1918 pri Tatárskej Birme. Pochovaný je neznámo kde.

VAŇÁK Štefan, strelec 12. roty 7. str. pluku. Naro- dený r. 1893 v Trenčíne. Zomrel 10.10.1917 v Bere- zani, otrávil sa kyslíčnikom uhoľnatým. Pochovaný je v Berezani.

VLAŠIC Adam, strelec 7. roty poddôstojníckej ško- ly 7. str. pluku. Narodený r. 1891 v Novej Vsi pri Bra- tislave. Zomrel 3.4.1919 následkom nemoci v Tokiu v Japonsku. Pochovaný je v Tokiu v Japonsku.

Tento príspevok zostavil Jozef Starosta na základe uvedených historických zdrojov.

Historické zdroje:

[1] DEJINY 7. STRELECKÉHO TATRANSKÉHO PLUKU OD JEHO ZALOŽENIA PO NÁVRAT DO VLASTI, zostavil a načrty zabezpečil kapitán ruských légii V. IVICIC, 1924. Do slovenčiny preložil Miroslav BILSKÝ, predseda KVH – TATRANCI.

[2] Dr. Antonín S. Kalina, O dějinách Československé Revolu- ce 1914–1918, vydané vlastným nákladom Dr. Antho- ny S. Kalina v Lakewood, Ohio, USA, 1982

Môj pohľad na koniec vojny a začiatok republiky

Nasledujúce stránky obsahujú úryvky z knihy Jána Balku „Život v piatich režimoch, 1. kniha, Od cisára pána k tatíčkovi Masarykovi“. Kniha vyšla tlačou na Slovensku, ale je vypredaná. Elektronickú verziu si môžete objednať na jozef.starosta@gmail.com.

Úryvky som vybral z kapitol z obdobia okolo r.1918. Opisujú situáciu na strednom Slovensku z konca 1. svetovej vojny a z počiatkov novej republiky, Česko-Slovenska tak, ako ich videl autor knihy. Úryvky uverejňujem s dovoľením potomkov Dr.Jána Balku. Pridal som dobové fotografie voľne dostupné na internete.

Jozef Starosta

Revolúcia v Rusku

Naše noviny veľkými palcovými literami oznamovali senzačnú správu „V Rusku vypukla revolúcia. Vojsko sa vzbúrilo, front sa rozpadol a ústredné mocnosti obsadili z Ruska koľko chceli“. Už bolo vraj všetko dobre, len bolo treba vydržať! Mal byť dostatok obilia aj múky. Čoskoro sme ju mali začať dovážať z Ruska.

Jeden chýr predhŕňal druhý a noviny boli plné víťazstva. Čo sa vlastne dialo v Rusku, to nevedel nikto. Ľudia novinám neverili. Jedni vraveli, že cár bol ešte stále pánom Ruska, že by ho jeho kozáci tak ľahko nedali zhodiť. Druhí vraveli, že vládu v Rusku chcel prevziať nejaký Kerenský. Ten vraj nechcel cára, ale republiku. Iní zas vraveli, že Nemci tam mali nejakého svojho človeka, ktorý vraj nechcel ani cára, ani Kerenského, ale mal robiť len to, čo mu povedia Nemci.

Tak sa to vraj tam všetko navzájom hlušilo a v tom čase si Nemci brali odtiaľ čo len chceli. Nemci vraj revolúciu v Rusku podporovali, lebo to bol ich záujem.

V škole sme zas oslavovali víťazstvo nad Ruskom a museli sme maširovať cez mesto. Riaditeľ Šimon nám v slávnostnej reči oznámil, že teraz bolo už konečné víťazstvo na dosah ruky. Lebo aj ostatné nepriateľské fronty sa zrútili pred víťaznými armádami ústredných mocností ako hnilé hrušky.

V takejto situácii nás dňa 28. nov. 1917 prekvapil nevedný chýr: Rusko požiadalo ústredné mocnosti o prímerie. Keď toto prímerie 4. decembra 1917 skutočne aj uzavreli, medzi maďarskými vlastencami nastalo jasanie a veľká radosť.

Jasanie ešte ani dobre neutíchlo a tu sa rozniesla správa, že Amerika proti nám vstúpila do vojny po boku západných mocností. Vlastenci si z toho robili žarty: „Čo by tam takí kovboji, kým sa tí sem doteperia po mori, zatiaľ bude už dávno Západ na lopatkách.“

Vítazný jasot a vtipy však pomaly ustali a ľudia si začali uvedomovať, že vojna sa nielenže neskončila, ale že sa dokonca ďalej rozšírila. No a že zo Západu nakoniec prichádzala na pomoc oddýchnutá a nevyhladovaná Amerika.

Proti ústredným mocnostiam bol však už v boji, okrem Ruska, pomaly celý svet. No navyše proti nim začínal veľmi výdatne bojovať aj mocný generál hlad.

Brest-litovský mier bola mierová dohoda podpísaná medzi Boľševickým Ruskom a Centrálnymi mocnosťami (Nemeckom, Rakúsko-Uhorskom, Bulharskom a Osmanskou ríšou) podpísaná 3. marca 1918 v nemeckom hlavnom štábe v Brest-Litovsku (dnes Brest v Bielorusku). Ukončil tak boje na východnom fronte prvej svetovej vojny.

Stretnutie Kameneva s nemeckou delegáciou na stanici v Brest-Litovsku.

Zdroj: wikipedia

Som Slovák

Poslednú hodinu v treťom štvrtroku štvrtej triedy gymnázia, v školskom roku 1917/18, spisoval s nami náš triedny prof. Dr. Živuška naci-onálie. Bol som prvý v abecede, tak ma prvého zavolať pred katedru. Vpisoval si moje osobné údaje do veľkého hárku.

Po mnohých otázkach sa ma na konci ešte opýtal, akej som národnosti: „Slovák!“ odpovedal som. Zagánil na mňa, ako by ma chcel očami prekláť. Zreval, až mu sliny z úst fŕkali: „Ako môže byť štvrtotriedny gymnazista Slovák?! Štvrtotriedny gymnazista musí byť už Maďar!“

Zľakol som sa. No predsa som sa zmohol na akési vysvetlenie: „Prosím pán profesor, ja za to nemôžem! Mám to napísané doslovne v rodnom liste: „Maďarsky nerozumejúcemu oznamovateľovi tohto pôrodu sme vysvetlili zápis do matriky v jeho materinskej, slovenskej reči, a on potom zápis podpísal. Teda ja mám takú istú materinskú reč ako môj otec.“

„Kuš, mamľas!“ – reval na mňa profesor a tresol päťou do katedry.

Z triedy sa ozval ďalší hlas a mrmlanie: „Pán profesor, aj ja mám to isté v rodnom liste“ ohlásil sa Martin Sokol. Po ňom to isté hlásil Paľo Korpeľ, Jožo Dekýš a ďalší. Profesor zrudol od hnevu, reval a nadával, čo mu huba dala, až sa z toho trieda triasla.

Tento silný a vysoký fúzač ma najprv chytil za golier, kopol ma kolenom do zadku a vypleštil z triedy von. Za mnou tak postupne vyleteli na chodbu aj ostatní. Na chodbe sme sa tešili, že sme ušli pred gréčtinou.

Vojna a mier

Otec predtým z Rumunska písal často, teraz z Talianska chodievali listy redšie, lebo tam boli stále boje. Noviny znova veľkými literami oznamovali, že Rusko 3. marca 1918 uzavrelo v Brest-Litovsku mier s ústrednými mocnosťami. Lev Trockij vyhlásil zo strany Ruska vojnu za ukončenú.

Hovorilo sa všade o tom, že vojnu proti Rusom vyhral pre ústredné mocnosti generál Ludendorff. Ten vraj v zaplombovanom vagóne prepašoval do Ruska ruských revolucionárov, ktorí Rusko znútra rozvrátili.

Z domu mi písali, že sa ruskí zajatci z našej dediny, medzi nimi aj náš Gregor, pobrali peši domov. Takisto sa z Ruska vracali domov aj mnohí naši zajatci. Tých vraj tu doma zachytávali, dávali ich do tábora v výcvik a potom ich vraj posielali znova na front.

Koncom mája r. 1918 začali rakúsko-uhorské armády veľkú ofenzívu pri Piave v Taliansku. Všade sa hovorilo, že Taliani túto ofenzívu odrazili a že tam veľa našich vojakov prišlo o život. Aj náš otec bol niekde tam. Pán Boh vedel, čo bolo s ním. Po dlhšom čase sme však dostali kartu od otca: „Som živý a zdravý“.

Na západnom fronte vo Francúzsku boli tuhé boje, tam už vraj proti Nemcom bojovali aj Američania. Noviny akosi nápadne čušali...

Školský rok sa nám skončil 15. júna. Dostal som vysvedčenie s poznámkou: „Môže postúpiť do V. triedy gymnázia.“ Tak som teda v ťažkých vojnových pomeroch a po mnohých trampotách skončil šťastne IV. triedu Maďarského kráľovského katolíckeho hlavného gymnázia v Banskej Bystrici.

V júli 1918 sa rozletela správa, že v Rusku boľševici zavraždili cára Mikuláša II. a celú jeho rodinu. Vraj tam boli tuhé vnútorné revolučné boje.

Cár Mikuláš II. s rodinou. Zľava: Oľga, Mária, Mikuláš, Alexandra, Anastázia, Alexej a Taťána (Livadijský palác, 1913)

Zdroj: wikipedia.org

Rok 1918 – 1919

Začiatkom septembra mal som ísť do V. triedy gymnázia. Všade bolo plno poplašných chýrov. Nikto nevedel, čo bola pravda. Nakoniec sme sa dozvedeli, že „Učenie začneme riadne 3. septembra.“ Stal som sa teda žiakom V. triedy gymnázia.

Kolo dejín sa krútilo, dlho krútilo, až prišlo zrazu do kritického bodu. Pohla sa lavína udalostí, lavína dejín. V slabo masenom vojnovom stroji ústredných mocností začínalo katastrofálne škripať. Nakoniec rakúsko-uhorská monarchia

Toto nie je vlak, o ktorom je v texte reč. Je to iba dokumentárna fotografia
zdroj:www.tatraci.sk

poslala dňa 13. septembra 1918 bojujúcim a neutrálnym vládam sveta diplomatickú nótu s návrhom na uzavretie separátneho mieru.

Nemci po tuhých bojoch pri Verdune vo Francúzsku, po nasadení amerických armád boli prinútení ustupovať. Udalosti dostali nečakaný spád, začiatkom októbra 1918 rakúsko-uhorská monarchia v diplomatickej nóte zaslanej americkému prezidentovi Wilsonovi požiadala o prímerie a osvedčila sa, že prijíma za základ rokovania Wilsonových 14 bodov o sebaurčení národov.

Tým sa rozhodlo o osude monarchie

Nikto nevedel, čo čakať a čoho sa držať. Najviac však strácali hlavu „naši vlastenci“. Právom sa obávali, že to, čo počúvali kde tu o Wilsonových 14 bodoch, znamenalo koniec monarchie a koniec ich výsadného panstva.

Riaditeľ Šimon, ináč sympatický pán, sa celou silou svojej osobnosti snažil, v čom sa len dalo, zachrániť dobré meno Uhorska. A na celoškolských schôdzach, ktoré zvolával do kresliarne, čím ďalej tým viac zdôvodňoval, že Maďari a Slováci sú bratia. Že aj najväčší básnik maďarska Petőfi bol slovenského pôvodu a že preto aj ďalej musíme v budúcnosti s Maďarmi nažívať v bratstve.

Nevychádzali sme z údivu a pozerali sme sa na seba. Túto pieseň hrali už na iných strunách, než na akých nám svojho času zahral kopancami do zadku prof. Živuška.

Do školy prichádzali rôzne letáky, ktoré sme nachádzali obyčajne rozložené v triede po laviciach. V nich sa agitovalo za záchranu „našej drahej tisícročnej maďarskej vlasti“. Táto vlast bola a je matkou nás všetkých! Bola ňou tisíc rokov a ňou aj ostane!

Často sme sa my, slovenskí chlapci, pri týchto vlasteneckých výlevoch pozerali kradmo na seba. Pripadalo nám to všetko akési nezvyklé, divné a falošné.

Nastalo chladné, sychravé, jesenné počasie. Začínala sa šíriť chrípka. V škole nebolo čím kúriť, v meste nebolo čo jesť. Rozpustili nás domov na chrípkové prázdniny dňa 17. októbra 1918 s tým, že nám písomne oznámia začiatok vyučovania. Domov sme sa ešte, chvála Bohu, ako tak dostali, ale potom zanedlho nastal všeobecný krach.

Dňa 17. okt. 1918 gróf Štefan Tisza výslovne v uhorskom sneme priznal, že

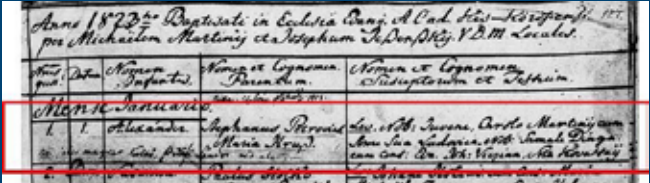
Európa po Brest-Litovskej dohode. Modré územie pripadlo Nemecku, červené získalo Rakúsko-Uhorsko a zelené Turecko (Osmanská ríša).

Zdroj: reddit.com

Sándor Petőfi

* 1. 1. 1823 Malý Kereš
† 31. 7. 1849 Sedmohradsko

Pôvodom Petőfiho sa podrobne zaoberal József Kiss v knihe Petőfi adattár (1992). Podľa nej výsledky štúdií Lajosa Jakusa dokladajú slovenský pôvod vetiev oboch rodičov do roku 1685. Posledné známe miesto predkov otca sú Vad'ovce v Nitrianskej stolici. Predkovia matky boli z Necpál v Turci. Obidve vetvy boli evanjelici. Meno Petrovič je pôvodom zrejme srbské/chorvátske, z čoho sa usudzuje, že predkovia otca boli Srbi, ktorí prišli na Slovensko možno v 16. storočí.

monarchia prehrala vojnu. Chvála Bohu! Bol koniec vojny! Vlna radosti zachvátila ľudstvo. Koniec vojny!

Dňa 22. októbra 1918 sa rozchýrilo, že sa vraj Rakúsko-Uhorsko muselo podrobiť zásadám amerického prezidenta Wilsona a jeho štrnástim bodom, ktoré zaručovali právo na sebaurčenie národov.

Ako jedna z podmienok mieru sa vraj v americkej nóte Rakúsko-Uhorsku uvádzalo okrem iného aj utvorenie nového česko-slovenského štátu, ako aj utvorenie juhoslovanského národného štátu.

V „maďarských vlasteneckých kruhoch“ nastalo zdesenie. No a u nás doma v dedine sme nevedeli, čo si o tom všetkom myslieť. Jedni vraveli, že kráľ ušiel. Maďarskú vládu vraj zvrhli. V Budapešti vypukla vraj revolúcia, fronty sa vraj rozpadávali. V Pešti vytvorili revolučnú vládu Michala Károlyiho a toho istého dňa vraj akýsi vojaci zastrelili bývalého predsedu maďarskej vlády grófa Štefana Tiszu.

Rozšírili sa správy, že vo Zvolene a v Bystrici vojaci rabovali všetky domy. Doma sme rozmýšľali, čo robiť.

„Musíš, syn môj, do Bystrice“ – hovorila starká – „aby ti tých pár chĺpkov, čo tam máš, neukradli. Nuž a zoberieš aj niečo so sebou pre svoju domácu. Iste nemá čo jest!“ Starká zabalila maslo, tvaroh a očisteného zajaca.

Vybral som sa na cestu a v Hliníku na stanici čakal som na poludňajší vlak, čo chodil od Levíc na Zvolen a Banskú Bystricu.

Vlakom do Bystrice

Vlak mal veľké meškanie, čakalo naň mnoho ľudí. Na stanici som stretol aj pána notára Števka, odprevádzal svojho bývalého podnotára pána Kanoviča, ktorý bol u neho cez dovolenku na návšteve. Rukoval ako poručík ku svojej jednotke na front.

„Je to všetko akési divné, nikto nevie, čo sa robí, ale vojak je vojak, dovolenka sa mi končí, cestovný rozkaz je tu, musím ísť!“ – hovoril vážne poručík Kanovič. Opieral sa o svoju dlhú dôstojnícku šablŕu a zapaloval si cigaretu od cigarety.

Medzi rečou však zrazu mykol hlavou ako keď koňa trhne: „Čo je to?“ My sme ešte nič nepočuli, ale jeho frontové uši sa asi ne-mýlili. „Strelba! To nechápem!“

Nechápali sme ani my, ale zanedlho sme pochopili. Spomalenou rýchlosťou vchádzal do stanice vlak od Levíc. Na ňom boli všade navesaní vojaci. Vagóny vnútri boli plno obsadené, strechy, schody, všetko plné, vojakmi ovešané. Z vlaku sa na všetky strany ozývala strelba. Vojaci boli opití radostou, že išli domov, a mnohí z nich boli opití aj alkoholom.

Vlak na stanici zastal a strelba prestala. Tu rev, tam spev, hudba, nadávky a krik. „Nech žije pokoj! Nech dochnú páni!“ Stáli sme na stanici ako ohúrení a najviac bol prekvapený pán poručík Kanovič. Ani sa nestačil uhnúť, už sa na neho vrhli vojaci. Strhli mu čiapku, odtrhli z nej štátny znak a rozetu a čapli ju o zem. Šablŕu mu zahodili do priekopy: „Bež kamarát svine pást’, už je koniec vojny“ – volali mu na rozlúčku a s rehotom nasadli do vlaku.

„Musím do tej Bystrice“, pomyslel som si, a pokúšal som sa dostať niekde do vagónu. Nikde nebolo miesta, všetko obsadené. Išiel som okolo prvej triedy, tam spev, hudba a tanec.

„Čo tu nazízaš chlapče, kde chceš ísť?“, pýtal sa ma vojak z okna.

„No do vlaku, chcem do Bystrice!“

„Trč doma! Čo tam chceš?“

„Som študent, idem si ta po veci!“

„Študent? Študenti a vojaci za korunu na státie! Chlapci, ťahajte ho, to je naša sorta!“, a už ma aj krantušili oknom do vagóna I. triedy.

„Ja mám len lístok III. triedy!“, vravel som im.

„Pichni si ho do r...! revali oni a ťahali ma dnu. Nikdy som si nepomyslel, že za takýchto okolností budem prvý raz cestovať v I. triede. Vstrčili ma do jedného oddielu. Na dlážke tam kladli oheň a piekli slaninu.

„Zatlie vám to a bude z toho oheň!“ upozorňoval som ich.

„Drž hubu! My sme už prešli iné ohne!“

Pritiahol som sa bližšie k východu, kde predtým boli dvere. Vlak vchádzal do stanice vo Sv. Kríži. Aj tam bolo plno ľudí, strelba, rozruch, zdesenie. K nášmu vagónu I. triedy ako na isto kráčal Körner, svätokrížsky veľkoobchodník s obilím.

„Prosím, páni vojaci, ja mám lístok I. triedy. Bude tam pre mňa miesto?“

Pokúšal sa nastúpiť, ale prekážali mu dva kufre. Vojaci zobrali kufre do vagóna a druhí dvaja zas ťahali Körnera do vagóna. Myslel som si, „predsa len sú slušní tí vojaci.“ No ani som to nestačil domyslieť, už vyšmarli dvermi na druhú stranu jajakajúceho Körnera, a to rovno do železničnej priekopy.

„Žid smradľavý, ukážeme ti prvú triedu!“, a spustili strelbu na úbohého Körnera, len tak močarina okolo neho špliechala od striel. Neskôr som sa dozvedel, že vyšiel z toho s niekoľkými ranami.

Kufre rozpárali a nastalo delenie koristi. Každý si uchytil, čo mohol. Potom sa bojovníci púšťali do tanca. Chceli tančiť odzemok, vo vlaku sa to však nedalo.

Aj v Bystrici to vyzeralo ako Božie dopustenie: strelba, hluk a krik. Nikde nebolo policajtov ani žandárov. Mesto bolo rozbitéľané ako chorý v horúčke.

Najhoršie bolo, že ľudia z okolitých dedín začali rabovať. Včera vykradli vojenské sklady na Fončorde a teraz sa všade po okolí zbíjalo a rabovalo. Pán mešťanosta Csesznák vraj utvoril z policajtov, žandárov, dôstojníkov, vojakov a študentov „nemzetörség“ – národnú stráž, ktorá by mala robiť a udržiavať poriadok v meste.

Padla moc maďarskej vlády a teraz nikto nevedel, čo bude ďalej. Vlaky išli, ako si to vynútili utekajúci vojaci. Úrady nefungovali, pošta bola rozbitá, novín nebolo. Nikto nič nevedel.

Martinská deklarácia

Raz som na hlavnom námestí v Bystrici dostal od jedného pána slovenský le-ták „Martinská deklarácia“.

Karólyi vydal výzvu ku všetkým národnostiam Uhorska v jazyku národností. Vyzýva na zachovanie Uhorska a správu vecí v ich národných jazykoch.

Nechápal som dobre, o čo tam išlo. Hovorilo sa tam niečo, že sa máme spojiť s Čechmi. Bolo tam však mnoho takých slov, ktorým som nerozumel. Zašiel som s tým do seminára. Tam som sa však nemohol dostať, všetko bolo zavreté a zadebnené.

Neskôr som dostal ďalšie letáky. V nich sa písalo proti Čechom. Predtým som niečo počul o Čechoch, keď som mal ísť do gymnázia. A neboli to lichotivé slová. Česi nemali u nás dobrý chýr. A teraz zas Česi. V tomto letáku stálo: „Slováci, bratia! Neďajte sa oklamať Čechom! Česi vás chcú len ovládnuť a potom využívať! Jediné spoločná tisícročná vlasť je zárukou vašej kultúry a politickej slobody. Zabudnime na minulosť a začnime nový spoločný život!“

Divné, divné! Pomyslel som si, čo sa to robí? Čítal som ďalej: „Žiadajte plebiscit a hlasujte za slobodnú demokratickú uhorskú vlasť! Slováci, vstupujte do uhorských vojenských zborov na ochranu spoločnej vlasti. Maďarsko-slovenský národný výbor.“

Hovorilo sa krížom-krážom. Jedni čihí, druhí hota, jedni s Čechmi, druhí proti. Bol to hotový Babylon. Mne to už išlo na nervy, tak som sa zbalil, vystriehol som vlak na Zvolen a pobral sa domov. Cestoval som celé dva dni a jednu noc vlakom, peši, vozom, ako prišlo.

Ako dopadla „sloboda“ u nás doma

Doma ma čakalo veľké a radostné prekvapenie, otec bol už doma z frontu. Vrátil sa chvála Bohu šťastne a teraz len jedol a spal deň a noc. Keď som mu rozprával, čo bolo v Bystrici, že tam verbovali do maďarského vojska, na to len mávol rukou: „To by nám ešte bolo treba! Dobre to dal Boh, že Maďari prehrali. Lebo keby boli vyhrali, boli by na nás orali.“

V našej dedine „sloboda“ prešla pokojne. „Sloboda“ bola v okolitých dedinách veselšia, vyhнали tam a vyrabovali notárov, Židov, förstrov. Pritom bola strelba tresk, plesk, tiekla pijatika a krv. U nás sa to nestalo, lebo v dedine nebolo notára, ani förstra, a náš tenký, chudý Žid bol spolu s našimi chlapmi na fronte. Jeho žena sa tu u nás trápila a modlila spolu s našimi mamkami v ždánskom kostolíku. Ale aj u nás bol pokus o „slobodu“. Na most k nám pritiahli ozbrojení Hliničania: „Keď vy Ždanci nerabujete svojho Žida, usporiadame vám ho my! A tak naňho!“, znel povel.

Starý ujo Ferdinand Majerský Foltan, druh a priateľ môjho otca z vojny, zbadali blížiaci sa nebezpečie. Zalarmoval chlapov. Čoskoro stál pred krčmou guľomet a ozbrojení chlapi pod „komandom“ ujca Ferdinanda.

„Hanbite sa Ždanci, že chránite Židov, čo nás na vojnu hnali! Fuj! Hanba vám!“

„Čuš papľuh, lebo ti zavriem papuľu na večnosť!“ – ozvalo sa zo ždánskej strany. Chlapi sa lapali zbraní a nálada sa stávala veľmi bojovnou.

Vtom sa však objavil v zemi nikoho, medzi bojachtivými stranami čierny ukochlený Jožo cigán: „Čo sa tu prdúskate, čo sa rozdrapujete chlapi? Všetci ste somári, keby ste neboli išli na frontu tak ako som to spravil ja, tak by sa kráľ sám nemohol biť a nemohla by byť vojna! Na môj dušu, vy sa všetci môžete hanbiť!“

Pozreli sa Hliničania na Ždancov a Ždanci na Hliničanov. Nastalo ticho, zbrane klesli.

„Na moju hriešnu, ten cigán má pravdu! Dajme si my pokoj! Uzavrime pokoj a zapime ho na zdravie Joža cigána u Salzberga.“ Tak prebehla „sloboda“ v mojej rodnej dedine a myslím, že som sa za ňu nemusel hanbiť.

Všade bolo však plno poplašných chýrov. Každé ráno a každý deň prinášali nejakú novinu. Raz vylepil kišbír taký plagát, druhý raz zas onaký. Spočiatku to ľudia slabikovali, ale nakoniec mävlí rukou, kto by to všetko čítal?

Ľudia si hovorili: „Ľaľa, akí sme vzácní! Čuj svete! Bratia Slováci!“ Zrazu sa bijú o nás aj Maďari aj Česi. Nemá kto na nich robiť, lebo veď Maďari sú čibési a Česi

komedianti a obaja by chceli žiť na cudzie konto!“

Neverte im ľudia, povrávali niektorí pri plagátoch: „Všetci klamú a ani jeden nechce nám dobre, len sebe!“ Všade vládli chaotické pomery a neporiadok. Hora sa ozývala strelbou a ozvenou sekier. Zverina a drevo mali pohon.

Koniec maďarskej školy v Bystrici

Prišiel mi maďarský list, aby som sa dňa 2. decembra dostavil do Bystrice, že sa začne pravidelné vyučovanie. V tomto hurhaji som na školu už skoro aj zabudol. Nevedel som, čo bude, ako bude. Ale že by som ešte mal nastúpiť do maďarskej školy, s tým som vôbec nepočítal. Pán farár Štrbãň nám u neho pri poslednej návšteve výslovne povedal, že Slovensko pripadne do novej česko-slovenskej republiky a že už do maďarskej školy chodiť nebudeme.

Uvažovali sme, čo robiť, ale nakoniec som si povedal: „Tak či onak pôjdem do Bystrice, aspoň sa dozviem, čo je tam nového.“

V škole nás čakalo veľké prekvapenie. Začínali sme s učením akoby sa nebolo nič stalo, ale do učebnej osnovy pojali (čuj svete!) aj slovenčinu! Otvárali sme oči, slovenčina?! A to štyri hodiny do týždňa!

Teraz sa mi zišlo všetko to, čo nás kedysi učil na ľudovej škole náš pán farár Poláček. Začínali sme sa učiť z tých istých vojtešských šlabikárov ako volákedý u nás doma. Pán profesor náboženstva vážne ochorel na chrípku, zastupoval ho dôstojný pán Augustín Skalák, ktorý nás už učil náboženstvo po slovensky. Popri učení náboženstva nás učil aj cirkevný spev.

V cirkevnom speve sme sa neučili len kostolné piesne, ale učili sme sa spievať aj rôzne slovenské hymnické piesne. Tak sme sa naučili spievať hymnu „Hej Slováci“, piesne „Kto za pravdu horí“, „Nad Tatrou sa blýska“ a na môj popud aj pieseň „Nitra milá, Nitra“. Táto posledná sa mi najviac ľúbila. Týmito novými piesňami sme boli nadšení a dojatí, mnohým nám žiarili oči od radosti.

V druhej polovici decembra 1918 bolo na námestí v Radvani veľké slovenské manifestačné zhromaždenie. Zúčastnili sa ho jednoduchí ľudia z Bystrice a okolia. My študenti sme na toto zhromaždenie prišli s dôstojným pánom Skalákom pod slovenskou zástavou. Na začiatku zhromaždenia sme my študenti zaspievali hymnu „Hej Slováci!“ Ľudia ju ešte nevedeli spievať.

Zachovaná fotografia z odovzdávania zástavy rote “Nazdar”. Dámy z Bayonne do nej všli medajlónik sv. Márie.

Rečníci hovorili po slovensky. Vysvetľovali význam posledných udalostí, „Martinskú deklaráciu“, a oznámili vznik nového česko-slovenského štátu. Nakoniec prehovoril k prítomným robotník a rečník za sociálnu demokraciu. Manifestáciu sme skončili zaspievaním, lepšie rečeno cigán zahral Marseillaisu a obecenstvo sa pokojne rozišlo.

Vianočné prázdniny v r. 1918

Vianočné prázdniny sa začínali tento rok 20. decembra. Nevedeli sme, čo ďalej: Ako bude so školou, pýtali sme sa navzájom. A práve v tento deň sa objavil pri našom rozchode zo školy pred naším gymnáziom podivný dôstojník. Mal rakúsko-uhorskú dôstojnícku uniformu, na čiapke mal zelenú výložku a na rukáve širokú slovenskú trikolóru. Také niečo sme ešte nevideli.

S obdivom sme sa hrnuli za ním a volali sme: „Vitajte!“ – on nám priateľsky zakýval a išiel rovno do riaditeľne. Odtiaľ sa ponáhlal na mestský dom. Bol to parlamentár česko-slovenskej vlády (Miloš Kolesár). Riaditeľovi odovzdal rozkaz o uzavretí maďarskej školy.

Navyše prišiel dohodnúť odchod maďarského a príchod česko-slovenského vojska do Banskej Bystrice. Chýr o príchode Čechov sa rozletel mestom ako oheň a všade nastal poplach a ruch. Maďarská, nedávno sem došlá, väčšinou z aktívnych dôstojníkov pozostávajúca posádka chystala sa na odchod.

Po takýchto chýroch sme aj my gymnazisti vyrazili pred budovu gymnázia a začali sme nadšene spievať slovenské piesne. Maďarskí chlapi bežali preč s plačom a naši v sprievode veselého revu a spevu „Circumdederunt me“ začali páliť maďarské učebnice.

Potom zanedlho s hlučným volaním „sláva“ prichádzali pred náš ústav pod slovenskými zástavami aj chlapi z evanjelického gymnázia a z obchodnej akadémie. Krik, rev, spev a objímanie! Zaradili sme sa do sprievodu a za spevu hymny „Hej Slováci“ tiahli sme ošarpaným a rozbitľaným mestom.

Bol to nadšený a radostný závan nových časov, čo sa slovenskou piesňou hlásí a mocne zavial aj do pomaďarčených ulíc kráľovského a banského mesta Banskej Bystrice.

Bolo asi desať hodín pred obedom. Prišlo mi na um, že sme sa s chlapcami dohovorili, že odcestujeme na Vianoce domov. Bežal som preto po tomto slávnom pochode rýchlo na byt.

Moja domáca, Emma néna v strachu a v uzavretom byte oplakávala starú, rozpadávajúcu sa maďarskú slávu. S divným nedôverčivým pohľadom pozerala na moju natešenú tvár.

„Čo Janko, aj ty si s Čechmi?“, pýtala sa smutným hlasom.

Zarazilo ma to. Až teraz som si riadne uvedomil, že táto dobrá a statočná pani a ja sme reprezentantmi dvoch diametrálne rozchodných svetov. Ona toho starého maďarského, francjozefovského, a ja niečoho, čo sa ešte len blížilo. Čo sa ešte len malo stať a o čom som ešte ani sám dobre nevedel, čo by to malo byť!

Cesta domov

Na stanici ma už chlapič čakali, ale o vlaku nebolo ani chýry. Posledný vlak mal vraj odísť dnes alebo zajtra s maďarskými vojakmi a úradníkmi. Viac vlakov vraj v tomto čase z Bystrice nepôjde. To nám bolo treba! Čo teraz? Na stanici ziaden železničiar, nikto nič nevedel. Ľudia vraveli: „Možno od Zvolena na Levice pôjdu nejaké vlaky.“

Rozmýšľali sme, mudovali. A keďže sme chceli byť na Vianoce doma, rozhodli sme sa, že pôjdeme do Zvolena peši. Boli asi štyri hodiny poobede, keď sme došli na veľkú stanicu vo Zvolene. Aj tu bol všade obraz spustošenia a skazy. Stanica bola prázdna, železničiara nebolo nikde vidno. Všade rozváňané miestnosti, poprehadzované stoly, rozlámané stoličky, postíhané nástenné tabule cestovného poriadku, poprevalňované pece, rozbité okná, roztrieskané dvere.

„Chlapci moji, odtiaľto vlaky nepôjdu!“ – poznamenal Fero. Drvila nás zima až do kostí. Začali sme hľadať akúsi kuticu, kde by sme sa trochu mohli zohriať. Fero našiel jednu pomerne zachovanú miestnosť. Zvalenú železnú pec sme horko-tťažko postavili, okno zadebnili a dvere zavesili. Polámané stoličky sme ešte viac polámali, tabule z cestovných poriadkov sme ešte viac rozdrvili a založili sme do pece oheň. Nazbierali sme medzi šínami uhlie. Potom sme sa všetci v kruhu tlačili k peci, aby sme si zohriali premrznuté údy.

Nastala tma a snežilo ďalej. Žeby zo Zvolena vypravili akýsi vlak, na to bolo škoda myslieť. „Sú to divné časy“, hovorili sme si, „stará vláda tu už nemá moci a nová ešte moc neprevzala a my sme tu v zemi nikoho, na bývalej rušnej, dnes mŕtvej zvolenskej stanici asi jediné živé tvory.“

Ráno za svitania sme sa pozviechali, niečo sme pojedli a pustili sme sa per pedes apostolorum do Hronskej Breznice. Budova stanice bola ošumelá a opustená, ani tu nebolo nikoho, kto by nám poskytol nejaké informácie. Jožo vravel: „Chlapci, nerozkladajme sa tu na dlho, dajme sa na cestu a ešte za vidna môžeme byť u nás doma v Kríži. Tam sa dobre najeme a v teple vyspíme.“

Všetci sme boli s tým uzrozumení a už sme sa aj začínali zberať a chystať na odchod. Tu sa však niečo prihodilo, čo prekřížilo náš úmysel.

Fero, ktorý medzičasom vyšiel von, nám zrazu volal od dverí: „Chlapci, dolu od Kremnice ide nejaký vlak a z neho sa na všetky strany ozýva akýsi indiánsky rev!“ Všetci sme vybehli na perón. Skutočne, Fero mal pravdu! Celá hora sa ozývala divokým revom. Netrpezlivo sme čakali, čo z toho bude. Zrazu však aj od Zvolena bolo počuť hrmot vlaku. „Ako to, že ide vlak? Čo to má znamenať? A kto tie vlaky na stanici prijme a obslúži!?“

Čakali sme s napätím, ako sa to vyfarbí. Vlak idúci zo Zvolena pred stanicou zastavil, prehodil si výhybku a potom pomaly tiahol do stanice. Podivné! Bol to rušeň, služobný voz a jeden osobný vagón I. triedy. Vystúpili z neho akísi páni a ženy v slovenských krojoch s kvetmi. Zo služobného vozňa vysadli dvaja železničiari.

Dívali sme sa na to všetko z perónu v očakávaní, čo z toho bude. Od Kremnice idúci vlak zastal dolu pred vchodom do stanice. Dvaja spomínaní železničiari mu bežali naproti. Vtom z dolného vlaku poznali železničiarov a revali im naproti: „Nazdar, Nazdar. Nazdar!“

„To iste idú Maďari, keď kričia: „Maďar“!“ poznamenal Jožo. Vlak sa pohol zdola a tiež vošiel na stanicu. Vtedy sme spoznali, že prichádzajúci vojaci revali a kričali akési divné, nikdy nepočuté slová, ktoré nám ozvena lesa reprodukovala ako „Maďar, Maďar!“

Kolesá škripali, vojenský vlak zastal neďaleko nás. Civili došli od Zvolena im išli v ústrety. „Nazdar, Nazdar!“ „Vitajte nám bratia Česi!“ Samé objímanie, samé nazdarovanie a prítom celý vlak reval: „Nazdar, Nazdar!“

Od Zvolena došla delegácia po slovensky vítala prichádzajúcich českých vojakov. Bolo to pre nás nezvyklé divadlo, lebo sme predtým živého Čecha nevideli, a teraz ich tu bolo toľko na jednej kope. No a ešte nezvyklejší bol nám ten ich divný „Nazdar“!

Privítanke našich Slovákov sme zväčša rozumeli, ale tú

Deklarácia slovenského národa je dokument z 30. októbra 1918 prijatý na zhromaždení v Martine, kde sa účastníci prihlásili k seba určovaciemu právu národov a ustanovili SNR ako jedinú predstaviteľku oprávnenú vystupovať v mene slovenského národa.

divnú šušlavú reč Čechov nie. Ich reč nám síce znela v niečom tak akosi podobne, ale čert aby tomu rozumel. My sme pri tom vítaní, volaní sláva a „nazdarčení“ zabudli myslieť na svoj odchod.

Čumeli sme, načúvali všetkému a hľadeli na všetko, čo sa robilo okolo nás. Zrazu však rev a ruch utíchol, nastala nervozita a rozruch. V očiach bolo plno otázok: „Čo zas?“ Na železnici od Zvolena sa ozval rachot, silný hvizd vlaku a salva výstrelov.

Vojaci s civilmi sa radili pri vlaku. My sme obskakovali na peróne v napätej zvedavosti. „Uvidíte chlapci, z toho bude krach!“, hovoril Jožo– „tam teraz už naozaj idú Maďari, čo odchádzajú od nás preč!“

Bolo to napínavé na prasknutie a niektorý z nás poznamenal: „Do tých čias tí Česi vyrevovali Maďár, Maďár, až sa im tu v skutočnosti aj zjavili.“ Jožo radil: „Počúvajte chlapci, poďme preč, z toho bude bum, bum! a ja by som tu nerád krcpami zatrepali!“

Ale preč, kdeže by chlapci išli preč, keď sa chystalo niečo napínavé. Vlak idúci od Zvolena pred vchodom do stanice zastavil a upravil si výhybky. Potom sa pohol a vchádzal opatrne do stanice. „Nemci, Nemci!“ – letelo z úst do úst. Za prvým vlakom tiahol druhý a za druhým v diaľke dymili ešte komíny rušňov.

Napätie dosahovalo vrchol. Na stanici nastal pohyb. V českom vlaku štrngali a rinčali zbrane. Do toho sa zarážalo škrípanie kolies sipiaceho a zastavujúceho dlhočizného nákladného vojenského vlaku. Z predného osobného vagóna pomaly zastavujúceho vlaku vyskočil dlhý tenký dôstojník. Mal vojnou ošúchané šaty, okružlu čiapku na hlave, bol bez zbrane, za sárou čizmý mal zastrčenú trstenicu.

Zastal vedľa spomaľujúceho vlaku a trstenicou dal znamenie: „Stáť!“ K nám bol obrátený chrbtom. Na jeho povel zastavili aj ďalšie vlaky. Nastalo krátke ticho. Potom sa od českého vlaku vybrala skupina asi 20 mužov s jedným dôstojníkom a dvoma civilmi k vysokému Nemcovi. Ten ich flegmaticky počúval s povýšenosťou nadčloveka a potom zareval niečo po nemcky. Z toho sa dalo rozumieť len slovo „Garde Regiment!“

Na jeho rev alebo povel sa zrazu otvorili okná osobného voza vo vlaku, zjavili sa pušky, guľomety a vzadu v nákladných vagónoch sa začínal podozrivý ruch a odkrývanie rúr na kanónoch. Zmocnil sa nás strach a zároveň nás na ohradu peróna prikažčila zvedavosť.

„To bude vojna! Uvidíme vojnu!“ Z nemeckých vagónov vyskočili ozbrojení vojaci a zobrali brániaciach sa dvoch civilov a dôstojníka so sebou do vlaku. Prišli železničiari, museli uvoľniť cestu nemeckým vlakom a ohlásiť vlaky do Kremnice. Nemecké vojenské vlaky sa jeden po druhom pohýnali smerom na Kremnicu.

Dlháň Nemec stál na mieste a odzdravil každý vlak ako na vojenskej prehliadke. Potom naskočil do posledného vlaku a tak ho parom vzal preč. Na stanici nastalo trápne ticho. Mne nevdojak napadol príchod našich vojakov v jeseni tohto roku, ako som ho osobne zažil pri ceste od Hliníka až po Zvolen. Tak sa vracali naši a tak sa vracajú domov z frontu Nemci. Viezli domov nielen celú výzbroj, ale aj všetko, čo vo vojne narabovali.

Bolo po napätí. My sme sa rýchlo pobrali peši zasneženou cestou cez Jalnú a Šofranicu do Sv. Kríža. Cesta sa nám míňala rušno a rýchle. Mali sme samé múdre reči.

My by sme boli s tými Nemcami rozhodne ináč spravili. Všetci sme boli toho názoru, že Nemcov bolo treba odzbrojiť a zajať. Nuž a čo bola pravda, najviac ich porážal a zajímal Jožo, ktorý predtým na stanici stále nástojil, aby sme ušli kade ľahšie. Zavolali sme mu veľkým hlasom: Nazdar!

Doma

Po dlhom čase boli zas u nás znova radostné a pokojné Vianoce. No čaro našich dávných Vianoc, zažitých pod slamenými strechami, sa už vari nikdy nemalo vrátiť. Starká bola ešte stále svieža a zdravá a tešila sa, že sme boli vďaka Bohu všetci pohromade.

V dedine bolo veľa radosti, ale aj mnoho smútku. Tešili sa rodiny tých, čo sa šťastlivo vrátili z vojny. Neistota, plač a nárek bol u tých, ktorí už prestávali dúfať v šťastlivý návrat svojich milých. Nové udalosti zmenili aj tvárnosť našej dediny. Ujčoka Imra od Varsov zhodili z richtárstva. Od najhoršieho ho zachránilo len to, že mu dvaja synovia Martin a Janko padli na fronte.

„Nuž, to je tak, všetkým ľuďom nevyhovieš a každý má aj priateľov aj nepriateľov“ – vysvetľovala mi stará mat’. „Imro je síce divný človek, úmyselne však nikomu zle nerobil. Teraz je už taký čas, notári, richtári a Židia majú ťažké časy, nahŕňajú ich ako psov.“

V dedine však nebola spokojnosť ani s novým „národným výborom“.

„To sú ešte len tí praví, iné nevedia len piť v krčme. Ak to takto ostane, bude to divná sloboda. Vraví sa, že máme byť s Čechmi, ale ak sú to takí, čo voľakedy chodievali s komendiou, to sa ver máme na čo tešiť! Tí ver budú pasovať k terajšiemu národnému výboru!“ Takto vyvrávala starká svoje obavy a svoju nespokojnosť.

„Teraz sme svedkami toho, že sa mocní tohto sveta stávajú slabými a slabí sa stávajú mocnými, ale nie vtedy, keď sa budú ožierat‘ po krčmách!“ „Bože Všemohúci, nevyspytateľné sú Tvoje cesty a Tvoje zámery a len slepí nevidia pokyny Tvojej ruky!“

Starká pokračovala a ja som počúval so záujmom. „Minule nás navštívil pán farár Medvecký, bol tu v našom okolí rečniť. Navštívil ma a o tých Čechoch hovoril, že to bude všetko dobre. Že Česi sú naši bratia a pre nás Slovákov nastane konečne sloboda a raj. Ja som im na to, aby prepáčil, že s tým rajom na zemi to asi bude ťažko a že ver aj bratia môžu byť všelijakí!“

„Ako to myslíte Veronka?“ – pýtal sa ma trochu dotknutý. – „Nuž prosím Vás, u nás tu v susedstve dvaja bratia Jano a Jozef Firák sa už niekoľko dní zrážajú motykami pre obyčajný, z vojny ukradnutý pokrovec, ktorý obaja považujú za svoj.“ Tým sa náš rozhovor skončil.

„Vieš Janko, ja tak ľahko nezabudnem na slová, čo mi pán farár Štrbáň povedal o Čechoch, keď som sa radila s ním o tvojom školení. To isté počúvam aj teraz od Miška Nárožného, ktorý je dávny dobrý Slováč. Aj ten vraví, že Česi sú národ bez Boha, a tak ja do nich žiadnu dôveru nevkladám! Neviem, ako to berie ten pán farár s tým bratstvom, no však uvidíme, čo z toho vysvitne!“

Rozprávanie starkej som počúval so záujmom, ale o Čechoch som jej nevedel veľa povedať. Rozprával som jej len to, čo som videl a zažil v Hronskej Breznici, a že sa Česi zdravia nie tak ako my, ale vykrikujú akési „Nazdar“!

Dozvuky starých hriechov – nová cesta

Podivnou zhodou okolností pri žďánskej striekačkárni na vylepenom plagáte som čítal, že je koniec tej vojny, ktorej začiatok na tomto istom mieste oznamoval Franz Josef I. a gróf Štefan Tisza výzvou „K mojim národom“.

Ľudia sa zhŕkli okolo vyhlášky. Začínal som im ju čítať: „Utvorila sa Československá republika... Slováci sa dobrovoľne k nej pridali... vláda republiky preberá celú moc na území celého štátu... Nech sú vo všetkých obciach republiky utvorené národné výbory... Nech sa všade udržiava poriadok... Do troch dní nech odo-

vzdajú tu prítomným zástupcom československej brannej moci všetky z frontov donesené zbrane, atď. atď‘.

Ľudia počúvali so zmiešanými pocitmi: „A to už ako, že sme sa my Slováci dobrovoľne pridali? Však sa nás na to ani pes nepýtal!“ – rozčuľoval sa ujčok Mišo Nárožný, ináč starý uvedomelý Slováč.

„To nemali tam napísať, to je klamstvo“ pokrikovali zas iní. Všetci sa rozčuľovali, že tam slovenský minister píše nepravdu.

„To bolo iné, keď to robili Maďari, ale Slováč by nemal cigániť!“

Vysvetľoval som im, že sa zástupcovia Slovákov zišli v Turčianskom Sv. Martine a vydali na základe sebaurčovacieho práva Martinskú deklaráciu, a ňou sme sa pripojili k novému štátu.

„To sa teraz tak vraví! Ved’ sme to už počuli od farára Medveckého pri rečnení, ale dávno potom, keď si to už českí páni s niektorými slovenskými fiškálmi v Martine upiekli. A či pár ľudí zídenných v Martine je národ!? Kto ich poveril hovoriť za celý národ?!“

Ešte viac sa rozčuľovali nad tým, že musia Čechom odovzdať zbrane.

„To nech si teda vyhodia z hlavy, toho sa tak ľahko nedozijú!“

Nemohol som teda povedať, že by sa moji rodáci pri počúvaní a pri čítaní tejto vyhlášky nejako zvlášťne oduševňovali za budúcu republiku a za bratstvo s Čechmi.

„To je to isté, ako bolo za Maďarska“ – hovoril mlynár Paľo Knopp. „Zoberú ti flintu, obrátia ju proti tebe a vyhaj nám slúžiť, a to vraj sloboda! To je vraj sebaurčovacie právo! Treba pánov naučiť môres tak, ako ich učia v Rusku!“

Bol som v rozpakoch. Proti ich tvrdeniam som bohužiaľ nevedel rýchlo a vhodne argumentovať, lebo aj ja som mal z toho popletenú hlavu.

„Počujte moji rodáci,“ ozval sa do týchto rečí starý, šedivý ujec Adamec.

„Ja som už zjedol väčšiu časť svojho chleba, prežil som panovanie sv. otca Leva XIII., Pia X. a žijem za pozeňhaného života pápeža Benedikta XV. Prežil som okupáciu Bosny-Hercegoviny, Franca Jozefa, kráľa Karola, šiestich slúžnych a trinástich richtárov. Dožívam sa vďaka Bohu aj tejto novej doby. Nuž je to pravda, keď to má byť sebaurčovacie právo, mali sa nás spýtať. Robili to tak, o nás bez nás, ako by nás mali za sprostých. Nie je to v poriadku! A čo sa Čechov týka, o tých som aj ja ver len málo dobrého počul. No nesúďme vopred, lebo nevieme, či sú ozaj takí zlí. Neviem, čo a ako budú robiť. Jedno vám však hovorím: dakujem Bohu, že nás vyslobodil od Maďarov. Lebo keby tí boli túto vojnu vyhrali, bolo by nám beda! My sami by sme sa boli museli do nami vlastnoručne vyoraných brázd zaorávať a o našom národe by o pár desaťročí nebola zostala ani stopa.“

Slová ujca Adamca zapôsobili na všetkých ako metrák a ostalo ticho. Jeho slová zaimponovali aj mne.

Tak akosi sa postupne zatvárala v našej dedine rozvrázaná a strúchnivená brána starého života, plného bóľu, žiaľu, útlaku, a útrap. Tak nastal v našej dedine koniec maďarskej vlády, maďarského panstva. Nikto za ním neplakal, nikto nenariekal. Bol koniec mondokovania a maďarského nafukovania, koniec týrania a trápenia našich detí v školách!

A tak akosi s nedôverou a bojazlivo sme začínali otvárať novú bránu, pomaľovanú sľubmi: rovnosti, slobody, bratstva a vidinami raja. ňou sme vstupovali na novú cestu. O nej sme ešte nevedeli, kam nás povedie, ale už pri vstupe na ňu sme pocítili závan falošných vánkov.

Úryvky z knihy Ján Balko

„Život v piatich režimoch, 1.kniha, Od cisára pána k tatíčkovi Masarykovi“

Protokol 2. schôdze Odbočky Československej národnej rady v Amerike – prvé znenie Pittsburskej dohody

Československá národná rada v Amerike vznikla na začiatku roku 1918 ako po- bočka Československej národnej rady v Paríži, ústredného orgánu česko-sloven- ského zahraničného odboja v 1. svetovej vojne. Rokovania o jej založení sa medzi americkými Slovákmi a Čechmi viedli ešte pred januárom 1918, jej založenie však urýchlil až Ján Janček, slovenský legionár a člen Československej národnej rady v Rusku, ktorého vyslal T. G. Masaryk do USA, aby skonsolidoval spoluprácu ame- rických Čechov a Slovákov a zjednotil ich v česko-slovenskom tábore. T. G. Ma- saryk si totiž začiatkom roku 1918 jasne uvedomil, že ak sa má česko-slovenské oslobodzovacie hnutie úspešne zavŕšiť podľa jeho predstáv, musí dosiahnuť, aby sa české a slovenské krajské hnutie v USA organizačne zjednotilo.

J. Janček pricestoval do Ameriky v januári 1918. V dňoch 9. – 12. februára 1918 sa na jeho podnet stretli zástupcovia Slovenskej ligy v Amerike a Českého národného združenia v Chicagu, kde odsúhlasili založenie Československej ná- rodnej rady v Amerike. To následne schválil XI. kongres Slovenskej ligy v Ame- rike, ktorý sa konal 22. a 23. februára v New Yorku. Na ňom boli zvolení aj slo- venští členovia rady: Albert P. Mamatej, Ján Janček, Gejza H. Mika, Ján Kubašek, Jozef Murgaš, Andrej Šustek, Ján Pankuch a Milan Getting. Od svojho založenia prešiel názov organizácie niekoľkými zmenami, až sa v októbri 1918 ustálil na pomenovaní Americký česko-slovenský výbor (American Czechoslovak Board).

Zo zasadnutí Československej národnej rady v Amerike sa zachovalo viace- ro protokolov, resp. zápisníc. Pre Slovákov jedným z najdôležitejších je protokol z jej druhého zasadnutia, ktoré sa konalo 31. mája 1918 v Pittsburghu. Okrem toho, že obsahuje relevantné informácie k činnosti česko-slovenského zahra- ničného odboja počas prvej svetovej vojny, pre slovenskú historiografiu je vý- znamný najmä preto, že vrhá nové svetlo na okolnosti vzniku Pittsburskej do- hody a obsahuje aj jej prvé známe znenie.

Otvorenou otázkou dlho ostával dátum vzniku Pittsburskej dohody. Aj keď kaligrafické vyhotovenie Pittsburskej dohody nesie dátum 30. máj 1918, pred- kladaný protokol dokazuje, že dohoda bola prinajmenšom v písomnej forme zaprotokolovaná 31. mája 1918. Na druhej strane z protokolu vyplýva, že Pitts- burská dohoda bola uzavretá mimo hlavného rokovania schôdze, keďže priebeh jej uzavretia s T. G. Masarykom nie je v protokole zachytený. Zaznamenaná je len informácia o krátkej porade Slovákov pred samotným zaprotokolovaním Pittsburskej dohody, no už bez účasti T. G. Masaryka, ktorý medzitým rokovanie schôdze opustil.

Je zaujímavé, že pri mnohých dohadoch historikov o dátume vzniku Pitts- burskej dohody ani jeden z nich necitoval uvedený protokol. Prekvapujúce je to najmä preto, lebo tento dokument bol zrejme privezený na Slovensko spo-

lu s materiálom získaným delegáciou Matice slovenskej počas jej cesty v USA v rokoch 1935 – 1936, ktorej členom bol aj Konštantín Čulen. Aj keď sa tento autor okolnosťami vzniku Pittsburskej dohody detailne zaoberal, daný protokol vo svojich dielach necitoval.

V slovenskej historiografii bolo dosiaľ za prvé známe znenie Pittsburskej do- hody považované to, ktoré publikoval predseda Slovenskej ligy v Amerike Albert P. Mamatej v prvom čísle Nového Slovenska, tlačového orgánu Slovenskej ligy v Amerike v rokoch 1918 – 1922. Predkladaný protokol obsahuje, aj keď v čes- kom jazyku, prvé známe znenie Pittsburskej dohody vôbec.

Kópia protokolu je uložená v Archíve Matice slovenskej, fond Slováci v USA, sign. 51-56/23/1917 – 1918/10/3 pod názvom Protokol 2. schůze Odbočky ČSNR v Americe, konané dne 31. května 1918, v Moose Temple, Pittsburgh, Pa. Miesto uloženia originálu nám nie je známe. Z protokolu prinášame jeho titulnú stranu spolu so stranou, na ktorej je zachytený text Pittsburskej dohody. Jeho celé znenie je odstupné aj on-line v časopise [Dejiny : internetový časopis Inšti- tútu histórie FF PU v Prešove](#), Vol. 4 (No. 2, 2010), na stranách 163-181, kde sme ho svojho času publikovali.

PaedDr. Štefan Kucík, PhD.

PROTOKOL
2. schůze Odbočky ČSNR v Americe, konané dne 31. května 1918, v Moose Temple, Pittsburgh, Pa.
Začátek jednání o 10.30 dopoledne.
Přítomni: prof. Masaryk, předseda ČSNR;
členové Odbočky: M. Dostál, M. Getting, J. Janček, rev. A. Koukol, rev. J. Kubašek, A. Mamatej, G. Mika, pí. L. Motásková, rev. I. Murgaš, J. Pankuch, K. Pergler, A. Schus-ke, J. Straka, P. Šimek, rev. O. Zlámal;
zapisovatelé: I. Gessay, F. Písecký;
za Vojenskou knoelár: F. Kopocký;
hosté (se souhlasem členů Odbočky ČSNR: pp. Císař, J. Martinek, Matlocha, Sochán, J. Tvrzický, E. Voska.
Pan A. Mamatej zahajuje schůzi. Omlouvá dra. Pišera a žá- dá prof. Masaryka, aby se ujal předsednictví.
Prof. Masaryk zaujímá předsednické místo, ale upozorňuje, že nemá přítomných. Proto se po malé chvíli předsednictví vzdává.
Dle stanov má předsedati schůzím Odbočky střídavě předseda Sdružení a Ligy. Předseda Sdružení není přítomen a předseda Ligy, pan Mamatej, prohlásil, že se nemůže účastniti celého jednání, navrhuje za předsedu prof. B. Šimka, jenž zvolen jed- nohlasně.
Po krátké debatě dovoleno, aby přítomní hosté mohli býti přítomni jednání.
Předseda B. Šimek vyzývá zápisníka, F. Píseckého, aby pře- četl protokol první schůze Odbočky ČSNR.
F. Písecký: Mějteří členové Odbočky prohlašovali o mně, že jsem se do Odbočky vložil a že jsem se za zapisovatele vnutil, což jaat nepravda, neboť sám jsem upozornil po svém zvolení, že nejsem členem Odbočky a že moje volba může vzbudi- tí námětky.
B. Šimek prohlašuje, že pan Písecký byl řádně zvolen.
F. Písecký, spokojen tímto prohlášením, čte obšírný, po- drobný protokol první schůze.
E. Voska po jeho přečtení: V protokolu se praví, že jsem

Nové místnosti, do kterých se Odbočka přestahuje v nové- oi čarvenci, budou stát \$75 měsíčně.

Platy: Tvrzický \$40 týdně, Matlocha \$40 týdně, Císař, nezbytný, poněvač zná naše věci, politiku, \$40, stenografka \$25 týdně, druhá stenografka \$20 týdně. Pergler sám se po- važuje za člena Evropské organizace a rozhodnutí o jeho platu budiž ponecháno prof. Masarykovi. Rozpočet schválen.

P. Mamatej oznamuje, že rev. Murgaš musí odcestovat a než odejde, žádá o příležitost, předložit zápisu o dohodě zástupců Slováků s prof. Masarykem. "Vydání tohoto zápisu bylo považováno za nutné z toho důvodu, že mnozí Slováci využívali nynější situace proti bratrům Čechům i žádali jsme proto prof. Masaryka, aby vydal podobné prohlášení." Text dohody čten i schválen, i usnešeno, aby byl zanešen do protokolu:

"Představitelé Slovenských a českých organizací ve Spoj. Státech, Slovenské Ligy a Bohemian National Alliance poro- kovali za přítomnosti předsedy Nář. Rady o československé otázce a o posavadních programových projevech a usnesli se:

Schvalujem politický program, usilující o spojení Čechů a Slováků v samostatném státě utvořeném z českých zemí a Slovenska.

Slovensko bude míti svou vlasní státní administrativu, svůj sněm, slovenčina bude úředním jazykem ve škole, v ú- řadě a veřejném životě vůbec.

Československý stát bude republikou, jeho konstituce bude demokratická. Podrobná ustanovení o zařízení česko- slovenského státu ponechávají se oavobozeným Čechům a Slo- vákům a jich právoplatným představitelům.

Organizace spolupráce Čechů a Slováků ve Spoj. Státech bude podle potřeby a měnící se situace při společném doroz- umění prohloubena a upravena."

Mika podává rozpočet.

Pergler se hlásí ke slovu a navrhuje, aby plat Mikovi byl určen na \$50.

"Rozpočet Informačno-Propagačního odboru:

Platy: Mika \$50, 2 pomocníci \$70, stenografka \$18, chla- pec \$10, rent \$20, pošta \$40, papír \$15; společně \$223. 223 12 2899.

Book

Ivan A. Getting

zabudnutý slovenský génius

Syn slovenských emigrantov stál na čele vývoja technológie GPS. Jeho otec emigroval z Bytče do USA ešte za monarchie a sám Ivan Alexander Getting sa narodil už v novej vlasti v roku 1912. V detstve ho otec na malom rodinnom škuneri učil používať majáky na orientáciu v hmle v nebezpečných pobrežných vodách. O niekoľko desaťročí neskôr vyvinul Getting junior pre americkú armádu systém GPS.

Satelity, ktoré nazýval „majákmi na oblohe“, dnes využívame v každodennom živote, sú bežnou súčasťou vybavenia áut či mobilov. Okrem toho, že počas vojny pomohol svojím vynálezom zachrániť Londýn pred zbombardovaním a získal ocenenie za zásluhy priamo z rúk amerického prezidenta, vypustili po jeho smrti pred dvomi rokmi na obežnú dráhu okolo Zeme satelit. Nesie venovanie Ivanovi Gettingovi.

Američan aj Čechoslovák: „Narodil som sa v New Yorku, už po odchode mojich rodičov zo Slovenska, ale odmalička ma učili po slovensky. Hodilo sa mi to najmä počas vojny, keď sme s kamarátom z USA vysielali krátke správy do celého sveta. Pol hodiny pred vysielaním sme si prečítali noviny a pripravovali sa, ale na takú zložitú slovenčinu som už nemal, asi ani moja gramatika nebola najlepšia. Takže nám chodila hromada sťažností od Európy po južnú Afriku. Ale aspoň sme vedeli, že nás počúvajú,“ píše vo svojich spomienkach Ivan Alexander Getting.

Kladný vzťah k Československu zdedil po otcovi, nadšenom vlastencovi a blízkom priateľovi T. G. Masaryka. Sám Ivan vždy tvrdil, že ho za svoju domovinu prestal považovať až po spustení železnej opony a nastolení komunistickej diktatúry. Dovtedy však tento budúci fyzik, pred ktorým stáli viaceré významné objavy, stihol navštíviť Československo viackrát. Najprv v roku 1919, keď minister Vavro Šrobár pozval otca Milana do Bratislavy, aby mu

pomohol so zostavovaním vlády a prebudovaním krajiny. Prestažovala sa celá rodina - keďže nemali veľké ilúzie o situácii v mladom štáte, vzali si so sebou všetko vrátane obliečok či kuchynského riadu. „Bývali sme v Bratislave v malom byte na Rybnom námestí, cez Vianoce sme boli aj na návšteve za rodinou v Bytči, čo bola veľká zábava,“ napísal Ivan Getting. „S bratmi sme chodili do slovenskej školy.

Bolo to paradoxné - v USA sme museli doma vždy rozprávať po slovensky, aby sme nezabudli, a v Bratislave z rovnakého dôvodu zasa po anglicky. Neskôr vtedajší minister zahraničných vecí Beneš ponúkol otcovi pozíciu hlavy tlačovej kancelárie na veľvyslanectve vo Washingtone, takže sme sa onedlho sťahovali naspäť. Zo školy si pamätám, že bola veľmi odlišná od amerických, každú chybu a porušenie disciplíny trestali trstenicou. Ale po návrate do USA som bol napríklad z aritmetiky o riadny kus pred spolužiakmi.“

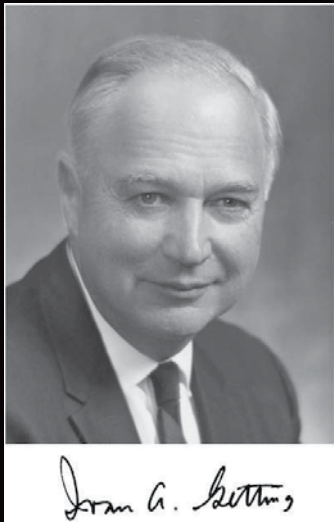
Do pekla s Hitlerom

V škole sa začal prejavovať ako nadaný žiak, ktorý si ako 11-ročný sám zostrojil vlastné rádio, kryštálku. Písali sa však roky krízy a hoci chcel ďalej študovať fyziku, v rodine neboli prostriedky na štúdium na renomovanej škole. Mal však obrovské šťastie, pretože vtedy 80-ročný Thomas Alva Edison vypísal súťaž pre talentovaných fyzikov z každého zo štátov USA. V Pensylvánii, kde vtedy otec pôsobil ako generálny konzul ČSR a kde bývala celá rodina, vyhral práve Ivan. Po bezplatnom štúdiu na Massachusettskom inštitúte technológie (MIT), ku ktorému sa takto dostal, sa oženil, ale keďže kríza trvala a s prácou bol problém, rozhodol sa ďalej študovať. Opäť vyhral konkurz a tentoraz nasledovala stáž v anglickom Oxforde, neskôr v Harvarde. Nadaný vedec dostal ponuku na spoluprácu na tajnom pro-

tivojnovom programe. Hoci Amerika vtedy ešte nebola vo vojne - písal sa rok 1940 - Ivan výzvu prijal.

O dôvodoch, ktoré ho nakoniec doviedli až k protivojnovým vynálezom, hovorí v jednej tragikomickej spomienke: „Pred vojnou som bol v Československu dvakrát, prvý raz som sa v roku 1933 stretol v Prahe s prezidentom Masarykom, druhý raz s priateľom na bicyklovom výlete po Európe. Fašizmus a Hitlerjugend už boli všade, zrejme sme sa na nich

trochu podobali, lebo aj oni jazdili na bicykloch a my sme mali podobné koše. Raz som na nich zakričal: To hell with Hitler! - čiže Do pekla s Hitlerom! A oni, keďže si mysleli, že som hajloval, odpovedali: Heil Hitler! Viete si predstaviť, aké bolo ťažké šliapať hore kopcom na bicykli len s jednou rukou a navyše sa nezraziť s tými, čo hajlovali oproti nám?“ dodáva sarkasticky.

Odpor k fašizmu zavŕšil vynájdением nového typu radaru, ktorým zachránil bombardovaný Londýn. V tom čase totiž Hitler pustil z reťaze veľmi nebezpečnú zbraň, raketu V1, a na strane spojencov používali len nepresné radary, ktoré navyše v zlom počasí nefungovali vôbec. Prototyp radaru SCR- 584, ktorý Getting zostrojil v rámci tajného projektu, pracoval automaticky a na podstatne menšej vlnovej dĺžke, čím sa výrazne spresnil. Od prvej myšlienky po rozmiestnenie 300 kusov týchto radarov uplynuli len dva roky, vďaka čomu dokázali z celkového množstva 1 633 nemeckých rakiet vypálených na Londýn zničiť až 1 629. Podobná situácia sa opakovala aj v Antverpách. Aj keď si po vojne z rúk hlavy USA prevzal za “svoje” radary prezidentskú medailu za zásluhy, najvýznamnejší objav naňho ešte len čakal.

Dnes síce túto technológiu, ktorá bola asi najväčším pokrokom pre navigáciu v 20. storočí, masovo využíva verejnosť, ale jej začiatky boli práve v tajnom vojenskom programe. Fakticky ide o to, že v období, keď Sovieti vypúšťali do kozmu sputniky, snažili sa ich americkí vedci zamerať. Popri tom si uvedomili, že pokiaľ poznajú svoju pozíciu na Zemi, dokážu nielen zamerať satelit na oblohe, ale že to funguje aj opačne, teda ak je známa poloha satelitu, dá sa určiť presné miesto na Zemi.

Technológiu GPS ocenili Američania už desaťročia predtým, než sa tento systém začal bežne používať vo svete, a tak nečudo, že Ivan A. Getting bol členom viacerých exkluzívnych združení, ako Poradná skupina pre Air Force, Americká spoločnosť pre fyziku či Americká akadémia vedy a techniky.

Počas života dostal desiatky ocenení, k najvýznamnejším patria Navy Superior Public Service Award za „výnimočné životné úspechy podporujúce námornú vedu a technologický program“ a Drape-rova cena Národnej akadémie inžinierstva, ktorá je obdobou Nobelovej ceny vo fyzike. Tohto syna slovenského emigranta, ktorý vedu vždy chápal ako prvok v obrane demokracie, posmrtné ocenili aj vstupom do Siene slávy národných vynálezcov. Napriek tomu sa na Slovensku o ňom veľa nevie

DR. IVAN GETTING, believed to be the earliest significant proponent for a new navigation system by 1962. He provided important support for GPS at the highest level of government.

HIDEYOSHI YAKAMURA, one of the authors of the key report on competing satellite navigation systems that identified the strengths of 621B for three-dimensional positioning.

JAMES WOODFORD, co-author of the report that advocated passive ranging, atomic clocks in space, and experimental demonstrations to prove the validity of nascent GPS concepts.

a turistické príručky mlčia aj o jeho koreňoch v Bytči. Gettingova ulica, ktorá sa nachádza v Petržalke, nesie meno po jeho otcovi ako zakladateľovi ČSR - na junióra a jeho vzťah k republike sa akosi zabudlo.

V tlačových správach svetových agentúr sa pred dvoma rokmi objavilo: „V sobotu 20. marca o 17.53 hodine bola z rampy na myse Canaveral vypustená pomocou trojstupňovej nosnej rakety navigačná družica amerického letectva GPS-2R-11, ktorá sa dostane na operačnú dráhu vo výške 20-tisíc kilometrov. Na družici v cene 45 miliónov USD je umiestnená čestná spomienková tabuľa s venovaním Ivanovi A. Gettingovi, ktorý pred tridsiatimi rokmi navrhol koncepciu družicového navigačného systému a zomrel v Kalifornii v novembri 2003 vo veku 91 rokov.“

Prevzaté z www.bytcn.sk, <https://www.bytcn.sk/bytca-historia/17-osobnosti-mesta/25-zabudnuty-genius.html> s povolením administrátora.

Radar SCR-584 Otec GPS

Vďaka miniaturizácii je dnes GPS prijímač súčasťou každého telefónu.

O objektívny obraz prvej Slovenskej republiky sa v zahraničí doposiaľ pokúšali iba niekoľkí neslovenskí autori, ktorých diela však nikto nespřístupnil Slovákom v ich rodnom jazyku. Jedným z najdôveryhodnejších takýchto autorov bol bezpochyby švajčiarsky diplomat **Dr. rer. pol. Hans Keller**. Bol to ekonomický expert švajčiarskej vlády, ktorý asi ako jediný cudzinec práve zo svojich profesionálnych funkcií mohol a musel osobne sledovať politické udalosti na Slovensku od samého rozpadu Česko-Slovenska a vzniku prvej Slovenskej republiky až do 8. apríla 1945, keď ho v Bratislave „ruský kapitán od polície v zelenej čiapke“ pod hrozbou zastrelenia na mieste v budove švajčiarskeho konzulátu dal s inými diplomatmi vyviezť na otvorenom nákladnom aute cez Maďarsko, Rumunsko a Bulharsko až na hranice Turecka. O okolnostiach tejto sedem týždňovej deportácie ešte ani v roku 1980 sa necítil písomne vyjadrovať. Po dobrodružnom návrate do svojej vlasti švajčiarska vláda ho definitívne zaradila do svojich diplomatických služieb, v ktorých dosiahol najvyšší stupeň veľvyslanca, najprv v Pekingu (1962 – 1966) a potom v Belehrade (1967 – 1974). Dr. Keller už ako dôchodca rád prednášal a písal o svojich bohatých a v mnohom ohľade jedinečných skúsenostiach na Slovensku, kde pôsobil po celý čas trvania Slovenskej republiky.

Z úvodu, ktorý napísal prof. Milan S. Ďurica k publikácii tohoto textu v časopise Geschichte historisches Magazin Nr. 69, März-April 1985, s. 14 – 23 pod titulom Die kurzen Jahre der Slowakischen Republik

Predhovor

Boli to predovšetkým hospodárske a zvlášť politicko-zásobovacie príčiny, ktoré primäli Bern hľadať čo najskôr kontakt k „Republike Slovensko“, ktorá sa pod nemeckým tlakom odtrhla od zvyšku bývalej ČSR. Pri pohľade späť azda sa dá povedať, že náš experiment so Slovenskom sa do určitej miery vydaril a poskytol Švajčiarsku užitočnú pomoc pri riešení svojich hospodárskych problémov za vojny.

Napodiv, naše vzťahy ku Slovensku sa odohrali v akomsi prítmí. Ani dnes nie je ľahké osvetliť oné udalosti, i vtedy dosť nejasné a pravdepodobne riskantnejšie ako ich u nás chápali. Aj v zahraničí dodnes len málo odborníkov sa ako tak vyzná v dejinách Slovenska. Až v poslednej dobe vyšlo k tejto téme niekoľko prác, tie však obyčajne trpia citelným nedostatkom prameňov zo samotného Slovenska. Tu a tam sa podarí zohnať o niečo lepšie informácie od Slovákov žijúcich na Západe v emigrácii.

V zahraničnej službe v Bratislave

Vzťahy medzi Švajčiarskom a Slovenskom 1939 až 1945 - Málo známa kapitola našej zahraničnej a zahranično-hospodárskej politiky počas druhej svetovej vojny

Hans Keller,
Schweizer Diplomat in Bratislava (1939-1974)
19. august 1908 - 14. december 1999

Historický pohľad do minulosti

Takmer tisíc rokov trvalo maďarské panstvo nad územím, ktoré v Uhorsku odjakživa a trochu povýšenecky volali „Horné Uhorsko“; totiž oná lesnatá, riekami a pohoriami prerývaná krajina osídlená Slovákmí, národom, ktorý spomedzi západoslovenských národov ostal pomerne nepomiesaný. Už pred storočiami, pod tlakom vpádu tureckých vojsk uhorský dvor spolu s vysokou šľachtou a celým sprievodom sa uchýlil na neprístupné Slovensko a usadil sa tam, teda v Hornom Uhorsku.

Bratislava, nemecky Pressburg, maďarsky Pozsony, hlavné mesto Slovenska, mesto, kde dávnejšie žila nemecky hovoriaca väčšina, stala sa načas náhradne aj hlavným mestom Uhorska. Uhorských kráľov tu korunovali v nádhernom Dóme sv. Martina až do rozpadu habsburskej monarchie 1918. Z nápisov a umeleckých diel tohto domu ešte dnes hovoria dejiny uhorského feudalizmu. Našiel som ho neporušený aj v roku 1966, keď som cestoval s manželkou z Pekingu cez Moskvu a Kiev do Bratislavy.

Maďarská vládnuca vrstva barbarskou krutosťou potláčala povstania a pracovný odpor Slovákov, v dôsledku čoho sa vyľudňovali celé doliny a vytvárali partizánske skupiny ako za čias tureckých vojen v Srbsku, Rumunsku a Bulharsku. Vodcov týchto slovenských povstaní proti maďarským „votrelcom a utláčateľom“ ľud oslavuje v krásnych ešte i dnes obľúbených bohatierskych piesňach.

Od počiatku dvadsiateho storočia bolo Slovensko pre Maďarsko, pre Viedeň, ktorá je len asi 50 km vzdialená od Bratislavy, a pre východnú časť Rakúska, zdrojom lacných potravín, surovín a najmä usilovných pracovných síl. Aj po pripojení Rakúska k Tretej ríši v marci 1938 mnoho slovenských pracovných síl oboch pohlaví pracovalo vo Viedni a jej okolí. Slovensko, ktoré platilo za zaostávajúcu krajinu, stalo sa však pre rastúci nedostatok v Tretej ríši čoskoro zásobovacím rajom a ostalo ním takmer až do konca vojny.

Pre mňa samého boli slovenské hornaté oblasti so svojimi obrovskými lesmi ideálnym poľovným revírom, konečne aj preto, lebo pre „hnev ľudu“ mi nacisti vzali môj poľovný revír vo Wachau, samozrejme bez akéhokoľvek odškodnenia. Slovenskí priatelia, poľovníci, ktorých som často stretal na poľovačkách v lesnatých oblastiach stredného a východného Slovenska a na Podkarpatskej Ukrajine, mi neskôr podstatne uľahčili moju úlohu zaoštarovať drevo, drevené uhlie a iný tovar pre Švajčiarsko trpiace nedostatkom surovín.

Kým Tretia ríša pokračovala na svojom naoko víťaznom pochode, a Slovensku, ako sa vtedy hovorilo, dožičila čas, aby mohlo ťažiť zo svojho slovenského hospodárskeho zázraku, Slováci nemali nijakú alternatívu pre ich navonok lojálne správanie sa voči Berlínu. Iste sa vyplácalo veľkodušne uvítať veľkonemeckých štátnych hostí, sprevádzaných celou rodinou, hostí ich a na cestu obdarit veľmi vyhľadávaným všemožným tovarom. Našťastie, bolo iba málo privilegovaných, ktorých museli takto na účet Slovenska kŕmiť, sem a tam vodiť a inak maznať. Vtedy ešte neexistoval masový turizmus a Bratislava ostala ušetrená veľkého návalu vyhľadaných nemeckých turistov. Bratislavu, nemecky Pressburg, volali vtedy vo Viedni Fressburg teda mesto, kde sa dá do sýtosti najesť.

Ale i Švajčiarsko, aj keď korektne platilo tvrdými clearingovými frankami, resp. dodávalo požadovaný tovar, možno povedať, využilo situáciu optimálne až

do posledných týždňov pred koncom vojny, keď slovenský roh hojnosti postupne vysychal.

Vzťahy medzi Slovákmí a Čechmí

Široké vrstvy obyvateľstva Slovenska, predovšetkým Slováci sami, tvoriaci 85-90% celkového obyvateľstva, by sa pravdepodobne za normálnych okolností sotva usilovali o odtrhnutie ich vlasti od mnohonárodnostnej Československej republiky. Napriek tomu nesmieme zabúdať, že medzi Slovákmí a Čechmí boli vážne diferencie už pri vyhlásení ČSR po rozpade habsburskej monarchie v roku 1918.

Prominentní Česi sami priznávali, že pražská ústredná vláda sa dopúšťala voči Slovensku opätovne veľkých chýb nielen na administratívnom a hospodárskom poli, ale, čo je povážlivejšie, aj politicky a psychologicky.

Slovensko a Podkarpatská Rus, ktorú Beneš pod sovietskym tlakom odstúpil v lete 1945 Sovietskemu zväzu, platili v Prahe a v takzvaných „historických zemiach“ Česko, Morava a Sliezsko za zaostávajúce okrajové územia a zaobchádzali s nimi ako s nejakou kolóniou, kam radi posielali úradníkov, učiteľov, policajtov, ktorých sa chceli zbaviť. Praha brala zriedka ohľad na celkom legitímne aspirácie a želania typicky slovansky citiaceho slovenského ľudu, ktorý reagoval vždy ohnivo. Dokonca v rečovej otázke boli Česi vyslovene tvrdohlaví.

Prevažne českí profesori na vysokých a odborných školách na Slovensku nemysleli napríklad na to, že slovenský jazyk by mali rešpektovať rovnako ako český. Slovenský jazyk počítajú známi slavisti k najkrajším a najčistejším slovanským jazykom. Konečne, človek nemusí byť slavista, aby vybadal, že slovenčina už čisto melodicky znie príjemnejšie a mákšie ako čeština s jej takmer nevysloviteľnými skupinami spoluhlások.

Prvý prezident ČSR T. G. Masaryk, ktorý poznal našu zem i dejiny, myslel to iste dobre, keď vyhlásil v roku 1918, že chce urobiť z nového Československa druhé Švajčiarsko pre všetkých jeho obyvateľov, i pre jeho menšiny. Masaryk však vtedy zle odhadol situáciu. Prísľuby autonómie pre Slovákov, ktoré dával už pri tajných vyjednávaniach v Paríži a Londýne, a neskôr v máji 1918 v kľúčovej Pittsburskej dohode, ostali len na papieri. Napriek všetkým úsiliam

ušľachtilých duchov na oboch stranách neostalo ani zbla zo slávnostných sľubov slovenskej symbiózy Slovákov a Čechov medzi obidvomi svetovými vojnami.

Napriek mnohým sklamaniam sa Slováci ustavične pokúšali nájsť v Prahe viac porozumenia pre svoje aspirácie. Duchovný otec slovenského autonomistického hnutia farár Andrej Hlinka nikdy nemyslel na samostatný slovenský štát. Ale keď v Prahe nemohol presadiť ani skromné požiadavky, postupom času požadoval stále viac a viac. A Hlinka zomrel len rok predtým, ako sa utvorilo samostatné Slovensko.

Najdôležitejší Hlinkov spolubojovník bol Jozef Tiso, tiež katolícky duchovný. Ani on nemyslel na slovenský od Prahy odtrhnutý štát dotiaľ, kým Československo odporovalo nemeckému tlaku, t.j. do jeho rozbitia Hitlerom v marci 1939. Tento vývoj bol priamym dôsledkom Mníchovskej dohody zo septembra 1938, ktorou západné mocnosti dali Hitlerovi plnú voľnosť pre jeho kampaň proti ČSR. Hitler nato zriadil Protektorát Česko a Morava. Slovensko nemalo nijakú inú voľbu, ako sa podvoliť Hitlerovmu tlaku ako štát pod ochranou Veľkonemeckej ríše, teda Slovenská republika. (J. Tisu zvolili za prezidenta nového štátu).

Dnes vieme, že toto riešenie Berlín presadil pod ťažkými hrozbami, predovšetkým pod hrozbou rozdeliť Slovensko medzi Maďarsko, Nemecko a Poľsko. Aby urobili Slovákov povolnejšími, uvažovali tiež urobiť druhý protektorát nad Slovenskom, okliešteným o maďarské a nemecké oblasti. Tiso za týchto okolností vyjednal pravdepodobne ešte najúnosnejšie riešenie. Voči určitým požiadavkám Berlína kládol odpor ako dlho sa len dalo, tak napr. v židovskej otázke do roku 1942, keď odmietal prevzatie norimberských židovských zákonov. Všetko toto a ešte ďalšie veci Česi neskôr nechceli uznať. Po skončení vojny keď západní spojenci vydali Tisu v okovách novým pánom v Prahe, postavili ho pred súd a bez okolov odsúdili na smrť. Na Slovensku ľudia všeobecne očakávali, že Beneš mu udelí milosť. Ale na rozkaz Prahy ho popravili v Bratislave v roku 1947 na úžas celého Slovenska bez rozdielu straníckej alebo náboženskej príslušnosti. Napriek všetkým výhradám, Tiso vo všeobecnosti ako aj Slovensko boli v celej strednej Európe veľmi populárni. Nie celkom neprávom pripisovali mu k dobrej slovenskej hospodárskej zázraku. Omilostenie Tisu by bolo pravdepodobne pôsobilo blahodarne na dlhé

roky do budúcnosti. Zatiaľ priemerný Slováč komentoval Tisovú popravu slovami: Česi sa ničomu nenaučili a na všetko zabudli. Priepasť medzi Čechmi a Slovákmí sa medzitým sotva zmenšila a slovenský nacionalizmus mal svojich martýrov.

Jediný Nemcom skutočne oddaný slovenský politik, a preto i nepopulárny, ba nenávidený, bol Tuka, Tisov ministerský predseda. Nemci Tisovi Tuku zjavne nanútili. Hoci ho Tiso odrádzal, Tuka vyhlásil 1941 Rusku vojnu a tak vohnal mladých Slovákov do nezmyselnej smrti. V tomto prípade nikoho neprekvapilo, keď hneď po odsune nemeckých vojsk zo Slovenska Tuku podľa stanného práva odsúdili na smrť a popravili. Ako sme sa dodatočne dozvedeli, Tuka bol proti Tisovi, našťastie bezúspešne, keď sa tento stavал proti obsadeniu Slovenska nemeckými vojskami.

Dodnes je príliš málo známe, že Slovensko, na rozdiel od Protektorátu Česka a Morava, nebolo obsadené nemeckým vojskom až do r. 1944 (vypuknutie slovenského povstania). Tiso urobil, lebo musel robiť Nemcom ústupky na niektorých úsekoch. Ale v tak dôležitej otázke ako vojenské obsadenie ostal neústupný. Len úzky pás územia na západnej hranici Slovenska oproti rakúskemu Marchfeldu bol obsadený nemeckými vojenskými úradmi a menej ako 1000 Hitlerovými vojakmi, kde títo z pochopiteľných dôvodov ostávali radi a tak dlho, ako len bolo možné. Ich povinnosťou bolo strážiť vojenské letisko. Hitlerova armáda vkročila na Slovensko len od prípadu k prípadu, keď ho potrebovala na prechod. Preto Berlín nemohol krajinu roky spravovať, t.j. zdierať tak ako napr. Protektorát alebo Poľsko. Tiso veľmi dobre vedel, že v tomto smere nesmie povoliť, ak nechce ohroziť slovenský hospodársky zázrak .

Teda nie div, že trochu zavalitý šéf štátu v reverende dedinského farára bol veľmi obľúbený u obyčajného ľudu. Naozaj neobľúbenými a šťastí nenávidenými boli minister vnútra Šaňo Mach a ním velebená Hlinková garda, ktorá navonok napodobňovala SS, nosila podobnú uniformu a občas sa dopustila aj všelijakých prechmatov. Považovali ju za združenie povaláčov. Nemci sa právom sťažovali na nedostatok disciplíny a nespôhlivosť gardy, ktorá navonok vyznávala Nemcom priateľstvo, ako si to želali, za chrbtom však nezriedka sa vedeli postarať o marenie nemeckých želaní. Bola to obranná taktika, ktorú Slováci prevzali od svojich rebelujúcich predkov a s ktorou si Nemci len málokedy vedeli poradiť, až pokým nemecké vojsko neobsadilo Slovensko.

Švajčiarsko a slovenský hospodársky zázrak

Relatívne dobrá zásobovacia situácia Slovenska bola hlavným predpokladom pre úspešné snahy Švajčiarska rozšíriť výmenu tovarov s týmto pre nás vtedy celkom novým partnerom. Medzitým bolo treba aj na Slovensku intenzívne pracovať a vytvoriť priame kontakty. Muselo sa postupovať nenápadne, lebo Berlín mohol v každom momente proti nám zakročiť, alebo prerušiť prepravu cez Rakúsko, ktoré vtedy patrilo k Veľkonemeckej ríši. Naše vzťahy k slovenskému hospodárstvu boli prirodzene do určitej miery tiež predmetom vyjednávani medzi Bernom a Berlínom, ale i tu sa muselo postupovať opatrne.

Naša práca by však ani zďaleka nebola taká úspešná bez spolupráce slovenských priateľov. Je možné, že títo priatelia sa zasadzovali za nás z celkom logických úvah a v záujme budúcnosti ich krajiny po páde Hitlera. V mnohých prípadoch sme sa mohli spoľahnúť na takéto kontakty, a to i v miere, ktorá ďaleko presahovala hmotné alebo služobné motívy.

Tak to bolo v prípade židovských partnerov našich firiem, ktorým sme pomáhali tým, že sme im dávali písomné potvrdenia, že stoja pod ochranou švajčiarskej vlády, a pomáhali im aj osobnými akciami; pravda, i tu sme neraz mali poviazané ruky. Týmto aspektom našej práce sa znovu veľmi zaoberáme dnes so zreteľom na určité publikácie a obvinenia z nedávnej minulosti.

Rozhodne len vďaka porozumeniu a pomoci slovenských partnerov dostali sa do Švajčiarska nejuden vagón cukru alebo sladú, celé vlaky cementu alebo dreveného uhlia, veľmi potrebné dodávky minerálneho oleja a ďalšieho nedostatkového tovaru. Aj slovenské úrady sa dokázali vždy ako kompetentní a spoľahliví partneri, ktorým sme mali mnoho čo ďakovať. Nakoniec by som chcel spomenúť i odvahu a bystrosť, s akou Slováci obhajovali pred nemeckými úradmi svoje veľké exporty do Švajčiarska, medziiným poukazujúc na zaobstarávanie nedostatkového tovaru, na ktorom iste musela mať záujem i vojnu vedúca Tretia ríša. A práve Švajčiarsko, vďaka našej v pravom čase uzavretej zmluve s Bratislavou, bolo nielen schopné, ale v prvom rade malo aj zvláštny záujem Slovensku dodávať nedostatkový tovar v čase, keď náš exportný priemysel musel všade bojovať s obrovskými ťažkosťami. Takýmto spôsobom Slovensko sa stalo jedným z našich najdôležitejších obchodných partnerov tých čias. Ukázalo sa vnímavým a platobné záväzky plniacim odberateľom práve takých tovarov, ktoré sa nemohli inde vyvážať: hodinky, syr, čokoláda, textil všetkého druhu, vrátane výšiviek a hodvábnych stužiek, chemické a farmaceutické výrobky, alumíniové výrobky, stroje a kovové výrobky všetkého druhu, plemenný dobytok, knihy, odborná literatúra atď. Dokonca bridlicové tabule z Kandertalu sme „museli“ vtedy na Slovensko dodávať, čo sa napriek všetkým prekážkam predsa podarilo.

Mnoho nášho na Slovensko exportovaného tovaru našlo si cestu do susediacich oblastí Rakúska, Česka a Moravy, aj vojensky spravovaného Poľska. Naša výmena tovaru s dovtedy sotva známym Slovenskom mala v jednotlivých prípadoch pre naše zásobovanie obrovský význam. Akýmsi skúšobným kameňom, ku ktorému sa ešte vrátim, bolo drevené uhlie. Okrem toho stále dôležitejšími sa stávali cukor, slad, potraviny, drevo, cement, chemikálie, a od roku 1942 stále viac i minerálne oleje, následkom straty pôvodných dodávateľov. V jednotlivých prípadoch nás náhradné dodávky zo Slovenska zachránili vo veľkej núdzi, tak napr. nafta pre lokomotívy, lebo bez jej dodávok hrozilo našej železničnej doprave zastavenie, alebo olej pre vretená nášho textilného priemyslu.

Medzi vlastnými poznámkami z tejto doby uchoval som si ešte text jedného SOS volania nášho obchodného oddelenia, v ktorom ma naliehavo prosí o ďalšie, hoci aj malé množstvá tohto špeciálneho produktu, pričom nehrala cena prakticky nijakú rolu. Pri týchto chúlостivých, takzvaných strategických výrobkoch sme vyčítali veľmi dobre, kedy a kde bol nedostatok tovaru v Tretej ríši, čo sťažovalo dodávky do Švajčiarska. Berlínsky tlak proti našim pozíciám sa stupňoval pravidelne, keď Goebbels podnecoval tlač, aby šťvala proti neústupnému Švajčiarsku. Rozbitý porcelán museli sme potom spojenými silami, Slováci a my, pozliepať ako sa len dalo; stálo to veľa cenného času a nervov; bola to skutočná sizyfovská robota.

Vo väčšine prípadov sa to i podarilo, pričom sa muselo prirodzene šliapať i menej obvyklými cestíčkami, nezodpovedajúcimi u nás bežným predstavám, a o ktorých Bern často ani nebol informovaný. Našťastie vtedy sme mali takzvané syndikáty

vojnového hospodárstva, dobre fungujúce skupiny menej škrupulózných odborníkov rozličných odvetví, a tak sme Bern ušetrili od výčítiek svedomia. Aj so známymi nemeckými podnikmi na Slovensku sa dali nadviazať styky, ktoré sa vždy napodiv priaznivo odrážali na švajčiarskom hospodárstve.

Tak napríklad, istá celulóžka v Bratislave, patriaca nemeckému koncernu, po niekoľkých pre naše zásobovanie veľmi vítaných dodávkach buničiny, prestala razom dodávať, pravdepodobne na pokyn Berlína. Na výstrahu ministra Jeana Hotza, Slovensko musí „lifrovať“ a nielen sľubovať“, museli sme nasadiť všetky páky, aby sme presadili nové dodávky. Narazili sme ale na tvrdý odpor. Známa tkáčovňa v Baume pri Zürichu ma bombardovala otvorenými telegramami, ktoré prirodzene s pôžitkom čítala nemecká cenzúra a obratom informovala odporcov našich dodávok.

Telefónne rozhovory boli odpočúvané, preto som sa ponáhlal do Švajčiarska, aby som uviedol v osobných rozhovoroch v Baume veci na správnu koľaj. Nebolo to ľahké, stálo to veľa roboty a ústupkov voči celulóžke. Táto služba ju primälá zmeniť odmietavé stanovisko a znovu obnoviť dodávky buničiny. Najkrajším ovocím tejto akcie bol ďakovný list, ktorý mi poslala odborová organizácia podnikuv Baume s podpismi všetkých robotníkov, ktorí sa obávali, že zastavením dodávok buničiny stratia svoje miesta.

V iných prípadoch boli naše snahy a intervencie bezúspešne, alebo nám znemožnili realizáciu už povolených transakcií. Rastúce obavy vyvolávala preprava cez Rakúsko. Slováci museli „prepožičať“ takmer tretinu svojich železničných vozňov Tretej ríši a preto niektoré dodávky vypadli pre nedostatok transportných prostriedkov.

V protiklade k medzinárodným dohodám muselo Švajčiarsko poslať na Slovensko svoje prázdne vozne, aby mohlo určitý nakúpený tovar dopraviť do Švajčiarska. Tak bolo napr. i s obrovskými množstvami cementu, ktoré Slovensko našej zemi predalo, ale nemohlo samo transportovať pre nedostatok vozňov. Riziko, že stratíme naše vozne bolo veľké, ale muselo sa s ním rátať. Prirodzene vznikli tým väčšie výdavky.

Osobné postoje, spomienky a poznámky k mojej práci v Bratislave

Od 1934 až do vypuknutia druhej svetovej vojny som bol tajomníkom našej obchodnej komory vo Viedni. Rozsah jej činnosti sa rozprestieral i na nástupnícke štáty starej dunajskej monarchie. Po pripojení Rakúska k Tretej ríši som sa stal dopisovateľom novín Neue Zürcher Zeitung /NZZ/ vo Viedni. V tom čase rástol záujem švajčiarskych firiem o nové kontakty s podunajskými krajinami, teda i s dovtedy u nás málo známou východnou časťou ČSR, čiže Slovenskom.

Roku 1938 obsadil našu viedenskú komoru ako komisár tamojši NS-Gauleiter Odilo Globocnik (jeho „starogermánske“ meno dávalo podnet k mnohým vtipom) a nám zakázali o tomto závažnom kroku informovať ako naše vyslanectvo tak i Bern. Náš viedenský generálny konzulát uznal, že by bolo nesprávne sa na to nečinne dívať, a poslal do Bernu dost' dramatickú mnou zostavenú správu. Táto aféra mala diplomatickú dohru: Bern poveril nášho vyslanca v Berlíne ministra Fröhlichera demaršou na ministerstvo zahraničia, ktoré nám rýchlo vybavilo nápravu.

Túto viedenskú predohru k mojej práci na Slovensku spomínam preto, že bola pre mňa dobrou škou

lou, ktorá ma veľmi dobre pripravila na atmosféru, s akou som musel rátať v Bratislave. Dvakrát ma zatkló gestapo vo Viedni (na rozkaz tamojšej Goebbelsovej filiálky); pri tom som nahliadol do budúcich vysnených plánov Tretej ríše, čo ma zbavilo posledných ilúzií o osude, ktorý by v prípade nemeckého víťazstva čakal celú Európu, ak nie celý svet.

Prakticky sa veci začali rozbiehať na jar 1939 po vyhlásení samostatného Slovenska. Stále ešte vo funkcii tajomníka našej viedenskej komory som pravidelne cestovával do Bratislavy, a tam zbieral informácie pre švajčiarske firmy za pomoci miestnej obchodnej a živnostenskej komory, bánk a niektorých mi už vtedy známych podnikov. Viaceré vtedy nadviazané kontakty boli prospešným podkladom našej viacročnej činnosti v Bratislave.

Na Slovensku žilo veľmi málo Švajčiarov. Jediným ťažiskom švajčiarskych hospodárskych záujmov bola sladovňa v Nitre. Bola švajčiarskym vlastníctvom a počas celej vojny pracovali v nej traja švajčiarski odborníci. Ich hlavnou úlohou bolo zásobovať našu zem dostatočným množstvom sladú. V Krompachoch, na východnom Slovensku, vlastnila firma Bührle medené bane, v ktorých občas pôsobil švajčiarsky občan menom Wrubel. Pred koncom vojny Bührle rýchlo predal bane so značnou stratou.

Keď si dnes spomínam na skromné možnosti, s akými sme museli vtedy budovať kontakty s dovtedy sotva známu východoeurópskou krajinou, pričom sa Bern vzpieral uznať slovenský režim, tak sa čudujem nad dosiahnutými konkrétnymi výsledkami. S minimom nákladov Švajčiarsko dosiahlo optimium praktických výsledkov.

Z vlastnej skúsenosti dovoím si tvrdiť, že za všetko ďakujeme vo veľkej miere slovenským známym a priateľom, ktorí mi veľmi uľahčili moje prvé kroky a prispeli tak k spoločnému úspechu. Niektoré osoby, s ktorými som sa vtedy šťkal, prežili všetky ťažkosti a tragédie, ktorými prešlo Československo, a žijú podnes (drevorubač v Tatrách, veľkoobchodník v Kanade a iní). S niekoľkými Švajčiarmi, ktorých som stretal pri zakladaní ich vzťahov so Slovenskom počas vojnových rokov, som ešte dnes v stálom styku. Tí by mohli vlastnými skúsenosťami obohatiť tento referát.

Naše prvé kroky v Bratislave boli približne to, čomu sa dnes hovorí import marketing. Generálny tajomník našej obchodnej komory vo Viedni mi opätovne zdôrazňoval, ako dôležitým sa Slovensko teraz stane pre naše vojnové hospodárstvo a že musím iné hľadiská nechať ustúpiť do pozadia, resp. ich zanebrať. Jörger ma pokladal, ako sa po vojne priznal, za nováčika, málo skúseného mladého muža (mal som vtedy 31 rokov), ktorý sa práve hodí za pokusného kráľika pre túto priekopnícku úlohu, o ktorej sa nedalo vedieť ako dopadne. „V najhoršom prípade upustíme od tejto úlohy“, myslelval si Jörger.

Začiatkom septembra 1939 vypukla vojna. Spolu asi so 100 ďalšími záložníkmi z Viedne som narukoval do vojenskej služby. Viac rokov som nebol na vojenskom cvičení s mojou jednotkou, a preto som nebol pridelený k svojmu útvaru ako nadporučík-gul'ometník, ale ako tzv. nadpočetný ku TerKdo 6 do Wollishofenu pri Zürichu. Plukovník Stalder z Usteru, veliteľ jednotky Ter, ma hneď na začiatku októbra prekvapil správou, že sa musím ihneď hlásiť v uniforme u vtedajšieho vicedirektora obchodného oddelenia nášho ministerstva dopravy a energetického hospodárstva Dr. Jeana Hotza z Nänikonu pri Usteri. Hotza som nikdy predtým nevidel. Neskôr suverénne a úspešne riadil po mnohé roky našu obchodnú politiku v najužšom spojení so Švajčiarskym združením obchodu a priemyslu. Hotz mi krátko a jasne položil otázku, či by Slovensko bolo vstave

trvalo dodávať väčšie množstvá dreveného uhlia, ktoré armáda súrne potrebuje ako náhradu za tekuté pohonné hmoty.

Odpovedal som, že na mojich poľovačkách v Tatrách a Karpatoch som stretával uhliarov, ale musel by som si presnejšie objasniť na mieste samotom, či a v akom množstve, za akých podmienok by sa mohlo drevené uhlie do Švajčiarska dodávať a či preprava cez Rakúsko, ktoré patrí teraz k Nemecku, by bola aj počas vojny možná a ako.

Hotz ma požiadal zohnať mu čo najskôr informácie na mieste samotom. Naznačil mi, že treba postupovať opatrne, lebo so Slovenskom sme nemali oficiálne styky a že pre moje znalosti o Slovensku som tam pre Švajčiarsko dôležitejší, ako keby som bol spolupracovníkom jeho priateľa plukovníka Staldera. Prepustil ma s varovaním, ktoré mi ostalo trvalou smernicou: ***Povedzte tým prefikáným Slovákom, že majú lifrovať a nie sľubovať.*** Hotz dodal, že sa mám, ak mi to bude možné, poinformovať, či Slovensko môže dodávať aj iné suroviny a potraviny, pokiaľ Berlín nezruší prepravu cez Rakúsko. Nakoniec mi Hotz prikázal o týchto chúlостivých veciach hovoriť čo najmenej. Moje informácie som zháňal až v najodľahlejších oblastiach východného Slovenska, kde pálili drevené uhlie, a skoro som si urobil relatívne spoľahlivú predstavu o možnostiach dodávok, o ktoré mal Hotz záujem.

Od tejto chvíle na základe správ z mojej služobnej cesty podporoval naše akcie ako sa len dalo a pri obrovskej zodpovednosti pre dôležitejšie úlohy našej obchodnej politiky našiel si neskôr vždy čas na rozhovory, ktoré mi veľmi dobré ostali v pamäti. Hotz prikázal svojim pracovníkom v obchodnom oddelení ministerstva (Dr. H. Schneebeli, F. Bauer a iní), vedúcim a spolupracovníkom na úradoch vojnového hospodárstva (Speiser, Sartorius, Ballinari atď.) a syndikátom vojnového hospodárstva svoju prácu koordinovať s našou na Slovensku.

Až do konca 1939 strávil som vždy viac a viac času na Slovensku, oficiálne ešte bývajúc vo Viedni. V Bratislave som býval v jednej izbe v hoteli Carlton, ktorá sa skoro stala úradovňou, kde sa intenzívne pracovalo. Tam usilovne pracovala aj moja manželka, absolventka obchodnej školy v Zürichu. Tu sme položili základy mojej neskoršej niekoľkoročnej práce na Slovensku. Aj v tejto dobe mi pomáhali slovenskí priatelia a ich pohostinnosť mi dopomohla k prvotriednym stykom.

Na jar 1940 som sa presťahoval do výhodne ležiacich úradovní v strede mesta. Mój úrad: Splnomocnenec švajčiarskej centrály pre rozvoj hospodárstva /SZH/ v Bratislave, dostal i ďalší personál. Z Zürichu prišiel mladý spolupracovník menom Kunz, ktorého som po 1945 viac nevidel. O niečo neskôr doplnil náš personal v Poľsku vyrastnutý Švajčiar R. Boetschi, ktorý sa stal neskôr generálnym konzulom v Kongu a, bohužiaľ, mladý zomrel.

Mal som inštrukcie čo najmenej vyhľadávať úradné styky a len s úradmi, ktorých činnosť bola pre nás nevyhnutná. V prvom rade som sa vyhýbal každému styku s ministerstvom zahraničia a s cudzineckou políciou. Na začiatku mojej práce na Slovensku som sa obmedzil na zdvorilostnú návštevu u mešťanostu mesta Bratislavy, veselého a spoločenského katolíckeho duchovného. Ten mi otvoril dvere, i zadné, ku vplyvným osobnostiam, ktoré mi poskytovali po roky veľmi veľkú, najmä politicky motivovanú pomoc.

Neskôr, keď nemecký tlak vzrastal vo všetkých oblastiach, mešťanosta ma dokonca varoval pred machináciami národno-socialistických orgánov proti našej práci. Za tieto mne preukázané služby som sa poďakoval po odchode Nemcom a krátko pred-

tým, čo ma Rusi v apríli 1945 odviekli, v kancelárii jeho nástupcu pred svedkami. Jeho nástupcom bol slovenský advokát Ravas, ktorý bol súčasne dán-skym čestným konzulom.

Švajčiarska centrála pre rozvoj obchodu /SZH/ sa zúčastnila v septembri 1941 malým švajčiarskym pavilónom na Dunajskom veľtrhu na želanie našich obchodných partnerov a mešťanostu hlavného mesta. Nám bolo jasné, že sme vyhovelí v prvom rade ich prestížnej otázke, lebo náklady, posudzzu-

júc čisto obchodne, sa nevyplácali. Náš švajčiarsky tovar vtedy, keď v celej strednej a východnej Európe bol všeobecne veľký nedostatok tovaru, mal enormný odbyť aj bez veľtrhov a zvlášť na Slovensku, ktoré malo v obchode so Švajčiarskom prebytky.

Príhodu v našom pavilóne počas Goebelsovej návštevy v tlačí vôbec nespomínali, ale mala odozvú v písomnom i osobnom styku nášho vyslanectva v Berlíne a ministerstvom zahraničia. (Ťažkosti s taxíkom ako dôvod pre moju neprítomnosť počas Goebelsovej návštevy v švajčiarskom pavilóne.) Na druhý deň ma predvolali na nemecké vyslanectvo — to bola tam moja prvá a posledná návšteva — a nemal som inú možnosť ako sa pri nej tváriť hlúpo a naivne. Druhoradý takzvaný diplomat označil moje správanie ako nevychovanosť.

Napriek tomu rok nato, požiadali nás Slováci zno-va o účasť na Dunajskom veľtrhu a Švajčiarska cen-trála pre rozvoj obchodu im na môj popud vyhove-la. (Neue Zürcher Zeitung z 24. 9. 1942 s obrazom nášho pavilónu a WM Lausanne zo 14. 10. 1942, kde som vyobrazený v textilnom oddelení nášho pavilónu v rozhovore s Tisom.) Rad ďalších foto-grafií z tejto našej druhej účasti na veľtrhu ukazuje privítanie hlavy štátu Tisu a jeho sprievodu gene-rálnym konzulom Dr. Maxom Grässlim. Keď v roku 1942 v Bratislave bol otvorený náš konzulát, za šéfa vymenovali Dr. Maxa Grässliho a po zrušení mojej filiálky švajčiarskej centrálý pre rozvoj obchodu mňa prideliili ako spolupracovníka pre hospodárske záležitosti vo funkcii vicekonzula. Generálny kon-zul Grässli, neskoršie vyslanec, poznal už z Berlína veľkonemeckú politiku. Pri ňom som mal dobrú ob-chodne-politickú školu, veľmi osožnú pre moje ďalšie roky. Rád si spomínam na naše spoločne prežité roky na Slovensku...

Naše vzťahy k Slovensku sa pozdvihli na vyššiu úroveň zriadením konzulárneho zastupiteľstva a vymenovaním v Berlíne veľmi dobre známeho švajčiarskeho diplomata na toto miesto v Bratisla-ve. Švajčiarska spolková rada súhlasila vtedy s otvo-rením diplomatického zastupiteľstva Slovenska v Berne, na čele ktorého bol splnomocnenec me-nom Kirschbaum. Kirschbaumovým predchodcom bol spisovateľ Tido Gašpar, ktorého Česi po skonče-ní vojny odsúdili, a Rađúz Radlinský, slovenský šéf protokolu. Pred nedávnom zomrel v Zürichu.

Môj nadriadený v Bratislave Dr. Max Grässli a jeho manželka sa zasadzovali v neobvyklej miere za nacistami prenasledovaných slovenských židov. Grässli bol roku 1943 (?) menovaný za zástupcu šéfa misie vo Washingtone. Keď opustil Bratisla-vu, rozlúčili sme sa v Berne. Pri rozlúčke mi dal medziiným i pokyny pre prevzatie jeho v Bratisla-ve prenajatého domu, v ktorom, ako mi prízvuko-val, nesmiem nič meniť. Keď som neskôr so svojou manželkou vkročil do domu a stretol už predtým mi dobre známych zamestnancov domu, vysvitlo, že v dome generálneho konzula mesiace žilo 16 židov, mužov, žien a detí, ktorým hrozila deportácia. Až po-tom som pochopil, čo Grässli myslel: prevziať dom s celým živým i mŕtvym inventárom, t.j. byť mu zod-povedným i za ochranu jeho židovských chránencov.

Protizákonné skrývanie židovských nacistických obetí nebolo pre mňa a moju manželku nič nové, v tom sme mali už dobré i zlé skúsenosti. Aj tak som si robil starosti pre veľkosť tejto stále ma ťažiacej ochrannej akcie. Pravda, i pri všetkej opatrnosti stá-le hrozilo nebezpečenstvo, že sa naši ilegálni spo-lubývajúci, predovšetkým ich deti, prezradia nejakou nedbanlivosťou. Ani nacistickým úradom neuniklo, že i to malo v Bratislave žijúcich Švajčiarov, a nako-niec i mnohí Slováci, robili všetko možné, aby aspoň časť ohrozených židov chránili, ich ukrývali, sa o nich

starali a pomáhali im k úteku do Maďarska, kde situ-ácia nebola taká nebezpečná.

Vo svojej otrasnej knihe, ktorú napísal delegát Medzinárodného výboru červeného kríža pre Slo-vensko George Dunand a ktorá vyšla v nakladateľ-stve Baconniere v Neuchatel 1950 pod titulom „Ne perdez leur trace“ (Nestráťte ich stopu), popisujú kompetentní a spoľahliví ľudia, ako to malo Švaj-čiarov a Švajčiariiek, hlavne generálny konzul Grässli s manželkou, pomáhalo židovským a iným obetiam nacistického teroru v najtemnejších časoch od roku 1942 do konca vojny. Autor popisuje tiež v tejto kni-he, ako sa podarilo za najdramatickejších okolností osoby ukryté už v spomínanom dome Grässliho, resp. Kellera, najprv evakuovať, ukryť do bezpečia na inom mieste, a tak ich vytrhnúť z rúk nacistických vrahov. Niektorí z prenasledovaných prežili vojnu, o iných niet nijakých správ, takže musíme predpo-kladať, že zahynuli v táboroch smrti Tretej ríše za okolností, ktoré pred nedávnom pripomenuli u nás zábudlivému potomstvu. Čo však očakávalo obe-te národného socializmu, zvlášť židov, medzitým jasne vyrozprávala i spomenutá Dunandova kniha, takže nikto sa nemôže ospravedľňovať, že nevedel o nacistických zverstvách. Tie boli už predtým zjav-né každému, kto sa vážne snažil pochopiť, čo mal Hitler v pláne.

O niekoľko rokov neskôr, keď som v Berne na ministerstve zahraničia pripravoval rokovania s Bonnom o vojnových náhradách takzvaných škôd nacistického teroru, som zistil, že niektorí naši dip-lomatickí a konzulárni spravodajcovia, ako i známa spravodajská kancelária Haussmann veľmi skoro podávali hlásenia o strašných podrobnostiach Hit-lerových vyhladzovacích akcií proti židom a iným nepohodlným žlvom. Bohužiaľ, nedalo sa zabrániť, aby sa neobjavili pri týchto prípravných prácach i slabé stránky našej vtedajšej zahraničnej politiky.

Keď nebezpečenstvo masových deportácií vzras-talo, Bern dovolil, aby časť ohrozených židovských obchodníkov, s ktorými sme boli po roky v obchod-nom styku, dostala švajčiarske ochranné listy, prob-lematickej právnickej ceny a ešte problematickej účinnosti. V tomto smere bol veľmi vynachádzavý a aktívny R. Boetschi. Priznávam, že nemal každý pokus o záchranu úspech. V mnohých prípadoch sa ale podarilo veľkým podielom prispieť k záchrane, i definitívne zachrániť. Niektorých zo zachránených som po vojne stretol v jeseni 1945 v Prahe, lebo tam naše znovu otvorené vyslanectvo žiadalo ob-chodného spolupracovníka aspoň s čiastočnou zna-losťou miestnej reči.

Uprostred vojny, v júli 1941, prišiel v Bratislave na svet môj syn Urs, pravdepodobne jediný švajčiarsky občan, ktorý sa tam narodil. Keď zriadili generálny konzulát v bratislavskom starom meste v peknom patricijskom dome, nasťahoval sa do jeho no-vých úradovní, a tam som ostal až do smutného konca, lebo po odchode Grässliho Bern ma vymeno-val za správcu generálneho konzulátu. Keď koncom leta a jeseni 1944 sa pomery zhoršovali a front sa pomaly blížil, poslal som dieťa a neskôr i ženu do Švajčiarska.

V posledných mesiacoch vojny stratilo Nemecko vzdušnú prevahu a západné mocnosti, teda Angli-čania a Američania, začali bombardovať i Slovensko. Vďačným cieľom týchto vzdušných útokov prirodze-ne bola rafinéria oleja na okraji Bratislavy. Takmer denne som pozoroval z môjho víkendového domče-ku na „Motzengrunde“ ako z juhu a juhozápadu po-nad Maďarsko a Chorvátsko prelietavajúce zväzby bombardérov zhadzovali svoj náklad bômb na slo-venské ciele behom niekoľkých minút a hneď zmizli.

V budove konzulátu sme mali zriadenú perma-

Bombardovanie Apolla 1945.

mentnú pohotovosť a boli sme pripravení s dosta-točným množstvom potravín, vody atď. na možný stav dlhšieho obkolesenia. Všetky moje zásoby, skoro nové auto, zariadenie bytu spolu s cennými poľovníckymi puškami mi ukradli ruské vojská a po nich prišli lúpežníci.

Trpký koniec v Bratislave

Zo švajčiarskeho rozhlasu sme sa dozvedeli, aký ťažký osud stihol personal nášho vyslanectva a de-legáciu Medzinárodného výboru červeného kríža v Budapešti pri prvom stretnutí s Rusmi. I na Slo-vensku sme sa preto pripravili na podobné ťažkosti. Rozprával som pomerne dobre po slovensky a ne-padlo mi tak ťažko naučiť sa niečo i po rusky. Mys-lel som naivne, že znalosti ruštiny mi uľahčia prvý styk s Rusmi a vyhnem sa nedorozumeniam. Bol to omyl, ktorý ma stál takmer život.

Krátko po dobytí Bratislavy maršalom Tolbuchi-nom sa objavili v budove nášho konzulátu prvé sku-piny bojových jednotiek. Obmedzili sa na povrchné prekutanie niektorých miestností a pýtali alkohol, ktorý sme z opatrnosti buď vyliali alebo dobre ukry-li, a nechali nás na pokoji. Podobné návštevy neskôr boli nebezpečné, najmä pre naše ženy, a tak sme ich ubytovali v hromadnom prístreší pre ženy a deti, zriadenom v strede mesta pre tento cieľ, dokiaľ sme nemali poruke lepšie skromné skrýše.

Keď nás stále viac ohrozovali najpochybnéjšie in-divíduá v civile, medzi nimi aj opití lúpežníci, doplazil som sa po štyroch, aby ma netrafila nejaká guľka,

k veliteľovi mesta; jeho meno som sa dozvedel predtým. Volal sa plukovník Bielakurov, priateľský obor, ktorý mi prisľúbil moju žiadosť o konzulárnu stráž čo najskôr predniesť svojim predstavenému. Niekoľko dní nato prišiel na generálny konzulát istý kapitán sovietskej vojenskej polície v zelenej čiap-ke s pochmúrnou tvárou. Urobil akýsi výsluch, kto asi sme, čo je to za štát, ktorý nemá s Moskvou diplomatické styky, a ako to, že hovorím po rusky s prízvukom a chybami, ktoré robia všetci „Fricovia“, teda Nemci. Kapitán si urobil poznámky z mojich odpovedí a zmizol. Medzitým som sa dopočul zo všetkých strán, že sovietski vojaci sa dopúšťali po celom meste ťažkých priestupkov. Koloval vtip, že aj niektorí slovenskí Sovietom priateľsky naklonení komunisti nechceli dovoliť, aby znásilňovali ich ženy a dcéry.

8. apríla, štyri dni po dobytí Bratislavy Tolbuchi-nom, objavil sa znovu kapitán od polície v zelenej čiapke s ďalšími piatimi vojakmi. Pýtal sa ma, či Oerlikon leží vo Švajčiarsku. Nič netušiac a mysliac, že uspokojím jeho zvedavosť, odpovedal som mojou zlou ruštinou, že áno. Nato dostal Rus zá-chvat zlosti a vysvetľoval mi, že kanóny z Oerlikonu zapríčinili Rusom pri dobýjaní Rumunska nečakane veľké straty, a tým sa Švajčiarsko veľmi ťažko previ-nilo voči ruskému ľudu a jeho slávnej armáde. Keďže sa veci takto majú, dodal, tak ma zatkne a v budove „švejčárskeho“ konzulátu zastrelí. Prítlačil ma ku stene nášho vchodu a ukazovákom vŕtal uprostred môjho čela s poznámkou, že pravdepodobne tam ma zasiahne ruská guľka.

Až taká zlá situácia predsa len nebola. Cieľom tejto dramatickej búrky bolo asi pripraviť ma a môj per-sonál na to, čo Rusi s nami zamýšľali. Krátko pove-dané, naložili nás (nie za dňa, ale v noci) na otvorené nákladné auto, na ktorom nebezpečne poskakovali prázdne benzínové sudy, a dopravili nás ako doby-tok do Budapešti. Tam nás sedem týždňov interno-vali a potom cez Rumunsko a Bulharsko odsunuli na turecké hranice, za okolností, ktoré ešte i dnes sa nepatrí literárne opisovať. V Berne si sotva vedeli predstaviť toto odvrátenie a sotva pochopili, čo sa tu vlastne odohralo. Ale postarali sme sa, aby tento úsek vojnových a povojnových čias neupadol celkom do zabudnutia.

Pôvodné uverejnené v časopise Schweizerische Zeitschrift für Geschichte, Vol. 30. 1980, No. 2, s. 246 – 257. Z nemčiny preložil: Ján Bernadič sen. Vydal Spolok Slovensko-švajčiarskej mládeže Slowakisch-Schweizerischer Jugendverein, Fribourg. Vyšlo v úradnom orgáne Svetového kongresu Slovákov „Bulletin SWC, vol. XIV, March 1984, Nr. 62, aj ako osobitný separát.

Text vyšiel aj v časopise Geschichte historisches Magazin Nr. 69, März-April 1985, s. 14 – 23 pod ti-tulom Die kurzen Jahre der Slowakischen Republik. Úvodné slovo napísal Milan S. Ďurica, z ktorého úryvok sme uviedli ako úvod k tomuto článku.

So Sovietskym zväzom na večné časy a nikdy viac

Rok 1968 znamenal, že v ČSSR skončila komédia a začínala tragédia. „Sovietsky Zväz náš vzor“ prestal byť sloganom stával sa vtipom. „Žije se nám lépe a radostněji“ platilo už len pre „verchušku“ (politická špička v sovietskom prostredí – pozn. redaktora). Fronty na mäso, nedostatok potravín a sústavné výpadky v zásobovaní si všimli súdruhovia na ÚV KSČ. Jeho člen Alexander Dubček vyhlásil heslo „Socializmus s ľudskou tvárou“. Išlo iba, či mal to byť úškľabok, alebo o zmenu fasády. Prevažnej väčšine národa dávala nádej, že sa azda vrátime k demokracii. Prvé náznaky sa ukázali – slobodnejšie prejavy v rozhlase, televízii a články v novinách. Došlo k uvoľneniu ciest do západných štátov. Každý, kto mal na to, šiel sa pozrieť za „železnú oponu“, lebo predtým ju mohli navštíviť iba poverené osoby. Ukázalo sa, že lepšie vidieť ako počuť a občania zis-

Môj prvý pozdrav tajomnej Sfinge - jún 1968.

tili, že cisár je nahý.

Na tejto vlne som sa podieľal aj ja. V júni 1968 ma ministerstvo kultúry SR vyslalo do Egypta ako zástupcu Čs. kultúrneho strediska so sídlom v Káhire. Nemusím zdôrazniť, že to bol sen z ríše zázrakov. Šíriť slovenskú kultúru v jednom z najväčších miest Afriky, kde sa pred tisícročiami stavali pyramídy – hrobky faraónov, bola trefa do čierneho.

Každým dňom som pozoroval rozdiely v životnej a kultúrnej úrovni medzi Egyptom a ČSR. V duchu vtedajšej „našej“ medzinárodnej politiky sme sa snažili presvedčiť občanov, že socializmus s ľudskou tvárou je tá správna cesta, ktorá aj im pomôže dostať sa z ťažkej ekonomickej situácie. Pokojnú atmosféru narušovali správy prichádzajúce nie len z domova, ale aj od svetových agentúr.

Vojenské cvičenie armád Varšavskej zmluvy na území ČSSR sa účastníkom tak zapáčilo, že sa im nechcelo domov. Tieto správy som vnímal s obavami, preto 15. augusta 1968 odletel som do Bratislavy. Chcel som si overiť situáciu na tvári miesta a vziať rodinu do Egypta. Občania doma akoby hrozbu nevnímali, zabávali sa, tešili z čiastočnej slobody, ale aj to málo bolo viac ako nič. Všade som stretával povznesenú náladu, krčmári mali zlaté časy. U Fran-

tiškánov tieklo víno potokom, hrala cigánska muzika a rozjarení návštevníci si vyjadrovali bratstvo. Aj ja som prispel utužením priateľstva s neznámymi východniarmi z Kanady, ktorí sa prišli pozrieť na starú vlasť. Spevu a tancu nebolo konca. Všeobecne vládla optimistická nálada.

Nedal som sa zviať atmosférou a radovánky vystriedala robota. Zabaliť potrebné vybavenie pre domácnosť na predpokladané 4 roky mimo bytu a obliečenie pre celú rodinu. 20. augusta colníci zapečatili debnu a odviezol som ju na bratislavské letisko so žiadosťou, aby ju odoslali do Prahy ešte tento deň, lebo zajtra máme letieť do Káhiry. Letušky sľúbili splniť želanie, čo som odmenil fľašou francúzskeho koňaku. Po rušnom dni, spokojný spánok narušila suseda, či nevieme, čo sa deje. Ráno 21. augusta sme pohľadom z okna zistili, že budovu krajskej

všade rovnaké vyhlásenia vlády ČSSR, prezidenta gen. Svobodu a ÚV KSČ, že protestujú proti vstupu vojsk Varšavskej zmluvy a žiadajú ich odchod. Hoci budovu rozhlasu a televízie bratské vojská obsadili, vysielaniu nezabránili. Bolela ich z toho hlava, ale technici sa tešili, že štúdia mimo budovy plnili úlohu informovať občanov.

Rozhodol som sa overiť situáciu v Prahe. Na železničnej stanici ma informovali, že vlaky do Prahy premávajú. Keď som si šiel ráno kúpiť cestovný lístok, upratovačka stierala krv po starčekovi, ktorého večer zastrelil sovietsky vojak. Pekne začíname. Vlak bol skoro prázdny, preto som hľadal spoločníka. Vo vedľajšom vagóne sedel pán v saku, ale nohavice mal vojenské. Veľa toho nenahovoril, ale prezradil, že bol pohraničníkom pri Komárne a cestuje do Hradca Králového k rodičom. Dostali rozkaz, aby

Egyptskemu ministrovi kultúry Dr. Okashovi ukazujem bulletin o 10 ročnej činnosti Čs. kultúrneho strediska v Káhire

správy bezpečnosti na Ul. februárového víťazstva obkolesili tanky. Rozhlasové vysielanie potvrdzovalo, že to nie fatamorgána, ale skutočnosť. Manželka sa ponáhľala do obchodu, kúpiť nejaké potraviny, lebo laďníčka aj komora zivali prázdnotou. Ja som sa chytrou obliekol a utekal do mesta. Všetde tanky, obrnené vozidlá, sovietski vojaci, ktorí nechápavo pozerali na občanov, lebo kričali, aby išli domov. Na námestí SNP na veži kostola Milosrdných bratov ostali diery po delostreleckých zásadoch. Pri dverách hlavnej pošty položené kvetiny a zbytky krvi po nejakom mládencovi, ktorého nepoznaný návštevník smrteľne zranil. Pri budove Univerzity Komenského rovnaký pohľad, kvetiny a krv po zastrelenej dievčine. Bezradnosť je slabé slovo. Včerajší spojenci, dnešní nepriatelia iba preto, že sme chceli viacej slobody. Občania iniciatívne chceli dezorientovať príselcov a otáčali smerníky ciest, ale veľmi to nepomohlo.

Zašiel som na Ministerstvo kultúry overiť, čo sa deje. Minister Brenčík (budúci kulisár v divadle VŠMU) aj jeho námestníci bezradne sedeli a popíjali, aby im rýchlejšie ubehol čas. Nevedeli čo robiť a na moje otázky čakať odpoveď bolo zbytočné. Zakúpil som si noviny – Pravdu, Smenu, Práca,

21. augusta otvorili hranice, lebo prídu na návštevu maďarskí a ruskí vojaci. Urobili podľa rozkazu a návšteva ich odzbrojila s tým, že môžu ísť domov. Plní rozkaz.

Skoro všetky železničné stanice po Prahu mali označenie „Dubčekovo alebo Svobodovo“. Pri vystupovaní z hl. stanice v Prahe skoro som vrazil do hlavne tanku, ktorá trčala cez dvere. Chvilu mi trvalo, kým som našiel ubytovanie. Cestou som zakúpil české noviny a v nich rovnaké prehlásenia vrcholných predstaviteľov štátu ako na Slovensku. O pomoc nežiadali a trvajú na ich odchode.

Celé Václavské námestie aj vedľajšie ulice boli obsadené tankami a pri nich mladí ľudia debatovali s vojakmi, ktorí nechápali, prečo ich tu nechceme, veď nám prišli pomôcť. Podráždení boli najmä dôstojníci, ktorí obhajovali názor, že priateľom treba pomáhať, lebo im hrozí kontrarevolúcia. Na vlastné oči videli, že sa tu neštrajkuje, nebojuje a obchody sú plné tovaru, čo u nich nebýva ani pri oslavách konca

vojny. Nepokoj spôsobil vstup „bratských armád“. Špecialitou sovietskej komunistckej propagandy je prevrátené vnímanie – pomôcť znamená obsadiť. Heslo: Buduj vlasť, posilniš mier – treba zbrojiť. Víťazstvo pracujúceho ľudu v preklade komunistický puč. Takých príkladov je bezpočet.

Situácia, ktorú som pozoroval v uliciach Prahy, mohla kedykoľvek vyústiť do násilia, preto som z hotela zavolať na ústredie kultúrnych stredísk v zahraničí. Ozvalo sa radosťné – konečne, už vás čakáme. Bolo to nefalšované priateľské privítanie. Potešila ich moja informácia, že Slováci zdieľajú rovnaký názor

na „bratskú pomoc“ ako Česi.

Predpokladali,

že za tejto nejstej situácii budem chcieť odviesť rodinu na bezpečnejšie miesto.

Zabezpečili pre nás doláre na niekoľko dní a „open“ letenky na Lufthansu z Viedne. Zistili, že hraničné prechody do Rakúska neboli obsadené, lebo mali štátut neutrality. Vycestovať na západ sa dalo z Bratislavy do Viedne.

S pasmi a letenkami vo vrecku, ponáhľal som sa domov. Manželka, synovia, mama, svokra a susedia ma netrpezlivo očakávali. Krátke rozlúčenie a nasledujúci deň boli sme na hlavnej bratislavskej železničnej stanici preplnenej cestujúcimi. Stretol som tam mnoho mojich známych, najmä židov. Mali namierené ku kapitalizmom. Vo Viedni sme sa ubytovali s tým, že doba pobytu závisí od termínu odletu do Egypta. Chvála Bohu, že sa mi podarilo získať na druhý deň let do Káhiry, lebo chlapci aj Lívia by miesto jedla kúpili hračky.

Na káhirskom letisku sme pristali v noci. Pre manželku a chlapcov bol dojem z nočného mesta fascinujúci – nové zvuky, vône, ulice plné aut a ľudí, hoci už bola polnoc. Byť už som mal pripravený, aj keď chýbali deky, ale nik nezmrzol. Ráno nás vítala slúžka Zeina – Núbijka – čierna ako noc, iba zuby mala biele. Aj ona sa pozerala na synov blondiakov, takých ešte nestretla. Príchod na stredisko sa

stal udalosťou. Český kolega JUDr. Orel, sekretárka a zamestnanci mohli nechať oči na krásnej žene a deťoch. Každý chcel poznať najnovšie správy. Bol som prvý, kto priletel po okupácii, takže mohol som poslúžiť novotami. Po krátkej informácii o situácii v republike, odobral sme sa spolu s Orlom za veľvyslancom Dr. Kličkom. Prijemný pán s uspokojením prijal informáciu, že oba národy aj ich predstavitelia sú zjednotení. Odovzdal som mu slovenské aj české noviny. Po prečítaní, smutne prehlásil, že teraz nastane vnútorná a vonkajšia emigrácia, čo sa zanedlho aj potvrdilo. Za mesiac ho odvolali a poslali do Juhoslávie.

Na uprázdnené miesto nastúpil JUDr. Ladislav Novák, bývalý riaditeľ kancelárie prezidenta Gottwalda, Zápotockého, Novotného aj gen. Svobodu. Už som si myslel, že škoda vybaľovať kufre, lebo musí byť oddaný komunista, ktorý urobí veľké upratovanie. Mýlil som sa. Po okupácii a rokovaní v Moskve stratil vieru v komunizmus. Povedal mi, že spravádzal prezidenta Svobodu na „priateľské posedenie“ s Brežnevom. Privítali ho s parádou ako hlavu suverénneho štátu. Brežnev ho chcel poctiť vášnivým bozkom (prejdu do histórie), ale neuspel. Prezident ho obišiel, skôr odstrčil a nasadol do pripravenej limuzíny. Prezident Svoboda sa ukázal ako nebojácny vojak. Vynútil si prítomnosť všetkých internovaných (celý ÚV KSČ, vrátane Dubčeka) a nemal námietky, aby prizvali Gustáva Husáka a požiadal o bezodkladné rokovanie. Takéto stretnutia robia zázraky, menia charakter. Atmosféra nedávala nádej v skorý návrat, ba obava, či vôbec. Rokovania boli dlhé a „demokratické“ ako medzi mačkou a myšou. Podmienky pobytu armád si stanovili bratia, žiadne určenie osloboditeľov, žiadna imperialistická sloboda prejavu. Okrem iného nariadili preosiať členstvo komunistckej strany tak, aby z úbytku najmenej 30% tvorila inteligencia. Lebo touto skupinou vždy bol problém, hoci pravidlá sú jasné už od čias Lenina. Držať jazyk za zubami a krok!. Husák sa ukázal ako ctižiadostivý aparátnik, ktorý prevzal úlohu normalizácie. Chciac, nechtiac, musel mu tieskať aj Biľak, ale aj on dostal poverenie, dozerat' v spolupráci so sovietskymi poradcami aj na neho.

Po ich návrate začala normalizácia najprv „defenestráciou“ najprv v Prahe, potom v Bratislave atď. Na uvoľnené miesta nastúpili žongléři s ohýbnou chrtovou kosťou. V rámci tejto akcie, prezident Svoboda dostal nového riaditeľa kancelárie a Novákovi prideliť miesto veľvyslanca v Káhire. Išlo o vzdelaného, kultúrneho a citlivého človeka. Poučil som sa, že v každom človeku je iskierka dobra, ktorá sa rozhorí v kritických situáciách. Veľvyslancom bol iba do stranických previerok v r. 1970. Napriek predchádzajúcim zásluhám pri budovaní socializmu v ČSSR, nesmel zastávať žiadnu funkciu v štátnej správe a samozrejme ani v aparáte strany, z ktorej ho vykopli (za dobrou práci rekreaci). Mohol byť rád, že ju nemusel tráviť na Sibíri, ale vo výrobnom podniku s mesačným platom do Kčs 2.500.

Na veľvyslanectve ostalo iba zdravé jadro, t. j. sovietski agenti, Štb-áci, a takí, ktorým nevadilo bezprávie. Môjho kolegu Orla, riaditeľa strediska nepustili do Káhiry z dovolenky. Takže si nemohol zabaliť osobné veci (urobila to neskôr sekretárka). Ja som patril medzi týchto, ktorých preverovacia komisia hodnotila ako pravičákov (čo bola pravda) vylúčili zo strany i zamestnania a odporučili vrátiť sa domov. Na moje miesto prišiel ošumelý starček, čo nehovoril anglicky a tak mal rád alkohol, že za rok skončil na jeho predávkovanie. Novým veľvyslancom v Káhire sa stal s. Lumír Hanák (údajne sexuálne úchylný), ktorého manželka odfarbená blondína spávala s egyptským soférom. Jedným slovom výmena kádrov zviditeľnila nové trendy pod taktovkou Moskvy. Predseda ZO KSČ na veľvyslanectve nečakal na výsledok previerky a dal prednosť golfu s austrálskym veľvyslancom v Austrálii. Podobne sa zachoval vtipný lekár MUDr. Sláviček. Preverovacej komisii poslal pozdrav zo Ženevy. Dopisovateľ čs. tlačovej agentúry sa „stratil“ v Keni. O mnohých nemám informácie, ale nevzdelaný kultúrny pridelenec Jozef Varholík (protežant Biľaka), manžel sovietskych občanov, sa stal veľvyslancom v Líbii.

Naším egyptským priateľom neušli zmeny na zastupiteľskom úrade, na kultúrnom stredisku aj vo vojenskej akadémii, ktorá vychovávala egyptských dôstojníkov. Každý deň som dostával návštevy so žiadosťou o vysvetlenie. Dirigent egyptského orchestra p. Sisi ma pozval na stretnutie s priateľmi nášho strediska, medzi ktorými bol aj redaktor vládnych novín Al Ahram a štátnej televízie. Mojou úlohou bolo vysvetliť, čo sa stalo, že spriatelnený štát prišiel na návštevu s 500 tisícovou armádou, vyzbrojený po zuby a určoval ako sa máme správať. Veľmocenské záujmy sú na východe aj západe, rozdiel je iba v prístupe. ZSSR sa riadi diktátou jednej politickej strany, ktorá nedovoľuje závislým štátom mať inú politiku. Národy ČSSR si chceli určovať vlastnú, čo sa nepovoľuje. Nabádal som ich, aby sa privedli nepripútali k ZSSR, napriek tomu, že im v mnohých oblastiach vychádza v ústrety. Platí sa aj za „nežistnú pomoc“, ktorej zámerom je vlastný prospech. Bratská pomoc v ČSSR nech im je poučením pre budúcnosť.

Zo spomienok na „na bratskú pomoc“ v r. 1968 Ing. Aristid Miglierini

www.protiztratepameti.cz

„Vrabce lietajú v kŕdli,

Titul je mottom knihy Jozefa Banáša „Zastavte Dubčeka“.

46. a 47. kapitola sú posledné 2 kapitoly knihy.

46. kapitola Ďakujem ti a odpusť

...

Do izby vošiel ošetrujúci lekár so starším človekom. Muž sa placho obzrel, pohľad mu zastal na spiacom Dubčekovi, ruky sa mu rozochveli. Lekár pohľadom poposil sestričku, aby ich na chvíľu nechala samotných. Lekár skôr, ako vyšiel, naznačil mužovi, že má päť minút. Muž rozpačito prikývol, nevedel, či Dubček spí, alebo ho vníma.

„Šaňo, to som ja... Peter Kulifaj... tvoj... kamarát... spolužiak...“ začal potichu. Chcel mu toho toľko povedať, ale nedalo sa. Premlčal celý čas, ktorý mu le kár vyhradil. Nevýšlo už z neho jediné slovo. Či predseda. „Ďakujem ti a odpusť...“ Dvere sa pootvorili.

„Pane Kulifaji...“ lekár mu naznačil, že je čas.

„Odpusť Šaňko...“ Kulifajovi sa rozochvel hlas. Chytil Dubčeka za ruku a tu sa stalo čosi nevidané. Dubček mu ju síce slabučko, ale predseda vyčítne stisol. Nevládá otvoriť oči, no stisk to bol zreteľný. Bolo v ňom odpustenie a pochopenie. Odpustil teraz, tak, ako odpúšťal po celý život. Bez odpustenia by jeho život nemal zmysel, bez odpustenia by nemohol veriť v dobro človeka. Bez odpustenia by jeho život nemohol byť pravdivým.

Večer ho mal prísť pozrieť Milan, ktorý bol v Prahe a bol s otcom každý deň, spolu s bratom Petrom. Do miestnosti smeli vstúpiť len dvaja hostia a tak Milan prepustil miesto Jožkovi Brinzíkovi, ktorý pristeval s Petrom z Bratislavy.

„Je výborná úroda, burčák sa mŕňa, ale pre teba máme odložené. Tak sa tu neulievaj a pekne hajde domov,“ žartoval Jožko. Dubček nevládá rozprávať a už len písal odkazy na kúšтик papiera.

„Áno, prídem,“ boli jeho posledné slová.

V sobotu 7. novembra 1992 o 21,20 vydýchol Alexander Dubček naposledy.

47. kapitola Diamant v hrude nezhnije

V piatok 13. novembra bolo chladné, veterné počasie. Na ruzynskom letisku v Prahe stála skupina asi dvadsiatich ľudí, medzi ktorými bol aj predseda Federálneho zhromaždenia Michal Kováč. Pri katafalku s truhlou zahalenou v česko – slovenskej vlajke sa naposledy na českej pôde poklonil mužovi, ktorý sa pokúsil oslobodiť Čechov a Slovákov z totalitného objatia. Čestná stráž vzdala minútou ticha Dubčekovi poctu. Žiadne prejavy neodznili. Hoci smútočný obrad financovala federálna vláda, konal sa v Bratislave. Dubčekovi milovaní Pražania nemali možnosť sa s ním rozlúčiť, truhlu na letisko viezli bočnými uličkami. Keď doznela štátna hymna, prítomní, zväčša Dubčekovi priatelia z roku 1968, zrozpačiteli. Nikto rozlúčkový akt neorganizoval. Veliteľ zavelil a čestná stráž odpochodovala. Za ňou sa pobrala aj delegácia na čele s Kováčom. Zvyšok ľudí – jeho bývalí spolupracovníci v Prahe, bezradne postávali pri truhle. Potom prišiel zriadenec letiska a požiadal ich, aby letištňú plochu opustili. Skupina ľudí vošla do letištnej budovy a cez sklenené výplne hľadeli na opustenú rakvu. Nič sa nedialo. Bežali dlhé minúty a rakva tam stála opustená. Ktosi nevydržal a zvolal: „Milčíme, nikto nič nepovie, čo sme to za ľudia?!“

Zriadenci letiska naložili truhlu na pás, ktorý ju vyniesol do lietadla. Za truhlou nastúpil jeho najmladší syn Milan. Zvlášťne. Bol s otcom v Prahe v šesťdesiatom ôsmom a je s ním i teraz. Lietadlo o chvíľu odštartovalo a vznieslo sa do výšin smerom na Bratislavu. Truhla, pokrytá štátnou vlajkou, stála pripevnená v strede, odkiaľ vybrali sedadlá.

....

Štrnásty november 1992 bol v Bratislave mrazivý. Poslednú poctu zosnulému prišli vzdať do Slovenského národného divadla tisíce občanov. Trpezlivo, dlho, mlčky stáli v rade, ktorý sa pomaly sunul ku katafalku. Slováci, tento malý, vzdorovitý národ uprostred Európy sa lúčil s jedným zo svojich najväčších synov. Pomaly sa posúvajúci rad zastal. Tí, ktorí boli na jeho konci sa už pokloniť Dubčekovi nestihli. Trpezlivo však mrzli vonku, kým obrad skončil. V smútočne vyzdobenom národnom divadle sa zišli najvyšší slovenskí predstavitelia, predseda Slovenskej národnej rady Ivan Gašparovič, predseda vlády Vladimír Mečiar ako aj zahraniční hostia – predsedyňa nemeckého parlamentu Rita Süsmuth, predseda rakúskeho parlamentu Heinz Fischer, predseda talianskeho senátu Giovanni Spadolini s početnou delegáciou talianskych senátorov, predseda Socialistickej internacionály Pierre Mauroy, predseda Národného zhromaždenia Kórejskej republiky Jyun Kyu Park a mnohí ďalší. Predseda Francúzskej socialistickej strany Pierre Mauroy povedal nad Dubčekovou rakvou:

„Jemu vďačí svet za to, že sa začal oslobodzovací proces v krajinách východnej Európy, ktorého predzvesťou bola Pražská jar 1968. Alexander Dubček bol hrdinom v úprimnosti a čestnosti. Patril k najväčším, pretože v hodine pravdy zostal dobrým človekom.“

Po skončení rozlúčkového obradu ľudia postávali pred divadlom a debatovali. K bočnému východu z Národného divadla prišiel vojenský nákladný automobil, vojaci v pracovných odevoch nahádzali vence na korbu a auto odfrčalo smerom k cintorínu v Slávičom údolí.

Hoci bola obloha po celý deň zamračená, vo chvíli, keď začal pohreb, vyukuklo slniečko. Smútočný obrad celebraval generálny biskup Slovenskej evanjelickej cirkvi Pavel Uhorskai. Račiansky spevokol Bratislavského cirkevného zboru zaspieval „K Tebe, ó Bože môj...Aj keď ma kríž tlačí, zriem k horám, keď slnko pútnikom zapadne v dial, nad hlavou noc, lôžkom pár tvrdých skál...“

Za rodákov sa s ním rozlúčil jeho priateľ, spisovateľ Ladislav Ťažký. „Ešte sa neuláhol, ešte nevychol hrob tvojej manželky, ani naše slzy, a už k nemu pribudol hrob nový. A mne opäť prichodí, tak ako jej, dat' posledné z bohom priateľovi drahému a človekovi väzenému a väzcnemu, ktorému sme za jeho života, najmä v posledných rokoch, nestihli verejne a hlasite povedať zaslúžené a úprimné: Ďakujeme ti. Tu, pri Tvojom hrobe, priateľ Alexander, oznamujem slovenskému národu i svetu, že odišiel od nás vo svete najznámejší Slovák a významný česko – slovenský politik, v ktorom Slováci majú uchovaný ľudský, politický, národný i mezinárodný zlatý poklad. Tento svetom uznávaný a väzený poklad je ukrytý v nedobytných pokladniciach, našich srdciach. Záhadná, náhodná, tragická nehoda chcela nás o tento poklad ochudobniť, ale ako sa ukázalo už v týchto smutných dňoch, nestalo sa tak. Diamant v hrude nezhnije.“

orol lieta sám“

Pohrební hostia sa pomaly rozchádzali. Z rádia kvetinárstva pri vchode cintorína znela pieseň. „Až sa vrátim, až skončím svoju púť, viem, najkrajší sveta kút je tam, kde je môj starý, rodný dom...“

Tak končí kniha Jozefa Banáša „Zastavte Dubčeka“. A ako začína? Začína spomienkou Bohumila Hrabala na Šásenku.

Motýľie krídlo

„Z tohto sveta odišiel môj kamarát Šásenka Dubček...Keď sa ma pýtali, čo hovorím na zvolenie Gorbáčova, povedal som, že bude mať ten istý osud ako on... Že je rovnako mladý ako bol Šásenka, keď nastúpil, ale že obaja majú rovnaké oči ako mal Kristus keď sa modlil na Hore Olivetskej... Raz ma hľadal U tygra a ja som tam nebol. Azda, keby som s ním bol vtedy hovoril, ten hovor by bol motýľím krídlom, ktoré by zmenilo celý jeho osud a on by bol ešte medzi nami... Stretli sme sa na Hrade tej Pražskej jari. Keď vyšiel z tapetovaných dverí, tak som bol oslepený, pretože okolo celej postavy Šásenku Dubčeka bola žiara... Je to prvý ušľachtilý komunista, ktorý kraluje aj na kresťanských nebesiach... Anjeličky môj strážníček, opatruj dušu nielen moju, ale i dušičku svätého Šásenku... Bol hrdina a vypil svoj kalich horkosti do dna...“

Bohumil Hrabal

Kto bol Alexander Dubček?

Medzi úvodom a záverom knihy „Zastavte Dubčeka“ autor dáva odpoveď na otázku „Kto bol Alexander Dubček“.

My, 70-nici, si Alexandra Dubčeka dobre pamätáme, pretože r.1968 sme boli na začiatku svojich 20-tich rokov života, plní elánu, entuziazmu, plní plánov do budúcnosti, ktorá sa zdala taká krásna a taká reálna, pretože na čele štátu stál Alexander Dubček, človek, ktorý chcel zmeniť tvrdý socializmus na socializmus s ľudskou tvárou. Čokoľvek ten „socializmus s ľudskou tvárou“ mal byť, verili sme, že bude lepší ako socializmus, v ktorom sme prežívali obdobie dospievania. O to ťažšie bolo vytriezvenie z tohoto „sna“ po 21.auguste 1968 a počas trpkých rokov „normalizácie“.

60-nici boli v šesťdesiatom ôsmom desaťročnej decká. Pre nich bolo asi dobrodružstvom vidieť ruské tanky a Alexandra Dubčeka si pamätajú asi iba z rozprávania rodičov líšiaceho sa od oportunistickej nálepky, ktorú Dubčekovi dali „normalizátori“ spoločnosti.

50-nici sa už rodili do obdobia normalizácie a určite, ak žili alebo študovali v Bratislave, patrili medzi tých, ktorí „štrngali klúčami“ a zúčastnili sa „sviečkového pochodu“. Možno zaregistrovali Alexandra Dubčeka ako človeka, ktorý sa angažoval proti Rusom, bol za to potrestaný a po „nežnej revolúcii“ rehabilitovaný.

40-nici a mladší, tí už majú iné problémy. Vyrastali alebo dospievali po tom, ako padol Berlínsky múr a s ním aj „železná opona“. Pre nich je Alexander Dubček niekto, kto má akýsi súvis s príchodom Rusov, ale mnohí nevedia aký ...

Knihou „Zastavte Dubčeka“ pozýva Jozef Banáš všetky žijúce generácie Slovákov, hlavne tie mladšie, aby sa poučili o okolnostiach, v ktorých žili ich rodičia a starí rodičia. A táto pozvánka nie je suchým dejepisným vymenovaním historických udalostí, ale pútavým príbehom dvoch generácií rodiny Dubčekovcov, ktorí žili v Rakúsko-Uhorsku, v Amerike, v Česko-Slovenskom štáte, v Sovietskom Sväze, v Československu, v Česko-Slovenskej republike, v Slovenskej republike, v Československej republike, v Československej socialistickej republike, v Česko-slovenskej federatívnej republike a v Českej a Slovenskej Federatívnej Republike.

Ešte uvedieme jednu ukážku z tejto zaujímavej knihy.

Bača prekročil hranicu

Situácia sa výrazne priostřila počas návštevy prezidenta Novotného v Martine 26. a 27. augusta 1967 pri príležitosti osláv stého výročia založenia martinského gymnázia. Najprv odmietol zaradiť do svojho sprievodu Dubčeka, ktorý sedel nahnevaný vo svojej kancelárii a pojedal obľúbené tvarohové knedlíky, ktoré mu priniesol najmladší Milan. Manželka ho občas takto prekvapila najmä večer, keď už bola závodná jedáleň zatvorená.

Novotný sedel nahnevaný v jedálni podnikovej chaty ZTS Trstená na Oravskej priehrade, kde prespal pred návštevou Martina. Na stoloch bol neporiadok a nemal čo raňajkovať, pretože personál spolu so súdruhmi z Prahy pil do rána a ešte sa nezobudil. Na nálade mu nepriadla ani návšteva v Tesle Nižná, kde sa ho jedna z robotníčok spýtala:

„A povedzte, pán môj, ktorýže je to ten prezident?“

Na Národnom cintoríne v Martine, kde mal Novotný položiť vence ho čakali tisíce ľudí. Vykašľal sa na nich a odišiel navštíviť akési JRD. Nocovať mal v rekreačnom stredisku martinských strojárň v Gaderskej doline, ale pod zámkou, že sa na neho chystá atentát, odobral sa do Turčianskych Teplic. Cestou sa mal aj so svojím sprievodom pokloniť v Mošovciach pamiatke veľkého slovenského básnika, mošovského rodáka Jána Kollára.

Aké bolo prevkapienie čakajúcich Mošovčanov, keď prezidentská kolóna cez dedinu doslova prefrčala. Počas kladenia vencov k pamätníku sovietskych vojakov v Martine, prezident ostro a necitlivo odmietol prejavy sympatií prostých občanov. Na oficiálnej slávnosti v Matici slovenskej mu chceli odovzdať kópiu Pittsburskej dohody z roku 1918, podráždený Novotný ju s neskrývanou zlosťou odmietol prevziať. Rovnako jeho manželka neprevzala dar – slovenský kožuš a výšivky.

Novotný jej rezolútne prikázal: „Boženko neber to, jedeme domú!“ Predtým sa pohádal so správcom Matice Paškom, ale bola to očividná zámenka. Delegácia sa vrátila do Prahy. Zaskočení slovenskí funkcionári zabalili dary do úhladného balíka a poslali ich do prezidentskej kancelárie. O niekoľko dní sa balík vrátil do Martina s pečiatkou „Kanceláň presidenta republiky Praha hrad“ s poznámkou:

„Zpět, adresát nepřijímá.“ Novotného nevidanú anganciu považovali na Slovensku za národnú urážku.

Dubčekova odpoveď nedala na seba čakať. 30. októbra na pléne ÚV KSČ v Prahe vystúpil na vtedajšie časy s nevidane kritickým prejavom. „Musíme rátať s tým, že mnohí nebudú schopní včas prekročiť hranicu, ku ktorej sme dospeli... je potrebné vytvoriť také ovzdušie, v ktorom sa bude dosahovať maximálna jednota rozumového poznania s jednotou svedomia každého z nás a s jednotou v konkrétnych činoch...“

Je potrebné zaujať stanovisko ku kumulácii funkcií v najvyšších orgánoch strany...“ Pri týchto Dubčekových slovách Novotný tak silno stisol ceruzku, že sa mu v rukách zlomila. Slovenský „bača“ prekročil hranicu. Výzvou zaujať stanovisko ku kumulácii funkcií zaútočil priamo na neho. On bol prvým tajomníkom ÚV KSČ aj prezidentom republiky zároveň.

Bola to jasná výzva na odstránenie Novotného z jednej z funkcií. Ktojej, nebolo ťažké si domyslieť. Doporučujem elektronickú verziu knihy,ktorú si môžete prečítať (napríklad) na <https://www.martinus.sk/?ultem=240955>

Jozef Starosta

Slovenskí gréckokatolíci vo Winnipegu

Čím je nejaké mesto v Severnej Amerike väčšie, tým väčšia je aj šanca, že sa v ňom usadili Slováci a aj slovenskí gréckokatolíci. Výnimkou nebol ani Winnipeg. Prví slovenskí prisťahovalci prišli ešte pred prvou svetovou vojnou, hoci najväčšia skupina krajanov i tu, rovnako ako aj do iných kútov Kanady, došla v období medzi svetovými vojnami. V meste existovala slovenská rímskokatolícka farnosť, ktorú viedol Mons. Ján Rekem.

Navyše na miestnej univerzite prednášal historik. Alexander Baran, gréckokatolícky duchovný pôvodom z Podkarpattia, z Mukačevskej eparchie. V provincii Manitoba, v mestečku Neopawa, či Neepawa bolo niekoľko rodín, pochádzajúcich od Trebišova na Zemplíne, ktoré tam prišli ešte koncom 19. storočia, roku 1883 z Pennsylvánie. Boli to hlavne rodiny a potomkovia Michala Kolesára, Juraja Kolesára i Michala Člivička. Či boli gréckokatolíckmi s určitostí nevedno, aj keď predpokladať sa to dá. V tomto meste bývala aj rodina Anny Dušecina, prispievajúca na časopis **Mária**.

Gréckokatolícki Slováci vo Winnipegu

Keď roku 1932 vznikala Kanadská Slovenská liga (KSL), miestny zbor vo Winnipegu a honosil číslom 1. Trojica čelných predstaviteľov predstavovala jednotu nielen krajov, ale aj vierovyznaní. Od Západu na Východ boli zastúpené ako rímskokatolícke, tak evanjelické a za východné Slovensko i gréckokatolícke.

lícke náboženstvo. Gréckokatolíkom bol pán Ronďoš, pôvodom z Vinného, ktorý sa nehanbil za to, že je gréckokatolíck a navyše Slovák. Ten istý pán Ronďoš vydával 20. januára 1951 svoju dcéru Mary za nového slovenského emigranta, Janka Stretavského, s ktorým sa dcéra spoznala v Montreale. Obrady boli v ukrajinskom gréckokatolíckom chráme Krista Kráľa na Logan Avenue a sobášil ich ukrajinský duchovný o. Romančuk. Na zvýraznenie dôležitosti poslania kresťanskej rodiny boli mladomanželom pri obrade dané na hlavy koruny. Po obradoch o. Romančuk blahoželal mladomanželom po ukrajinsky i slovensky.

23. novembra 1957 bola v meste v ukrajinskom gréckokatolíckom chráme Krista Kráľa svadba slovenského gréckokatolíka a jeho nemeckej novo-manželky, Jozefa a Hannelore Kutkovcov. Sobášil ukrajinský duchovný Zachar Zolotý. Spieval osadný chór a manželský sľub bol po slovensky. Naučili sa ho v slovenčine ako nevesta tak aj miestny duchovný. Pre mnohých bol opäť ráz dojímavým obrad, keď duchovný položil na hlavy mladomanželov koruny. Priatelia na hostine zastúpili rodičov zo Zemplína, ktorí neboli prítomní. Medzi mnohými darmi sa vynímalo pápežské požehnanie v slovenčine.

Informácia o sľube po slovensky je veľmi dôležitá i z hľadiska zavádzania slovenčiny ako liturgického jazyka. Ešte pred likvidáciou gréckokatolíckej cirkvi roku 1950 sa na Zemplíne v kláštore Baziliánov v meste Trebišov, ako aj v obci Novosad čítali už liturgické čítania výslovne len po slovensky. Infor-

mácia o tom, že i v ďalekej Kanade, na jej Západe, a bez vlastnej farnosti sa ľudia domáhali svojho slovenského jazyka má tak cenu zlata a ukazuje, že trend príklonu ku slovenčine bol nie umelým, ale prirodzeným vývojom etnoidentifikačného procesu slovenských gréckokatolíkov v dvadsiatom storočí.

Prvá návšteva biskupa Rusnáka vo Winnipegu

Najživšie obdobie pre slovenských gréckokatolíkov vo Winnipegu nastalo jednoznačne po vysviacke biskupa Michala Rusnáka CSsR na biskupa a apoštolského vizitátora pre gréckokatolíckych Slovákov v celej Kanade, v polovici šesťdesiatych rokov. V roku svojej vysviacky prišiel do Winnipegu v nedeľu 22. augusta 1965, a v miestnom slovenskom chráme slúžil za asistencie prvého slovenského preláta v Manitobe, Mons. Dr. Rekema a o. Dr. Barana gréckokatolícku liturgiu.

O jeho návštevu sa postarala korešpondencia, ktorú si vymenil spolu s Mons. Rekemom a pánom Kutkom, po tom, čo avizoval úmysel navštíviť Slovákov na Západe Kanady. Už pred touto prvou návštevou však boli Slováci vo Winnipegu zhromaždení vo viacerých spolkoch, z ktorých jeden niesol meno sv. Michala, obľúbeného patróna gréckokatolíkov. Slovákov gréckokatolíkov vo Winnipegu nebolo až tak

veľa, ale návšteva biskupa Michala zjednotila všetkých miestnych Slovákov bez rozdielu a privítanie slovenskému biskupovi pripravili spoločne. Liturgia začala o jedenástej hodine, po privítaní miestnym farárom o. Rekemom. Ešte predtým biskupa na bráne privítal chlebom a soľou pán Paulík s manželkou. Po archijerejskej liturgii a mnoholitstviu nasledoval banket, na ktorý biskup Rusnák vstúpil v sprievode Kolumbových rytierov a zhromaždení ho privítali búrlivým potleskom. Obradníkom banketu bol člen ústredia KSL, pán Jozef Kutka. Po modlitbe, ktorú predniesol o. Rekem odovzdali dve malé slovenské gréckokatolíčky – Janka Roňdoš a Mária Kutka kyticu ruží vладыkovi Michalovi. Vладыka sa poďakoval a povzbudil ich k láske k svojmu rodu. Následne sa spievala kanadská i slovenská hymna. Po večeri začali prejavy, ktoré však ani neboli dlhé. O. Baran pozdravil biskupa Michala aj v mene ukrajinského metropolitu Hermaniuka. Ozdobenej hale dodal ešte väčšie čaro nadpis **VÍTAME VÁS NDP. BISKUP!** Tento plať však vzbudil aj údiv anglicky hovoriacich hostí, nakoľko skratka **NDP** bola v tých časoch v Kanade známa skôr pre politickú stranu New Democratic Party – ľavičiarov. Vysvetlenie biskupa Michala, ktorý si tohto údivu všimol vraj „**vzbudilo búрку smiechu a potlesk.**“ Vo svojom prejave prirovnal národy sveta k mozaike, v ktorej aj slovenský národ má svoje poslanie, „**jak po stránke náboženskej, ako**

„**Lúbozvučný liturgický staroslovenský spev lahodne pôsobil na prítomných, z ktorých mnohí ho počuli možno po prvý raz v živote.**“

nositelia idey cyrilometodskej súc v srdci Slovanstva, tak i po stránke národnostnej. Za krásnu reč dostalo sa p. biskupovi silného potlesku a obecnstvo ako na povel vstalo a zaspievalo hymnyckú pieseň Kto za pravdu horí.“

Pri svojom príhovore na bankete sa o. Baran prihovoral po slovensky, spomínajúc svoj vzťah ku Slovákom aj pobyt na Slovensku. Po bankete sa biskup Michal prihovoral ku krajanom aj neformálne. Hostia sa vracali domov v neskorých hodinách so zážitkami zo stretnutia svojho slovenského biskupa. Nasledujúceho dňa biskup navštívil ukrajinského gréckokatolíckeho metropolitu, Redemptoristu, o. Maxima Hermaniuka.

tolického metropolitu, Redemptoristu, o. Maxima Hermaniuka.

Pri tejto svojej prvej návšteve biskup Rusnák navštívil viacerých krajanov vo Winnipegu a na jeho okolí: rodiny Paulíkovú, Nietscheho, Rennerovú, Bešeňovského, Rondoša a Hačku, neskoršie aj Kutkovu – týchto všetkých vo Winnipegu a okrem toho aj rodiny Kiselícovú a Kušnierovú v Rosewoode. Aj tu mal pobyt uľahčený skutočnosťou, že v meste bol kláštor spolubratov Redemptoristov.

Od šesťdesiatych rokov po súčasnosť

Nasledovný rok 1966 sa biskup Michal zbral ku gréckokatolíckym Slovákom do Winnipegu 21. augusta 1966. V roku 1967 mal Winnipeg vo svojom kalendári poznačený na 13. augusta.

V neďalekom Dufresne žil pán Michal Kušnír, do-rodinec časopisu **Mária**. 18. novembra 1974 sa dožili manželia Kušnírovi zlatej svadby. Pán Kušnír umrel vo veku 79 rokov, 15. mája 1980. Pochovaný bol v byzantskom obrace z ukrajinského chrámu sv. Petra a Pavla, kde bol on aj jeho deti farníkmi, hoci niekedy zašli aj do slovenského chrámu v Arondale.

V roku 2001 sa pri svojom nástupe na trón slovenského gréckokatolíckeho biskupstva v Kanade biskup John Pazak vyjadril, že do budúcnosti má plány aj čo sa týka slovenských gréckokatolíkov vo Winnipegu: „**Aj vo Winnipegu, kde som dlho pôsobil je slovenská pospolitost'. Čiastočne som ju poznal a nadobudol isté poznatky. Možno aj tam sa vyskytnú v budúcnosti isté možnosti. Ved' pôsobnosť našej eparchie sa vzťahuje na celú Kanadu.**“

Žiaľ to je posledná informácia, ktorú máme ohľadom slovenských gréckokatolíkov v meste Winnipeg.

Už je to dávno, čo mali Slováci vo Winnipegu medzi sebou naposledy slovenského gréckokatolíckeho biskupa. Niet viac už ani miestneho slovenského rímskokatolíckeho chrámu. Ostávajú však spomienky. A tak, hoci v malom, ale i slovenskí gréckokatolíci vo Winnipegu prispeli svojou troškou ku pestrosti mozaiky dejín slovenskej emigrácie v Kanade. Či niekedy ešte takáto ratolesť, navonok suchá zakvitne, to ukáže čas. Pri takom veľkom meste ako je Winnipeg a vzhľadom na to, že i dodnes sú tam Slováci a ich potomstvo, i s prihladnutím na slávnú minulosť, šanca ostáva.

Daniel Černý

Architektúra kanadských miest, Winnipeg nevynímajúc, sa mení veľmi dynamicky a ešte donedávna sa historické budovy, či neraz celé bloky likvidovali bez ľútosti a tak atmosféru vtedajších čias nám zachytávajú len dobové snímky.

Ked' pôjdete okolo, zastavte sa...

je to náhoda, že sa tento spontánny výrok láskavého pátera vdp.Jozefa Kadleca, SJ natrvalo usadil v spomienkovom registri členov Speváckeho zboru slovenských učiteľov natrvalo? Čo bolo tým dokumentárnym atramentom tohoto výroku, ktorý odznel pri našom odchode z New Westminsteru 14.júla 1996? Srdečnosť,spontánnosť, slovenská pohostinnosť, vďaka za dobré meno, ktoré sme sa všemožne snažili vytvoriť našim drahým krajanom, či láskavý humor, ktorý nám Slovákom nechýba? Všetko dohromady...

Je to už naozaj dvadsaťdva rokov odvtedy, čo nám oznámili, že zo sedemsto prihlásených speváckych zborov z celého kultúrneho sveta, sme boli na základe našej hudobnej nahrávky vybraní medzi tridsaťpäť účastníkov ako “excelentný” zbor, ktorý má byť ozdobou súťažného podujatia International Choral Festival CATHAUMIXW v Powell River?

A jednako – spomienky sú živé. Na zvuky, farby, tvary, záplava na naše vnemy. Veľkolepé letisko vo Vancouveri nám otvorilo svoju náruč 1.júla 1996. Moje meno sa vznášalo nad hlavou manželov Smithovcov, ktorí si ma odviezli do svojho rodinného domčeka. Pán Smith, bol bývalý policajt a pochádzal z Írska a pani Smithová pochádzala od Popradu – Kubachy. Ponúkli mi nefalšovaný pocit domova.

S pani Smithovou sme sa rozprávali peknou slovenčinou a pánovi Smithovi, ktorý na mňa vôbec nepôsobil ako policajt, som okamžite rozumel, keď na výletoch do prírody otvoril kufrík a vytiahol v nejakom závetrí fľašu Whisky, pretože verejne sa vraj ani v prírode nesmie piť. Tá neverejná chuťila tuším ešte viac.

Nekompromisný súboj zbor versus porota sa odohral 3.júla. Slávnostný zbor J.L.Bellu Sviatok Slovenska ohromil a odzbrojil aj slovutnú porotu. Náš citlivý dirigent nás načasoval. Napäté struny. To sú chlapi, to sú, jak oltárne sviece... Slovensko! Z konopných gatí vyskočilo. Okato krepčí svoju mladosť!

Po frenetickom aplauze sa napätie uvoľnilo. A možno o niečo viac sme si uvedomili a precítili svoje poslanie. Ľudová pieseň „Tam medzi horami“, ktorú geniálne spracoval Eugen Suchoň, uviedla poslucháčov do vytrženia. Nerozumeli síce slovám, ale to ani nebolo dôležité, oni cítili, že zabili Janka.

Kde na Zemi žije národ, ktorý takto spieva? Slovinci? Nie!. Čeko? Nie! Pod Tatrami. Ukazovali sme im ten horizontálny hnedý pásik na mape Európy, ktorá sa im od tohoto momentu stala známejšou. Aj tam som si dobudoval svoju identitu, odvtedy veje vznešene na priečelí môjho domu slovenská zástava.Nemal tam byť v tom Powell Riveri v tom čase každý náš tínedžer, ktorý sa “do krvi” hanbí za svoj pôvod? Úryvky z melódie piesne „Tancuj,tancuj” si na druhý deň po uličkách pospevovali Japonci, Číňania i dievčatá z Afriky. Dotýkali sa našich vyšívaných košiel, pozývali nás k nim domov! Aj básnik Ján Smrek písal: „Do duší sa nám nanosila so svojou ľúbeznosťou, so svojím smútkom, so všetkým...”

5.júla bol u nás sviatok sv.Cyrila a sv.Metoda. V Kanade bol pre nás umocnený verdiktom poroty ústami maestra Janusza Szyrockého: Spevácky Zbor Slovenských Učiteľov získal 1.miesto v kategórii mužských zborov! Slovenská zástava sa v hľadisku vyhupla do výšky.Nasledovali ovácie, gratuláciám nebolo konca.

Naši krajanania, naši hostitelia boli na nás hrdí. Deti kanadských Slovákov, ktoré už nevedeli po slovensky hovoriť, boli nešťastné. Videl som to. Ako asi pre nich znela ľúbozvučná slovenčina? Intenzívne sme si užívali slastné okamihy a čas tak rýchlo utekal.

Bolo nám dopriate navštíviť hlavné mesto Viktória,na Vancouverskom Ostrove. Naši hostitelia nám umožnili uvidieť zvnútra miestnosť parlamentu. Vydili sme sa aj na dvoch čarovných ostrovoch, Quadra Island a Gabriola Island. Po prvýkrát v histórii zboru sme spievali aj v USA. Bolo to presne v Bainbridge Islande, ktorý už patrí do amerického štátu Washington, kde sme v tamojšom presbyteriánskom chráme zožali dlhotrvajúce „standing ovations”.

Ak sa ma aj po rokoch niekto pýta, ktorý zážitok pre mňa bol najmocnejší, bez váhania by som povedal: Bolo to na chóruse v kostolíku v New Westminsteri, kde sme spontánne a z tej najhlbšej duše spievali s farníkmi Slovenského kostola sv. Cyrila a Metoda „Bože svetov, mocný Pane, vzhliadni z výšky na svoj ľud...”

Hľad' naň stále, Pane, hľad' na náš národ roztrúsený po celom svete a chráň ho!

Peter Kozolka

podpredseda Prezídia Matice slovenskej a bývalý člen SZSU

Vážení a milí krajanania – Slováci!

Využívam túto vzácnu príležitosť – umelcký zájazd popredného reprezentanta slovenského umenia a kultúry, Speváckeho zboru slovenských učiteľov, ktorý práve v tomto roku dovŕši 75 rokov úspešnej práce pri šírení slovenskej piesne doma a často aj v zahraničí, aby som vás v mene svojom a celaj Matice slovenskej zo srdca pozdravil, všetkých Vás, ktorí žijete na západnom tichomorskom pobreží Kanady v provincii Britská Kolumbia!

Vystahovalectvo z územia pod krásnymi Tatrami je imanentná súčasť našej minulosti. Vystahovalectvo nie je okrajová epizóda, ale neoddeliteľný historický dej, ktorý má vonkajší i vnútorný význam pre celé naše náročné dejiny. Má význam nielen pre tých, čo idišli, ale aj pre tých čo ostali v starej vlasti. Nikdy sme nezabudli, že asi tretina slovenského národa v rozličných pokoleniach a rozdielnej integrácie s americkým prostredím žije v Spojených štátoch amerických a na pôde Kanady, do ktorej práve zavítal významný predstaviteľ slovenského vokálno-interpretačného umenia. Matica slovenská vždy pokladala a pokladá zahraničných Slovákov za nedeliteľnú súčasť slovenského národa a z tejto pozície aj k nim pristupuje a bude pristupovať, pretože má veľký záujem na zachovaní slovenských komunít v zahraničí.

Súčasn é aktiv ity zahraničných Slovákov by mali smerovať a oscilovať v poli záujmov Slovenskej republiky, z čoho vyplýva aj základná otázka pomoci zo strany Matice slovenskej. Teda nie iba: “Ako pomáhať zahraničným Slovákom”, ale aj “Ako môže tá-ktorá slovenská menšina, či jednotlivec, byť na prospech Slovenskej republiky a jej záujmom, za účinnej pomoci MS. Spoluprácu so zahraničnými Slovákmi MS chápe obapolne, pretože len tak má zmysel. Je pravdou, že naše styky sú výraznejšie s východnou časťou Kanady, ale v budúcnosti sa vynasnažíme zavítať aj medzi vás, tu na brehu Tichého oceána a nadviazať s vami čo najživšie kontakty.

Patríte medzi Slovákov najväčšmi vzdialených od Slovenska, povedané s básnikom Gorazdom Zvonickým, ktorého sme práve uložili na martinský Národný cintorín, “trhajú nás diaľavy”. Ale ubezpečujem vás, že práve preto, že ste tak vzdialení, ste zároveň horúcemu matičnému srdcu osobitne blízki, a verím, že blízky vzťah k Slovensku ostáva i vo vašich srdciach, napriek diaľkám a vzdialenostiam.

Dovoľte mi teda, ešte raz vás srdečne pozdraviť a zaželať vám veľa zdravia, osobného šťastia i Božieho požehnania pevne veriac, že slovenská komunita ďaleko na západe Kanady si naďalej podrží národné povedomie, že bude pokračovať v spolupráci po všetkých linkách s Maticou slovenskou, v spolupráci s mladou Slovenskou republikou.

Jozef Markuš v.r., Bratislava 28. 6. 1996

- Najviac Slovákov dnes v Rumunsku žije na Dolnej zemi. Kto sú vlastne títo Slováci?**

Slováci z Dolnej zeme, ktorá dnes tvorí časť Rumunska, Maďarska, Juhoslávie a čiastočne Bulharska, sa tu zjavili po odchode Turkov z Maďarska, teda po bitke pri Moháči v roku 1526. Celá tá nížinatá, čiastočne vyludnená a úrodná černo zem tak zostala ekonomicky nevyužitá. Uhorsko cítilo potrebu kolonizovať ju a keď sa za Márie Terézie zvažovalo, komu oblasť sprístupniť, ako ideálni sa ukázali Slováci z horniakov, Oravy, Zemplínu, Lip-tova, Gemeru a Spiša. Dodnes sa preto napríklad v Nadlaku vyskytujú priezviská Lipták či Zvolenský.

Boli to pracovití ľudia, no na horniakoch obrábali často neúrodnú pôdu a navyše mali veľa detí. Aby ich sem úrad y prilákali, sľúbili im oslobodenie od daní na päť rokov. Okrem toho im sľúbili náboženskú slobodu. V období protireformácie, to bolo zvlášť zaujímavé. Preto je **CHYBA TEXT**

Rozhovor s Jaromírom Novákom, predsedom Spolku Slovákov z Rumunska

- Ako sa sem ale naši predkovia vlastne dostali?**

Slováci sa najskôr začali usádzať na území dnešného Maďarska, v okolí Békešskej Čaby, v Senteši, Sarvaši. Postupne tiahli ešte ďalej, bolo to ale v rámci jednej ríše. Rumunsko zasiahla až druhá migračná vlna, usádzali sa tu potomkovia Slovákov, ktorí už predtým žili v Maďarsku. Hovorilo sa, že jedna slovenská dedina na Dolnej zemi bola schopná vyprodukovať ďalšie dve dediny. Ale bolo to aj tým, že keď sa niekto usadil, prišli za ním ďalší členovia rodiny, susedia, známi.

Podmienky boli tvrdé, Turci, ktorí oblasť obývali predtým, totiž poľnohospodári neboli. Najskôr sa museli vyrábať lesy, vysušiť močiare, pôda im však potom ostala. Nadlacký historik Ján Kukučka tvrdí, že Slováci v prvých rokoch v Nadlaku hynuli ako muchy, aj pre výpary zo zanesených močiarov, ktoré vysušovali. Každý nový prisťahovalec sem zväčša prišiel so všetkým svojím majetkom. Do **Nadlaku** prichádzali už majetnejší gazdovia. Prvá oficiálna zmienka o **nadlackých Slovákoch** pochádza z roku 1803.

Zakrátko začali stavať vlastné školy. To, že si ich mohli dovoliť znamená, že mali peniaze nielen na ich prevádzku, ale aj zaplatenie rektora školy, a farára. Títo Slováci už boli

na určitej intelektuálnej úrovni a disponovali určitým kapitálom. Žili popri pôvodných obyvateľoch – Rumunoch, Maďaroch, Srboch. V druhej polovici 19. storočia sem začali prichádzať rodiny priamo zo **Slovenska**. Vlna prisťahovalectva v **Nadlaku** trvala celé 19. storočie.

- Mala som možnosť nahliadnuť do jednej starej kroniky argentínskych Slovákov, ktorá zachytávala ich život do momentu, kedy sa stali sebestačnými a ich komunita sa postupne rozpadla. Jednotnosť slovenských komunít je akoby podmienená ich suverenitou. Slováci**

Šarany (2)

- v USA, Kanade, či na Dolnej zemi bývali asi oveľa súdržnejší ako sú dnes...**

Prvá a druhá generácia boli určite súdržnejšie, nepoznali reč štátu v ktorom žili, pomáhali si. Posledné generácie sa už do veľkej miery asimilovali. V Amerike je to podmienené aj veľkou mobilitou obyvateľstva.

- V konečnom dôsledku to pravdepodobne súvisí s tým, že kedysi napríklad v Rumunsku uzatvárali Slováci manželstvá iba so Slovenkami, nikdy nie s Rumunkami. Zmenilo sa to?**

Do druhej svetovej vojny bolo „zmiešavanie” naozaj veľmi zriedkavé a toto nepísané pravidlo sa dodržiavalo. Po druhej svetovej vojne, v čase kolektivi-zácie, znárodnovania, ale aj industrializácie spoločnosti, sa začalo masívnejšie chodiť do škôl, školská dochádzka už bola povinná, staval sa fabriky a celkovo došlo k väčšiemu premiešavaniu slovenskej

a rumunskej mládeže. V Nadlaku, kde som kedysi býval, bola tzv. slepá ulička. Volakedy tam nežil ani jeden Rumun. Dnes na tej ulici patrí polovica všetkých domov Rumunom.

- Kedže Slováci sa od malička učia aj po rumunsky, ale Rumuni po slovensky nie, v zmiešaných domácnostiach sa uprednostňuje skôr rumunský jazyk. Ako je to so zvykmi a tradíciami? Ktoré sa zachovávajú?**

Zachovávajú sa hlavne tradície veľkých sviatkov, ako je Veľká noc a Kračun, čiže Vianoce. Na Veľkú noc sa u Slovákov vždy „oblieva”, naši Rumuni to už poznajú tiež, ale je to slovanský zvyk, ktorý tam zaviedli Slováci. Zvyky v tejto oblasti sa veľmi nepremiešali, pretože vyplývajú väčšinou z náboženskej orientácie. Slováci sú evanjelici, Rumuni zasa pravoslávni. Keby sa náhodou stalo to, čo v Chorvátsku, kde sú obidve komunity katolíckeho vierovyznania, bolo by to inak. Rovnaká viera a kostoly urýchľujú proces zblížovania. Alebo by sa mohlo stať to, čo Slovákom zo **severu Rumunska** v župách Satu Mare a Baia Mare. Po druhej svetovej vojne tam žili vo viacerých dedinách desiatky slovenských rodín. Všetky sa však popoľštili. Tamojšia poľská menšina bola väčšinová. Dnes v týchto oblastiach už slovenské dediny vôbec nie sú.

Biserica evanghelica Nadlac (1)

▪ **K akej národnosti sa zvyknú hlásiť deti z národnostne zmiešaných rodín?**

Je to individuálne, ale stretol som sa aj s tým, že deti zo zmiešaných zväzkov sa hlásili k slovenskej národnosti, chodili do slovenských škôl a sú aj takí, ktorí dnes študujú na Slovensku.

▪ **V ktorom období sa darilo Slovákom v Rumunsku najviac? Kedy sa im žilo najľahšie?**

Zlatý vek Slovákov z Rumunska, predovšetkým z Nadlaku, vidím v medzivojnovom období. Vychádzali vtedy dvojce noviny – Naše snahy a Dolnozems-ký Slovák. Slováci hrali divadlá, odvážili sa dokonca aj na operetu. V Nadlaku vtedy žilo okolo 12 000 Slovákov, dnes ich je 4 500. Okrem toho fungovala Telovýchovná jednota Sokol, ktorá spolupracovala s Československom a mnohé akcie podporovali vplyvné robotnícke cechy.

▪ **Aká je dnešná politická situácia v Rumunsku s ohľadom na postavenie národnostných menšín? Majú tieto možnosť nejakú presadzovať svoje záujmy?**

Rumuni majú liberálno-pravicovú vládu, ktorá sa síce často háda, ale s nožom na krku musí hľadať kompromisy. Rumunská politika je zvláštna. Na to, aby ju človek pochopil, musí chápať určité balkánske vplyvy, ktoré sú zakódované v **Rumunoch** cez nadvládu Turkov a gréckych fanariotov. Tí svoje panovanie zakladali výlučne na systéme úplatkov.

Výrazné problémy s menšinami nie sú. Jediná problematická je maďarská menšina, ktorá je najpočetnejšia a momentálne rozdelená do dvoch súperi-riacich blokov – radikálov požadujúcich autonómiu a umiernených. Trebárs v Transylvánii sú tri okresy, ktoré nehraničia s Maďarskom a maďarské obyvateľstvo v nich tvorí 90 percent. Etnicky sú to Sikulovia, podľa niekoho staré maďarské kmene, podľa iných etnikum, ktoré s Maďarmi nemalo nič spoločné. Tamojšia mladá generácia sa odmieta rumunčini-učiť. Slováci takí nie sú. Každý vie po rumunsky, aj keď niektorí slabšie.

▪ **Ako je to so zastúpením menšín v parlamente?**

Podľa zákona má každá úradne zaregistrovaná menšina automaticky právo delegovať jedného poslanca do dolnej komory parlamentu. Maďari, ako silná menšina, si na presadzovanie požiadaviek založili politické strany. V prípade Slovákov to nejde, lebo ich žije v Rumunsku príliš málo, už iba okolo 18 000.

Poslanec, ktorý je zvolený, zostáva vo funkcii štyri roky. Pracuje vo výbore pre menšiny, kde je 18 poslancov a 18 hlasov je v prípade prijímania nejakého zákona dosť veľa. Keď sa teda poslanci za národnostné menšiny dohodnú, že podporia určitý zákon, požadujú za to podporu národnostným menšinám v neakej inej podobe. Poslanci sa zapájajú aj do iných pracovných výborov v parlamente.

▪ **S akými výhodami, resp. obmedzeniami sa dnes stretávajú Slováci v Rumunsku?**

Dobré je, že deti môžu chodiť do slovenských škôl, dotovaných štátom. Štát podporuje aj vychádzanie periodík a publikačnú činnosť. Každý rok vyjde v Nadlaku, kde pôsobí Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Kraska, niekoľko kníh, zborníkov či vedeckých publikácií.

▪ **Prečo práve Ivan Krasko?**

Krasko žil a pôsobil v Sedmohradsku, vedel výborne po rumunsky a prekladal rumunských klasikov. V Nadlaku šesť rokov žil aj J. G. Tajovský a práve jeho diela ako Statky-zmätky, Mamka Pôstková, či Na chlieb pochádzajú z tohto prostredia.

▪ **Spomínali ste, že v Nadlaku vychádzajú nejaké periodiká. Aká je ich úroveň, z čoho sú financované?**

S financovaním je to horšie, pretože inzercia v novinách neexistuje. Nejde o to, že by sa priester nedal predať, ale skôr o to, že by tým mohli stratiť nárok na dotácie od štátu.

▪ **Kto tieto noviny tvorí?**

Píšu tam najmä naši domáci literáti. Nepracuje pre ne nijaký novinár, ktorý by vyštudoval žurnalistiku.

▪ **O čom sa dá v nadlackských novinách dočítať?**

Informujú o udalostiach, upozorňujú na rôzne akcie, festivaly, činnosti tvorivých dielní, ale dávajú aj priestor literárne sa prezentovať. Články sa týkajú aj etnografie. Tí z našej komunity, ktorí vyštudovali poľnohospodárstvo, alebo medicínu či veterinárstvo prispievajú článkami z tejto problematiky. V novinách sú

Tabuľa k 200 výročiu príchodu Slovákov do Nadlaku (4)

aj sekcie náboženského rázu, čo súvisí s tým, že v slovenských obciach máme mladých farárov, ktorí vyštudovali na Slovensku.

▪ **Aký je jazyk týchto novín, čo je preň typické?**

Autori používajú výrazy, ktoré sú pre nás typické, ako je „načím“ (treba), čo je staré slovenské slovo, nie je to nespisovný výraz, len sa málo používa. Stretnúť sa dá aj so slovom „garád“, čo je priekopa a podobne. Sú to také našské výrazy, tak prečo na ne zabúdať?

▪ **Je zaujímavé, aký je niekedy jazyk rozdielny nielen v kontraste slovenskej a rumunizovanej slovenčiny, ale ako pracuje aj v rôznych oblastiach Rumunska. V Bihore sa napríklad dodnes používa výraz „vymal’ovať obrázok“ v zmysle „odfotografovať“. Používajú ho aj dolnozemsí Slováci v Nadlaku?**

Už ani nie, ale moji starí rodičia o fotografovaní hovorili „idú nás brať dole“... Myslím si, že slovenčina tu viac trpí kalkami z rumunčiny. Medzivojnová generácia používala veľa kalkov z maďarčiny, čo boli dozvuky násilnej maďarizácie. Keďže Nadlak sa nachádza na hranici Rumunska s Maďarskom, ten vplyv tam bol a stále je. Terajšia generácia je skôr pod vplyvom väčšinovej silnej rumunskej kultúry a vytvára si tak nové kalky z rumunčiny.

▪ **Je nejaký výrazný rozdiel medzi Slováckmi žijúcimi v Bihore a na Dolnej zemi?**

Je, ale treba ho hľadať v histórii. Do Bihorských hôr sa začali Slováci sťahovať o niečo skôr ako tí, ktorí išli na Dolnú zem. Prišli tam na „pozvánku“ uhorských grófov, ktorí vlastnili veľa lesov a potrebovali pracovnú silu. Začali preto pozývať (alebo jednoducho presúvať) Slovákov z východnej časti Slovenska. Preto je tam dodnes dialekt trochu šarišský a zemplínsky. Prišli tam ako drevorubači, priviezli so sebou aj rodiny, lebo vyrubovanie lesov a ťažba dreva je ťažká a dlhodobá robota. Na miestach, ktoré vyklčovali mohli založiť osadu a takto sa na území postupne usádzali. Neskôr začali robiť v baniach. Vierovyznaním išlo o katolíkov, čo podmieňuje zasa fakt, že na východnom Slovensku bola rekatolizácia silnejšia. Bihorskí Slováci sú teda katolíci, nadlacksí evanjelici.

▪ **Ako tieto dve skupiny spolu komunikujú? Aké sú medzi nimi väzby?**

Kým nefungovalo lýceum v Bodonoši (**Bodonoš** patrí do **Bihorskej oblasti** – pozn.aut.), Slováci odtiaľ študovali v Nadlaku, kde bol na tieto účely vytvorený internát. Do **Nadlaku**, kde bola lepšia možnosť zamestnať sa, prichádzalo veľa mladých z Bihoru hlavne v 70-tych a 80-tych rokoch. Nadlak vtedy do veľkej miery oživil. Dnes je už situácia iná lebo mladá generácia **Slovákov** odchádza najmä na **Slovensko**. V Bodonoši sú napríklad mladí do osemnásť rokov a potom nad štyridsať. Generácia medzitým žije a pracuje aj na **Slovensku**.

▪ **Ako prosperujú v novom prostredí? Darí sa im tu?**

Slováci z Rumunska, ktorí sem prišli, sa nestratili. Z našej komunity je na **Slovensku** veľa šikovných ľudí. Stali sa z nich inžinieri, farári, grafici, novinári, tlmočníci, právnici. Tí, čo sem priđu, chcú dokázať, že patria na **Slovensko**, že tu dokážu žiť.

▪ **Hlavným dôvodom návratu je teda presne to, prečo Slováci odchádzali pred stáročiami do Rumunska: práca?**

Presne. Výhodou dnes navyše je, že majú možnosť dvojitého občianstva. Ľudia môžu mať **slovenské občianstvo** bez toho, aby sa museli vzdať **rumunského**. Verím tomu, že sú takí, ktorí sa po získaní určitého kapitálu a skúseností vrátia domov a budú tam investovať a verím, že sú medzi nami takí, ktorí chcú pomôcť tým, ktorí ostali v **Rumunsku**.

Tento rozhovor našiel na internete p. Ján Kováč r. 2010. Autorka rozhovoru nebola uvedená. Pán Kováč sa zaujíma o Slovákov na Dolnej zemi a zbiera písomné dokumenty o ich živote.

Bodonoš (3)

Pýcha Slovákov v Nadlaku - pôsobivý etnodom (4)

1. kostol – Autor: Radufan – Vlastné dielo, CC BY-SA 3.0, <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=2903867>
2. <http://www.vylety.slovacivrumunsku.sk/gal-sarany.php>
3. <http://www.vylety.slovacivrumunsku.sk/gal-bodonos01.php>
4. Ľudo Pomichal, pozri <http://www.slovenskezhranicie.sk/sk/udalost/215/nadlak-ako-na-dlani-o-zivote-slovakov-na-dolnej-zemi-v-denniku-pravda>

Láska k ľudovým tradíciám s našimi najmenšími

2017/2018 - Prvé úspešné sezóny folklórneho súboríka Sláviček

Folklórny súbor Slávik vo Vancouveri sa v septembri 2017 rozrástol o detský folklórny súborík Sláviček. Počas prvých dvoch sezón svojho krátkého posobenia má Sláviček, pod ochrannými krídlami Slávika, za sebou už niekoľko úspešných vystúpení a podujatí, a to nielen pre komunitu rodákov.

Súčasní členovia Slávička sú deti vo veku od 3 do 10 rokov a pravidelne navštevujú v priestoroch haly slovenskej farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri, pod vedením talentovanej folklórnej inštruktorky Silvie Kurejovej, ktorá svojou láskou nielen k folklóru, ale aj k deťom, dokáže detičky zaujať a odvieďa s nimi skvelú prácu.

Udržiavanie slovenských ľudových tradícií spája sila autentického zážitku a neodmysliteľná podpora rodičov a slovenskej komunity. Umelecké dedičstvo zachované v tanci, speve a krojov, bola pri tejto príležitosti aj vianočná Koleda. Deti si svoje prvé vystúpenie pred obecnstvom užili bez trémy a zožali zaslužený úspech.

V septembri 2018 folklórny súborík Sláviček, za pomoci súboru Slávik, nachystal pre deti športové podujatie Olympijské Hry, o ktorom presné informácie boli zverejnené koncom augusta v distribuovaných letákoch a na sociálnych sieťach. Pri tejto príležitosti bol aj nábor nových záujemcov a zahájenie druhej sezóny.

Sláviček uvíta vo svojom kruhu ďalšie deti vo veku najmenej 3 rokov, a týmito ich, aj ich rodičov, pozýva na spoločný začiatok novej sezóny.

Príďte medzi nás!
Zuzana Chlepková

Poznámka redaktora: Sláviček už má za sebou aj 2.sezónu, 2018/2019, ktorá bola rovnako úspešná.

Cesta Rozprávkovým lesom

Nesmierne vydareným podujatím bola bezpochyby „Cesta Rozprávkovým lesom“, ktorá sa uskutočnila 27. mája 2018 v Mundý parku v Coquitlame. Na skvelej organizácii sa podujalo České a Slovenské Združenie v Kanade v spolupráci s folklórnym súborom Slávik a účasť bola skutočne hojná. Výlet z rozprávky do rozprávky a dobrodružstvo sa užili nielen deti, ale aj dospelí, ktorí ich sprevádzali. Členovia detského súboru Sláviček na konci pripravili krátku tanečnú a spevácku zložku spolu s tradičnými detskými hrami, pričom sa zapojili aj ostatné deti (pozri tiež samostatný článok Svetlany Bárdošovej “Rozprávkový deň pre deti” v tomto čísle).

Traja králi

7. januára 2018 nasledovalo druhé vystúpenie na Troch kráľov v hale slovenskeho kostola, ktoré bolo zároveň benefičným podujatím poriadaným súborom Slávik a výťažok bol venovaný na podporu činnosti detského súboru Sláviček.

Prvé vystúpenie

Svoje prvé verejné vystúpenie Sláviček absolvoval 10. decembra 2017 na Mikulášskej akcii v North Vancouveri, organizovanej Českým a Slovenským Združením v Kanade. Súčasťou tanca, spevu a krojov, bola pri tejto príležitosti aj vianočná Koleda. Deti si svoje prvé vystúpenie pred obecnstvom užili bez trémy a zožali zaslužený úspech.

Fašiangy

V atmosfére Fašiangov Slávik pripravil 10. februára 2018 v hale kostola Fašiangovú zábavu, ktorej predchádzal Detský Karneval podporený Slávičkom a deti boli odmenené za účasť v maske.

Premiéra pred kanadským publikom

Po ďalších mesiacoch usilovného navštevovania a skúšok, 4.mája 2018 súborík Sláviček s veľkým úspechom vystúpil na Multicultural Night v Brantford Elementary School v Burnaby, kde prvýkrát obecnstvom nebola výlučne komunita rodákov. Napriek večernej hodine vystúpenia boli deti fantastické a na javisku predviedli skvelých sedem minút radosti.

Deň Otcov

Posledné vystúpenie prvej sezóny absolvoval Sláviček spolu so Slávikom na Deň Otcov, 17. júna 2018, na každoročnom „NorthShore Folkfest“-e v Centennial Theatre v North Vancouveri, čo bolo zatiaľ podujatie s najväčším počtom divákov. Detská zložka Slávička bola prepojená nasledovným komponentom súboru Slávik a obecnstvo si tak mohlo po prvýkrát vychutnať oba súbory spolu. Nezapodutelný zážitok bol krásnou záverečnou bodkou na ukončenie tejto folklórnej sezóny. Slávik tu taktiež prezentoval displej s prvkami našej kultúry, tradícií a krojov.

Kde bolo, tam bolo, vo Vancouveri, v Coquitlame, v čarovnom lese sa stalo. Prečítajte si čo.

Niet väčšej radosti rodičov než keď sú ich deti zdravé, šťastné a veselé. Niet lepšieho dňa kedy sa radosť spolu s deťmi ako v deň na to určený, od roku 1949 oficiálne medzinárodne vyhlásený, dokonca Medzinárodným dňom detí nazvaný (MDD). Keby mal niekto pochybnosti, alebo si na tento deň nepamätal, tak je to vždy 1. júna.

Pár mesiacov pred týmto dátumom skrsla skvelá myšlienka v hlavách členov Českého a Slovenského Združenia v Kanade (ČSZK) a členov detského folklórneho súboru Sláviček, spoločne zorganizovať niečo pre deti našich krajanov. Pre úplnosť, Sláviček je detskou zložkou folklórneho súboru Slávik. Blanka Olivová, predsedníčka ČSZK, po skúsenostiach s podobnými podujatiami, iniciovala aj túto akciu. Dobrý nápad zapustil koreniek a na schôdzi súboru Slávik sa rozhodlo, že sa pridajú ako deti zo Slávička, tak aj dospeláci zo Slávika. Deň pre deti teda bude dňom rovnocennej spolupráce oboch skupín, členov ČSZK a Slávika. Zopár stretnutí, mnoho e-mailov, ešte viac telefonátov a nespočet hodín práce, dalo za vznik absolútne úžasnému dňu.

V rozprávke sa najprv musia splniť neľahké úlohy, aby nakoniec mohlo všetko dopadnúť dobre. Neboľo inak ani teraz. Pred tými, ktorí deň detí pomohli pripraviť stálo mnoho práce. Keď sa chce, tak sa dá. Kde hnacou silou je nadšenie a úsmev je všetko dosiahnuteľné, celkom ako v rozprávke.

Vďaka ľuďom ako sú Blanka Olivová, Silvia Kurejová, Zuzana, Pavel a Gabika Křížkovci, Zuzka Klepl, Jarka Fabanová, Marika Kubinyi, Honza Šváb a mnohých ďalších, celá akcia nadobudla reálny tvar. Cieľ bol, aby deti zažili Cestu rozprávkovým lesom a postretali rozprávkové postavičky. Zuzka Křížková navrhla, aby hlavnou témou bola milená básnička Františka Hrubína, Princezníčka na báľe.

Malá Petra Fedeleš nám nakreslila princezníčku, ktorá sa stala súčasťou plagátikov a diplomov pre deti. Nápad sa sypali, úlohy rozdeľovali, pripravovali sa kostýmy, vyrábali rekvizity,...Nad hlavami usporiadateľov visela len jedna nejasná, vo Vancouveri vždy aktuálna otázka - bude pršať, nebude pršať?

Šťastie stálo na strane detí. Bolo rozprávkovo krásne, slniečko svietilo, kvietky voňali a medzi stromami sa od rána začali potulovať princezná, vodník, víčik,... les sa premenil na ríšu rozprávok. Poobede prišli deti.

Na ceste čarovným lesom sa detičky zastavili pri Červenej Čiapočke, troch prasiatkach, vodníkovi, u Janička a Marienky, Rumcajsa s Mankou, pri Kubkovi a Matkovi, Šípovej Ruženky ba aj u Psička a Mačičky. Cesta to bola neľahká, najprv bolo treba všetkých v lese nájsť a potom splniť rôzne úlohy. Poradili si všetci. Rodičia mohli pomáhať ako vedeli. Nikto sa nestratil, deti na vlastné oči videli rozprávkové bytosti a tak trochu sami nachvíľku boli v čarovnom svete rozprávok.

Treba povedať, že všetkých privítala temer naozajstná princezná. Bola všade. Smiala sa, hrala sa s deťmi, tancovala po lúke. Najprv však vysvetlila deťom ako sa jej roztrhol náhrdelník s gorálkami, tie goralky sa rozkotúlali po celom lese. Poprosila deti či by jej nepomohli ich pozbiarať. Deti pomohli a zbierali. Za splnenie roztodivných úloh na každom jednom rozprávkovom stanovisku dostali detúrečne farebnú gorálku. Bolo treba sa tiež naučiť básničku o Princezníčke na báľe. Na konci všetci skončili s celým náhrdelníkom. Princezníčka povedala, že každý si ten svoj môže odniesť domov. Veď taká princezná má šperkov plnú truhlicu.

Tí, ktorí chceli si mohli pri stole plnom farbičiek nakresliť tú vlastnú verziu sveta fantázie, alebo sa

Rozprávkový deň pre deti

alebo ako sa vo Vancouveri oslavoval Medzinárodný deň detí.

zahrat hry s deťmi zo Slávička. V ciele všetkých čakali opekané párky, džús a ovocno-zeleninové misy. Vydarený deň. Som si celkom istá, že si to povedalo aj tých 50 detí a ich rodičov, ktorí sa jej zúčastnili.

Kľudne sa spýtajte ako to všetko viem. Rada by som bola lesná čarodejníca a vedela o všetkom na svete. Nie som. Pripojila som sa k tejto akcii hoc nie som členka ani ČSZK, ani Slávika. Bolo nás tam takých nadšencov viac. Zapožičala som pár kostýmov a bábok, ktoré som kedysi vytvorila. Som rada, že sa z nich mohli deti opäť tešiť. Vďaka organizátorom a neúnnavným pomocníkom ako boli: Marián Muránsky, Gabika Lešková, Mirka Beláková s manželom, Iveta Parobek, Hilda Hablak, Rodina Švábová, Petra Nováková, Monika Stolárová, Evka Pavlíková, Honza

Mikuláštk, Stan Hunc. Vďaka súboru Slávik a Moravénka za zapožičanie krojov.

Verím, že sa úspešná akcia bude opakovať aj na budúci rok. A všetky ďalšie. Verím, že všetci tí, ktorí pomohli tento rok, pomôžu aj nabudúce, že prídu zasa všetky deti, ktorým sa to páčilo, že k nim prídu ďalšie. Myslím, že som vám vykľebtila všetko. Ak nie spýtajte sa tých, ktorí tam boli. Tak a už mi nič iné nezostáva len zazvoniť zvonec a napísať KONIEC.

Svetlana Bárdošová

Pozn. redaktora: Cesta rozprávkovým lesom mala v tomto roku 2019 svoju reprízu, ktorá bola rovnako úspešná ako premiéra 2018. O nej však, možno niekedy nabudúce.

Tanečníci a hudobníci z Myslavy v Coquitlam-e

Pred takmer 300 divákmi vo farskej hale Sv. Kláry z Assisi v Coquitlam-e vystúpil 29.septembra 2018 ľudový tanečný súbor **Vinica z Myslavy**, ktorá tvorí mestskú časť Košíc. Divákov do farskej haly prilákal takýto plagát:

Slovak Folk Dance from the Heart of Europe

The Slovak Folk Dance group "Vinica" (Vineyard) will come to St. Clare's community to present beautiful songs which are over 300 years old and dance in traditional costumes that are over 100 years old. Come and enjoy traditional folk dance and music from the Heart of Europe, from Slovakia.

Date, time, location	Cost	Contact
From Saturday Sep 29, 2018 St. Clare of Assisi Parish Hall 2880 Delahaye Drive Coquitlam V3B 7J8	\$15 adults \$5 students FREE children under 12	Buy your ticket at St. Clare After every daily Mass or by e-transfer to 8887.830042@stclares.com or at the door

This event is organized by the City of Nations Society, Market Productions and by the Magazine Slovo z Britskej Kolumbie

Pri úvodnom slove p. Starosta, vydávateľ časopisu Slovo z Britskej Kolumbie a jeden z organizátorov tohoto večera, požiadal prítomných, aby zdvihli ruku tí, ktorí sa narodili na Slovensku, alebo sa tam narodili ich rodičia alebo starí rodičia. Viac ako polovica obecnstva zdvihla ruku. Bol to pôsobivý obraz a pocit spolupatričnosti naplnil všetkých Slovákov, ktorí sa tu zišli zo širokého okolia Vancouveru. Rovnako druhá polovica obecnstva, ktorú tvorili Coquitlamskí farníci Sv. Kláry bola prevrpená ... A ako povedal jeden člen Vinice, „behal mi mráz po chrbte pri pohľade na tú záplavu rúk, ktorá si prišla obnoviť spomienky na rodné Slovensko“.

Mnohí z kanadských divákov mali svoje korene v iných častiach sveta. Boli medzi nimi Filipínci, Korejci, Číňania, Mexičania, Kolumbijci, Poliaci, Nemci, Ukrajinci, ale tiež rodáci z Afriky, Blízkeho Východu alebo Austrálie. Nemožno sa veľmi čudovať, že sa našli medzi nimi takí, ktorí mali iba hmlistú predstavu čo to je Slovensko. Preto p. Starosta pri predstavovaní súboru Vinica v krátkej powerpoint-ovej prezentácii povedal niekoľko slov aj o Slovensku.

A potom to začalo. Moderátor vystúpenia, Luboš, priblížil anglicky hovoriacemu obecnstvu zvyky z Myslavy, históriu krojov, tancov a spevov a tiež dej hudobno-tanečného pásma, ktoré súbor Vinica pripravil pre návštevníkov predstavenia.

Takmer 300 divákov, medzi ktorými bolo viac ako 50 poväčšine slovenských detí, odchádzalo z vystúpenia Vinice plní nových dojmov, obohatení o nové zážitky. Členovia súboru Vinica pociťovali zase, že odvedli kus dobrej práce, že úspešne a dôstojne reprezentovali slovenský folklór na severoamerickom kontinente, konkrétne v mestečku Coquitlam, ktoré je časťou Veľkého Vancouveru, v Britskej Kolumbii.

Text a foto Jozef Starosta

Viac informácií o Vinici vo Vancouveri môžete nájsť na <http://slovozbritskejkolumbie.ca/vinica>

Renatka a Igor sa zúčastnili aj slovenských bohoslužieb v kostole sv. Cyrila a Metoda v New Westminster, v Britskej Kolumbii

YES, this small red spot in the heart of Europe is Slovakia. It is not Slovenia, nor Yugoslavia, nor Czechoslovakia. It is Slovakia. It is the country of origin of many of you, gathered here tonight. Slovakia used to be part of Czechoslovakia for 75 years (excluding the years of World War II). The last 25 years it is an independent Slovak Republic. Our neighbors are the Czech Republic, Poland, Ukraine, Hungary and Austria.

Zábery z vystúpenia Vinice

Pred niekoľkými rokmi, vďaka stretnutiu turistov – Krasistov a stretnutiu zahraničných Slovákov na **Detvianskom festivale**, som mal možnosť objavovať čarokrásny region stredného Slovenska – Detvu. Každoročne sa tam rád vraciam a spoznávam mnohých zaujímavých ľudí. Jeden z nich, ktorý ma zaujal pri mojej poslednej návšteve, je ľudový umelec **Majster Ján Krnáč**.

Pomaly už bude mať osem krížikov na chrbte, ale stále je ešte veľmi aktívny. Pôvodne vyučený opravár kovoobracacích strojov, dlhé roky pracoval v **Detvianskych strojárňach**. Láska k ľudovým remeslám sa u neho prejavila v polovici 70-tych rokov minulého storočia, keď už bol zrelý tridsiatnik a keď počas **Detvianskych festivalov** chýbali charakteristické ľudovo-umelecké výrobky.

Spočiatku mu pomáhal jeho otec, ale v mnohých oblastiach bol samouk, ktorý hľadal a študoval ľudové artefakty v múzeach. Začínal výrobou krpčov, neskôr opaskami a pastierskymi kapsami. Sám si zhotovuje kovové ozdoby na koženné výrobky, ponúka pracky, šperky, spony a ďalší ľudovo-umelecký sortiment z regiónov **Detvy, Liptova**, ale aj **Myjavy**. Dodnes prichádza za mnohé slovenské festivaly a osobne prezentuje svoje výrobky. Dokonalosť a precíznosť mali možnosť obdivovať aj milovníci folklórnych výrobkov v **Českej republike**, ale aj na **Slovenskom inštitúte kultúry** vo **Varšave**.

Detvianske opasky

Ján Krnáč sa osobne stretol aj s **anglickou kráľovnou** pri jej návšteve v **Poprade**. Spýtala sa ho prostredníctvom tlmočníka, či sa ešte nosia také ozdobné opasky, aké produkuje vo svojej dielni. Povedal jej „**Áno, budú sú členovia folklórnych súborov alebo sa ešte aj mnohí muži ženía v ľudových krojoch. Výrobky sú žiadané, a preto tradícia ich výroby naďalej pokračuje**“.

Majster Krnáč odovzdáva svoje bohaté vedomosti synovcovi, ktorý pokračuje v tejto rodinnej tradícii. Ako sám hovorí „**My to máme v rode, moji starší bratia sa takisto venovali ľudovej tvorbe**“. Všetci bratia dostali od Pána Boha do vienka talent na umelecké remeslá.

Najstarší **Jozef** robil detvianske kríže a fujaery. Stredný **Ondrej** mal takisto talent a pracoval hlavne s kožou. No a keď emigroval do kanadského Toronta, tak najmladší **Ján** pokračoval v jeho šlapajách. Mimochoďom nebohého **Ondreja** poznalo množstvo Slovákov v Kanade a v USA. Takisto ako bratia na Slovensku aj on sa venoval ľudovej tvorbe a jeho umelecké artefakty sú v mnohých rodinách zahraničných Slovákov na americkom kontinente.

V roku 2013 získal Ján Krnáč osvedčenie o kvalifikácii majster ľudovej umeleckej výroby v odvetví výroby tradičných pastierskych kožených výrobkov, za zachovanie pôvodných slovenských ľudových výrobkov, krojových doplnkov z kože a kovu, ktoré udeľuje **Komisia pre posudzovanie odbornej spôsobilosti pracovníkov ľudovej umeleckej výroby**.

Keď si človek prezerá umeleckú dielňu **Majstra Jána Krnáča**, tak si pri jeho umeleckých výrobkoch uvedomí, aký nesmierny talent od Pána Boha dokázal tento človek využiť a zúročiť pre radosť milovníkov ľudových výrobkov. Treba mu za to z hĺbky srdca poďakovať a zaželať mu to najpotrebnejšie, zdravie, šťastie a pevnú ruku, aby mohol naďalej rozdávať radosť a potešenie mnohým svojim súčasníkom i budúcim generáciám.

Viac informácií na <http://kozyenyopasok.sk/>

Text a fotografie: Paul Stacho, Stoney Creek, Ontario

Majster Ján Krnáč hrá na fujaře, ktorú sám vyrobil

Detviansky Kristus z dielne Majstra Jána Krnáča

Majster Ján Krnáč

So synovcom Petrom, ktorý pokračuje v rodinnej tradícii

Fotogaléria u Majstra Jána Krnáča

Populárna pastierska kapsa

Na kus reči

Jozef Banáš, popredný súčasný slovenský spisovateľ, ktorý má veľa verných čitateľov a má vo svojom portfóliu viacero pozoruhodných kníh (napríklad „**Zastavte Dubčeka**“ a „**Prebijem sa**“ – pozri úryvky z týchto kníh na inom mieste tohoto vydania Slova z Britskej Kolumbie), vo svojej pravidelnej bratislavskej „talkšou“ – **Na kus reči** uviedol 1. júna 2018 v Bratislave knihu **Štefana Karaka** „**Ako som prekonal sám seba**“.

Pevná vôľa všetko zdolá

Štefan Karak je človek, ktorého životný príbeh môže byť inšpiráciou pre mnohých **Slovákov** doma aj v zahraničí. Začal nasledovne:

- **Bolela ho chrbtica, ťažko sa mu stálo, kráčalo, sedelo. Doktor mu naordinoval “sedieť na zadku”, nešportovať, skrátka kľud. On sa však toho vôbec nedržal. V 55-ťich rokoch svojho života si kúpil skladacie turistické palice a začal chodiť. Po horách. Túry postupne predlžoval a bolesti chrbtice akoby zázrakom ustali.**

Svoju cestu k železnému telu opisuje vo svojej novej knihe **Ako som prekonal sám seba**.

Ako som prekonal sám seba

Štefan Karak rozhodne prekonal nielen sám seba. Tu je len zopár jeho pozoruhodných úspechov:

- V roku **2006** urobil 10 výstupov na vrchol **Vtáčnika** za 24 hodín. Je to slovenský rekord.
- V roku **2010** obsadil druhé miesto v ultrabehu **Chiemgauer 100** v **Nemecku**.
- Skončil druhý v behu okolo **Mont Blancu** (bol najlepším Európanom).
- V roku **2016** absolvoval jeden z najprestížnejších behov na svete, „**Leadville Trail 100 run**“ v **Colo-rade v USA**.
- Bol prvým a doposiaľ jediným **Slovákom** v 34-ročnej histórii týchto coloradských pretekov a najstarším účastníkom vo veku 65 rokov.

A presne o tom je jeho kniha. **Časopis Slovo z Britskej Kolumbie** uviedol v minulosti viacero informácií o tomto zaujímavom **Slovákovi**. Pozrite si <http://slovozbritskejkolumbie.ca/node/100>

<http://slovozbritskejkolumbie.ca/vtacnik2016>

Čo povedať na záver?

Ľudia ako **Štefan Karak** – to sú tie skromné pravé slovenské celebrity, ktoré s rodinným zázemím dokážu lámať svetové rekordy, tvrdo na sebe pracujú, uznávajú duchovné hodnoty a vlastný sen dokážu nielen snívať, ale ho aj prenieť do reality.

Text a fotografie: **Paul Stacho**

Krstilo sa číročistou vodou spod vrchola mohutného Vtáčnika

Autorom knihy je „železný dôchodca“ **Štefan Karak**. „Krstným otcom“ bol **Jozef Banáš**.

Krst knihy spestril kultúrnou vložkou Johny Cash alias Robert Šimek

Foto: Kompava.sk

- Kedy a prečo ste prvýkrát navštívili Madagaskar?**

Madagaskar som navštívil prvýkrát v roku 2010. Bola to filmársko-bádateľská expedícia. Na Madagaskare sme strávili temer mesiac a následne ešte 5 dní na ostrove Maurícius, kde sme bádali po Beňovského stopách a točili dokumentárny film. Z tejto cesty vznikol kratší dokument “Po stopách Mórica Beňovského”. Pôvodný zámer natočiť celovečerný dokument o našej historickej osobnosti sa podaril až o dva roky neskôr, keď sa s podporou AVF a v koprodukcii s RTVS podarilo vyprodukovať film “Móric Beňovský žije!” (s režisérkou Lenkou Moravčíkovou-Chovanec). Medzitým sa nám podarilo natočiť o Madagaskare a Beňovskom šesť dokumentov. A od roku 2016, kedy ma priatelia z trnavskej cestovnej kancelárie CK Victory Travel oslovili, pravidelne sprevádzam slovenských a českých turistov po tomto nádhernom ostrove.

- Čo ste si pred prvou návštevou prečítali o tejto krajine a čo ste si pomysleli, keď ste tam prvýkrát prišli?**

Od roku 1998 som precestoval veľa zaujímavých krajín v Južnej Amerike a v Ázii, najmä takých, kde necestovalo veľa ľudí. Pred cestou na Madagaskar som prečítal Beňovského „Pamäti a cesty“ a mal som naštudované mnohé historické súvislosti, ktoré sa týkali Beňovského ako aj špecifiká tejto stále neobjavenej krajiny. Na prvej expedícii sme precestovali viaceré lokality Madagaskaru a na severe, v meste Ambilobe, sa nám podarilo navštíviť aj veľkého anpansakabé – kráľa kmeňa Antakarana. Mal som tú česť sa s ním osobne stretnúť aj v roku 2017. Madagaskar si ma naplno získal už pri mojej prvej ceste.

- Čo sú turistické highlights Madagaskaru?**

Madagaskar oplýva mnohými špecifikami, ktoré je možné vzhliadnuť iba tu.

Sú to napr. vápencové lokality **tsingy**, ktoré sa nachádzajú v národnom parku Bemaraha na západe a NP Ankarana na severe krajiny, ďalej sú to dažďové pralesy vo východnej časti ostrova, kam sa chodia pozorovať lemure a chameleóny, je to alej babobabov pri meste Morondava a ďalšie. Z môjho pohľadu sú to najmä miestni ľudia, ich mentalita, bezstarostnosť a pohostinnosť.

- Čo všetko ste na Madagaskare precestovali a aké sú ešte Vaše cestovateľské ambície?**

Madagaskar je obrovský ostrov, kde nie je vybudovaná dopravná infraštruktúra. Počas svojich ciest som mal možnosť stráviť na Madagaskare rok života a veľmi sa teším na každú ďalšiu cestu. S priateľmi sme precestovali juh – obast’ Fort Dauphin, absolvovali sme dobrodružné putovanie okolo Masoalského poloostrova na severovýchode ostrova, cestoval som

Madagaskar

štyri dni jeepom úplne odľahlou krajinou baobabou v oblasti mesta Morombe, cestoval som osobným vlakom cez dažďový prales do mesta Moramanga, plavil som sa malgašskou nákladnou loďou 300km po Indickom oceáne do mesta Tamatave.

Okrem sprevádzania ľudí po Madagaskare – veľmi odporúčam sever ostrova. Mám stále aj osobné cestovateľské ambície. Tento rok sa chystám na druhý najvyšší vrch Madagaskaru v pohorí Tsaranoro, rád by som absolvoval cestu vlakom z náhornej planiny z mesta Fianarantsoa dolu na východ k moru do Manakara. Chcem sa plaviť po kanáli Pangalava na východnom pobreží a navštíviť dedinu Ambinanitelo v Antongilskom zálive, kde žil poľský cestovateľ Arkady Fiedler. Napísal knihu o Madagaskare a tento rok ju v spolupráci s vydavateľstvom VSSS plánujeme vydať v slovenčine.

- Ste riaditeľom neziskovej organizácie Združenie Mórica Beňovského. Poznájú miestni tohto Slováka - kedysi ich kráľa?**

Miestni Malgaši sa históriou príliš nezaoberajú, žijú v prítomnom čase, mnohí nepoznajú ani svojich významných kráľov Merina a mnohokrát ani nevedia kedy sa narodili. Na východnom myse, kde sídlil Beňovský, ma sprevádzal sprievodca menom Nayel. Keď mi ukazoval svoj preukaz sprievodcu, v kolonke “narodeny” mal napísané “okolo roku 1959”. Každopádne, kto chce a venuje sa na Madagaskare histórii, narazí aj na Beňovského. V štyroch mesiacoch má ulicu resp. námestie. Malgaši po osamostatnení sa od Francúzov veľa ulíc s francúzskymi osobnosťami premenovali, avšak nášho Mórica si ponechali.

Aj najvýznamnejší malgašský pivovar Three Horses Beer, ktorý sa nachádza v meste Antsirabe, má jednu z prevádzok na Beňovského ulici. Sprievodcovia v oblasti Masoalského poloostrova, kde Beňovský pôsobil, majú o ňom informačné materiály a dostal sa aj do niektorých učebníc pre školy, v čom by

sme sa mohli inšpirovať aj u nás na Slovensku ☺. Ľudia na Madagaskare, s ktorými sme v intenzívnom kontakte poznajú Beňovského veľmi dobre.

- Čo je o Beňovskom zaujímavé, čo ani my doma nevieme?**

Bol osobným priateľom Benjamina Franklina, je napríklad zachovalá korešpondencia – sedem listov – medzi Móricom Beňovským a Georgeom Washingtom, kde Beňovský ponúka Američanom svoj projekt pomoci v boji za nezávislosť USA. Málokto vie, že Beňovský bol priekopníkom meteorológie na Madagaskare. Mária-Terézia mu udelila grófsky titul a polepšila mu rodinný erb. Jej synovi Jozefovi II. predkladal projekt riečneho prepojenia z Komárna do Rijeky. Sú po ňom a jeho rodine zachovalé dokumenty v nekodifikovanej slovenčine, z čoho odvodzujeme aj jeho slovenský pôvod. Beňovský je osobnosť, ktorú vnímajú veľmi pozitívne v mnohých krajinách sveta. Len my na Slovensku si ho stále nevieme doceniť a to aj zo strany niektorých slovenských „historikov”.

- Akí sú domorodci, ako tam vlastne žijú? Čo ich živí, zabáva, zaujíma?**

Spôsob života Malgašov určuje predovšetkým klíma, ktorá je teplá a priaznivá pre pestovanie plodín.

Väčšina Malgašov žije pri pobreží, kde majú dostatok rýb a morských živočíchov. Starajú sa o svoje ryžové polička, o zebu (kravy), hydinu, kozy, niekde aj prasatá. Žijú skromne, ale nehladujú. Často nemajú žiadne zamestnanie ani peňažný príjem, a preto je to v odľahlých oblastiach najmä o výmene tovaru a produktov. Stavajú si jednoduché chyžky z dreva a palmových listov, ktoré im často zničí cyklón, a tak ich stavajú odznova. Žijú svoj život plný zaujímavých animistických zvykov tzv. tabu (malgašsky „fady”), radi sa zabávajú, tancujú, spievajú a všetci sú presvedčení, že bieli ľudia sú veľmi bohatí a nevedia čo s peniazmi ☺. Niekoľkokrát sa nám stalo, že sme Malgašovi nezištne pomohli s nejakým nákladom alebo zapadnutým autom a on následne čakal, že mu dáme zato aj nejaké peniaze. Ale nemyslel to zle, to je skrátka ich mentalita, ktorú treba vedieť pochopiť.

- A čo malgašská kuchyňa? Majú nejaké tradičné špeciality ako my napríklad halušky?**

Základom všetkého je ryža. Trikrát denne ryža po celý rok. K tomu majú rôzne prílohy rastlinného

charakteru, šťavy alebo vývary. Ako mäsovú zložku majú väčšinou rybu alebo hydinu. Aj keď niektorí hydinu nejedia lebo je to pre nich **fady** (zakázané). Keď majú sviatok **famadihana** t.j. exhumácia zosnulých príbuzných, zabijú býka a majú veľkú oslavu varry-zebu-rum (ryža-hovädzie-rum) pre celú komunitu. Veľký vplyv na kuchyňu majú Čiňania, ktorých tu priviali, tak ako všade inde na svete, najmä obchodné cesty. Na horniakoch v centrálnej oblasti, kde je vyššia životná úroveň vedia pripraviť výborné steaky, na ktoré vodím aj našich klientov alebo ponúknuť **foie gras** - delikatesu z husacej alebo kačacej pečene (pozostatok po francúzskej kolonizácii). Na Madagaskare sa dá pochutiť aj na jogurte a najmä na tropickom ovocí – mango, liči, ananás, kokos, ...

- Rozprávate malgašsky? Do akej miery Vám pomohol miestny jazyk?**

Madagaskar je frankofónna oblasť, kde oficiálnym protokolom komunikácie Malgašov s „bielymi” je temer výlučne francúzština. Počas mojich ciest po Madagaskare sa mi podarilo osvojiť si malgaštinu a viem sa dohovoriť s domácimi ich jazykom alebo dialektami. Pri komunikácii so mnou sú často prekvapení niekedy dokonca zaskočení, že biely **vazaha** na nich hovorí jazykom, ktorí používajú len medzi sebou. Častokrát som dostal otázku, či som kňaz, lebo malgaštinu tu ovládajú zvyčajne len misionári. Mne malgaština otvára dvere do ich kultúry, prostredia, zvykov i malgašskej mentality. Dostal som od domácich aj kompliment, pri mojej malgašskej konverzácii, že som polovičný Malgaš a polovičný biely. Ale biely vazaha ostane vždy len bielym, aj keď sa na Madagaskare ožení s Malgaškou, nikdy ho neprijmu úplne za svojho.

- Je pravda, že jedna Malgaška pomenovala po Vás svoje dieťa?**

Mojou srdcovou lokalitou na Madagaskare je východný mys Cap Est a dedinka Ambodirafia na vanilkovom pobreží, ktorú som navštívil už jedenásťkrát. Bádame tam po lokalite Beňovského hrobu a veríme, že raz budeme úspešní. Veľa miestnych ľudí – kmeň Betsimisaraka – tam poznáme osobne aj s ich životnými a rodinnými príbehmi.

Žije tam Anita, dievča, ktoré som sledoval od jej šestnástich rokov, keď žila u starého otca, ktorý ju zneužíval ako pracovnú silu. Neskôr sa vydala, nemala deti a po dvoch rokoch ju muž vyhodil z domu a doviedol si novú ženu. Rok nato Anita otehotnela s chlapcom zo susedstva a narodil sa jej krásny zdravý chlapec, ktorému dala meno Vladimír.

Keďže vnímala, že sa tam kvôli Beňovskému – a možno aj nejakému pokladu - stále vraciame, nazvala svojho syna po mne, čím si ma trochu zaviazala, že keď prídem, tak prinesiem darčeky a hračky pre svojho menovca. Malý Vlady, ako ho v dedine volajú, má dva a pol roka a je v širokom okolí jediné dieťa, ktoré má v chyžke lego-duplo.

Anita má 24 rokov, žije s Kaitsom – Vladyho otcom – a teší sa na každú našu návštevu. Keď tam príde, Kaitso nás preváža na úzkej piroge na neďaleký Beňovského ostrov pri východnom myse.

- Madagaskar je bohatý na faunu a flóru. Máte v pamäti nejaký obraz z tohto ostrova, ktorý sa vám pri zmienke o Madagaskare okamžite vynorí?**

Čo sa týka flóry sú to jednoznačne baobaby. Poznáť miesta, kde turisti vôbec nechodia a kde sú tie stromy naozaj úžasné. No a zvieratká? Minulý rok v novembri sme boli v národnom parku Andasibe. Tam mi na hlave a pleciach pristáli tri zvedavé lemure. Bol to nezabudnuteľný zážitok. Na ostrove žije nespočetné množstvo druhov chameleónov, žiab a vtákov. O Madagaskare sa hovorí, že to nie je jedovatý ostrov, kde vám hady a pavúky neublížia. Na druhej strane je fenoménom Madagaskaru aj krokodíl. V dedine, kde sme bádali po Beňovského hrobe sa po našej návšteve v období dažďov rozvodnili rieky a krokodíle premigrovali bližšie k obydliam. Krokodíl tam vtedy usmrtil osemročné dievčatko zo školy, ktorú pravidelne navštevujeme a podporujeme.

- Koľko ľudí ročne vezmete na Madagaskar?**

Madagaskar je veľmi špecifická krajina. Z môjho pohľadu tam nie je priestor na masové cestovanie. Moje skupiny majú najviac osem turistov, pre ktorých sa snažím sprostredkovať maximálny kontakt s krajinou a jej ľuďmi. Chcem do toho vniesť niečo viac, aby ľudia po návšteve Madagaskaru mali zážitok, ktorý ich ovplyvní aj po návrate domov. Na základe mojich osobných skúsenosti im viem sprostredkovať cestu Madagaskarom, akú by im žiadna iná kancelária sprostredkovať nevedela.

1	2
3	4
5	

- NP Montagne d Ambre
- Tsingy Antakarana - vysutý most nad roklinou
- Madagaskar
- Anita a malý Vlady
- Beňovského ulica v Antsiranana

- Prečo?**

Každý rok sa snažím priniesť nový itinerár, ktorý ponúka rôzne lokality Madagaskaru. Cestujeme na miesta, kam sa bežne nechodí. Vieme sa dohodnúť aj individuálne podľa špecifických požiadaviek a zorganizovať cestu na kľúč pre menšiu skupinu aj do oblastí, ktoré sú turisticky temer neobjavené. Chodíme do domácností, zapájame sa do bežného života, a to s masovým turizmom nejde dokopy. Nie je možné obslúžiť ročne 100 ľudí a zároveň im priniesť autentický zážitok. V priebehu ôsmych rokov som sprevádzal po Madagaskare vyše 50 ľudí. Niektorým z nich ten ostrov tak učaroval, že sa tam vracajú a objavujú ho ďalej.

- Ako by ste cestovateľom opísali toto miesto v stručnosti?**

Madagaskar je krajina, ktorú odporúčam najmä pre dobrodružných cestovateľov, ktorí sa nestratia, vedia, čo všetko cestovanie obnáša, nepotrebujú civilizačnú infraštruktúru a majú veľa času.

Návšteva Madagaskaru očistí každého z nás a prehodnotí vnímanie dnešného globalizovaného sveta. Je to miesto, kde sa dá nádherne žiť v prírotonosti.

Vlado Dudlák

riaditeľ Združenia Mórica Beňovského, sprievodca CK Victory Travel a projektový manažér

Oči mi padli z balkóna na modrú škrupinku v záhrade. Ležala pod hroznovým kríkom oproti dverám. Zohla som sa po ňu, aby som ju podržala v ruke. Keď som vstávala, zbadala som vtáčie hniezdo. S hlavičkou dohora, akoby v pozore sedela v ňom mama drozdica. Keď odletela, nazrela som dnu. Čučkali si tam tri holíčatá a jedno nevylihnuté vajčko.

Už pár dní sú malí hladoši na svete a mama častejšie odlieta za potravou. Aj tata drozd pomáha s kŕmením. S červíkom v zobáčku chodí za nimi. Najskôr som ho podozrievala zo záletníctva a drozdiu mamu z nevery. Na hniezde som si ju pomýlila s drozdicou plavou. Žiadna nevera sa našťastie nekonala. Obaja sú čierni. Tatko sedáva na plote, natriasa chvostom a pohľad upiera na hniezdo. Možno aj on videl bežať kunu cez našu záhradu. Bojí sa o deti. Večer zas sedí na najvyššom konári na hruske a spieva uspávkou malým drozdikom. A nielen im. Aj teraz. Stojím pri otvorenom okne a počúvam. Vyjdem von. Posielam ho, nech už ide spať. V hniezde je ticho. Spinkajú. Až keď podídem celkom blízko a natrčím ucho, počujem slabučké živ. Vtáčiky sú opatrné, nechcú sa prezradiť.

Dnes som zas nakukla do hniezda. Hlavička doširoka otvorila zobáček a čakala červíčka alebo mušku. Asi si ma pomýlila s mamou. Čakaj, mamina príde, povedala som drobcovi. Roztomilé divadlo.

Páperká, ktoré ešte včera vyzerali ako svätožia- ra, sa odrazu premenili na pierka. Už sa škrabkajú nôžkami, keď ich svrbí tielko. Majú sa k svetu. Ale zobáčiky ešte stále otvárajú doširoka. Čakajú mamu a tatu. Rodičia od rána skackajú po záhrade, zobkajú, vytahujú červíkov a v upískaných zobáčikoch nesú ich deťom. A detičky rastú ako z vody, v hniezde je im už tesno. Jedno si sedká na halúzke a o chvíľu už aj druhé. Len tretie čučká v hniezde s opretou hlavičkou, vidí sa mi slabšie ako jeho súrodenci. Pýtam sa ich, či už idú lietat'. Neodpovedajú, nečivkajú. Ešte ani teraz sa nechcú prezradiť, aj keď ja od začiatku o nich viem. Modrá škrupinka ich prezradila. Odvtedy ubehlo zopár dní a zdá sa, že čoskoro vyletia. Potom už budú odkázané samy na seba.

Nemýlila som sa, na druhý deň vyleteli. Bola nedeľa. Pozorovala som ich let na krátko trate: z hrozna na striešku záhradnej chatky a odtiaľ na hrusku, z ktorej im tata vyspevoval uspávanky. Tešila som sa z toho. Tu by som môj príbeh mohla skončiť, ale nie, dopoviem ho do konca. V pondelok ráno som na chodníku našla torzo telička a zopár pierok. Len pár krokov od hniezda, kde vyrastalo. Mačka mala hostinu. Chúda, vtáčatko, neubrnilo sa pred vonkajším svetom. Taký je život.

Mária Škultétyová

Prázdniny

Prázdniny sú aj letné lásky, festivaly, voľnosť... Len škola nie

Už počas roka si žiaci a študenti užili niekoľko dní prázdnin, no na tie letné sa tešia najviac. S nimi prichádza čas vypnúť, oddýchnuť si. Ale vieme ho aj efektívne využiť?

Sú rodičia, ktorí nevedia organizovať prázdniny svojich školopovinných detí. Nemajú žiadny program, ostávajú bez dozoru, len tak. S kamarátmi sa potulujú dlho do noci. Dostanú sa do zlej partie, alebo príde k úrazom a nešťastiam, ktoré sa nemusia stať, keby... Keby sme neboli ľahostajní. A sú aj takí, čo nútia deti sedieť nad knihami, lebo vysvedčenie nebolo práve najlepšie.

Leto prináša mnoho nástrah a mladí ľudia im neraz podľahnú. A tak sa letné lásky, krátke známosti a neviazaný sex končia nechceným tehotenstvom, kúpanie a šantenie pod vplyvom alkoholu a drog zmení sa na tragédiu. Aj na to všetko treba myslieť skôr, než sa s pokrikom Hurá na prázdniny! vydáme na cestu sladkého leňošenia. Ako by mali vyzerat', aby si žiaci a študenti čo najlepšie oddýchli od školských povinností, o tom už viac povie **Lucia Rošteková z Centra pedagogicko-psychologického poradenstva** a prevencie v Bánovciach nad Bebravou.

▪ **Lucia, niektorí rodičia nevedia svojim deťom pripraviť program. Iní ich zas na celé prázdniny vystroja k starým rodičom a do letných táborov. Myslím, že ani to nie je najlepšie riešenie.**

Je fajn, keď dieťa vie, čo ho čaká a že to nie je len dvojmesačné "prázdnno", ktoré sa nejakो vyplní samo. Samozrejme, že netreba mať naplánovaný každý jeden deň. Dieťa by si malo užiť voľno aj vo svojom vlastnom priestore, v tom, v ktorom býva počas

školského roka. Tým myslím priestor fyzický, ale aj vzťahový. Potrebuje byť s rodičmi v domácom prostredí, bez školských povinností a krúžkov a celého toho bežného školského kolotoča. Aspoň týždeň bez "záväzkov" doma. Nie je to žiadna nevyhnutnosť, bez ktorej sa nedá existovať. Je to však psychohygienu. Rodičia, aj ak nemajú možnosť vziať si aspoň na týždeň dovolenku, mali by využiť možnosť byť so svojimi deťmi počas prázdnin a vytvoriť si priestor pre spoločné zážitky. Nemusí to byť dovolenka pri mori. Môžu spolu večer hrať spoločenské hry, ísť spolu do kina a potom film predebatovať. Myslím, že v dnešnej dobe je množstvo možností tráviť spoločný čas. Nie sú ani finančne náročné, treba mať len o ten spoločne strávený čas záujem.

▪ **Aké by podľa vás mali byť ideálne prázdniny?**

Letné prázdniny sú u nás časovo bohaté a počas nich by sme mali dopriať deťom to, na čo nie je časový priestor cez školský rok. Prázdniny by mali byť obohatením, z ktorého môžu čerpať aj počas školského roka. Deti sú uvoľnené z formálnych školských vzťahov a hierarchie a v atmosfére rodiny a priateľov môžu čerpať novú skúsenosť. Prázdniny by mali byť bohaté na zážitky, nové vnemy a skúsenosti, vzťahy... Aby to však nenahrávalo len predstavám šestnásťročných, poviem to takto. Vzdelávanie, na-

dobúdanie nových poznatkov by z prázdnin nemali byť vynechané, ale podané deťom v inej forme, než je učebnica, výklad, úlohy, preskúšanie. Deti majú totiž akoby dvojmesačnú prax - to, čo sa učili teoreticky v škole, je možné si prakticky overiť a zažiť počas prázdnin - múdri rodičia a častejšie asi starí rodičia to dobre vedia, a keď sa dieťať správne chopia a dovoľia mu byť zvedavým, veľa sa naučí. Učenie v tom školskom chápaní a ponímaní cez prázdniny nie je u bežného žiaka potrebné. Načo. Je ho dosť počas školského roka. Ak má rodič potrebu doplniť nejakú vedomosť, mal by sa pokúsiť zvoliť inú formu, než je bežne používaná v školách. Mám skúsenosť, že cez práz-

niny všetko, čo pripomína školu, vyvoláva nevoľu až odpor. Výnimkou môže byť len vopred dohodnuté učivo - rodič sa dohodne s dieťaťom ešte pred prázdninami, aké učivo a v akej miere sa bude učiť aj cez prázdniny - tak dieťa presne vie, do čoho ide a za akú cenu v zmysle, čo z toho bude mať - môžu to byť napríklad jazykové tábory a podobne. Aj keď dieťa nechodí do školy, z domácich povinností by nemalo byť vynechané ani cez prázdniny. Deň dieťaťa by napríklad večer hrať spoločenské hry, ísť spolu do kina a potom film predebatovať. Myslím, že v dnešnej dobe je množstvo možností tráviť spoločný čas. Nie sú ani finančne náročné, treba mať len o ten spoločne strávený čas záujem.

▪ **A čo v prípade, ak žiak má opravnú skúšku?**

Nuž, ak mu záleží aspoň trochu na úspešnom ukončení štúdia, mal by urobiť všetko pre to, aby si bol istý, že na nej prejde. Keďže reparať či komisionálne skúšky bývajú až v auguste, prázdniny by mali byť preťkané doučovaním z daného predmetu. Či už žiak stavi na nárazové učenie tesne pred skúškou, alebo sa bude učiť priebežne, to prázdninové voľno nie je také plnohodnotné a pohodové. Možno o to viac sa bude snažiť v nasledovnom školskom roku, respektíve zväži, či si vybral správnu strednú školu.

▪ **Mladí ľudia pod vplyvom alkoholu strácajú kontrolu sami nad sebou, preceňujú svoje schopnosti a zle sa chytro stane. Letné lásky, festivaly a neviazaný sex, ako som už spomenula, sa neraz končia nečakaným tehotenstvom.**

Hovoríme o období, kedy idú rady dospelých jedným uchem dnu, druhým von. Preto je ťažké niečo im radiť. Je to vek, v ktorom majú možnosť ochutnať vlastnú zodpovednosť a dôsledky svojho správania. Sú rodičia, ktorí radšej svoje deti nikam nepustia minimálne do osemnástky, a sú takí, ktorí vkladajú svojim deťom možno viac dôvery a dúfajú, že sa nič nešťastné nestane. Ani jeden postoj sa nedá hodnotiť ako správny či nesprávny, jednoducho je to rozhodnutie rodičov, aký prístup si zvolia, s pozitívami aj negatívami. Ak svoju dospievajúcu dcéru či syna púšťajú na festival, mali by si byť vedomí všetkých nástrah a predebatovať to v serióznej atmosfére doma. Rodič by mal poznať svoje dieťa a predpokladať jeho správanie, počítat' pre istotu aj s horšou verziou a o nej sa s potomkom porozprávať, otvorene prebrať dôsledky nezodpovedného správania - či už v oblasti sexu a vzťahov, alebo alkoholu a drog.

▪ **Nakoniec vás poprosím o jedno krásne prázdninové želanie pre žiakov i učiteľov.**

Želám im, aby čas prázdnin využili tak, že na konci augusta im nebude ľúto, že prázdniny sa už končia, ale aby boli spokojní so svojimi prázdninovými zážitkami a plní energie sa s radosťou vrátili do školského života.

Mária Škultétyová

Pod palmami v Port Dover.

Určite si vy, čitatelia Slova z Britskej Kolumbie, predstavíte pod týmto názvom nejakú tropickú destináciu, ale vyvediem vás z omylu. Máme ju aj v Kanade. Viac turistických informácií nájdete na anglickej webovej stránke

<https://www.narcity.com/travel/ca/on/toronto/you-can-walk-through-this-massive-elevated-treetop-trail-near-ontario-this-spring>

Mojím obľúbeným miestom na severnom brehu jazera Erie, ktoré patrí do sústavy veľkých kanadských jazier je malícke rybárske mestečko Port Dover. Nachádza sa v Norfolk "county". Z Toronta sa tam dostanete autom za necelé dve hodinky.

Čím vás vie očariť toto malebné ontarijské prístavné mestečko? V prvom rade asi tými niekoľkými palmami na útulnej piesočnatej pláži ako v mexickom Cancune a v letných mesiacoch aj teplou vodou na kúpanie.

Na pláž Ontarijského jazera to mám z domu zopár kilometrov, ale v tomto hlbokom jazere je voda pomerne studená, preto radšej zakaždým uprednostním plytšie a teplejšie Erijské jazero. Erijské jazero sa radí ako jedenáste najväčšie sladkovodné jazero na svete. Je takisto prirodzenou hranicou medzi Kanadou a USA. Severné brehy patria kanadskej provincii Ontario. Ostatné južne, východné a západné časti jazera patria americkým štátom New York, Michigan, Ohio a Pennsylvania.

Mimochodom, voda z Erijskeho jazera preteká riekou Niagara, len 58km dlhou, cez svetoznáme Niagara garské vodopády a vlieva sa naspäť do Ontarijského jazera. Port Dover bol známy už aj v minulosti hlavne lovom rýb. Preto tu v minulosti postavili železniciu a úlovky rýb distribuovali nielen po Kanade,

ale aj do neďalekých Spojených štátov Amerických. Túto históriu sa dozvieme aj z dobových fotografií v miestnom múzeu.

V prístave je zaujímavý pamätník rybárom, ktorí zahynuli pri výkone svojho povolania na rozbúrených vlnách Erijského jazera. Počas depresie v 30-tych rokoch minulého storočia začala stúpať turistická popularita tohto mestečka.

Na miestnej pláži existovala drevenná tanečná hala a ľudia sa tu prišli na víkend zabaviť a zabudnúť na dennodenné problémy. Vystupovali tu predovšetkým nové a povojnové svetoznáme big band orchestre až kým táto hala v 70-tych rokoch minulého storočia po tretíkrát nevyhorela. V tej dobe zanikala pomaly aj sláva veľkých orchestrov.

Dnešnú slávu robia Port Doveru pre zmenu stretnutia motocyklistov-bikers, každý piatok 13-teho, ktoré sa tu pravidelne konajú od roku 1981. Jaro, leto, jesen, zima ak je náhodou v kalendári piatok trinásteho, tak bikers tiahnu do Port Doveru. Ved' si len predstavte, že ak v lete pripadne piatok na trinásteho v mesiaci a „konštelácia“ praje, tak tam príde aj 12 tisíc dvojtaktných motorových tátošov a 170 tisíc účastníkov, ako sa to vraj už v minulosti stalo.

Ak teda, milí čitatelia Slova z Britskej Kolumbie budete mať ŠTASTIE a ZDRAVIE a budete v „Torontskej gubernii“ alebo na okolí v niektorý „piatok 13-teho“ navštívte toto zaujímavé rybárske mestečko a zúčastníte sa podujatia hodného zápisu v Guinessovej knihe rekordov.

Najbližšie „piatky 13-teho“ budú:

- 13. december 2019
- 13. marec 2020
- 13. november 2020
- 13. august 2021

Jeseň, zima, jaro, „lato“, stojí vám to veru zato.

Text: Paul Stacho, Stoney Creek, Ontario

Úprava: Jozef Starosta

John Cosentini, z Oakville, strávil 4 mesiace pri budovaní tohoto motocyklového „potkana“ pričom použil rôzne súčiastky zo starých motocyklov. Jeho „dielo“ priťahovalo pozornosť návštevníkov v piatok 13.októbra 2017

(autor: John Rennison, The Hamilton Spectator), Image courtesy www.thespec.com/news-story/7623084-photos-bikers-flock-to-port-dover-for-friday-the-13th/

Zamyslenie o globalizácii a patriotizme na **Veľký Piatok**

Dnes je Veľký Piatok, veľký sviatok kresťanského sveta. Prvýkrát ho prežívam sám. Po mnohé roky sme vždy na Veľký Piatok mávali „zemiaky pod kračka“ (neviem ako sa to presne píše, ale tak to znelo - slovenský jazyk je fantastický - píš ako počuješ). Sú to uvarené zemiaky zmiešané s kyslou kapustou a maslom. To by som mohol zvládnuť aj sám. Lenže nemám doma ani zemiaky ani kapustu.

Dnes je Veľký Piatok. V Britskej Kolumbii, aj keď je proklamovaný multikulturalizmus, mnohé obchody, úrady a podniky sú zavreté. Vychádzam na ulicu a pred jedným obchodom je vyložená zelenina a ovocie. Chlapík vykladá čerstvý tovar. Vidím tam aj zemiaky. Chvála Bohu. Pýtam sa ho či majú aj „sauerkraut“ – kyselú sudovú kapustu. Nerozumie. Typujem, že je niekde z Blízkeho Východu. To je asi dôvod, prečo je možno obchod otvorený aj na Veľký Piatok. Vysvetľujem mu „cabbage“ – kapusta, „cut“ – porezaná, „fermented“ – vykysnutá. Pochopí. Vbehne do obchodu a prinesie mi ukázať pohár s kyslou kapustou. Iba ukázať. Vraví, že je iba pol deviatej a oni otvárajú až o deviatej. Sľubujem, že sa vrátim o deviatej.

Dnes je Veľký Piatok. Mám zrazu pol hodinu voľného času. Tak sa idem trochu „potúlať“. Idem smerom k veľkému nákupnému stredisku. Parkovisko je prázdne. Okolo sa týčia výškové budovy, ktoré tu neboli pred rokmi, keď sme prvýkrát prišli do Coquitlamu.

Dnes je Veľký Piatok. Vrana našla kúsok chleba, vyletela na pouličnú lampu a potroške s ním „zapasí“. Prichádzajú mi na um slovenské porekadlá „vrana k vrane sadá, rovný rovného si hľadá“ alebo „vrana vrane oko nevykole“. Na pol hodinu sa cítim ako bezdomovec, voľný, slobodný, bez povinností, ale aj bez domova, sám. Trvá to však iba chvíľu. Lebo už sa blíži deviatá hodina a ja sa vraciam do obchodu s blízkovým predavačom.

Dnes je Veľký Piatok, 9:03 ráno. Vchádzam do obchodu. Predavačov je tam požehnané. Omnoho viac ako je treba pre obchod bez kupujúcich. Opäť som sám, medzi regálmi. Nájdem zemiaky, sú z Yukonu. Nájdem kapustu, je pripravená na Bavorský spôsob. Objaví sa blízkovým predavač a s úsmevom konštatuje „tak si sa vrátil...“ a ide so mnou smerom k pokladni. Pokladníčka sa usmieva. „Som prvý zákazník?“ – opáčim. „Áno“, a úsmev sa jej znásobi.

Zaplatím 7 dolárov a 19 centov, poprajem pokladničke príjemný deň a chcem odísť. Ona siahne do regálka za svojím chrbtom a podáva mi dva malé balíčky. „Sir, toto je pre vás“. „Čo je to?“ – prevapený sa pýtam. Mój blízkovým sprievodca ju predbehne, „Je to čaj z mojej vlasti“. „Čo je tvoja vlasť?“ „Írán, Perzia“ – odpovedá s pýchou v hlase.

Spomeniem básnika Háfiza, ktorého verše som v zaľúbenej mladosti čítal v zbierke Víno milencov, a tu sa obaja s láskou, vďačnosťou a hrdoťou rozhovoria o svojej vlasti, kultúre a poézii. Počúvam ich však už iba na pol ucha, lebo mi v mysli burácajú dve slová globalizácia a patriotizmus.

Dnes je Veľký Piatok. Kráčam domov uvariť si „zemiaky pod kračka“. Som kanadský Slovák, či slovenský Kanadan, s vreckom zemiakov z Yukonu, s pohárom sudovej kapusty, na ktorom je napísané Hengstenberg Sauerkraut, s čajom z Perzie, kráčam po ulici mestečka Coquitlam v Britskej Kolumbii. Nie, globalizácii sa vyhnúť nedá. Je súčasťou nášho života. Ale znamená to, že patriotizmus patrí „na smetisko dejín“? Nie. Ukázali mi to dnes ráno dvaja Peržania.

Dnes je Veľký Piatok. Kresťanský svet si pripomína Ježišovo utrpenie a smrť. Je to tiež deň, kedy si môže každý z nás uvedomiť utrpenie, ktoré existuje globálne vo svete, ale aj lokálne, v našom okolí. Možno nemôžeme príliš ovplyvniť globalizáciu, ale môžeme byť patrioticky citliví či svojím konaním nespôsobujeme utrpenie v našej rodine, v rodisku, v národe, v slovanstve, v Európe... Byť vnímavým patriotom nie je hriech. A rovnako nie je hriech ak „vrana k vrane sadá a rovný rovného si hľadá“.

Jožo Starosta

p.s. „Zemiaky pod kračka“ boli vynikajúce

Medzinárodné stretnutie architektov v Bratislave

alebo História jedného ročníka študentov FA SVŠT

V stredu 29. mája 2019 o 18-tej hodine sa v zre-novovanej reštaurácii – pivárni **Alžbetka** v Bratisla-ve, uskutočnilo medzinárodné stretnutie architek-tov, dizajnérov, urbanistov a pamiatkárov jedného ročníka, ktorí študovali na Fakulte architektúry SVŠT v Bratislave v rokoch 1981–86, so svojimi spolu-žiakmi Igorom a Muškou Molitorovcami, ktorí už štvrtstoročie žijú a pracujú v Austrálii.

Toto neformálne stretnutie spolužiakov vzniklo náhle, v priebehu týždňa. Zorganizovala ho Lucia Kubicová Torchio, žijúca v Taliansku, hneď ako sa dozvedela, že hviezdni architekti - manželia Molito-rovci priletia na Slovensko. Keďže vzdušná vzdiale-nosť medzi Bratislavou a Sydney je takmer 16 000 km a prestupný let trvá okolo 24 hodín, Igor a Muška sa nemohli zúčastniť na posledných dvoch veľkých stretnutiach architektov v rokoch 2013 a 2018. Na-priek minimálne krátkemu preavízu, na stretnutie s protinožcami prišlo **úctihodných** 26 konškolákov – architektov z Bratislavy, Senca, Šamorína, Ma-laciek, Trnavy, Piešťan, Považskej Bystrice, Tlmáč, Banskej Bystrice, Viedne a Talianska, čo je viac ako tretina pôvodného ročníka.

Výber "location" v Alžbetke (aktuálne Mestský pi-vovar Alžbetka od roku 2017), nebol náhodný. Sta-rostlivo ho navrhol a rezervoval spolužiak architekt Miro Minca, ako strategicky dôležitý a vhodne situ-ovaný bod: jednak pre blízkosť Hlavnej železničnej stanice a teda pohodlnú dostupnosť pre cezpoľných, ako aj z nostalgického a koniec koncov aj historic-kého hľadiska. Alžbetka je takpovediac cez cestu - stojí v blízkosti výškovej budovy SF SVŠT, kde sme ako bývalí študenti architektúry mávali prednášky, rôzne ateliéry a chodili na skúšky. Do starej kaviarne Alžbetky sme si radi odskakovali na írsku či vieden-skú kávu, prípadne na pivo k „Hasičom“. Takže, vyše 30-ročné spomienky nás viažu k tomuto miestu.

História jedného ročníka štu-dentov FA SVŠT

Do prvého ročníka Fakulty architektúry SVŠT, kto-rá bola vtedy jedinou fakultou so zameraním na architektúru a územné plánovanie pre celé Sloven-sko, nás v roku 1981 prijali 106 študentov. Boli sme posledným „silným“ ročníkom a to aj napriek tomu, že v zlomovom školskom roku 1981/82 končili súbežne poslední šiestaci a prví piatáci. To zname-

ná, že štúdium architektúry sa po vysokoškolskej reforme skrátilo z pôvodných šesť rokov na päťroč-né štúdium. Od roku 1982 sa počty prijímaných po-slucháčov postupne znižovali až takmer na polovicu. Vlastne, ani nás Slovákov nebolo úplne 100, lebo sme mali medzi sebou aj 8 zahraničných študentov zo ZSSR/ Ruska a Ukrajiny, Mongolska, Nemeckej demokratickej republiky, Kostariky a Ekvádoru.

Vyšťudovali sme v socialistickom systéme pod-la dobre fungujúcich osnov vzdelávania. Za našich čias neexistovali žiadne medzinárodné, výmenné, vysokoškolské programy študentov ako Erasmus či Leonardo, zato, pár vybraných vysokoškolákov mohlo ísť na zahraničnú prax - a to zbierať kávu do Nikaraguy, na SZM-ácky zájazd do Mongolska alebo na Krym.

My ostatní sme chodili na 2-týždňové zemiakové brigády (po 3 roky na gymnáziu a ešte 2 roky počas VŠ) pomáhať socialistickému hospodárstvu. Naro-bili sme sa, aj nás chrbtý boleli, aj sme skoro ráno vymrzli na poli, ale o zábavu núdza nikdy nebola. Dokonca sme dostali zato aj pár rozín ako vreckové.

V rámci štúdia sme boli na rôznych týždňových sústredueniach, napr. z kreslenia a maľovania v ple-néri/prírode na Červenom Kláštore (potom, čo sme im tam na jeseň pozberali zemiaky), na lyžiarskom

Dolný rad, zľava: Muška Molitorová (Austrá-lia), Alena Kristiánová (BA) a Jela Kučerová (BA)

Stredný rad, zľava: Lucia Kubicová Torchio (Taliansko), Igor Molitor (Austrália), Daniela Durdovičová (Rakúsko), Mária Valentová (BA), Daniela Šešová (Považská-Bystrica)

Horný rad, zľava: Ivan Brichta (Malacky), Ma-roš Finka (BA a Shanghai), Danica Turčanová (Banská Bystrica)

Bratislava, 29. máj 2019 v Alžbetke - Medzi-národné stretnutie architektov jedného roč-níka, ktorí študovali na Fakulte architektúry SVŠT v Bratislave v rokoch 1981–86.

Na stretnutie architektov prišli aj architektky žijúce v Rakúsku a Taliansku

Rokoková budova Alžbetky s nezame-niteľnou ružovou fasádou, postavená v 2. polovici 18. stor. ako šľachtické sídlo, doposiaľ stojí na svojom pôvodnom mieste na nároží Kollárovo námestia, Radlinského ul. a Mickiewiczovej ulice. Hrdo nesie svoje meno po arcivoľdky-ni Alžbete Márii Rakúskej, jedinej dcére princeznej Štefanie. Dodnes sa zachovala aj jej historická gastronomická funkcia, keď sa z nej v roku 1933 stala obľúbená gurmánska reštaurácia s vychýrenou rakúsko– uhorsko-slovenskou kuchyňou a vo vyhľadávanej kaviarni kedysi hrávala aj živá hudba.

Foto: facebook.com

výcviku v Mýte pod Ďumbierom a na letnom telový-chovnom sústreduení na Krpáčovej.

Oboznamovali sme sa s poľnohospodárskymi stavbami návštevou štátnych kravínov, chovov ošípaných a naháňali sme ovce na tatranských salašoch. S občianskymi stavbami sme sa zozna-movali prehliadkou kultúrnych domov a divadiel. A popri tom chlapci spolužiaci stihli brániť našu vlasť a zabezpečovať náš pokojný spánok povin-ným vojenským výcvikom a sústredueniami z neho. Dievčatá - študentky tiež prešli branným výcvikom, ale v podstatne skrátenej forme, s prioritou na po-skytovanie prvej pomoci. Príležitosti na zábavu, hý-renie a bohémsky, bezstarostný život vysokoškolá-kov bolo dosť a zostali nám z nich nezabudnuteľné zážitky.

Ale keď prišlo skúškové obdobie, všetci sme tvr-do „makali“, študovali stovky strán skript, celé noci rysovali, maľovali, aj sochy z hlíny či sádry, či rôzne modely vytvárali. Štúdium architektúry bolo bezpo-chybne najťažším na celej „Technike“. SVŠT vtedy tvorilo len 5 fakúlt - a to Stavebná, Elektrotechnic-ká, Strojnícka, Chemická a už spomínaná Fakulta architektúry.

Poslucháči architektúry mali vždy najviac skúšok zo všetkých fakúlt. Každý semester to bolo minimálne 5 až 6 skúšok + výtvarná/sochárska tvorba + archi-tektonický projekt alebo ešte nejaký iný povinný zá-počet. Dohromady to bolo 7 až 8 známok za každý semester, pričom semestrov bolo 10 za 5 rokov.

Veľmi vysoké nároky, prísne fungujúci režim, po-čas ktorého však poniektorí z nás stihli aj brigádovať ako Vedecké pomocné sily na rôznych odborných katedrách. Silnou motiváciou nám bolo aj 3-stup-ňové prospechové štipendium. Najlepší študenti so študijným priemerom známok do 1,3 dostávali 350 Kčs, s priemerom do 1,5 – 250 Kčs a do 1,8 to bolo 150 Kčs mesačne. Čo povedať? Boli sme vtedy králi! A drvivá väčšina spolužiakov ukončila štúdium v riadnom termíne. Ponektorí, z rodinných či zdra-votných dôvodov, o rok, o dva neskôr. Dnes už vie-me, že vlastne štúdiom na VŠ sme si predžili bez-starostné detstvo, kde jedinou našou povinnosťou bolo len dobre sa učiť, úspešne spromovať a potom sa hrdiť dosiahnutým titulom Inžiniera architekta (v skratke Ing. arch.). Ináč bol svet pre nás gombička a plný zábyvy.

Po promóciách, v júni 1986, sme opustili našu Alma mater so zvolenou špecializáciou na rodinné ale-bo bytové stavby, občiansku vybavenosť, kultúrne, zdravotnícke, športové, priemyselné či poľhohos-podárske stavby, urbanizmus, teóriu dejín architek-túry a pamiatkovú obnovu. S nádejou sme sa vrhli do novej fázy nášho života. Ukázalo sa, že nájsť si ideálne zamestnanie vôbec nebolo také jednoduché a v konečnom dôsledku záviselo od výdatnej pomoci, šikovnosti a osobných kontaktov našich rodičov.

Začali sme pracovať v rôznych štátnych projekto-vých ústavoch a organizáciách, ktoré mali pobočky v každom krajskom, ba aj v niektorých okresných mestách, ako boli vtedy dobre známe Stavopro-jekty, Zdravoprojekty, Potravinoprojekty, USTARCH (Ústav architektúry a urbanizmu), Urbion, Útvar hlavného architekta, Stavebné oddelenia na miest-ných národných výboroch, atď., atď. Zopár spolužia-kov zostalo na FA alebo SAV a venovali sa vedeckej práci či výučbe ako odborní asistenti. Dobrá tretina sa nás zišla o rok na skúškach do Spolku architektov Slovenska, čo bola vtedajšia jediná stavovská orga-nizácia. Museli sme prejsť výberovou komisiou, ako aj preukázať odbornú prax. Väčšinou sa nám podari-lo dostať sa za člena SAS-u na prvý pokus.

Behom 3 rokov sme si našťartovali svoje pra-covné kariéry, zakladali rodiny, obstarávali vlastné samostatné bývanie. Tí odvážnejší alebo ambi-cióznejší sa po nociach, popri práci zúčastňovali aj rôznych československých alebo už aj zahraničných architektonických a urbanistických súťaži. Boli sme veľmi často úspešní a víťazné projekty boli aj fi-nančne ocenené, okrem pomerne vysokej záruky aj na samotnú realizáciu projektu. Do detailov na-programovaný život sa nám odvíjal takmer priamo-čiara v zabehnutých líniiach. A po troch rokoch do toho prišiel November 1989 s Nežnou revolúciou a tá priniesla radikálne zmeny spoločnosti.

Štátne projektové organizácie a podniky začali postupne meniť svoje organizačné štruktúry, po-stupne začali znižovať stavby svojich zamestnancov, až ich nakoniec celkom zrušili a rozpustili. Odrazu, takmer z večera do rána, nastúpil nový spoločenský systém – „tvrdý“ kapitalizmus. Namiesto odbornej spolupráce a kolektívizmu, sa do popredia začal drať tvrdý konkurenčný boj a ťažký individualizmus. Na-koniec degradoval aj Spolok architektov Slovenska, ktorý sídlil v neskorobarokovom Balaševom paláci na Nálepkovej 15, dnešnej Panskej ulici v Bratislave.

Keďže sme vyrastali a vyšťudovali v komunizme, na takéto drsné zmeny sme neboli pripravení. 1.

júna 1992 bola zriadená Slovenská komora archi-tekto- (SKA) ako samosprávna stavovská právnická osoba nepodnikateľskej povahy so sídlom v Brati-slave. Komora združuje všetkých aktívnych archi-tekto-ve, je členom **Architektonickej rady Európy ACE** a súčasťou siete príslušných orgánov v architektú-re **ENACA**. Znova sme museli skladať autorizačné skúšky do SKA a dokazovať svoju odbornú prax. Bez tejto autorizácie zákon Slovenskej národnej rady č. 138/1992 Zb. o autorizovaných architektoch a autorizovaných stavebných inžinieroch, zakazuje vykonávať slobodnú profesiu. A tak sme sa museli stať autorizovanými architektmi s okrúhlou pe-čiatkou, podobne ako to fungovalo za Slovenského štátu. A po druhý, tretí a X-tý raz sme začínali zase od nuly.

Tí najpodnikavejší a konkurencie schopní si za-ložili vlastné architektonické ateliéry a projekčné kancelárie, v ktorých pôsobia samostatne v slobod-nom povolaní. Iní zmenili svoje pôvodné zamerania a **špecializácie a zamestnali sa v** novovzniknutých, resp. transformovaných mestských organizáciách a krajských ústavoch, ďalší presedlali na pedagogic-kú dráhu, poniektorí si otvorili interiérové designové centrá alebo realitné kancelárie a niekoľko sa ich vybralo „hľadať šťastie“ do sveta. Chtiac-nechtiach, všetci sme si museli vyhrnúť rukávy, rýchlo sa pre-programovať a nastaviť na súkromné podnikanie, rezko sa obracať, aby sme obstáli vo veľkej, už nie-len slovenskej, ale aj zahraničnej konkurencii, kto-rá bleskovo dorazila na Slovensko a hltala malých podnikateľov, firmy, podniky, ba aj fabriky a banky.

Prelom tisícročia a celé prvé desaťročie nového 21. storočia sme všetci veľmi tvrdo a dlho pra-covali, doslova potili krv a pritom bolo treba **živiť mladé rozrastajúce sa rodiny, splácať pôžičky** na byt, auto, za prenájmy kancelárskych priestorov, za počítačové vybavenie architektonických ateliérov, zaplatiť si kurzy na počítačové programy.

Áno, v 90-tych rokoch 20. storočia, nástupom počítačovej éry, sa zmenil aj spôsob projektova-nia. Odložili sme ťažké a rozmerné kovové panto-grafy s veľkými drevenými rysovacími doskami, kilometrové rolky pauzáku, tušové perá **Rotringy a Staedlery**, mega offsetové tlačiarne na veľké „plachty“ výkresov. Museli sme sa naučiť rysovať a projektovať po novom, sediac za počítačom a kú-piť si k tomu licencie rôznych softwarov, **ako napr. AUTOCAD, Rendering Real Time, atď.** a pravidelne ich aktualizovať. Museli sme držať krok s dobou, s novými projektovými a 3D zobrazovacími tech-nológiami. Museli sme si našťudovať nové zákony, naučiť sa byť **manažermi, účtovníkmi, daňovými ekonómami**, neustále sa vzdelávať na trhu nových stavebných technológií, novo- vyvíjaných materiá-lov, nových bytových a interiérových trendov, orien-tovať sa v cenových ponukách, vedieť samostatne vyrábať ponuky na zákazky, sledovať vyhlásenia rôznych vládnych konkurzov o obstarávaní, vypra-covávať architektonické štúdie, návrhy a projekty na novostavby i rekonštrukcie existujúcich, aj historic-kých a pamiatkovo chránených budov, spracovávať urbanistické návrhy rozvojových zámerov území... Okrem samotnej projekčnej činnosti, zabezpečovať rôzne stavebné povolenia, legalizácie stavieb, za-stupovať investorov a poskytovať aj profesionálnu poradenskú činnosť. Boli to tak náročné roky, že si vyžiadali aj obeť v rodinnom živote. Veľa man-želstiev to nevydržalo, nezvládli neustálu absenciu hlavného žiteľa rodiny kvôli práci a rodiny sa roz-padli. Niektorým „reparát z manželstva“ nevyšiel ani na druhý či tretí raz.

Ani život v zahraničí nebol med lízat'. Napriek rôznym medzinárodným dohodám o uznávaní vy-

Slovák, rodák z Prešova – **Ing. arch. Igor Mo-litor** urobil v Austrálii obrovskú kariéru. Vyhral niekoľko najpredstížnejších austrálskych cien za architektúru (napr. jednou z nich je aj Sustainable Development Award at the 2011 Urban Develop-ment Institute of Australia. Išlo o jednoduché a lacné ubytovanie pre bezdomovcov a sociálne slabších obyvateľov. Jedná sa vôbec o prvé sociálne ubytovanie v Austrálii, ktoré získalo ocenenie ako zelená stavba a bolo základom pre nové normy hodnotenia pre rezidenčné stavby. Tento projekt bol tiež nominovaný za Austráliu na Svetový festival architektúry v Bar-celone, 2. – 4.11. 2011). Igor šéfuje 6 architekto-nickým ateliérom v Austrálii.

Jeho manželka **Ing. arch. Muška Molitorová** pracuje v súkromnej firme v Sydney, ktorá na-vrhuje úrady, obchody a výškové budovy. Avšak s prioritou na návrh luxusných rodinných domov a „miliárdarských“ vil v Sydney, až po dizajn a finálnu realizáciu ich interiérových zariadení a všetkých doplnkov pre tých najbohatších ľudí v Austrálii.

Manželia - architekti Igor a Muška Molitorovci zo Sydney, dostali od zúčastnených spolužia-kov originálny darček. Na tričku im architektka Jarmila Citoriková dala vytlačiť hromadné fo-tografie všetkých spolužiakov z 1. stretnutia v Bratislave v r. 2011 a posledného 3. stretnu-tia na Šachtických v r. 2018. K tomu dostali aj pôvodnú nahrávku 1-hodinového estrádného programu, ktorý sme vymysleli a zrealizovali pre našu Beaniu v novembri 1985 a dali profe-sionálne prehrať na CD v Taliansku.

1. Premiéra veľkého stretnutia architektov FA SVŠT, ročníka 1981-86. Zúčastnili sa ho aj spolužiaci z ČR, Švajčiarska, Francúzska, USA a Austrálie.

Bratislava, 1. júl 2011

2. veľké, tento raz už 2-dňové, stretnutie architektov na Červenom Kláštore. K tomuto miestu nás viažu nezabudnuteľné, veselé spomienky zo študentských čias: na zemiakovú brigádu (sept. 1981) a sústredie z kreslenia v exteriéri (máj 1982). Za účasti architektov z ČR, Nemec-ka a Talianska.

Červený Kláštor, 6.-7. júl 2013

Sumarizovaním 33 rokov našej

odbornej architektonickej a urbanistickej praxe, sme dospeli k prekvapivému záveru, že naša bilancia vychádza pozitívne a že môžeme byť právom na seba hrdí. Naš ročník zanecháva výraznú stopu nielen na českom a slovenskom architektonickom poli, ale aj po celom svete. Povyhŕávali sme desiatky domácich aj medzinárodných súťaží. Autorsky zostanú po nás zariadené interiéry, invenčné dizajnérske počiny, rodinné domy, bytové domy, chaty, hotely, penzióny, bary a reštaurácie, obchody, školy, kostoly, kancelárie, administratívne budovy, banky, kultúrne centrá, výstavné galérie, výstavniská, divadlá, nemocnice, cintoríny, nákupné **supermarkety**, obchodné centrá, polyfunkčné budovy, finančné úrady, požiarné stanice, benzínové pumpy, **športové** areály, štadióny, plavárne, oddychové centrá voľnočasových aktivít, ale aj urbanistické plány na modernizáciu mnohých miest, zachránené pamiatkové zóny v mestách, zrekonštruované **zámky a zakonzervované hrady**, ktorým sme navrátili ich starobylú dôstojnosť, krásu a funkciu.

Nemôžem tu jednotlivo vymenovať stovku mien architektov a spomenúť všetky ich významné realizácie, pod ktoré sa podpísali. Viacerí spolužiaci zastávajú posty Hlavných architektov mesta Piešťany, Považská Bystrica, Banská Štiavnica, Prešov, iní sú aktívnymi funkcionármi a krajskými predse-

dami Slovenskej Komory Architektov v Bratislave, Prešove, Košiciach, alebo rozhodujú v rôznych súťažných komisiách ako predsedovia a členovia odborných porôt, ako docenti a profesori prednášajú na domácich a zahraničných Fakultách architektúry, a či ochraňujú pamiatky na Slovensku aj v Čechách. Skrátka, boli sme šikovný ročník poslucháčov FA SVŠT v rokoch 1981-86.

Dnes, keď už máme cez 55 rokov a pomaly nám tiahne na 60-tku, deti vyštudovali a už majú vlastné životy, vieme si nájsť viac času aj pre seba. Dokážeme si zaradiť svoje pracovné a rodinné povinnosti tak, aby sme sa mohli v čo najväčšom počte stretnúť raz za päť rokov. Veď už dvaja spolužiaci nie sú medzi nami. Každé stretnutie organizujú iní dobrovoľníci aspoň v 3 mesačnom časovom predstihu, aby mohli doletieť aj spolužiaci žijúci v zahraničí.

Kvôli Austrálčanom sme sa ochotne a veľmi radi s nimi stretli opäť, aj mimo stanovenej lehoty stretnutí. Lebo je nám spolu dobre. Neprestávame sa čudovať, ako sa máme radi, aký sme fajn ročník. Na týchto stretnutiach si konfrontujeme pracovné skúsenosti, vymieňame názory a poznatky, debatujeme o aktuálnej situácii v architektúre a urbanizme

Vždy sa radi spolu stretneme. Čakanie na novú streťavku sme si skrátili príjemným mini-stretnutím na Vianočných trhoch v Bratislave.

Vianočné trhy v Bratislave 7. 12. 2018

3. veľké, tento raz už takmer 3-dňové, stretnutie architektov na Šachtíčkách. V blízkosti tejto lokality sme boli na lyžiarskom výcviku (január 1983) a na letnom telovýchovnom / brannom sústreďení (júl 1983). Za účasti architektov z ČR, Rakúska, Nemecka, Švajčiarska, Francúzska a Talianska.

Šachtíčky, 22.-23. jún 2018

na Slovensku a v krajinách, kde sme sa rozprchlí. A pritom preberieme aj osobné životy a zaspomínáme si na študentské časy. Nikto sa na nič nehrá, nikto sa nepovyšuje nad ostatných, sme k sebe úprimní, vieme sa tešiť z úspechov iných kolegov, srší z nás toľko pozitívnej energie a dobrej nálady, že tá nám potom vydrží ešte niekoľko ďalších mesiacov.

Skrátka a dobre - dospeli sme. Naše štúdium na FA nebolo len o tvrdej konkurencii, dravosti, súťaživosti a individualizme. My sme si vedeli aj navzájom pomáhať, byť si vzájomne oporou, boli sme priateľmi. A to nám nikto nikdy nemôže vziať. Teraz sa nám to vracia. Veď už aj plánujeme našu ďalšiu veľkú streťavku, a to po skrátenom 3-ročnom období. Malo by to byť v historických priestoroch významnej kultúrnej pamiatky, ako navrhli naši kolegovia. Ak Boh dá a Marcela vybaví, o 2 roky sa stretneme na Smolenickom zámku.

Všetky chronologicky vložené fotografie týchto architektov sa nachádzajú v Albume na tejto linke: <https://photos.app.goo.gl/cfxocpd1T1Ga9xP9>.

Spracovala: Ing. arch. Lucia Kubicová
Torchio, Taliansko, 24. 6. 2019

Kto sú Ing. arch. IGOR MOLITOR a Ing. arch. MUŠKA MOLITOROVÁ

Manželia Molitorovci pochádzajú z Prešova, zoznámili sa počas vysokoškolských štúdií. Boli spolužiakmi v jednom ročníka na Fakulte architektúry SVŠT v Bratislave v rokoch 1981–86. Presne o desať rokov neskôr, v roku 1996, sa rozhodli vysťahovať do Austrálie už spolu so svojimi dvoma malými deťmi. Žiť v Austrálii bol Igorov sen, o ktorom snival od svojich od svojich štrnástich rokov a poctivo sa na jeho realizáciu pripravoval. Igor bol jazykovo vybavený, mal štátnu skúšku z angličtiny a preto si veľmi rýchlo našiel prácu ako architekt. Manželka s deťmi to mali ťažšie, najprv museli chodiť v Austrálii do školy, aby zvládli základy anglického jazyka. Aj napriek ešte nie dokonalej znalosti angličtiny, Muška sa mohla taktiež zamestnať v architektonickej kancelárii. Spočiatku robila technické detaily budov pre nemocnice na Novom Zélande. Boli to komplikované technické výkresy, od presklených fasád po výtahy, pričom konštrukcie museli byť seizmicky naprojektované tak, aby odolávali zemetraseniam na ostrove.

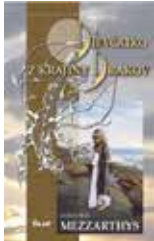
Od náročných vykonávacích výkresov Muška relaxovala únikom do sveta fantázie. Vymyslela si krajinu Mezzarthys a sympatické postavičky jej fixtívnych obyvateľov. Vymyslené príbehy sa páčili deťom, aj jej manželovi Igorovi, ktorý taktiež popustil uzdu svojej fantázie. Ich spoločné rojčenie vďalekej Austrálie zákonite vyústilo do štvor-ručného napísania troch rozprávkových kníh v slovenčine. Vo vydavateľstve Ikar, v rokoch 2005 a 2006, vyšla ich trilógia **Dievčatko z Krajiny Drakov. Prvá kniha Mezzarthys** z tejto ságy získala prvú cenu za najlepšiu knihu v súťaži ISTRON 2006. Ďašia kniha **Tajomstvo Legelynu** obsadila tretie miesto. V hlave už nosia ďalšie nové pokračovania príbehov, avšak pre veľkú pracovnú vyťaženosť ich ešte nestihli položiť na papier a finalizovať.

Slováci boli odkiaľživa pracovitým a múdрым národom a v Austrálii si šikovných a vzdelaných ľudí vážia. Ing. arch. **Igor Molitor** sa vypracoval na jedného z riaditeľov vo veľkej medzinárodnej architektonickej firme s hlavným sídlom v Sydney, ktorá má dvadsaťtri pobočiek v Austrálii a vo svete., pričom Igor šéfuje 6 architektonickým ateliérom. Navrhuje veľmi zaujímavé projekty občianskych stavieb, ako sú rôzne mrakodrapy, hotely, školy, bytové komplexy, atď.. Za realizáciou týchto stavieb cestuje nielen do rôznych austrálskych miest, ale aj do Singapúru, na Taiwan a inde. Okrem toho, vyhral niekoľko najpredstížnejších austrálskych cien za architektúru. Spomeniem napr. len jednu z nich, ktorou je **Sustainable Development Award at the 2011 Urban Development Institute of Australia**. Išlo o jednoduché a lacné ubytovanie pre bezdomovcov a sociálne slabších obyvateľov. Jedná sa vôbec o prvé sociálne ubytovanie v Austrálii, ktoré získalo ocenenie ako zelená stavba a bolo základom pre nové normy hodnotenia pre rezidenčné stavby. Tento projekt bol tiež nominovaný za Austráliu na Svetový festival architektúry v Barcelóne, 2. – 4.11. 2011. ateliérom v Austrálii.

Po pracovnej stránke sa darí aj Ing. arch. **Ružene Muške Molitorovej**. Približne pred 15-imi rokmi prestúpila do malej súkromnej firmy, ktorá navrhuje úrady, obchody a výškové budovy. Avšak s prioritou na návrh luxusných rodinných domov a "milionárskych" vil v Sydney, až po dizajn a finálnu realizáciu ich interiérových zariadení a všetkých doplnkov pre tých absolútne najbohatších ľudí v Austrálii (a to mnohých rozličných národností zo všetkých svetadielov). V tomto architektonickom ateliéry už môže bohato uplatniť svoju fantáziu, odbornú znalosť a invenciu. Samozrejme, že si to vyžaduje plné nasadenie človeka, neustále vzdelávanie sa, oboznamovanie sa s novými módnymi trendami, ale aj poznaním rôznych historických štýlov a dejín Európy, Austrálie, Číny, Thajska, Taiwanu, Južnej Afriky, teda krajín, odkiaľ pochádzajú tí najmajetnejší zákazníci. Len pre zaujímavosť – jeden z jej klientov, pán Frank Lowy, ktorý sa narodil vo Filakove na Slovensku, bol ešte pred pár rokmi najbohatším Austrálčanom. Nehovoriac o tom, že táto klientela si automaticky vyžaduje dodržiavanie maximálnej diskretnosti a profesionálnej mlčanlivosti.

Obidbe ich deti idú v rodičovských šlapajách. Syn Filip vyštudoval v Sydney maliarstvo a grafický dizajn a hrá v skupine Sargent Sapphire. Pred rokom odišiel do Prahy a zatiaľ sa z nej neponáhľá vrátiť do Austrálie. Mladšia dcéra Vanesa je architektka v Sydney. Obidvaja hovoria výborne po slovensky, anglicky a francúzsky.

V rodine Molitorovcov sú úspešní

asi všetci jej členovia. Aj Igorov brat Prim. MUDr. Martin Molitor, Ph.D je uznávaným špičkovým odborníkom vo svojej profesii. Obidvaja bratia našli svoje profesionálne uplatnenie a úspech v zahraničí, respektíve v austrálskom Sydney a Prahe, ČR.

S takmer 100% istotou možno povedať, že slovenskí architekti, manželia Igor a Muška Molitorovci dosiahli v Austrálii hviezdnu kariéru, o ktorej sa mnohým z ich spolužiakom nemôže ani snívať. V Taliansku sa takýmto slávnym a úspešným architektom hovorí: **ARCHISTAR**, čo znamená **Hviezdy architektonického neba** a všade sa im kladie červenný koberec pod nohy, tešia sa veľkej úcte a obdivu, žijú vo svetlách televíznych kamier a reflektorov novinárov a paparazzov. Molitorovci prišli na Slovensko skromne a nenápadne. Žiadne kamery z STV, Markízy či Jojky ich nevíťali a neoslepovali. **Veď čím vyššie Slovák žijúci v zahraničí dosiahne uznanie vo svete, tým menej sa o neho jeho rodné Slovensko zaujíma.** Je to smutná stará pravda: čím vyššie

sa Slovák vo svete „vznáša“, tým menej na neho dovidí jeho rodná vlasť, odborníci z profesie i diplomatické zastupiteľstvá. Nebolo by na škodu mať viac v úcte svojich mimoriadne úspešných krajanov. Veď v porovnaní so svetovou populáciou, je nás Slovákov skutočne máličko.

Spracovala: Ing. arch. Lucia Kubicová
Torchio, Taliansko, 24. 6. 2019

Jeden rok v živote farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri

59.rok farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri bol iný ako predchádzajúcich 58 rokov. Každý rok je iný, špecifický, ale tento rok, august 2018 – júl 2019, bol naozaj jedinečný. Farníci osady sv. Cyrila a Metoda ho prežili bez slovenského kňaza. Viete si predstaviť let lietadla, plného cestujúcich, bez pilota? Tak akosi sme sa cítili.

Ako sa to stalo

V lete 2017, po 15 rokoch pôsobenia, odišiel Otec Juraj Kopanický a nahradil ho Otec Rastislav Kršák, SVD. Venovali sme tomu článok „**Výmena stráží v New Westminsteri**“¹.

Píše sa tam, že „Otec Rastislav, podľa jeho vlastného vyjadrenia, asi vraj prekoná rekord najkratšieho pôsobenia v našej farnosti, ktorý doposiaľ drží otec Jozef Menuš, ktorý tu bol iba necelé 3 roky. Otec Rastislav má momentálne oficiálne poverenie byť naším kňazom iba na jeden rok.“

A tak sa stalo. Po roku, v auguste 2018, sa Otec Rastislav vrátil k svojím bratom „verbistom“, pretože, podľa pravidiel rehole, člen rehole môže byť mimo svojho spoločenstva nanajvýš 1 rok. Otec Rastislav pred svojím odchodom poskytol Slovu z Britskej Kolumbie rozhovor, ktorý uvádzame v článku „Rozhovor s Otcom Rastislavom“ na inom mieste tohoto čísla.

Zaujímavé, nie celkom príjemné, udalosti sa udiali pri príchode Otca Rastislava do New Westminstera v auguste 2017 a rovnako pri jeho odchode v auguste 2018. Ako býva dobrým zvykom v našej farnosti, členovia farského spoločenstva si s láskou uctia príchod aj odchod kňaza do farnosti. A naše slovenské mamky, ženy, dcéry, ktoré sú dobrými kuchárkami, zvyknú pripraviť bohaté pohostenie vo farskej hale.

Myslím, že naposledy sa robili veľké stavebné úpravy farskej haly niekedy začiatkom 70-tych rokov minulého storočia, to znamená takmer pred 50 rokmi. To tiež znamená, že odpadová kanalizácia z haly a z fary, ktorá vedie do mestského kanalizačného systému, si tiež pamätá veľa osláv počas uplynulého polstoročia. A stromy okolo kanalizácie rastú, korene im mohutnejú, a tie sa veľmi nestarajú kadiaľ rastú. Aj cez kanalizáciu.

Pri rozlúčkovom posedení s otcom Jurajom Kopanickým v auguste 2017, ktoré bolo privítacím stretnutím s Otcom Rastislavom Kršiakom (pozri²) bolo vo farskej hale veľmi živo a kanalizácia to nezvládla. Upchala sa. A jej obsah si našiel cestu do suterénu fary (do basement-u). To isté sa zopakovalo

1 30.číslo časopisu Slovo z Britskej Kolumbie, str. 22, <http://slovozbritskejkolumbie.ca/sites/default/files/attachments/Slovo.z.Britskej.Kolumbie.29-30.cislo.jesen-zima.2017.pdf>

2 <http://slovozbritskejkolumbie.ca/vymena-na-strazi-v-new-westministri>

pri odchode Otca Rastislava v auguste 2018. Pokiaľ v prvom prípade Otec Rastislav „zalarmoval“ farníkov, a tí s pomocou mestskej kanalizačnej služby kanalizáciu „prepchali“, v druhom prípade starý pán Otec Mons. Rossi z neďalekej farnosti sv. Michala, ktorý „zdedil“ aj našu farnosť, nariadil nepoužívať halu na žiadne spoločenské udalosti, hlavne nepoužívať sociálne zariadenia a kuchyňu, pokiaľ sa kanalizácia neopraví.

Takže sme zostali bez slovenského kňaza, bez slovenskej haly, s opustenou farou a s nedeľnými sv.omšami, ktoré slúžil kňaz z farnosti sv. Michala v anglickom jazyku. To, že náš kostol bol slovenským kostolom, hlásala tabuľa pred kostolom.

Celkom sme sa však nevzdali. Pastoračná farská rada udržala „slovenskosť“ sv. omši hlavne tým, že čítania a spoločné modlitby boli slovenské. Organizátka Jana Železná spolu so spevákami z chórusu oduševnene viedli kongregáciu veriacich pri spoločných spevoch piesní JKS-ky a gitarista Jančí Varga spolu s Ľubom Demčákom a ďalšími dvomi mladými gitaristami omladili JKS-kový repertoár „mladšími“ chrámovými mládežníckymi piesňami.

Pri husľových vložkách Majky Demčákovvej a mladého huslistu-návštevníka z Čiech, sme sa cítili nielen ako v chráme, ale veľakrát ako na vystúpení husľových majstrov.

V septembri bol slovenský kňaz Otec Varga na návšteve u svojho brata v New Westminsteri a dostal povolenie od nášho arcibiskupa slúžiť v našom kostoliku sv. omše počas 2 či 3 nedeľ. Bolo to milé oživenie v živote nášho farského spoločenstva.

V septembri tiež prišla do Vancouveru na hudobný festival ľudová tanečno-hudobno-spevácka skupina Vinica z Myslavy pri Košiciach. Okrem vystúpenia v centre Vancouveru sme počítali aj s vystúpením pred slovenským publikom v našej slovenskej farnosti, ale farská hala bola nepoužiteľná... Podarilo sa nám však zorganizovať vystúpenie Vinice v hale inej farnosti, St. Clare of Assisi, kde tiež chodia viacerí Slováci.

Pri úvodnom slove Jozef Starosta, jeden z organizátorov tohoto večera, požiadal prítomných, aby zdvihli ruku tí, ktorí sa narodili na Slovensku, alebo sa tam narodili ich rodičia alebo starí rodičia. **Viac ako polovica z takmer 300 prítomných zdvihla ruku**³. Bol to pôsobivý obraz a pocit spolupatričnosti naplnil všetkých Slovákov, ktorí sa tu zišli zo širokého okolia Vancouveru. Rovnako druhá polovica obecnstva, ktorú tvorili Coquitlamskí farníci Sv. Kláry bola prevkapeňá ... A ako povedal jeden člen Vinice, „**behal mi mráz po chrbte pri pohľade na tú záplavu rúk, ktorá si prišla obnoviť spomienky na rodné Slovensko**“.

V novembri začal znovu vychádzať farský bulletin, ktorý po odchode Otca Rastislava mal takmer 3-mesačnú prestávku. Ujala sa ho dobrovoľníčka „redakčná rada“ (Maria Karki, Jozef Starosta, ku ktorým sa neskôr pridala Katka Starostová a Janka Jurkovičová). Farský bulletin vychádza týždenne bez prerušenia od novembra minulého roku⁴. Obsahuje duchovné príhovory v slovenskom a v anglickom jazyku, rozvrh sv. omši v našom kostole, udalosti a aktivity v našej farnosti, ale aj dôležité podujatia vo vancouverskej arcidiecéze, a tiež útržky z bohatej histórie našej farnosti, ktorá si bude na budúci rok pripomínať 60 rokov svojej existencie.

Od novembra 2018 stačí sledovať náš farský bulletin⁵ a záujemcovia o život našej farnosti sa tam môžu (takmer) všetko dozvedieť. Spomeniem tu iba tie dôležitejšie aktivity a udalosti.

Hneď v prvom vydaní bulletinu, 18.novembra 2018, bola výzva k farníkom, aby sme sa podelili s darmi, ktoré sme dostali od Pána Boha. S akými darmi? Každý z nás dostal od Pána jeden alebo viacero z týchto 3 darov: TIME, TALENT, TREASURE.

Bol tam tiež oznam, že viacerí farníci sa už podelili

3 Článok o vystúpení Vinice vo Vancouveri a v Coquitlame si môžete prečítať na inom mieste tohoto vydania Slova z Britskej Kolumbie a tiež na <http://slovozbritskejkolumbie.ca/vinica>

4 Pozri <http://cyrilmetod.ca/buletiny/>

5 tamtiež

a delia s týmito darmi. Oznam, že kanalizácia je už opravená a že sa farská hala dá opäť používať, bol dosť strohý a možno aj trochu skúpy, pretože priebeh opráv bol zaujímavý.

Počul som, že arcibiskupstvo schváli „väčší“ projekt vo farnosti ak existujú aspoň 3 „oficiálne“ ponuky na vykonanie projektu a odôvodnenie, prečo si vybrať ten-ktorý z nich. Naše farské rady (pastoračná a finančná), po dlhšom hľadaní získali 3 ponuky na opravu kanalizácie. Všetky 3 boli, tuším, v rozmedzí \$45,000 - \$55,000. Avšak iba dve ponuky spĺňali požiadavky na „oficiálnu“ ponuku, tretia bola „neoficiálna“. Takže od arcibiskupstva, cez správcu farnosti, neprišla „zelená“ na opravu kanalizácie.

Končila sa jeseň, blížil sa december a vianočné obdobie, kedy obvykle frekvencia aktivít v našej hale narastá, takže sa rysovali dve alternatívy. Alebo v tomto roku sa nebude nič v našej slovenskej hale diať, alebo treba zobrať opravu kanalizácie „do vlastných rúk“.

Skupina dobrovoľníkov, vedená členmi pastoračnej a finančnej rady Rudom Priškinom a Jančím Vargom, začala svojpomocne opravu kanalizácie.

Zapožičali malý báger, obnažili a odstránili staré potrubie, kúpili nové. Inštalácia nového potrubia prebiehala pod dozorom dvoch expertov na takéto práce, Petra Levárskeho a Fera Kohúčika. Za zopár týždňov (keďže sa väčšinou pracovalo iba v sobotu) bolo možné dať do 1. bulletinu oznam: **Kanali-**

zácia je už opravená a že sa farská hala dá opäť používať.

Netrúfam si vymenovať všetky brigádnikov, ktorý priložili ruku k dielu, aby som na niekoho nezabudol. Na fotografiách, ktoré som spravil počas jednej z viacerých brigád, môžeme rozpoznať týchto členov farnosti: Janko Hruška, John Janek, Fero Kohúčík, Paľo Križka, Martin Lavrík, Miro Lesay, Miško Oravec, Rudo Priškin a Jančí Varga.

Spoločenský život sa vo farskej hale opäť rozbehol

Prvou významnejšou akciou bol spoločný obed „Pod Oravským zámkom“ spojený so zbierkou pre potreby farnosti. Zbierka priniesla 736 dolárov. Veľká vďaka patrí organizátorom, Jankovi Čarnogurskému a Mirovi Lesayovi ako aj všetkým kuchárkam (aj kuchárom), ktorí pripravili chutný obed a vynikajúce zákusky.

Spolu s poďakovaním odznela aj výzva na podanie pomocných rúk pri príprave spoločných obedov, pri upratovaní, pri príprave kávy, kosení trávy, starostlivosti o kvety a pri rôznych údržbárskych prácach. Ak sa každý z nás pripeje svojimi talentami, naša farnosť a farská komunita bude previtať.

Koncom novembra pripravila folklórna skupina Slávik popoludnie nazvané Adventné tvorenie, na ktoré pozvali „všetkých ľudí dobrej vôle a tvorivého ducha“.

2. decembra navštívil našu farnosť sv. Mikuláš a obdaril deti nášho farského spoločenstva zhromaždené po sv. omši v kostole sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri z iniciatívy Mišky Demčákovvej.

Vianočnú podpornú zbierku „Xmas Food Hamper“ pre chudobnejších a núdznych členov spoločenstva zorganizovala aj tento rok Andrea Machulová.

Počas zimných a jarných mesiacov sa schádzala v našom kostolíku takmer každý pondelok modlitbová skupina, aby spoločne vzdávala „chvály a vďakyvdania“.

Začiatkom decembra odznela tiež vo farskom bu-

letine takáto výzva. 8. a 9.decembra bude v našej hale „Craft and Bake sale“, ktorý organizuje Bertha Palko. Je to predaj vianočného pečiva a ručných prác a prosíme vás o pomoc. Ako môžete pomôcť? Prineste na predaj vaše ručné práce. Prineste Vami napečené koláče a zákusky, koláče a zákusky a ešte raz koláče a zákusky. Prineste ceny do tomboly. A navyše, môžete pomôcť osobne pri sobotňajšom a nedeľnom predaji. Vopred vám všetkým ďakujeme za každý druh pomoci. Pomáhame sami sebe, podporujeme našu farnosť, budujeme našu komunitu, pre nás i pre naše deti.

Predaj vianočného pečiva a ručných prác prebieha v našej farnosti každoročne od začiatku 3. tisícročia a tak ako po minulé roky, aj tento rok bol úspešným podujatím pre budovanie spolupatričnosti v našej komunite, pre šírenie dobrého mena našich slovenských kuchárov, pekárov a ich ručných prác.

Od decembra až do príchodu nového slovenského kňaza koncom júna sa skupinka farníkov stretávala každý štvrtok k modlitbe sv. ruženca a spoločne prosila za kňaza do našej farnosti.

K modlitbe za kňaza do farnosti nás povzbudil aj otec biskup Jozef Haľko, ktorý sa k nám prihovorił dvakrát vďaka technologickému pokroku v oblasti komunikácie, konkrétne vďaka Skype.

Pri prvom príhovore otca biskupa, 16.decembra, bol už prítomný aj otec Emil Králik SVD, ktorý k nám prišiel ako „vianočný darček“ a bol s nami, vďaka poverenia od otca biskupa Haľku až do Troch kráľov.

Bábkové divadlo

Z iniciatívy Mirky a Vlada Plavákových a s pomocou Katky a Jozefa Starostových bolo 23.decembra vo farskej hale „Pod Oravským zámkom“ bábkové divadlo „Medovníkový domček“ spojené s „potluck“ –om pre deti.

Pri konci vianočného obdobia, 30. decembra, pripravili manželia Zuzka a Martin Lavrikovi Jasličkovú Pobožnosť. Detičky boli, tak ako po minulé roky, vynikajúce.

Pre rodiny s deťmi bola možnosť stráviť spoločne posledný deň v roku vo farskej hale. O kvalite tohoto podujatia, ktoré zorganizovala Mária Eškut, svedčila plná hala veselých detí a spokojných rodičov.

Rozlúčka

Členovia farnosti sv. Cyrila a Metoda sa prišli rozlúčiť s otcom Emilom Králikom vo sviatok Troch Kráľov, 6.januára 2019. Slovenský kostol pri sv. omši ani farská hala „Pod Oravským zámkom“ pri spoločnom obede nežívali prázdnotou.

Rekonštrukcia haly

V januári začala skupina dobrovoľníkov pod vedením Ruda Priškina opravovať, upravovať, maľovať a vylepšovať interiér našej farskej haly. Trvalo to zopár mesiacov, ale vďaka tejto iniciatíve máme teraz vynovenú a vymalovanú halu s novou zvukovou aparaturou, s novým osvetlením, projektorom a premietacím plátnom, a tiež s novým modulárnym závesným systémom, ktorý umožňuje flexibilnú výzdobu haly pre rôzne príležitosti. „Pán Boh zaplat“.

Karneval

Čerstvo vymalovanú halu vyskúšal detský súbor Sláviček, ktorý usporiadal pod organizačnou taktovkou Lenky Friebertovej vo februári Detský karneval. Radosť s vydareného podujatia a veľa smiechu zažili nielen detičky, ale tiež ich rodičia a iní dospelí účastníci karnevalu.

Vo februari začala séria štvrtkových seminárov o knihe Matthew Kelly „Resisting Happiness“. Skupinka farníkov (8-12) sa pravidelne stretávala vo štvrtok po modlitbách sv. ruženca vo farskej hale. Seminäre trvali presne jednu hodinu (mali sme 1-hodinové presýpacie hodiny). Seminäre začal a až do letnej prestávky v auguste viedol Jozef Starosta.

Fašiangy

Začiatkom marca usporiadalo Slovenské folklórne združenie SLÁVIK v hale slovenského kostola v New Westminsteri fašiangovú zábavu. Bohatý folklórny program FS Slávika doplnil DJ Fero, ktorý roztancoval aj návštevníkov fašiangovej zábavy.

Detská krížová cesta

V pôstnom období sme mali v našom slovenskom kostolíku rôzne tématické krížové cesty, napríklad krížová cesta za chorých a trpiacich farníkov alebo krížová cesta za uzdravenie rodín. 5. marca 2019 to bola Detská Krížová Cesta, ktorú deti samé viedli. S prípravou im pomohla Martina Prochádzková.

Pôstne obdobie bolo tiež obdobím modlitieb a pôstu „Za kňaza do farnosti a za duchovne povolania“. Zúčastnili sa ich mnohí farníci, ktorí sa na tento úmysel modlili a postili každú stredu a piatok. Rovnako, na tento úmysel, pokračovali modlitby sv. ruženca každý štvrtok.

Začiatkom apríla nás navštívili dvaja profesori z Univerzity Cyrila a Metoda v Trnave. Prišli sa presvedčiť o čulom živote slovenských komunit vo Veľkom Vancouveri, hlavne sa prišli zoznámiť s radosťami a strastami nášeho farského spoločenstva.

Veľkonočné sviatky

Na Kvetnú nedeľu sv. omšu vysluhoval otec Emil Kralik, ktorý opätovne prišiel medzi nás a jeho zásluhou sme mali pravé slovenské veľkonočné sviatky. Pri sv. omši bolo spolu s ním deväť miništrantov.

K „slovenskosti“ bohoslužieb pomohol aj podnet Mirky Plavákovskej, aby sme prišli na sv. v slovenských krojoch. Tí, ktorí mohli, prišli. Po sv. omši pripravil FS Slávik Veľkonočné dielničky pre malých a veľkých v hale „Pod Oravským zámkom“. Najväčšej obľube sa tešili maľovanie vajčiek a pletenie korbáčov.

Taký bol Generál Milan Rastislav Štefánik

– bol názov spomienkového stretnutia a krátkeho prierezu životom M.R.Štefánika, ktoré sa uskutočnilo vo farskej hale v nedeľu 2.júna 2019. Spomienkové stretnutie spojené so spoločným farským obedom zorganizovali dobrovoľníci z novozaloženej neziskovej organizácie “Vancouver Slovak Mission Society” ktoré vzniklo v apríli 2019 pri farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri. Sprievodné slovo mal Peter Levarský, obrázkovú a textovú dokumentáciu pripravil Jozef Starosta.

V nedeľu, 5.mája po sv.omši o 11.45 bolo vo farskej hale vystúpenie súboru Slávik pod menom “Od Slávika s láskou” spojené so spoločným obedom. Bol to prejav vďačnosti FS Slávik našej farnosti za možnosť používania farskej haly pre nácvik vystúpení Slávika.

Halu sme využili aj na spoločné sledovanie rôznych športových podujatí.

Klasika naživo

V nedeľu 19.mája zažili všetci prítomní vo farskej hale hlboký kultúrny zážitok. Vystúpil tam komorný orchester „The Gallo Chamber Players“, ktorého členkou je aj naša skvelá huslistka Majka Demčáková. Orchester predviedol “Fantastic Voyages: A Springtime Salute to Telemann.” Georg Philipp Telemann (*1681, †1767) bol jedným z najplodnejších a najvšestrannejších skladateľov, ktorí vôbec žili. Koncert mladých umelcov priniesol neopakovateľný hudobný zážitok.

Po takmer roku bez trvalého slovenského kňaza sme sa dočkali. 28. júna 2019 prišiel do našej farnosti otec Pavol Gera zo Žilinskej diecézy. Naše gazdinky a gazdovia začreli do svojho bohatého kuchárskeho a pekárskeho repertoáru, ktorým obohatili spoločný stôl pri uvítacom posedení s otcom Pavlom hneď v nedeľu 30. júna 2019 po sv. omši. Napriek plnej hale a kuchynským aktivitám kanalizačný systém pracoval ako hodinky... Vďaka všetkým tým, ktorí ho na jeseň minulého roku opravili.

Pán Boh zaplat' za celý uplynulý rok. Bol to rok, v ktorom sme si uvedomili, že mať slovenskú farnosť a slovenského kňaza na západe Kanady na brehu Tichého Oceána nie je samozrejmosť. Bol to rok, ktorý zjednotil členov farnosti okolo Eucharistického Stola, ale tiež v spoločnom kultúrnom, spoločenskom a národnom živote. Vďaka, Pane.

Autor: Jozef Starosta

Rozhovor s Otcom Rastislavom

Otec Rastislav, dovoľte mi položiť Vám niekoľko otázok, ktoré ma zaujímajú. Určite zaujímajú aj členov farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri a verím, že budú zaujímať aj čitateľov časopisu Slovo z Britskej Kolumbie.

- **O. Rastislav, uplynul rok, “ako voda v rieke Fraser” odvtedy ako ste prišli do našej farnosti sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri a zdá sa, že už aj odchádzate ... Prečo?**

V cirkvi existuje diecézne a rehoľné kňazstvo. Otec Juraj bol diecézny kňaz, o ktorom rozhodoval biskup. Ja som rehoľný kňaz, o ktorom rozhoduje rehoľný predstavený podľa konštitúcií rehole. Podľa týchto konštitúcií môžem pôsobiť sám mimo komunity maximálne rok. To sa aj stalo. Tak sa vrátim do Európy, aby som zasa žil a slúžil ako člen komunity.

- **Ako ste sa cítili v prvých dňoch v našej farnosti?** Unavený a ospalý.

- **Čo ste očakávali vo farnosti a sa splnilo?**

Očakával som viac omší v Slovenskom jazyku. Pri-

dal som len tú v sobotu večer. Očakával som zmenu farskej webovej stránky a to sa splnilo.

- **Čo ste očakávali vo farnosti a sa nespĺnilo?**

Hlbšiu vieru.

- **Čo Vás vo farnosti milo prekvapilo?**

Zaujím chlapcov z mladých rodín o miništrovanie.

- **Čo Vás vo farnosti nemilo prekvapilo?**

Zdá sa mi, že národná príslušnosť je pre mnohých dôležitejšia, než príslušnosť k Ježišovi a cirkvi. Pre mňa je dôležitý každý človek vo farnosti. A nemusí byť slovenskej národnosti. Ježiš prišiel spasiť všetkých ľudí. Nielen Slovákov.

- **Ako Vás prijali spolu-kňazi v dekanáte?**

Ako jedného z nich.

- **Ako ste vnímali Kanadu v prvých týždňoch Vášho pobytu?**

Ako krajinu bohatú na prírodné krásy a posadnutú právom a byrokraciou.

- **Ako tie isté veci vnímate teraz?**

Podobne. Len s tým, že sa mi zdá, že pre mnohých sú peniaze „bôžikom“.

- **Aké plány sa Vám podarilo splniť?**

Plány som nemal, lebo som nevedel do akej situácie sa dostanem. Plány obyčajne začínam robiť až po pol roku či roku pôsobenia.

- **Ktoré plány sa Vám nepodarilo splniť pre krátkosť času?**

Mať viac svätých omší a katechéz v slovenčine. Keby som tu zostal dlhšie, určite by som zaviedol slovenské omše v utorok večer, vo štvrtok večer a v sobotu večer celoročne. Tým by nastal rovnomerný pomer anglických a slovenských omší. Nepodarilo sa mi vytvoriť metódu na katechetickú prípravu rodičov a detí na rôzne sviatosti.

- **Ktoré plány sa Vám nepodarilo splniť lebo sa ukázali nereálnymi?**

Oprava kostola a oprava haly.

- **Vedeli by ste byť naším duchovným otcom aj dlhšie? 3, 5, 10 rokov?**

Určite ešte 2 ďalšie roky. Minimálne.

- **Čo si najviac vážite na členoch nášho farského spoločenstva?**

Mnohí musia merať dlhé vzdialenosti, aby sa mohli zúčastniť tak nedeľných ako aj iných slovenských svätých omší, prípadne katechéz a modlitieb. Oslovila ma solidarita s chorými.

- **V čom sa potrebujeme najviac zlepšiť?**

Vo viere. V tej vždy.

- **Boli ste misionárom v Papue-Novej Guinei a v Českej republike. V čom sa naša farnosť podobá Papuáncom? A českým veriacim?**

Všetky tri by som zaradil do kategórie misijných. V tom zmysle, že v PNG je potrebná evanjelizácia, v Česku a Kanade re-evanjelizácia.

- **A v čom sme úplne iní?**

V tom, že sa nachádzate na území Kanady, s jej kultúrou.

- **Venovali ste sa aj inej pastoračnej činnosti okrem našej farnosti?**

Nie.

- **O. Rastislav, na túto otázku nemusíte odpovedať. Vy ste rehoľník. Zložili ste sľuby čistoty, chudoby a poslušnosti. Je niektorý z týchto sľubov ťažším „bremenom“ než iné?**

V každom veku sa to trochu mení. V mladosti to mohol byť sľub čistoty. Neskôr sľub chudoby a teraz poslušnosti.

- **Ako vidíte budúcnosť našej farnosti? Ako asi bude vyzerať za 10 rokov?**

Lutujem, nie som jasnovidec. Viera však nezávisí len na kňazovi. V PNG, dokonca i Česku, mali ľudia kontakt s kňazom oveľa zriedkavejši a niekedy dlhé mesiace žiadny, a predsa si udržali vieru cez spoločnú modlitbu a spoločné zdieľanie života.

- **Čo by ste nám, farníkom sv. Cyrila a Metoda v New Westminsteri, chceli povedať, odkázať, odporučiť na záver?**

Opakujem. Viera nezávisí len na prítomnosti kňaza. Kňaz má svoju úlohu, ale viera je na prvom mieste osobným vzťahom s Ježišom Kristom, ktorý sa prehlbuje osobnou a spoločnou modlitbou i zdieľaním. Nezapadnite tiež, že Kristus prišiel spasiť všetkých ľudí.

S Otcom Rastislavom Kršiakom, sa pred jeho odchodom späť na Slovensko v auguste 2018, rozprával

Jozef Starosta

Historický román – fakty alebo fikcia?

Pán Banáš, Vašu knihu „Zastavte Dubčeka“ som si skoro „na jedno posedenie“ prečítal. Veľmi ma zaujala. Alexandra Dubčeka som mal a stále mám veľmi rád. Som rodák z Bánoviec a mnohé z mien, spomínaných v knihe, sú mi dôverne známe. Obdobie 50, 60, 70 a 80 rokov som prežíval na vlastnej koži.

- **Pán Banáš, rád by som sa Vás opýtal niekoľko otázok, ktoré mi po prečítaní knihy víria hlavou. Kedy ste prvýkrát počuli meno Dubček? Spomínate si?**

Bolo to celkom iste koncom roku 1967, keď sa dali veci v Prahe do pohybu. Od 5. januára 1968, kedy sa stal prvým tajomníkom ÚV KSČ som už počínanie tohto muža – podobne ako celé Československo – pozorne sledoval.

- **Čím Vás zaujal Alexander Dubček?**

Prírodným vystupovaním, skromnosťou, človečnosťou, mal blízko k ľuďom, neustále sa usmieval, proste v porovnaní s ostatnými koženými funkcionármi to bol sympatický zjav.

- **Čo bolo hlavným dôvodom na napísanie tejto knihy?**

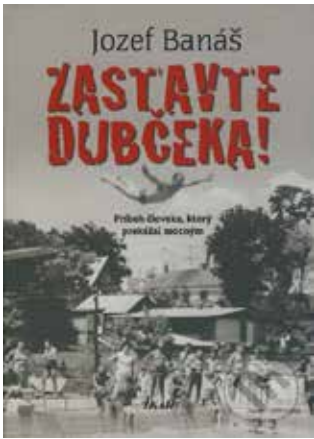
Počas mojich literárnych besied s mladými som zistil, že o Dubčekovi vedia veľmi málo, skôr vôbec nič. Viem, že ľudia radi čítajú príbehy, tak som sa rozhodol priblížiť tohto muža knihami. Dostala cenu SC PEN a jej vysoká predajnosť ukazuje, že to bol správny počin. Už je preložená aj do angličtiny.

- **Stretli ste sa osobne s pánom Dubčekom? S niekym z jeho rodiny? Čerpali ste od nich inšpiráciu pre svoju knihu?**

Stretol som sa niekoľkokrát osobne aj s Alexandrom Dubčekom a pri písaní knihy mi pomáhali všetci traja jeho synovia – Pavol, Peter aj Milan. S Petrom som sa prvýkrát stretol na Vysokej škole ekonomickej v Bratislave v sedemdesiatych rokoch. Obaja sme na nej študovali.

- **V zozname použitej literatúry je uvedených 65 titulov týkajúcich sa života Alexandra Dubčeka a obdobia, v ktorom žil. Zhromaždiť literatúru, preštudovať ju a spracovať do zaujímavého uceleného príbehu nie je ľahké. Koľko času uplynulo od rozhodnutia napísať knihu o Alexandrovi Dubčekovi po jej vydanie?**

Asi dva a pol roka.

rokoch postavili a smelo proti vlastnej strane bojovali, tak aj niektorí civilní a tajní policajti, rovnako ako vojaci, s režimom spokojní neboli. Tak ako neplatí, že každý komunista bol zlý človek, neplatí ani opak – že každý nekomunista bol dobrý človek.

- **Ktoré z Kulifajových príbehov sú založené na skutočnosti a ktoré sú tam z iných dôvodov?**

Viacere epizódy sú založené na skutočnosti, Dubčekovi synovia mi rozprávali, ako otec sám varil v zime čaj pre eštébákov, ktorí ho strážili, debatoval s nimi. Moje skúsenosti z predvolávania na štb som popísal v románoch Zóna nadšenia a Sezóna potkanov.

- **Pán Banáš, ja Vašu knihu považujem za veľmi zaujímavý historický román, napriek tomu, že história románu je pomerne „mladá“. Je to pohľad na udalosti, z ktorých mnohé som osobne nezažil. Podľa môjho úsudku je Vaša kniha umelecko-faktografickým pútavým prerozprávaním**

1. historických faktov

2. svedectiev súčastníkov opisovaného deja

- **3. a Vašej fikcie neprotirečiacej historickým faktom.**

- **Vaše prerozprávania môže zaujať aj tú časť mládeže, ktorá odmieta štúdium slovenskej histórie. Vedeli by ste dať svojim čitateľom hrubý odhad percentuálneho zastúpenia týchto troch zložiek (fakty, svedectvá, fikcia) vo Vašom románe?**

Veľmi presne ste popísali kompozíciu knihy. Najmenej je tam mojej fikcie, Dubček je ešte stále príliš súčasný, žijú jeho synovia, vnuci, priatelia, takže som si veľmi vymýšľať nemohol. Kľúčovým zdrojom teda boli archívy a rozprávanie jeho súputníkov. No a – prirodzene, moje osobné zážitky.

- **O svojej knihe „Zastavte Dubčeka“ hovoríte: „Venujem tým, ktorí hľadajú pravdu“. Vedeli by ste mladšej generácii vyrastajúcej na Slovensku dať dobrú radu kde, ako a u koho hľadať pravdu? Ako rozlíšiť, čo je pravda a čo nie?**

Žiaľ, dnes sme sa dostali do situácie, keď sa stále viac odhaľuje skutočný zmysel médií – manipulovať. Média hlavného prúdu sa samé prepracovali do pozície akú malo voľakedy Rudé právo – ľudia im prestávajú veriť, keďže mediálne informácie sa skutočnosti významne vzdávajú. Za komunizmu sme sa vytrébovali v hľadaní alternatívnych informácií – počúvali sme Hlas Ameriky, Slobodnú Európu, v Bratislave sme sledovali rakúsku televíziu, dnes sme v podobnej situácii. Hľadáme informácie na alternatívnych zdrojoch, ale ani tam nie je všetko pravdivé. Preto treba používať prostý sedliacky rozum, cit, mať oči otvorené, porovnávať, konzultovať so skúsenejšími.

Ďakujem za rozhovor, pán Banáš

Jozef Starosta

SLOVANSKÁ : ZVOLÁVACIA

Žijeme pri sebe bratia
a sotva sa pozdravíme.
Naše dni sa rázne krátia,
čo to vážne nevidíme?
Huckajú nás proti sebe,
len aby sme sa škriepili.
Väčšina z nás žije v biede,
alebo sa vo svete stratili.
Slávme slávne slávu Slávov,
bratia, už sme zabudli?
Čo sa stalo s touto správou,
že sme si srdcia prebodli?
Spoločný základ slov,
podobné tradície,
patríme medzi Slovanov,
už predlhé generácie.
Spojme ruky, spojme srdcia,
veď v jednote je naša sila.
Nech každá báseň zvolávacia,
by naše duše zjednotila!
Slovák, Poliak, Rus i Čech,
jeden povraz, jeden mech.
Bosniak, Chorvát, Slovinec,
naša krv – náš spojenec.

TRNAVSKÁ TROJRUŽA

Trnavské občianske združenie - **Trnavská trojruža** vydáva na jeseň 2019 zbierku básní Radovana Masára v luxusnom prevedení s bohatými ilustráciami. Autor reflektuje na problémy v dnešnom svete z pohľadu syna slovenského národa ako súčasť veľkej slovanskej rodiny.

Zaujímavou črtou sú preklady do češtiny, srbochorváčtiny, ruštiny a interslavicu (umelého slovanského jazyka). Na tvorbe sa podieľali výtvarníci zo spomínaných krajín, ktorí sa vo svojej tvorbe venujú fenoménu slovanstva, mytológie a zápasu dobra so zlom.

Kniha bude v predaji v priebehu novembra na adrese: www.panslav.sk

Nuestro Pan de cada dia....

Sloveni a Slovenky na Slovensku: Či hádam Slováci a Slovenky?

Krajania a krajanky, spoluobčania a spoluobčianky, spolupatrioti a spolupatriotky, spoludediči a spoludedičky..... stretli ste sa už niekedy alebo niekde so Slováčkou a ak áno, tak ako vás mužov oslovila? Slováčik? Alebo snáď Slováčik môj milý? A akým jazykom ste spolu hovorili, slováckým či slovenským? A bolo to „**V**“ Slováčku (ako napríklad v Rusku, v Maďarsku, v Rumunsku v Nemecku....) kde ste sa stretli, alebo „**NA**“ Slovenku? Žeby len naše krásne ženy Slovenky žili „**NA**“ Slovensku? Žeby ich milovaní Slováci žili „**V**“ Slováčku? A na ktorom kontinente ležalo to Slovácko?

Rumuni a Rumunky žijú v Rumunsku, Česi a Češky v Česku, Rusi a Rusky v Rusku. Len Slovenky žijú na Slovensku, ale ich muži v Slováčku? K Slovenkam dá sa ísť na Slovensko, ale k ich mužom ísť na Slovácko je trápne! Skôr do Slovácka, keby také existovalo, ako sa ide **do** Ruska alebo **do** Nemecka....

Pozrime sa na históriu. Náš svätý Cyril (Kyril) zo slovenského a predgréckeho Solúňa (Thesalonike) neprišiel kázať a učiť do Slovácka, ale na Slovensko. Prečo? Lebo Slovensko je špeciálna zem Slovenov a Sloveniek, nie Slovákov a Slováčiek! Keď sv. Cyril išiel hľadať pozostatky sv. Klimenta, tak nešiel do Krymu ale na Krym. Keď sme s mojou manželskou šli Volkswagenom zo štátu New York do najsevernejšieho štátu Spojených štátov, tak sme nešli do Aljašky ako do Texasu či Montany, ale na Aljašku. Len na ostrovy, poloostrovy a na obzvláštnou históriou obohatené a vyhranené kusy sveta sa ide **na** nie **do**.

Pôvodné **Slovenikam**, alias **Slovensko** je mimo ostrovov jednou z mála takých špeciálne vyčlenených zemí, do ktorých sa nedá ísť. Dokonca ani na vysokopoložené Švajčiarsko alebo Montenegro sa nedá ísť. Musí sa ísť do Švajčiarska, do Montenegro, do Andory. Musí sa ale ísť **na** dnes maličké Slovensko, **na** Krym, **na** Aljašku, ale nie na Peru alebo na Tibet, aj keď sú vysoko položené.

Slovenikam/Slovensko je opravdovou strechou civilizovanej Európy mimo Ruska, ktoré je najmenej európske. Na Slovensku je geografický ba aj kozmologický (pozri Kyjatice) stred Európy. Zo Slovenska rieky tečú na všetky svetové strany. Toho si všimli naši dávnovekí predkovia a toho si všimol aj svet okolo nás, ktorý napriek našej dnešnej geografickej maličkosti nebol schopný nás Slovenov absorbovať alebo vykynožiť. To asi preto, lebo k nám sa ide nie do poníženého Slovácka, ale **na** povýšené, dlhovlasého Boha velebiace a starodávne Slovensko alebo aj Slovenikam – v oboch prípadoch s povznášajúcou predložkou **na** - a v oboch prípadoch s dravidskou koncovkou **-ko** v zmysle 'Slovenské kráľovstvo', alebo **-kam** s významom 'Zem Slovenov'.

Myslím, že je načase odložiť Slovákov do archívu nedávnej minulosti a hľadať, aj nájsť, nás Slovenov spolu s našimi Slovenkami v ďalekosiahlej predrímskej, predgréckej ba aj predárijskej minulosti, odkiaľ naše Tatry, náš Váh, náš Dunaj, Poprad a Hron pochádzajú a kde naše pekné ženy pretrvali a dodnes nesú dávnové, hrdé a zmysluplné meno Slovenky – Velebníčky Vlasatého alebo Dlhovlasého Boha (ako dravidský Šiva alebo kresťanský Ježiš Kristus). Muži ho tiež ako kňazi aj veriaci odjakživa velebili aj velebia! Preto nie Slováci, ale historicky správne Sloveni!

Dr. Cyril A. Hromník

Kapské Mesto, 15 júla 2018

No nie je rozprávková?

Hoci som vyrástla na sedliackom chlebe, k pôde a ku gazdovstvu som nikdy horúci vzťah nemala. Ne-naučila som sa ani chleba napieť, ani kravy podojiť. Nevedela som priať ani tkať. Moja generácia už nepovedila šikovnosť a sedliacky rozum našich otcov a materí.

Mňa to odjakživa ťahalo iným smerom. Rada som čítala a počúvala. Keď mi babka rozprávala o černokňažníkovi a o haďom kráľovi, všetko to bola pravda. Akoby som v ranom detstve žila v rozprávkovom svete. S rokmi som na slová z jej úst zabudla. Ocitol som sa v svete reálnom a ten ma opäť priviedol k mojej rozprávkovej babičke.

Ako študentka som sa zaoberala výskumom nárečia. Vďaka tomu vzniklo aj rozprávanie z takmer zabudnutej histórie. Pekne si posadajte a počúvajte.

Jako to bolo, keď si ľudie od grófa roľičky odkúpili

Porobili si lezezné pluhý a zliezko dau do toho, ale to bolo nič. A potom si aj trochu toho jačmienka sáli, ale sa im málo urodilo, bola to skalina, tŕne. Štyri, päť vrecvok mau jačmeňa. To si potom cepami vymlátili. Potom to vyváli, lopatami hádzali. Keď mau päť vrecvok, tri dau do mlyna a dve si ňahau na to sáte. A keď narobila gazdiná drobcov z tej múky, to sa ti pustilo jak pomje.

Keď chodili na panštinu odrábäti, ráno začasu, ešte len zasvitávalo, prebabka nosili ešte letnice zremné, odchádzali veru aj bez frištoka. Aj zemáky sadili, aj ich okopávali, a jaká robota bola, šeckerobili.

Voľakedy bývala veľiká zima. Aj moc sňahu bolo, čilej je to ništ. Keď sňahu napallo, chlapi ani nemohli íť do roboty. Grófovi sa remanencie platievali, do berného úradu sa to nosievalo. Bireši dostávali komenciu, trochu zbožá za to, že vozili drevo na panské.

Poznámka autorky

Vedela som, že toto raz napíšem. Spomienky mojej rozprávkovej babičky.

Volala sa Mária Sečánska a pochádzala zo Závady. Žila v rokoch 1890 - 1977. Jako to bolo, jej vyrozprávala moja praprababka.

A ešte si dovoľím malú poznámku na záver. Keby naši dedovia videli, čo sa teraz deje s ich roľičkami, v hrobch by sa obracali. Zem bola ich najväčším bohatstvom.

Mária Škultétyová

Jazykové krasokorčuliarky, médiá a moderátori

Renáta Klimčová: S nostalgiou si spomínam na televízne hlásateľky, to boli jazykové krasokorčuliarky.

Veru, pani Renáta, aj mňa sa dotkne nostalgia, keď si spomeniem na hlásateľky z televízie rokov minulých. Andrea Bugošová, Nora Beňačková, Ada Straková, Izabela Pažitková, Elena Galanová, Jarmila Košťová, Blažena Kočtúchová. Tieto dámy boli ozdobou televíznych obrazoviek, boli súčasťou našich domácností. Dodnes ich nikto neprekonal. Hovorili kultivovane, bez afektu, excelentne. Stará dobrá škola. Tie dnešné majú čo dobiehať. Keď hlásateľka povie, že v tejto nemocnici sa narodili štyri trojčatá, mám sa zasmiať? V posledných dňoch často skloňujeme slovo médiá. V svetovom rebríčku mediálnej slobody sme sa prepadli o desať miest. Píšu a hovoria to všetky médiá. Ale keď sa tak radi porovnávame s krajinami V4, prečo titulky nehovoria, že spomedzi nich sme vyšli najlepšie?

Negativizmus ovládol siedmu veľmoc! Negatívne správy a upútavky ohlásené s prílišnou silou sa dostávajú na prvé miesta. Až sa človek bojí, čo bude zajtra. Ktovie, ako by sme dopadli, keby sa hodnotil pozitívny pohľad na dianie, kultúrny prejav, nezávislosť a objektivita novinárov? Tu by sme sa možno prepadli na spodok rebríčka a od hanby možno až pod čiernu zem.

A možno aj nie, lebo pociť hanby a súdnosť nám chýba. Tak ako moderátorovi istej relácie, ktorý zabudol, že je vo verejnoprávnej, zabudol na nezaújatost' a svoje postoje k účastníkom debaty dával okato najavo. Vulgarizmy v odpovediach jedného mu neprekážali, no keď na ne upozornil ten druhý, skočil mu do reči a nenechal ho dohovoriť a tak to bolo až do samého konca.

A diváka, ktorý má svoj rozum, má oči a uši, mohol aj šľak trafiť.

Mária Škultétyová

Mama

*Už kvitnú pivónie
v našej záhradke.*

*Aj žlté ľalie,
stračia nôžka,
biele margaréty.
To kvôli tebe,
som ich zasadila,
mama.*

*Vždy si ich
mala rada.
Do nebička ti
ďakujem
a posielam
najkrajšie kvety
z našej záhradky.*

Mária Škultétyová

Svetový Slovenský Kalendár

Na prvý pohľad to znie príliš honosne. Ale je to tak. Vyšli už 3 ročníky, 2017, 2018 a 2019.

Ak máte záujem, môžete si kalendáre prezrieť on-line na www.slovenskykalendar.com/o-kalendar/archiv-kalendarov/, stiahnuť vo formáte pdf alebo objednať v tlačenej podobe.

Tu uvediem iba zopár postrehov.

Že to je to **Kalendár**, nieto pochýb. Každý ročník má zoznam mesiacov v roku a každý mesiac má zoznam dní spolu so slovenskými krstnými menami, alebo s tradičnými slovenskými sviatkami, ktoré sa oslavujú alebo slávia v ten-ktorý deň. Za ročným kalendárom nasledujú rôzne zaujímavé články a príbehy, ktoré boli odjakživa súčasťou ročeniek-kalendárov.

Že je to **Slovenský Kalendár**, to zistí každý čitateľ (ktorý aspoň trochu pozná slovenskú reč), ktorý nahliadne do kalendára. Už sme spomenuli, že mená

a sviatky sú slovenské. Ale tiež všetky (alebo takmer všetky) články sú napísané slovenskými autormi, sú napísané slovenskou rečou, sú napísané o Slovákoch, pre Slovákov a pre všetkých milovníkov a priateľov Slovenska, slovenskej reči, slovenskej kultúry, zvykov a obyčajov.

Že je to **Svetový Slovenský Kalendár**? Pozrime sa odkiaľ sú príspevky, príbehy a články, ktoré poslali na uverejnenie zástupcovia rôznych slovenských komunít. Ja ich nazývam slovenskými misiami, pretože my všetci, ktorí žijeme v slovenskej diaspóre, sme zástupcami, vyslancami, misionármi, reprezentantmi Slovenska a všetci máme svoje poslanie.

Argentína

- Slováci v argentínskom Chacu
- Slovenský argentínsky spolok v Berisse

Austrália

- Slovenská spoločenská a kultúrna asociácia L'udovíta Štúra inc. Melbourne
- Združenie austrálskych Slovákov vo Victorii
- Austrálski Belániovci a Bovdišovci
- Austrálski Peškovci
- SBS rádio

Bosna a Hercegovina

- Hŕstka organizovaných Slovákov

Cyprus

- Zväz priateľstva Cyprus – Slovensko

Česko

- Slovenský Dom
- Obec Slovákov v Českej republike
- Limbora

Čierna Hora

- Etnická skupina Slovákov v Čiernej Hore

Čína

- Slovák na Ďalekom východe

Ekvádor

- Slovenskí Saleziáni v Ekvádore

Francúzsko

- Spolok rodákov Českých krajín a Slovenska a ich priateľov vo Francúzsku
- Slovenský folklórny súbor z Dijonu
- Slovenské dedičstvo vo Francúzsku
- Slovenská škola, škôlka a detský folklórny súbor Margarétka – Paríž

Chorvátsko

- Zväz Slovákov v Chorvátsku
- Slováci v Iloku
- Slovenské kultúrne centrum Našice
- Slováci v Rijeke a Prímorsko-goranskom kraji
- Slovenské divadlo v Chorvátsku
- Dni slovenskej kultúry – Rijeka

India

- Indický príbeh¹

Írsko

- Folklórny súbor Ostroha v Írskom Dubline

Kambodža

- Slováci v Kambodži

Kanada

- Slováci v Kanade
- Slováci v Britskej Kolumbii
- Slovenská farnosť sv. Cyrila a Metoda v New Westminster
- Časopis Slovo z Britskej Kolumbie
- Spoločenstvo Vancouverskej Slovenskej Misie²
- Domovina
- Slovenské slovo v Kanade

Libanon

- Slováci v Libanone

Luxemburgsko

- Slováci v Luxemburgsku

Maďarsko

- Slováci v Maďarsku
- Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku
- Slováci v Békešskej Čabe a ich inštitúcie
- Spolok segedínskych Slovákov

Malta

- Slováci na Malte

Mexico

- Slováci v Mexiku

Nemecko

- Slovensko-nemecký kultúrny klub Mníchov
- ISEIA – Medzinárodný inštitút a asociácia slovenských vzdelávacích centier
- Slovenský spolok e. V. Gomaringen v Nemecku
- Slovenský spolok v nemeckom Gomaringene

Poľsko

- Spolok Slovákov v Poľsku – strešná organizácia slovenskej komunity
- Dni slovenskej kultúry v Poľsku
- Časopis Život

Rakúsko

- Viedenský Slováci
- Rumunsko
- Demokratický zväz Slovákov a Čechov v Rumunsku

- Kultúrna a vedecká spoločnosť Ivana Krasku
- Slováci v Novej Huti
- Folklórny Čerpotok

Srbsko

- Vojvodinskí Slováci
- Petrovské príhody a pocity

Švajčiarsko

- Združenie Slovákov vo Švajčiarsku (ZSvŠ)

Švédsko

- Slováci vo Švédsku
- Slováci v Štokholme
- Kultúrna spoločnosť priateľov Milana Rúfusa a Tomasa Tranströmera v Štokholme

Taliano

- Združenie priateľov Slovenska MY@VY

Ukrajina

- Slováci na Ukrajine
- Užhorodský spolok Slovákov

USA

- Slovenská liga v Amerike – strešná organizácia Slovákov v USA
- Slovenská komunita v Severnej Karolíne
- Detroitští Slováci
- Veľká Británia
- Slovenské divadlo v Londýne
- Folklórny súbor Karpaty v Londýne
- Detský folklórny súbor Sovička

Tak, to je zoznam slovenských komunít z mnohých krajín sveta, ktoré prispeli aspoň do jedného ročníka Svetového Slovenského Kalendára. Takže, je Slovenský Kalendár svetový? Určite sa o to snaží a jeho zakladatelia spravili rázny krok správnym smerom. Patrí im za to vďaka.

Chcete, aby aj vaša slovenská komunita bola v zozname svetových slovenských komunít? Pošlite svoj príspevok do ďalšieho ročníka SSK na adresu sveto-vykalendar@gmail.com alebo pošlite základné informácie o vašej komunite autorovi tohoto príspevku na adresu jozo.starosta@slovozbritskejkolumbie.ca, alebo jozef.starosta@gmail.com.

1 Pozri SSK 2018

2 Vzniklo v apríli 2019, ešte nič nepublikovalo v Svetovom Slovenskom Kalendári